

Algemeen directorium voor de catechese

In het Tweede Vaticaans Concilie is tijdens de discussie over het Decreet *Christus Dominus* de vraag aan de orde geweest of er na het Concilie niet een algemene catechismus voor de katholieke kerk zou moeten komen. Dat was namelijk ook gebeurd na het Concilie van Trente. De vaders van het Concilie zagen dat niet zitten.

De theologie was volop in ontwikkeling en het leek niet mogelijk een algemene catechismus te maken voor de hele wereld waarin mensen wonen van heel verschillende culturen en achtergronden. Paus Paulus VI verklaarde dat de teksten van het concilie geschikt waren om als een soort catechismus voor de hele kerk te fungeren. Wel namen de vaders van het concilie het volgend besluit: "Er moet een algemeen directorium voor het catechetisch onderricht gemaakt worden waarin wordt gehandeld over de fundamentele beginselen en de opbouw van dat onderricht." (*Christus Dominus* nr.5). Het verscheen in 1971 onder de titel: *Algemeen Directorium voor Katechese*. Dit directorium heeft een beperkte invloed gehad, in ieder geval in ons land. Men was hier te ijverig aan het zoeken naar nieuwe wegen voor de catechese om voldoende aandacht te kunnen opbrengen voor het directorium. De Nederlandse vertaling van dit directorium verscheen in 1972 op initiatief van Confrontatie, uitgegeven door de Rooms Katholieke Boekencentrale. Het had meer aandacht verdiend dan het in feite gekregen heeft.

Intussen zijn wij nu meer dan twintig jaar verder. Het belang van catechese is in deze twintig jaar steeds duidelijker geworden. De beleving van het christendom die steunt op sociale cohesie, is in de westerse wereld sterk afgenomen. In deze situatie kan men niet gelovig

blijven zonder een sterke persoonlijke overtuiging. Daarvoor is geloofskennis nodig en is catechese onontbeerlijk. Catechese is een van de belangrijkste activiteiten van de kerkgemeenschap. Door het inzicht in het belang van catechese in onze tijd en de problemen rond de catechese, kwam de vraag naar een algemene catechismus van de kerk opnieuw aan de orde. In het gedenkboek voor prof. Blijlevens heeft de theoloog Walter Kaspar, die nu bisschop van Stuttgart is, een artikel geschreven: *Die Zukunft von Glaube und Kirche in unserer pluralistischen Gesellschaft* (Heerlen 1987). Hij schrijft daarin: "Het geloof kan niet puur individualistisch beleefd worden. Zingeving, dus ook christelijk geloof moet gedragen worden door grotere groepen willen ze invloedrijk zijn. Daarom zijn catechismussen als erkende zingevingssystemen voor de katholieke gemeenschap nodig en volstaan geloofsboeken van individuele theologen en catechisten niet." De noodzaak om een algemene catechismus te hebben werd in de jaren tachtig in vele landen steeds sterker gevoeld.

In 1992 verscheen de *Katechismus van de katholieke kerk*. Deze verschilt nogal van de catechismus van Trente. De catechismus van Trente was bedoeld als een handboek voor pastoors om hen te helpen bij het geloofsonderricht. Het is echter onmogelijk in onze tijd een algemeen handboek voor catechese te

schrijven voor pastoors in de hele wereld met zo veel verschillende culturen en situaties. De *Katechismus van de katholieke kerk* is daarom in de eerste plaats bestemd voor bisschoppen en makers van lokale catechismussen.

In 1997 is een zeer grondige herziening van het catechetisch directorium verschenen. Hiervan ligt de Nederlandse vertaling nu voor u. Bij de totstandkoming van dit directorium hebben bisschoppen en catechetische commissies een inbreng gehad. Hoe men de herziening van het directorium beoordeelt hangt ongetwijfeld ook af van de verwachtingen van waaruit men het benadert. Het ligt in de aard van een algemeen directorium dat het geen uitkomst biedt noch uitspraken doet over specifieke, lokale vragen en problemen. Zijn kracht ligt in het algemene karakter van dit directorium: het opent een breder blikveld.

Het directorium van 1997 heeft degenen die in Nederland verantwoordelijkheid voor de catechese dragen veel te bieden. Het is een samenvatting van bijdragen van het leergezag na het Tweede Vaticaans Concilie die belangrijk zijn voor de catechese, onder andere *Evangelii nuntiandi* (1972) en *Catechesi tradendi* (1979). Het directorium sluit aan bij de vroeg-kerkelijke traditie van het catechumenaat. De catechese wordt gezien als onderdeel van een fase van het evangelisatieproces. Er wordt de nadruk op gelegd dat catechese niet iets is alleen voor kinderen en jongeren maar de gelovigen in heel hun leven moet begeleiden zodat zij zich een dieper inzicht in het geloof kunnen verwerven. De Schrift wordt in de catechese een centrale plaats toegekend en er wordt uitvoerig ingegaan op de verhouding tussen de *Katechismus van de katholieke kerk* en de Schrift.

Er hebben zich tussen de uitgave van het directorium in 1972 en dat van 1997 ook in ons land grote ontwikkelingen voorgedaan. Toen in 1972 het algemene directorium uitkwam, was de aandacht voor de catechese nog sterk gericht op de problemen van de schoolcatechese. Dat is in de laatste twintig jaar sterk veranderd. Het grote belang van catechese in onze cultuur voor de evangelisatie en het verlevendigen van

het geloofsleven werd steeds duidelijker. Het accent verschoof zich van schoolcatechese naar parochiecatechese. Catechese is niet alleen iets voor kinderen en jongeren maar moet ook volwassenen in het geloofsleven begeleiden, opdat de gelovigen kunnen komen tot de eenheid van geloof en de kennis van Gods Zoon, tot de gehele omvang van de volkomenheid van Christus. (Ef 4,13) In deze ontwikkeling is de brief van de bisschoppen van 1982: *Perspectieven voor de catechese in Nederland* van groot belang geweest. Maar de echte doorbraak heeft plaats gevonden in de besprekingen van het Landelijk Pastoraal Overleg (LPO) die hun neerslag vonden in het slotdocument van dit overleg: *Parochie en catechese* (1992).

Er is in de afgelopen twintig jaar veel gedaan voor de catechese. Zowel in de scholen als in de parochies hebben beroepskrachten en vrijwilligers zich daarvoor ingezet. Er is veel materiaal gemaakt. Het vervullen van de catechetische taken is echter in onze tijd immens omvangrijk en gecompliceerd geworden. De omslag in het culturele en kerkelijke leven heeft de taak van de catechese enorm verzwaard. Er is een grote achterstand. Het zal veel tijd, inzet en moeite kosten de opdracht die onze tijd aan de catechese stelt, te vervullen.

Het zwakke punt in de catechese in ons land is niet het gebrek aan inzet. Het zwakke punt is de verbrokkeling van deze inzet. Er zou veel meer tot stand kunnen komen als er meer verband en samenwerking was tussen de catechetische activiteiten. Ook de bisdommen zouden wat dit betreft meer moeten samenwerken. Dat is nu mogelijk omdat het begrip voor de noodzaak van samenwerking groeiende is. De kerk in ons land zal pas in staat zijn haar catechetische taken goed te vervullen als er samengewerkt wordt. Bij deze samenwerking kunnen de richtlijnen van het *Algemeen directorium voor de catechese* helpen en inspireren.

DR. J.B. W.M. MÖLLER

voorzitter Bisschoppelijke Commissie voor
Catechese

Algemeen directorium voor de catechese

VOORWOORD

1. Het Tweede Vaticaans Concilie had opdracht gegeven tot het schrijven van een “Directorium voor het catechetisch onderricht van het christenvolk”.¹ Om aan deze opdracht van het Concilie te voldoen deed de Congregatie voor de Clerus een beroep op een commissie van deskundigen, en raadpleegde ze de Bisschoppenconferenties over heel de wereld, die ter zake talrijke adviezen en opmerkingen instuurden.

De opgestelde tekst werd herzien door een theologische commissie *ad hoc* en door de Congregatie voor de Geloofsleer. Op 18 maart 1971 gaf paus Paulus VI zijn uiteindelijke goedkeuring aan de tekst, en op 11 april van hetzelfde jaar werd deze gepubliceerd met als titel *Algemeen Directorium voor Katechese*

2. De dertig jaren die tussen het Tweede Vaticaans Concilie en de vooravond van het derde millennium zijn verlopen, hebben zonder twijfel de ontwikkeling en de actieve belangstelling voor de catechese bevorderd. Het was een tijd waarin de kerk in zekere zin bij de evangelieverkondiging de vitaliteit uit haar begintijd herwon. Ook was er in deze tijd hernieuwde waardering voor het onderricht van de kerkvaders, en werd een terugkeer tot het oude catechumenaat mogelijk. Sinds 1971 is het *Algemeen Directorium voor Katechese* een leidraad geweest voor de particuliere kerken op de lange weg naar vernieuwde catechese. Het bedoelde als referentiekader te dienen zowel op het gebied van de inhoud als van de pedagogiek en methoden.

De in deze periode door de catechese afgelegde weg werd overal gekenmerkt door de grote inzet van veel mensen, door vruchtbare initiatieven, door positieve resultaten op het gebied van geloofskennis en groeiend geloof

bij kinderen, jongeren en volwassenen. Maar er zijn lacunes geweest op leerstellig gebied en de catechese is door bepaalde invloeden verschaald geraakt. Deze hingen voornamelijk samen met de ontwikkelingen in de cultuur van de omringende wereld en met buiten de catechese staande kerkelijke kwesties.

3. In al deze jaren heeft het leerambt van de kerk de catechese met zijn herderlijke zorg omringd. Overal ter wereld hebben veel bisschoppen en Bisschoppenconferenties het catechese-werk sterk gestimuleerd, vooral door het publiceren van goede catechismussen en het geven van herderlijke richtlijnen, door te zorgen voor de opleiding van deskundigen en door het aanmoedigen van het catechetisch onderzoek. Dat alles is vruchtbaar gebleken en heeft de catechetische praktijk in de particuliere kerken gunstig beïnvloed. Het op 6 januari 1972 door de Congregatie voor de Goddelijke Eredienst gepubliceerde *Rituale voor de christelijke initiatie van de volwassenen* is van bijzondere betekenis geweest voor de vernieuwing van de catechese.

Bijzondere vermelding verdient het werk van paus Paulus VI die de kerk tijdens de eerste tijd na het Concilie leiding gaf. Paus Johannes Paulus II zei over hem: “... door zijn daden, zijn prediking, zijn gezaghebbende interpreta-

1. Cd 44.

tie van het Tweede Vaticaans Concilie, dat hij beschouwde als de grote catechismus voor de moderne tijd, en door heel zijn leven, heeft mijn vereerde voorganger Paulus VI de catechese van de kerk op een bijzonder voorbeeldige manier gediend”.²

4. Een beslissende mijlpaal voor de catechese vormden de overwegingen van de Algemene Bisschoppensynode in oktober 1974 over *de evangelisatie in de moderne wereld*. De door de synode opgestelde voorstellen werden aan paus Paulus VI aangeboden, en deze publiceerde op 8 december de apostolische Exhortatie *Evangelii nuntiandi*. Naast andere zaken wordt in dit document een bijzonder belangrijk beginsel uitgesproken, dat namelijk de catechese een evangelisatiegebeuren is binnen het ruime kader van de zending der kerk. Voortaan moet catechese beschouwd worden als een van de punten die in de missionaire opdracht van de kerk voor onze tijd voortdurende zorg en aandacht vereisen.

Zo was ook op de laatste Algemene Vergadering van de Bisschoppensynode, in oktober 1977 door paus Paulus VI bijeengeroepen, voor de bisschoppen de catechese het onderwerp van analyse en bezinning. Deze synode zag “in de catechetische vernieuwing een kostbare gave van de heilige Geest aan de kerk van vandaag”.³

5. Paus Johannes Paulus II nam in 1978 deze erfenis over, en zette zijn eerste richtlijnen uiteen in de apostolische Exhortatie *Catechesi tradendae* (16 oktober 1979). Deze exhortatie sluit nauw aan bij de Exhortatie *Evangelii nuntiandi*, en plaatst de catechese geheel in het kader van de evangelisatie.

Tijdens zijn gehele pontificaat heeft de wijze waarop paus Johannes Paulus II het leerambt uitoefende, steeds grote catechetische betekenis gehad. Onder zijn toespraken, brieven, schriftelijke onderrichtingen moet vooral gewezen worden op de twaalf encyclieken, van *Redemptor hominis* tot *Ut unum sint*; deze vormen een organisch samenhangend leerstellig geheel met betrekking tot de door het Concilie gewilde vernieuwing van het kerkelijk leven.

Onder deze documenten van het leerambt van Johannes Paulus II vallen enige op door hun bijzondere catechetische betekenis: *Redemptor hominis* (4 maart 1979), *Dives in misericordia* (30 november 1980), *Dominum et vivificantem* (18 mei 1986) en, als hernieuwde bevestiging dat de missieopdracht van de kerk steeds blijft gelden, *Redemptoris missio* (7 december 1990).

6. Anderzijds hebben de gewone en buitengewone Algemene Vergaderingen van de Bisschoppensynode bijzonder veel invloed gehad op de catechese, bijvoorbeeld de synoden van 1980 en 1987, over de zending van het gezin en de roeping van de gedoopte leken. Het werk van deze synodes heeft een vervolg gekregen in de apostolische Exhortaties van Johannes Paulus II *Familiaris consortio* (22 november 1981) en *Christifideles laici* (30 december 1987). Zo heeft ook de buitengewone Bisschoppensynode van 1985 een beslissend stempel gedrukt op heden en toekomst van de catechese. Bij die gelegenheid werd de balans opgemaakt over de twintig jaar dat het Tweede Vaticaans Concilie in praktijk was gebracht; de synodevaders hebben aan de paus het voorstel gedaan, een universele catechismus voor de katholieke kerk te laten schrijven. Johannes Paulus II heeft niet alleen ingestemd met dit voorstel, maar het ook overgenomen. Na geduldige en veeleisende arbeid werd de *Katechismus van de katholieke kerk* aan de bisschoppen en de particuliere kerken ter kennis gebracht via de apostolische constitutie *Fidei depositum* (11 oktober 1992).

7. Dit belangrijk gebeuren en de bovenvermelde gezamenlijke bemoeienissen van het leerambt maakten een herziening noodzakelijk van het *Algemeen Directorium voor Katechese*, om dit kostbaar theologisch en pastoraal instrument aan te passen aan de nieuwe situaties en behoeften. De Apostolische Stoel bewijst aan allen een dienst door dit erfgoed, steeds in het licht van de fase waarin de kerk op dit ogenblik verkeert, bijeen te zetten en er een systematische samenvatting van te maken ten dienste van de catechese.

2. CT 2.

3. CT 3.

De herziening van het *Algemeen Directorium voor Catechese* is ter hand genomen door de Congregatie voor de Geestelijkheid, en werd verricht door een groep bisschoppen en deskundigen op het gebied van theologie en catechese. De tekst is voor advies toegezonden aan de Bisschoppenconferenties, aan verschillende specialisten en aan de voornaamste catechetische instituten en centra; bij de herziening werden in wezen de geest en inhoud van de tekst uit 1971 gerespecteerd.

Bij het herschrijven van het *Algemeen Directorium voor Catechese* moest natuurlijk aan twee belangrijke eisen worden voldaan:

- enerzijds, de integratie van de catechese in de evangelisatie, waarom de exhortaties *Evangelii nuntiandi* en *Catechesi tradendae* vroegen;
- anderzijds, het erin opnemen van de geloofsinhouden zoals de *Katechismus van de katholieke kerk* die voorhoudt.

8. Terwijl de basisstructuur van de tekst uit 1971 is behouden, is het nieuwe *Algemeen directorium voor de catechese* als volgt opgebouwd:

- In een *inleiding* wordt aangegeven hoe men, in het licht van het geloof en vertrouwend op de kracht van het zaad van het evangelie, de situatie onder de mensen en in de kerk moet interpreteren en begrijpen. Het gaat om korte analyses met het oog op de zending.
- Het *eerste deel*⁴ omvat drie hoofdstukken. Het beschouwt het wezen van de catechese allereerst vanuit de constitutie van het Concilie *Dei verbum*; daarbij situeert het de catechese in het door *Evangelii nuntiandi* en *Catechesi tradendae* voorgestelde kader van de evangelisatie. Ook geeft dit deel een verduidelijking over wat catechese is.
- Het *tweede deel*⁵ bestaat uit twee hoofdstukken. Het eerste daarvan draagt als titel *Normen en criteria voor het aanbieden van de evangelische boodschap*; in een nieuwe indeling en met een verrijkt perspectief zet het heel de inhoud van het corresponderende hoofdstuk uit het vorige tekst bijeen. Het geheel nieuwe tweede hoofdstuk heeft tot doel duidelijk te maken dat de *Katechismus van de katholieke kerk* steeds de tekst moet zijn waaraan men refereert bij de

geloofsoverdracht in de catechese en bij het schrijven van plaatselijke catechismussen.

- In dit hoofdstuk worden ook de grondbeginselen uiteengezet waardoor men zich moet laten leiden bij het schrijven van catechismussen voor particuliere en plaatselijke kerken.
- Het *derde deel*⁶ is tamelijk nieuw van vorm, en formuleert op een andere manier de grondlijnen van een geloofspedagogiek die geënt is op de goddelijke pedagogiek; dit is een kwestie die evenzeer de theologie als de menswetenschappen betreft.
- Het *vierde deel*⁷ draagt als titel: *De doelgroepen van de catechese*. In vijf korte hoofdstukken worden de verschillende situaties behandeld van de mensen op wie de catechese zich richt: al wat samenhangt met de maatschappelijke en godsdienstige situatie, en in het bijzonder het vraagstuk van de inculturatie.
- Het *vijfde deel*⁸ legt het zwaartepunt van de catechese in de particuliere kerk; zij heeft als eerste plicht alles wat met de catechese samenhangt te stimuleren, organiseren, bewaken en coördineren. Bijzonder belangrijk is de beschrijving van de onderscheiden rollen die de diverse dragers van de catechese hebben (zij werken natuurlijk altijd met de herder van de particuliere kerk als hun referentiepunt), en van de opleidingseisen voor ieder van die gevallen.
- In de *slotdeel* wordt erop aangedrongen, in onze tijd zich intensiever met catechese bezig te houden; het rondt het besprokene en de gegeven richtlijnen af met een oproep tot vertrouwen in het werken van de heilige Geest en in de kracht van Gods Woord dat in liefde wordt uitgezaaid.

9. Ongetwijfeld is het doel van het *Directorium* hetzelfde als dat van de tekst uit 1971. Het beoogt immers “de fundamentele beginselen op theologisch-pastoraal gebied aan te geven die ontleend zijn aan het kerkelijk leerambt en speciaal aan het Tweede Vaticaans Concilie; en wel met de bedoeling hierdoor de pastorale actie van de woorddienst – en in concreto de catechese – oriëntatie te bieden en te coördineren”.⁹ De bedoeling was toen, en is dat in wezen nog steeds, veeleer beschou-

4. Komt overeen met het tweede deel van ADK.

5. Heeft dezelfde doelstellingen als het derde deel van ADK.

6. Komt overeen met het vierde deel van ADK.

7. Komt overeen met het vijfde deel van ADK. Wel hebben sommigen op goede gronden aangeraden om dit deel te plaatsen vóór het deel over de pedagogie. Maar gezien de nieuwe structuur van het derde deel hebben we er de voorkeur aan gegeven de volgorde te behouden van de tekst uit 1971. We willen daarmee benadrukken dat de aandacht die gegeven wordt aan de doelgroepen voor wie de catechese bestemd is, voortvloeit uit de goddelijke pedagogie zelf, uit de “neerdaling” (DV 13) van God in de heilsgeschiedenis, uit het feit dat Hij zich in de openbaring aanpast aan de mens zoals deze is.

8. Neemt alle elementen over uit het zesde deel van ADK.

9. Vgl. ADK, inleiding.

wingen en beginselen aan te bieden dan rechtstreekse toepassingen voor te stellen of praktische richtlijnen te geven. Deze weg werd bewandeld om de volgende reden: alleen als men uitgaat van een juist begrip van de aard en de doelstellingen van de catechese, evenals van de waarheden en waarden die ze moet overbrengen, is het mogelijk gebreken en dwalingen op catechetisch gebied te vermijden.¹⁰

Het hoort tot de eigen bevoegdheid van de episcopaten deze beginselen en verklaringen concreet toe te passen door nationale, regionale of diocesane richtlijnen en directoria op te stellen, door het publiceren van catechismussen of door alle andere middelen die naar hun oordeel de catechese doeltreffend kunnen bevorderen.

10. Het is duidelijk dat niet alle delen van het Directorium even belangrijk zijn. De delen die handelen over de goddelijke Openbaring, de aard van de catechese, de criteria voor de verkondiging van de boodschap van het evangelie, gelden voor iedereen. Daarentegen moeten de delen die betrekking hebben op de actuele omstandigheden, de methodiek en de manier om de catechese aan te passen aan de verschillende leeftijdsgroepen en culturele situaties, veeleer opgevat worden als suggesties en richtlijnen.¹¹

11. Dit Directorium is hoofdzakelijk bestemd voor de bisschoppen, de Bisschoppenconferenties en in het algemeen voor al degenen die, onder hun leiding en bestuur, op catechetisch gebied verantwoordelijkheid dragen. Het is duidelijk dat het Directorium een nuttig hulpmiddel kan zijn voor de opleiding van toekomstige priesters, voor de permanente vorming van de priesters en voor de opleiding van de catecheten. De doelstelling die het Directorium direct voor ogen heeft, is hulp verlenen bij het samenstellen van de catechetische directoria en de catechismussen. Op voorstel van vele bisschoppen zijn er talrijke noten en wijzigingen in het Directorium opgenomen, die goede diensten kunnen bewijzen bij het opstellen van dergelijke catechetische hulpmiddelen.

10. Vgl. t.a.p.

11. Vgl. t.a.p.

12. Het Directorium is bestemd voor particuliere kerken waarvan de omstandigheden en pastorale noden onderling sterk verschillen; vandaar dat er alleen aan gemeenschappelijke of gemiddelde situaties aandacht wordt geschonken. Dit geldt ook als de organisatie beschreven wordt van de catechese op verschillende niveaus. Bij het gebruiken van dit Directorium dient men hiermee rekening te houden. Zoals in de tekst van 1971 werd opgemerkt, zullen gebieden waar de catechese reeds grote vorderingen heeft gemaakt en over veel middelen beschikt, bepaalde dingen misschien ontoereikend vinden, terwijl die in streken waar de catechese nog niet zover is ontwikkeld, overdreven gevonden worden.

13. Het is te hopen dat de publicatie van dit document, een nieuw bewijs van de zorg die de Heilige Stoel voor het catechetisch werk heeft, goed ontvangen en aandachtig bestudeerd zal worden, in het licht van de pastorale behoeften van iedere particuliere kerk, en dat het mag leiden tot verdere studie en onderzoek, dat in overeenstemming is met de behoeften van de catechese en de normen en richtlijnen van het kerkelijk leerambt.

Moge de gelukzalige maagd Maria, sterre van de nieuwe evangelisatie, ons geleiden naar de volle kennis van Jezus Christus, Meester en Heer.

“Voorts, broeders, bidt voor ons, opdat het Woord des Heren, overal zoals bij u, zijn luisterrijke loop mag volbrengen” (2Tes 3,1).

Vanuit het Vaticaan, 15 augustus 1997,
Feest van Maria Tenhemelopneming

DARÍO CASTRILLÓN HOYOS,
emeritus aartsbisschop van Bucaramanga
pro-prefect

CRESCENZIO SEPE,
titulair aartsbisschop van Grado
secretaris

INLEIDING

De verkondiging van het evangelie in de moderne wereld

“Luistert! Eens ging een zaaier uit om te zaaien. Toen hij aan het zaaien was, viel een gedeelte op de weg en de vogels kwamen het opeten. Een ander gedeelte viel op de rotsachtige plekken, waar het niet veel aarde had; het schoot snel op, omdat het in ondiepe grond lag. Maar toen de zon was opgekomen, kreeg het te lijden van de hitte, zodat het verdorde bij gebrek aan wortel. Weer een ander gedeelte viel onder de distels en deze schoten op zodat het verstikte en geen vrucht opleverde. Een ander gedeelte tenslotte viel op goede grond en doordat het opschoot en zich ontwikkelde, leverde het vrucht op en bracht het dertig-, zestig- en honderdvoudige voort” (Mc 4, 3-8).

14. De bedoeling van deze inleiding is de pastores en hen die in de catechese werkzaam zijn, er meer van bewust te maken dat ze altijd grote aandacht dienen te besteden aan de grond waarop zij zaaien, en dat ze dit moeten doen in een geest van geloof en barmhartigheid. De wijze waarop hier de moderne wereld van onze tijd wordt voorgesteld, heeft natuurlijk een voorlopig en tijdgebonden karakter.

“Luistert! Een zaaier ging uit om te zaaien” (Mc 4, 3)

15. Deze parabel is de inspiratiebron voor de evangelisatie. “Het zaad is het Woord van God” (Lc 8,11). De zaaier is Jezus Christus. Twee duizend jaar geleden verkondigde Hij het evangelie in Palestina, en zond Hij zijn leerlingen uit om het in de wereld uit te zaaien. Door zijn Geest in de kerk tegenwoordig, gaat Jezus Christus in onze tijd door met het uitstrooien van het Woord van de Vader over de akker van de wereld.

De kwaliteit van de bodem loopt sterk uiteen. Het evangelie valt “op de weg” (Mc 4,4) wanneer er niet werkelijk naar wordt geluisterd; het valt “op rotsachtige plekken” (Mc 4,5), maar dringt niet diep door in de grond; “onder de distels” (Mc 4,7) en het

wordt snel verstikt in het hart van de mensen die onder allerlei zorgen gebukt gaan. Maar een gedeelte valt “op goede grond” (Mc 4,8), dat wil zeggen bij mensen die openstaan voor een persoonlijke relatie met God en die solidair zijn met hun medemensen, en het levert overvloedige vrucht op.

In de parabel verkondigt Jezus een Blijde Boodschap: het Rijk Gods komt ondanks de moeilijkheden die te wijten zijn aan de bodem, de spanningen, de conflicten en de problemen in de wereld. Het zaad van het evangelie bevrucht de geschiedenis van de mensheid en draagt in zich de belofte van een rijke oogst. Maar Jezus waarschuwt ook dat het Woord van God alleen kan ontkiemen in een hart dat het wil ontvangen.

De wereld bekeken met de ogen van het geloof

16. Nog steeds zaait de kerk Jezus’ evangelie uit over de wijde akker van God. Levend in de meest uiteenlopende maatschappelijke omstandigheden bezien de christenen de wereld met dezelfde blik waarmee Jezus de samenleving van zijn tijd bezag. In zijn hart deelt de leerling van Jezus Christus immers in “vreugde en hoop, verdriet en angst van de mensen van vandaag”¹²; hij beziet de geschiedenis van de mensen, en is niet alleen met zijn verstand maar ook met zijn geloof erbij betrokken. In het licht van het geloof beseft hij dat de wereld “uit liefde door de Schepster is geschapen en in stand wordt gehouden; dat zij wel in de macht van de zonde is geraakt, maar door de dood en verrijzenis van Christus, die daardoor de macht van de boze heeft gebroken, is bevrijd”¹³.

De christen weet dat aan heel het menselijk gebeuren en aan alles wat de mensen overkomt ten grondslag liggen:

- zowel het scheppend handelen van God die ieder wezen doet delen in zijn goedheid;
- alsmede de macht van de zonde die de mens inperkt en verlamt;
- en ook de dynamiek die Christus’ verrijzenis teweegbrengt, als een kiem van vernieuwing die aan de gelovige

12. Gs 1.

13. A.w., 2.

mens uitzicht geeft op een “uiteindelijkke voltooiing”.¹⁴

Het zou geen authentiek christelijke blik op de wereld zijn wanneer een van deze drie elementen eraan zou ontbreken. Daarom is het van belang dat de catechese de catechumenen en catechisanten weet in te wijden “in een theologisch verstaan van de problemen van deze tijd”.¹⁵

Het veld van de wereld

17. Met grote deernis ziet de kerk, als moeder van de mensen, “een ontelbare menigte van mannen en vrouwen, kinderen, volwassenen en bejaarden, dat wil zeggen van concrete en unieke menselijke personen, die lijden onder de ondraaglijke last van de nood”.¹⁶

Door een catechese waarin aandacht wordt besteed aan haar sociale leer¹⁷ wil de kerk in het hart van de christenen “de inzet voor de rechtvaardigheid”¹⁸ en de “voorkeursliefde voor de armen”¹⁹ opwekken, zodat haar aanwezigheid werkelijk wordt tot het licht dat helderheid verschaft en het zout dat een heilzame werking heeft.

De mensenrechten

18. Wanneer de kerk de akker van de wereld analyseert, toont zij zich zeer gevoelig voor alles wat de menselijke waardigheid tekort doet. Ze weet dat uit deze waardigheid de mensenrechten voortvloeien²⁰, die voor de christenen een blijvend onderwerp van zorg en betrokkenheid zijn. Daarom ziet ze niet enkel naar de sociale en economische tekenen²¹, maar vooral naar de culturele en godsdienstige factoren. Als doel staat haar de integrale ontwikkeling van individuen en volken voor ogen.²²

Met vreugde ziet de kerk: “een weldadige stroming doorkruist en doordringt nu alle volken die zich steeds meer bewust worden van de waardigheid van de mens”.²³ Dit besef blijkt uit haar grote zorg voor het handhaven van de mensenrechten en haar krachtig afwijzen van alle schendingen daarvan. Het recht op leven, op arbeid, op opvoeding en onderwijs, op gezinsvorming, op deelname aan het openbare leven, op godsdienstvrijheid; dat alles

zijn rechten waarvoor men tegenwoordig meer dan ooit in het geweer komt.

19. Toch worden op allerlei plaatsen, duidelijk in strijd met het inzicht omtrent de menselijke waardigheid, de mensenrechten met voeten getreden.²⁴ Dit heeft andere, ook niet-materiële, vormen van armoede tot gevolg: een armoede van culturele en godsdienstige aard, waarover de kerkgemeenschap zich evenzeer grote zorgen maakt. Wanneer immers de mensenrechten ontkend of beperkt worden, leidt dit evenzeer als het ontbreken van materiële goederen, ja zelfs nog meer, tot verarming van de mens en de volken.²⁵

Op het wijde terrein van de mensenrechten mag de kerk bij haar evangelisatie-arbeid niet nalaten duidelijk te maken dat iedere mens een onvervreembare waardigheid bezit. In zekere zin is dat “de centrale en samenbindende taak van de dienst die de kerk en de leken gelovigen in de kerk geroepen zijn aan de mensenfamilie te verlenen”.²⁶ De catechese moet hen op die taak voorbereiden.

Cultuur en de verschillende culturen

20. De zaaier weet dat het zaad in concrete grond doordringt, en dat het daaruit alle elementen in zich moet opnemen om vrucht te kunnen dragen.²⁷ Hij weet ook dat sommige van die elementen in bepaalde gevallen nadelig kunnen zijn voor het ontkiemen van het zaad en voor de oogst.

De Constitutie *Gaudium et spes* wijst op het grote belang van wetenschap en techniek bij het ontstaan en de ontwikkeling van de moderne cultuur. De daaruit voortvloeiende wetenschappelijke mentaliteit “heeft een bepalende invloed op het begrip cultuur en op de wijze van denken”²⁸, met grote menselijke en godsdienstige gevolgen. De op wetenschap en experimenten gebaseerde wijze van denken heeft zich diep in de moderne mens genesteld.

Toch beseft men tegenwoordig steeds meer dat met deze verstandelijke benadering niet alles verklaard kan worden. De wetenschappers zelf erkennen dat de strikt experimentele methode aanvulling behoeft van een ander soort kennis, als men de mens in zijn diepste

14. T.a.p.

15. Vgl. SRS 35.

16. SRS 13b; vgl. EN 30.

17. Vgl. CT 29f.

18. SRS 41, vgl. Documenten van de Tweede Bisschoppensynode: *De iustitia in mundo*, (30 november 1971), III, *De opvoeding tot gerechtigheid*; LC 77.

19. SRS 42; vgl. CH 42; KKK 2444-2448; TMA 51.

20. Vgl. Johannes XXIII, Encycliek *Pacem in terris* (11 april 1963), 9-27: Hierin wordt aangegeven welke volgens de kerk de meest fundamentele mensenrechten zijn. In de nummers 28-34 worden de voornaamste ‘plichten van de mens’ genoemd. De catechese dient aan deze twee aspecten aandacht te besteden.

21. Vgl. SRS 15a

22. Vgl. PP 14; CA 29.

23. CH 5d; vgl. SRS 26b; VS 31c.

24. Vgl. CH 5a; SYNODE II, D, I.

25. Vgl. SRS 15; KKK 2444; CA 57b.

26. CH 37a; vgl. CA 47c.

27. Vgl. AG 22a.

28. Gs 5.

wezen wil begrijpen. De taal filosofie bijvoorbeeld laat zien dat symbolisch denken toegang geeft tot het anders ontoegankelijke geheim van de mens. Vandaar dat er een denktrant nodig is die geen scheiding aanbrengt in de mens maar ook oog heeft voor zijn gevoelsleven, die hem in al zijn facetten ziet en aan zijn leven diepere zin geeft.

21. Deze universele “nieuwe levenspatronen”²⁹ gaan vergezeld van het groeiend verlangen de inheemse culturen in ere te herstellen. De vraag van het Concilie blijft staan: “Hoe moet men de dynamische uitbreiding van de nieuwe cultuur bevorderen, zonder dat de levende trouw aan het erfgoed van de tradities verloren gaat?”³⁰

– Op veel plaatsen beseft men dat de traditionele culturen belaagd worden door sterke krachten van buiten en door een vervreemdend imiteren van geïmporteerde levensstijlen, zodat geleidelijk de eigen identiteit en waarden van de volken verloren gaan.

– Men constateert ook de grote invloed van de media die, vaak met commerciële of ideologische oogmerken, een levensvisie opleggen die geen rekening houdt met de culturele aard van de volken waarop ze zich richten. Met de inculturatie staat zo de evangelisatie voor een van haar grootste opgaven. In het licht van het evangelie moet de kerk alle positieve waarden van de cultuur en van de verschillende culturen aanvaarden³¹, en die elementen daarin afwijzen die een beletsel vormen voor de individuen en volken om hun ware mogelijkheden tot ontwikkeling te brengen.

Godsdienstige en morele situatie

22. Onder de elementen waaruit het cultureel erfgoed is opgebouwd, zijn de godsdienstige en morele factoren voor de zaaier bijzonder belangrijk. In de huidige cultuur neemt de onverschilligheid op godsdienstig gebied hand over hand toe: “Velen van onze tijdgenoten zien de intieme levensverbondenheid met God niet in, of verwerpen deze expliciet”.³²

Het atheïsme, de ontkenning van God, “dient gerekend te worden tot de meest

kwalijke zaken van deze tijd”.³³ Het kan verschillende vormen aannemen, maar verschijnt tegenwoordig in de vorm van secularisme die bestaat uit een autonome visie op de mens en de wereld “waardoor de wereld uit haar eigen beginselen wordt verklaard zonder dat het nodig zou zijn tot God op te klimmen”.³⁴ Op direct religieus gebied zijn er echter tekenen van een “terugkerend besef voor het heilige”³⁵, een nieuw verlangen naar transcendente en goddelijke werkelijkheden. “De huidige wereld getuigt op steeds ruimere en levendigere wijze ... van de opleving van het zoeken van het godsdienstige”.³⁶ Dit verschijnsel is “niet vrij van tweeslachtigheid”.³⁷ Het verschijnsel van een steeds toenemend aantal sekten en nieuwe religieuze bewegingen, en daarnaast het opkomend “fundamentalisme”³⁸ zet de kerk aan tot ernstig zelfonderzoek, en moet zorgvuldig geanalyseerd worden.

23. Op moreel gebied is tegenwoordig eenzelfde ontwikkeling gaande als in de religieuze situatie. Men ziet namelijk dat het inzicht verduisterd raakt in wat de mens als persoon in wezen is. Alles gebeurt alsof het afwijzen van God een inwendig breken zou betekenen met datgene waarnaar de verlangens van de mens uitgaan.³⁹ Men ziet op talrijke plaatsen een “ethisch relativisme dat de burgerlijke samenleving ieder zeker moreel referentiepunt ontnemt”.⁴⁰

Het godsdienstig en moreel terrein is bij uitstek de akker voor evangelisatie. De kerk heeft immers als eerste opdracht God te verkondigen en van Hem in de wereld te getuigen. Het gaat erom het ware gelaat van God te doen kennen, en daarnaast ook zijn liefdevol heilsplan voor de mens zoals Jezus dit heeft geopenbaard.

Voor het voorbereiden van dergelijke getuigen moet de kerk een catechese ontwikkelen die leidt tot een ontmoeten van God en die een blijvende liefdesband met Hem smeedt.

29. A.w., 54.

30. A.w., 56c.

31. Vgl. EN 20; CT 53.

32. Gs 19.

33. T.a.p.

34. EN 55; vgl. Gs 19 en LC 41.

35. SYNODE II, A, I.

36. CH 4.

37. Vgl. RM 38.

38. CA 29 ad c; 46c.

39. Vgl. Gs 36. In de Encycliek *Dominum et vivificantem* (18 mei 1996), 38, legt Johannes Paulus II eenzelfde verband: “De ideologie van de ‘dood van God’ bewijst in haar gevolgen gemakkelijk dat zij op theoretisch en praktisch vlak de ideologie van de ‘dood van de mens’ is.”

40. Vs 101; vgl. EV 19-20.

De kerk op de akker van de wereld

Het geloof van de christenen

24. De leerlingen van Jezus zijn als het zuurdeeg in de wereld, maar er is geen tijd denkbaar dat ze niet beïnvloed worden door menselijke situaties. Daarom moet men nagaan hoe het op het ogenblik gesteld is met het geloof van de christenen.

De vernieuwing van de catechese die in de laatste tientallen jaren in de kerk heeft plaatsgevonden, is nog steeds succesvol.⁴¹ Dankzij de catechese aan kinderen, jongeren en volwassenen zijn er christenen gekomen die bewust hun geloof beleven. De catechese heeft hen namelijk bijgebracht:

- een nieuwe en fundamentele ervaring van God als barmhartige Vader;
- een inniger herontdekken van Jezus Christus, niet alleen in zijn goddelijkheid maar ook in zijn menselijkheid;
- het inzicht dat allen gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de opdracht van de kerk in de wereld;
- het bewustzijn van de maatschappelijke eisen van het geloof.

25. Maar bij het beschouwen van de huidige godsdienstige situatie dienen de zonen en dochters van de kerk zich af te vragen “in hoeverre zij zelf niet besmet zijn door het klimaat van secularisme en ethisch relativisme”.⁴²

Een eerste groep bestaat uit “de vele mensen die wel zijn gedoopt, maar buiten iedere vorm van christelijk leven staan”.⁴³ Het betreft een menigte christenen “die hun geloof niet in praktijk brengen”⁴⁴ ook al is bij velen van hen het religieus besef niet geheel verdwenen. Dit geloof weer te doen ontwaken is een ware uitdaging voor de kerk.

Dan zijn er ook “de eenvoudigen en armen van geest”⁴⁵ die soms blijk geven van zeer oprechte religieuze gevoelens en diepgewortelde “volksdevotie”.⁴⁶ Ze bezitten een zekere mate van geloof, maar kennen nauwelijks de grondslagen ervan”.⁴⁷ Verder zijn er ook de talrijke, vaak zeer ontwikkelde, christenen die alleen in hun jeugd een godsdienstige vorming hebben gehad en nu verlangen een nieuw zicht te krijgen op hun geloof en het onder een nieuw licht te

doen rijpen.⁴⁸

26. Helaas is er ook een aantal gedoopte christenen die niet voor hun geloof uitkomen, ofwel omdat ze een verkeerde opvatting hebben over de dialoog met andere godsdiensten, of omdat ze het moeilijk vinden in de moderne samenleving te getuigen van hun geloof in Jezus Christus.

Bij al deze geloofssituaties van christenen wordt van de zaaier dringend gevraagd te beginnen aan een ‘*nieuwe evangelisatie*’⁴⁹, vooral in de kerken met een oud christelijk verleden waarin het secularisme het diepst is doorgedrongen. Deze nieuwe situatie vraagt om evangelisatie, en daarin moet missionaire verkondiging en catechese, vooral voor jongeren en volwassenen, duidelijke prioriteit genieten.

Het inwendig leven van de kerkelijke gemeenschap

27. Het is van belang ook het eigen leven van de kerkelijke gemeenschap na te gaan, te bekijken hoe het inwendig daarmee staat.

Allereerst moet men nagaan hoe het Tweede Vaticaans Concilie in de kerk ontvangen is, en wat voor vruchten het heeft opgeleverd. De grote documenten van het Concilie zijn geen dode letter gebleven: hun invloed is duidelijk te bespeuren. De vier Constituties (*Sacrosanctum concilium*, *Lumen gentium*, *Dei verbum*, en *Gaudium et spes*) hebben in de kerk vrucht gedragen. Immers:

- Men is het liturgisch leven beter gaan zien als bron en hoogtepunt van het leven van de kerk.

- Het Godsvolk is zich sterker bewust geworden van het “algemeen priester-schap”⁵⁰ dat geworteld is in het doopsel. Tegelijk ontdekt het steeds beter dat allen tot heiligheid zijn geroepen, en is er een groeiend besef dat men elkaar in liefde moet dienen.

- Voor de kerkelijke gemeenschap is het Woord van God een meer levende werkelijkheid geworden. De heilige Schrift wordt bijvoorbeeld intenser gelezen, gesmaakt en bemediteerd.
- De zending van de kerk in de wereld wordt op een nieuwe manier begrepen. Op basis van een inwendige vernieuwing heeft immers het Concilie aan de

41. Vgl. CT 3; MPD 4.

42. TMA 36b; vgl. GS 19c.

43. EN 52; vgl. CT 19 en 42.

44. EN 56.

45. A.w., 52.

46. EN 48; vgl. CT 54; CH 34b; ADK 6; SYNODE II, A, 4.

47. EN 52.

48. Vgl. t.a.p.; CT 44.

49. Vgl. CH 34b; RM 33d.

50. LG 10.

katholieken de noodzaak duidelijk gemaakt van een evangelisatie die altijd dient samen te gaan met menselijke vooruitgang; de noodzaak om het gesprek aan te gaan met de wereld en met de verschillende culturen en godsdiensten, de dringende noodzaak ook om te streven naar de eenheid onder de christenen.

28. Toch moet erkend worden dat er bij het aanvaarden van het Concilie fouten zijn gemaakt en zich moeilijkheden hebben voorgedaan.⁵¹ Ondanks de uitgebreide en diepgravende ecclesiologie is het besef dat men tot de kerk behoort, afgenomen: vaak ziet men een “verkoeling ten opzichte van de kerk”.⁵² Soms wordt ze louter als een instituut gezien, beroofd van haar myste-rie.

Bij de interpretatie en toepassing van de vernieuwing die het Tweede Vaticaans Concilie van de kerk vroeg, zijn soms eenzijdige en strijdige standpunten ingenomen. Zulke ideologieën en dergelijk gedrag hebben geleid tot verdeeldheden, tot groot nadeel van het voor de evangelisatie noodzakelijke getuigenis van gemeenschap.

De evangelisatiearbeid van de kerk, en daarbinnen de catechese, moet krachtiger streven naar hechte innerlijke eenheid in de kerk. Daartoe dient de authentieke leer over de kerk als mysterie van gemeenschap⁵³ te worden bevorderd en verdiept zodat bij de christenen een diepe kerkelijke spiritualiteit gewekt wordt.

De toestand van de catechese: haar vitaliteit en problemen

29. Uit vele positieve punten blijkt in de laatste jaren de vitaliteit van de catechese. Daaronder verdienen genoemd te worden:

- Het groot aantal priesters, religieuzen en leken dat zich enthousiast en volhardend met de catechese, een van de belangrijkste activiteiten van de kerk, bezighoudt.
- Er moet ook op worden gewezen dat de moderne catechese een missionair karakter heeft, en ervoor wil zorgen dat, in een wereld waar het religieus besef verduisterd raakt, de catechumenen en catechisanten trouw blijven aan

hun geloof; bij dit streven beseft men terdege dat catechese een alomvattend vormend karakter moet krijgen, en het niet mag laten bij het geven van louter instructie: ze zal een ware bekering moeten trachten te bewerken.⁵⁴

– Daarom is het buitengewoon belangrijk dat in het catecheseprogramma van zeer veel particuliere kerken steeds meer aandacht wordt geschonken aan de volwassenencatechese.⁵⁵ In het pastoraal plan van veel bisdommen schijnt men aan dit soort catechese prioriteit te verlenen. Ook bij een aantal kerkelijke groeperingen en bewegingen staat ze centraal.

– Ongetwijfeld dankzij de recente richtlijnen van het leerambt is men in onze tijd over de catechese intenser en dieper gaan nadenken. Veel particuliere kerken beschikken reeds over passende pastorale richtlijnen.

30. Toch moet zorgvuldige aandacht worden besteed aan een aantal problemen zodat er een oplossing voor gevonden kan worden:

– Het eerste betreft het inzicht dat de catechese een scholing is in het geloof, dat ze inleidt in heel het leven als christen en leert daarnaar te handelen, een inzicht waarvan de catechetten nog niet voldoende doordrongen zijn.

– Wat de fundamentele richting betreft leeft in het catechetische werk in het algemeen heel sterk het begrip ‘Openbaring’; maar het van het Concilie stammend begrip ‘Traditie’ speelt als wezenlijk inspiratie-element in de catechese een minder grote rol. Inderdaad beroepen veel catechismussen zich bijna uitsluitend op de heilige Schrift, en gaat dit te weinig gepaard met verwijzing naar wat de kerk in tweeduizend jaar aan gedachtegoed en ervaring heeft verworven.⁵⁶ In dat geval is het kerkelijk karakter van de catechese minder duidelijk. Het catechetisch overdragen van het geloof wordt nog niet bevrucht door het harmonieus samengaan van de heilige Schrift, de Traditie en het Leerambt, “ieder op zijn wijze”.⁵⁷

– Met betrekking tot de doelstelling van de catechese, namelijk de gemeenschap met Jezus Christus te bevorderen, blijkt het nodig de volledige waarheid over het Christusgeheim op evenwicht-

51. SYNODE I, 3.

52. *T.a.p.*

53. Vgl. Congregatie voor de Geloofsleer, *Brief Communionis notio* (28 mei 1992), I; TMA 36e.

54. Vgl. CT 19b.

55. Vgl. *a.w.*, 43.

56. Vgl. *a.w.*, 27b.

57. Dv 10c.

tiger wijze uiteen te zetten. Soms wordt alleen zijn mensheid benadrukt zonder dat zijn godheid uitdrukkelijk ter sprake wordt gebracht; in andere, tegenwoordig minder frequente, gevallen wordt de nadruk zozeer uitsluitend op zijn godheid gelegd dat het geheim van het mensgeworden Woord als realiteit in het duister blijft.⁵⁸

– Wat betreft de inhoud van de catechese zijn er nog steeds verschillende problemen, zoals lacunes op leerstellig gebied omtrent de waarheid over God en mens, over de zonde, de genade en de eschatologie. Er is behoefte aan degelijkere morele vorming; de geschiedenis van de kerk wordt op gebrekkige wijze aangeboden, en onvoldoende aandacht wordt geschonken aan haar sociale leer. In sommige streken ziet men een wildgroei van catechismussen en teksten waarvan strekking en accenten zo sterk uiteenlopen dat de onmisbare convergentie in de eenheid van het geloof erdoor geschaad wordt.⁵⁹

– “De catechese is krachtens haar aard met alle liturgische en sacramentele vieringen verbonden.”⁶⁰ Maar in de praktijk heeft de catechese vaak maar een zwakke of losse band met de liturgie. Weinig aandacht blijkt er besteed te worden aan de liturgische tekens en rituelen. Van de liturgische bronnen wordt schaars gebruik gemaakt. De opbouw van de catechetische cursussen heeft weinig of geen verband met het liturgisch jaar, en vieringen vinden eronder maar weinig plaats.

– Wat de pedagogie betreft: na de overdreven nadruk die sommigen leggen op het belang van methoden en technieken, geeft men nog steeds niet de gewenste aandacht aan de eisen en oorspronkelijkheid van de pedagogiek die eigen is aan het geloof.⁶¹ Te gemakkelijk vervalt men in het dualisme tussen inhoud en methode, waarbij men zich tot het ene of het andere uiterste beperkt. Met betrekking tot het pedagogisch aspect wordt niet steeds de vereiste theologische onderscheiding in acht genomen.

– Met betrekking tot de cultuurverschillen in de dienst van het geloof, blijft het een probleem hoe men, met eerbiediging van het culturele kader van de

volken aan wie het evangelie wordt verkondigd, dit op zodanige wijze kan overdragen dat zij het ervaren als goed nieuws voor het leven van de mensen en de samenleving.⁶²

– Een van de wezenlijke taken van de catechese is vorming tot apostolaat en missie. Het is waar dat men in het catechetisch gebeuren steeds meer oog krijgt voor het vormen van leken tot christelijk getuigenis, tot interreligieuze dialoog en tot vervulling van hun taak in de wereld; maar weinig en onvoldoende wordt gedaan aan het bijbrengen van verantwoordelijkheidsbesef voor de missie *ad gentes*. De gebruikelijke catechese besteedt slechts marginaal en onregelmatig aandacht aan de missies.

Het uitzaaien van het evangelie

31. Na de bodem te hebben onderzocht, zendt de zaaier zijn arbeiders uit om in heel de wereld het evangelie uit te zaaien, en geeft hij hun daartoe de kracht van zijn geest. Tegelijk leert hij hun de tekenen van de tijd te verstaan, en wil dat zij zich goed voorbereiden op het zaaien.

Hoe de tekenen van de tijd te verstaan

32. De stem van de Geest, die Jezus door de Vader aan zijn leerlingen heeft doen toekomen, weerklinkt ook in de historische gebeurtenissen.⁶³ In alles wat tegenwoordig in beweging is en in de diepe beweegredenen voor de uitdagingen waarmee de evangelisatie geconfronteerd wordt, moet men weten te ontdekken “wat daarin werkelijke tekenen zijn van de aanwezigheid van God of van zijn plannen”.⁶⁴

Dit dient men na te gaan in het licht van het geloof en met een invoelende en milde houding. Met behulp van de onmisbare menswetenschappen⁶⁵ tracht de kerk te ontdekken welke betekenis de huidige situatie binnen de heilsgeschiedenis heeft. Wanneer zij de werkelijkheid beoordeelt, is dat altijd om vast te stellen wat haar opdracht van haar vraagt.

Enige uitdagingen voor de catechese

33. Wil de catechese vitaal en doel-

58. Ct 29b.

59. Vgl. a.w., 30.

60. A.w., 23.

61. Vgl. a.w., 58.

62. Vgl. EN 63.

63. Vgl. FC 4b; CH 3e.

64. Gs I I; vgl. Gs 4.

65. Vgl. a.w., 62e; FC 5c.

treffend zijn, dan moet ze de volgende richtlijnen volgen:

- allereerst laten blijken dat ze werkelijk de evangelisatie van de kerk dient, en uitdrukkelijk een missionair karakter heeft;
- ze moet zich richten op hen voor wie ze in het verleden en ook thans op de eerste plaats bestemd is: kinderen, opgroeiende jeugd, jongeren en volwassenen, waarbij ze vooral uitgaat van laatstgenoemden;
- in navolging van de catechese in de tijd van de kerkvaders moet zij de persoonlijkheid van de gelovige vormen, en daarom een echte en geschikte leer­school zijn van christelijke pedagogiek;
- ze moet de wezenlijke geheimen verkondigen van het christendom, en de trinitaire ervaring van het leven in Christus bevorderen als kern van het geloofsleven;
- ze moet het als een van haar belangrijkste taken beschouwen diep gelovige catecheten voor te bereiden en te vormen.

DEEL I

DE CATECHESE BINNEN DE EVANGELISATIE-OPDRACHT VAN DE KERK

“Gaaf uit over de hele wereld en verkondigt het evangelie aan heel de schepping” (Mc 16, 15).

“Gaaf dus en maakt alle volkeren tot mijn leerlingen en doopt hen in de naam van de Vader en de Zoon en de heilige Geest en leert hun te onderhouden alles wat Ik u bevoelen heb. Ziet, Ik ben met u alle dagen tot aan de voleinding van de wereld” (Mt 28, 19-20).

“Gij zult kracht ontvangen van de heilige Geest die over u komt om mijn getuigen te zijn ... tot het uiteinde der aarde” (Hnd 1, 8)

De zendingsopdracht van Jezus

34. Uit naam van de Vader zond Jezus na zijn verrijzenis de heilige Geest opdat deze van binnenuit het heilswerk

zou voltooien, en de leerlingen zou aanzetten om zijn zending in de hele wereld voort te zetten zoals Hij zelf door de Vader was gezonden. Hij was de eerste, de grootste, evangelieverkondiger. Hij kondigde het Rijk van God aan⁶⁶ als de nieuwe en uiteindelijke ingreep van God in de geschiedenis, en Hij duidde deze bekendmaking aan met *evangelie*, dat wil zeggen, ‘Blijde Boodschap’. Daaraan wijdde Hij heel zijn leven op aarde: Hij deed de vreugde kennen tot het Rijk te behoren⁶⁷, maakte de eisen bekend die het stelt, alsmede zijn *magna carta*⁶⁸, de geheimen die het bevat⁶⁹, het leven als broeders en zusters van hen die erin binnengaan⁷⁰, en zijn toekomstige voltooiing.⁷¹

Betekenis en doel van dit deel

35. Dit eerste deel wil uiteenzetten wat catechese eigenlijk is.

Het eerste hoofdstuk behandelt de theologische structuur en herinnert in het kort aan het begrip Openbaring zoals dit in het conciliedocument *Dei verbum* is uiteengezet. Het geeft aan op welke manier de dienst van het Woord moet worden verstaan. De begrippen *Woord van God*, *evangelie*, *Koninkrijk van God* en *Traditie* die men in deze constitutie aantreft, zijn fundamenteel voor de betekenis van catechese. Samen met deze woorden is *evangelisatie* een sleutelbegrip in de catechese. De kracht daarvan en de elementen waaruit het bestaat worden met nieuwe en grote nauwkeurigheid uiteengezet in de apostolische Exhortatie *Evangelii nuntiandi*.

Het tweede hoofdstuk geeft aan welke plaats de catechese bekleedt in het kader van de evangelisatie, schetst het verband dat ze heeft met andere vormen van het dienstwerk van Gods Woord. Vanuit deze relatie is het eigen karakter van de catechese makkelijker te achterhalen.

In het derde hoofdstuk wordt een meer rechtstreekse analyse geven van de catechese als zodanig: haar kerkelijk karakter, haar bindende gerichtheid op gemeenschap met Jezus Christus, haar plichten, de catechumenale geest waardoor ze geïnspireerd wordt.

De opvatting die men heeft van de catechese heeft grote invloed op de keuze en indeling van haar inhoud (*ken-*

66. Vgl. Mc 1, 15 en parallelplaatsen; RM 12-20; KKK 541-560.

67. Vgl. Mt 5, 3-12.

68. Vgl. Mt 5, 1-7, 29.

69. Vgl. Mt 13, 11.

70. Vgl. Mt 18, 1-35.

71. Vgl. Mt 24, 1-25, 46.

nis, ervaring, gedrag), geeft aan voor wie ze bestemd is en bepaalt welke pedagogiek moet worden gevolgd om haar doelstellingen te bereiken.

In de twintig eeuwen geschiedenis van de kerk heeft zich in de betekenis van het woord 'catechese' een ontwikkeling voltrokken. Dit directorium laat zich in zijn opvatting over de catechese leiden door de documenten van het pauselijk leerambt van na het Concilie, vooral door *Evangelii nuntiandi*, *Catechesi tradendae* en *Redemptoris missio*.

Hoofdstuk I

De Openbaring en haar overdracht door de evangelisatie

“Gezegend is God, de Vader van onze Heer Jezus Christus, die ons in de hemelen in Christus heeft gezegend met elke geestelijke zegen ... Want Hij heeft ons zijn geheim raadsbesluit doen kennen, de beslissing die Hij in Christus had genomen ter verwezenlijking van de volheid der tijden: het heeal in Christus onder één hoofd te brengen” (Ef 1,3-10).

De Openbaring van het plan van Gods voorzienigheid

36. “God, die door zijn Woord alles schept en in stand houdt, geeft in de schepselen aan de mensen een bestendig getuigenis van zichzelf.”⁷² De mens is door zijn natuur en roeping ‘in staat tot kennis van God’; als hij luistert naar wat de schepping hem te zeggen heeft, kan hij de zekerheid verwerven dat God, oorzaak en doel van alle dingen, bestaat en zich aan de mens wil openbaren.

Openbaring is volgens de Constitutie *Dei verbum* van het Tweede Vaticaans Concilie de daad waardoor God zich persoonlijk aan de mensen kenbaar maakt. God openbaart zich immers als degene die zichzelf wil meedelen, waarbij Hij de mens doet delen in zijn goddelijke natuur.⁷³ Zo volvoert Hij zijn plan van liefde.

“Het heeft God in zijn goedheid en wijsheid behaagd zichzelf te openbaren en het geheim

*van zijn wilsbesluit bekend te maken ... waardoor de mensen toegang hebben tot de Vader en deelgenoten worden gemaakt van de goddelijke natuur”.*⁷⁴

37. Dit “providentieel plan”⁷⁵ van de Vader, dat in Jezus Christus ten volle geopenbaard is geworden, wordt ten uitvoer gebracht door de kracht van de heilige Geest. Het houdt in:

- de Openbaring van God, van zijn “meest innerlijke waarheid”⁷⁶, van zijn “geheim”⁷⁷, van de ware roeping en waardigheid van de mens⁷⁸;
- het heilsaanbod aan alle mensen als gave van Gods genade en barmhartigheid⁷⁹, hetgeen bevrijding betekent van boosheid, zonde en dood⁸⁰;
- de uiteindelijke oproep, alle verstrooide kinderen te verzamelen in de familie van God en zo de broederlijke eenheid onder de mensen tot stand te brengen.⁸¹

De Openbaring: daden en woorden

38. Om zich aan de mens te openbaren heeft God in zijn onmetelijke grootheid zich van een pedagogische methode bediend⁸²: Hij maakt gebruik van gebeurtenissen en mensenwoorden om zijn plan mee te delen; dit doet Hij geleidelijk en in fasen⁸³, om de mensen meer nabij te komen. God gaat inderdaad zo te werk dat de mensen zijn heilsplan leren kennen door middel van de gebeurtenissen in de heilsgeschiedenis en de geïnspireerde woorden waarvan deze vergezeld gaan en die ze verklaren.

“Deze bedeling van de Openbaring geschiedt door daden en woorden die innerlijk met elkaar verbonden zijn, zodat
– *de werken die door God in de heilsgeschiedenis zijn verricht de leer en de werkelijkheden die door de woorden worden betekend, tonen en bevestigen;*
– *en de woorden de werken verkondigen en het geheim dat daarin ligt verrat in het licht stellen.”*⁸⁴

39. Ook de evangelisatie die de Openbaring aan de wereld bekend maakt, geschiedt door werken en woorden. Ze is tegelijk getuigenis en verkondiging, woord en sacrament, onderricht en opdracht. De catechese draagt van haar kant de

72. Dv 3.

73. Vgl. 2Pe 1,4; kkk 51-52.

74. Dv 2.

75. Vgl. Ef 1,9.

76. Dv 2.

77. EN 11.

78. Vgl. GS 22a.

79. Vgl. Ef 2,8; EN 27.

80. Vgl. EN 9.

81. Vgl. Joh 11,52; AG 2b en 3a.

82. Vgl. Dv 15; CT 58; CH 61; kkk 53 en 122; Ireneus van Lyon, *Adversus haereses*, III, 20, 2: sc 211, 389-393. Zie verderop deel III, hoofdstuk I.

83. kkk 54-64.

84. Dv 2.

daden en woorden van de Openbaring over: ze moet die verkondigen en verhalen, en tegelijk de daarin verborgen diepe geheimenissen belichten. Anderzijds herinnert de catechese niet alleen aan de wondere daden die God in het verleden heeft verricht, maar, door middel van deze Openbaring die een bron van licht is voor de mens, duidt ze ook de tekenen van de tijd en het actuele leven van mannen en vrouwen; in hen immers voltrekt zich Gods heilsplan voor de wereld.⁸⁵

Jezus Christus, middelaar en volheid van de Openbaring

40. God heeft zich geleidelijk aan de mensen geopenbaard door de profeten en de heilsgebeurtenissen, totdat Hij zijn Openbaring door het zenden van zijn eigen Zoon voltooide⁸⁶:

“Jezus Christus vervult de Openbaring, brengt haar tot voltooiing en bekrachtigt haar met goddelijk getuigenis door geheel zijn tegenwoordigheid en verschijning, door woorden en werken, door tekenen en wonderen, vooral echter door zijn dood en glorievolle opstanding uit de doden en tenslotte door de zending van de Geest der waarheid.”⁸⁷

Jezus Christus is niet alleen de grootste van de profeten, Hij is de mensgeworden eeuwige Zoon van God, en dus het uiteindelijk gebeuren waarin alle gebeurtenissen van de heilsgeschiedenis samenkomen.⁸⁸ Hij is inderdaad “het enige, volmaakte en definitieve Woord van de Vader”.⁸⁹

41. De dienst van het Woord zal steeds dit bewonderenswaardig kenmerk van het bestel der Openbaring in het licht stellen: de Zoon van God treedt binnen in de mensengeschiedenis, neemt leven en dood van de mens op zich, en brengt het nieuwe en definitieve Verbond tot stand tussen God en de mensen. Het is de opdracht van de catechese te laten zien wie Jezus Christus is – zijn leven en geheim – en het christelijk geloof voor te houden als een gaan in zijn voetspoor.⁹⁰ De catechese moet dus altijd uitgaan van de evangelieën, “het hart van de hele Schrift omdat zij het voorname getuigenis zijn over het leven en de leer van het vleesgeworden Woord, onze Verlosser”.⁹¹ Het “christocentrisme”⁹² van de cate-

chese berust op het feit dat Jezus Christus de volheid is van de Openbaring: Het Christusgeheim is in de geopenbaarde boodschap niet een element naast zoveel anderen, maar staat erin centraal, en van daaruit ontvangen alle andere elementen hun ordening en worden ze verhelderd.

De overdracht van de Openbaring door de kerk, het werk van de heilige Geest

42. De Openbaring, die in Jezus Christus haar hoogtepunt bereikt, is bestemd voor de gehele mensheid: “God wil dat alle mensen gered worden en tot de kennis van de waarheid komen” (1Tim 2,4). Krachtens deze voor alle mensen bestemde heilswil draagt God zorg dat de Openbaring aan alle volken en geslachten wordt overgedragen en ongeschonden bewaard blijft.⁹³

43. Om Gods plan te volvoeren heeft Jezus op de grondslag van de apostelen de kerk gesticht, en Hij heeft hun door het zenden van de Geest van de Vader opgedragen om het evangelie over heel de wereld te verkondigen. Met woorden, werken en geschriften hebben de apostelen aan deze opdracht voldaan.⁹⁴

Deze apostolische Overlevering wordt in en door de kerk voortgezet. Heel de kerk, geestelijke herders en gelovigen, weet zich ervoor verantwoordelijk dat ze bewaard en overgedragen wordt. In de kerk wordt ze inderdaad volkomen en levend bewaard: steeds door wordt ze door de leerlingen van Jezus Christus beschouwd en overwogen, in hun dagelijkse doen en laten beleefd, en in het missiewerk verkondigd. Wanneer de kerk het evangelie beleefd, wordt zij voortdurend door de heilige Geest bevrucht. De Geest doet haar steeds beter het evangelie verstaan, drijft haar voort en steunt haar bij haar opdracht het evangelie over heel de aarde te verkondigen.⁹⁵

44. Het ongeschonden bewaren van de Openbaring, Woord van God vervat in Overlevering en Schrift, en daarnaast de blijvende overdracht daarvan dragen het zegel van de oorspronkelijkheid. Met bijstand van de heilige Geest en begiftigd met het “charisma van de waar-

85. Vgl. ADK I 1b.

86. Vgl. Heb 1,1-2.

87. DV 4.

88. Vgl. Lc 24,27.

89. KKK 65; Johannes van het Kruis verwoordt dit als volgt: “Hij heeft ons alles tegelijk en ineens gezegd in dit ene Woord”: *De bestijging van de berg Carmel*, 2,22; vgl. *Getijdenboek, Lectionarium* deel I, jaar II, Lezingendienst van maandag in de twee week van de advent.

90. Vgl. CT 5; KKK 520 en 2053.

91. A.w., 125 waar DV 18 geciteerd wordt.

92. CT 5; Het thema van het christocentrisme wordt meer in detail besproken in deel I, hoofdstuk III: *Doelstellingen van de catechese: gemeenschap met Jezus Christus*, en in deel II, hoofdstuk I: *Het christocentrisme van de boodschap van het evangelie*.

93. Vgl. DV 7.

94. Vgl. a.w., 7a.

95. Vgl. a.w., 8 en KKK 75-79.

96. Dv 10b; vgl. KKK 85-87.

97. LG 48; AG 1; GS 45; vgl. KKK 774-776.

98. Vgl. Kol 1,26.

99. *Dei verbum* (2-5) en de *Katechismus van de Katholieke Kerk* (150-175) spreken over het geloof als antwoord op de Openbaring. Om catechetische en pastorale redenen hebben we hier liever het geloof willen verbinden met de evangelisatie dan met de Openbaring, aangezien, normaal gesproken, deze laatste in feite de mens bereikt door de evangelisatie-opdracht van de kerk.

100. EN 14.

101. A.w., 18.

102. Vgl. Mt 28,19-20.

103. Hnd 1,8.

104. Mt 28,19.

105. EN 17.

106. A.w., 28.

107. Vgl. a.w., 22a.

108. Vgl. a.w., 47b.

109. Vgl. a.w., 18.

110. A.w., 24d.

111. Vgl. a.w., 14.

112. Vgl. AG 6b.

113. In de dynamiek van de evangelisatie moeten onderscheiden worden: de 'beginstadiën' (initia), de 'gradaties' (gradus), en de volwassen situaties: "aan iedere situatie of toestand moeten geëigende werkzaamheden beantwoorden" (AG 6).

114. Vgl. EN 18-20 en RM 52-54; AG 11-12 en 22.

115. Vgl. EN 21 en 41; RM 42-43; AG 11.

Vervolg noten op blz. 19

heid" heeft het leraarsambt van de kerk tot taak "het Woord van God op authentieke wijze te verklaren".⁹⁶

45. De kerk, "universeel sacrament van het heil"⁹⁷, draagt, door de heilige Geest bewogen, de Openbaring over door de evangelisatie: ze verkondigt de Blijde Boodschap van het heilsplan van de Vader, en deelt in de sacramenten de goddelijke gaven mee.

Aan de zich openbarende God is de geloofsgehoorzaamheid verschuldigd krachtens welke de mens in vrijheid, met volle instemming van verstand en wil, het "evangelie van Gods genade" (Hnd 20,24) aanhangt. Geleid door het geloof dat een gave is van de heilige Geest, wordt het de mens dan gegeven, de God van liefde die in Christus de rijkdommen van zijn heerlijkheid heeft geopenbaard, te beschouwen en te genieten.⁹⁸

*De evangelisatie*⁹⁹

46. "De kerk bestaat om het evangelie te verkondigen"¹⁰⁰, dat wil zeggen "om de Blijde Boodschap uit te dragen aan alle gemeenschappen van het menselijk geslacht, opdat ze, doordat ze door haar eigen kracht diep daarin doordringt, de mensheid zelf vernieuwt".¹⁰¹ De zendingsopdracht van Jezus heeft verschillende aspecten die nauw met elkaar verbonden zijn: "verkondigt" (Mc 16,15), "maakt leerlingen en leert"¹⁰², "weest mijn getuigen"¹⁰³, "doopt"¹⁰⁴, "doet dit tot een gedachtenis aan Mij" (Lc 22,19), "hebt elkaar lief" (Joh 15,12). Verkondiging, getuigenis, onderricht, sacramenten, naastenliefde, volgelingen maken: allemaal aspecten die evenzovele wegen en middelen zijn om het éne evangelie over te dragen en die onderdeel zijn van de evangelisatie.

Sommige daarvan zijn zo belangrijk dat men soms geneigd is ze gelijk te stellen met het werk van evangelisatie. Maar "een dergelijke gebrekkige en onvolledige definitie kan niet voldoen aan de ingewikkelde, rijke en dynamische waarheid van wat evangelisatie wordt genoemd".¹⁰⁵ Men loopt het gevaar haar te verschromelen, ja, te verminnen. Evangelisatie moet zich in "haar volheid"¹⁰⁶ ontplooiën, en de twee polen waaruit ze bestaat beide tot gel-

ding brengen: getuigenis en verkondiging¹⁰⁷, woord en sacrament¹⁰⁸, innerlijke verandering en omvorming van de samenleving.¹⁰⁹ Zij die zich aan de evangelisatiearbeid wijden, moeten met een "algemene visie"¹¹⁰ op de evangelisatie weten te handelen, en haar gelijkstellen met de alomvattende opdracht van de kerk.¹¹¹

Het evangelisatieproces

47. Hoewel de kerk in zichzelf de volheid bezit van de heilsmiddelen, gaat zij altijd stapsgewijze te werk.¹¹²

Het conciliedecreet *Ad gentes* heeft duidelijk aangegeven hoe het evangelisatieproces verloopt: christelijk getuigenis, dialoog, de aanwezigheid van de naastenliefde (11-12), verkondiging van het evangelie en uitnodiging tot bekeering (13), catechumenaat en christelijke initiatie (14), vorming van de christelijke gemeenschap door middel van de sacramenten en de kerkelijke bedieningen (15-18).¹¹³ Dat is de dynamiek bij het vestigen en opbouwen van de kerk.

48. Om die reden moet de evangelisatie gezien worden als het proces waardoor de kerk onder aandrift van de Geest het evangelie over heel de wereld verkondigt en verspreidt:

- door *liefde* bezielt, doordringt de kerk heel de tijdelijke orde en vormt deze om, waarbij ze de verschillende culturen in zich opneemt en vernieuwt;¹¹⁴
- ze *legt getuigenis af*¹¹⁵ onder de volken over de nieuwe bestaans- en levenswijze die de christenen kenmerkt;
- ze maakt het evangelie uitdrukkelijk bekend door "*de eerste verkondiging*"¹¹⁶, en nodigt uit tot bekeering.¹¹⁷
- door middel van de *catechese*¹¹⁸ en de *sacramenten van de christelijke initiatie*¹¹⁹, leidt zij die mensen binnen in het geloof en het christelijk leven, die zich tot Jezus Christus bekeren of die Hem opnieuw beginnen te volgen, en neemt beide categorieën op in de christelijke gemeenschap¹²⁰;
- ze ontwikkelt steeds verder de gave van gemeenschap¹²¹ onder de gelovigen, door permanente geloofsvorming en opvoeding (homilieën, andere bedieningen van het Woord), de sacramenten en het beoefenen van naastenliefde;

– ze blijft de *missie*¹²² bevorderen door alle leerlingen van Christus in heel de wereld uit zenden om met woord en daad het evangelie te verkondigen.

49. Het evangelisatieproces¹²³ verloopt bijgevolg in fasen of “wezenlijke momenten”¹²⁴: missionaire activiteit gericht op ongelovigen of op mensen die op godsdienstig gebied onverschillig zijn; initiatiecatechese voor hen die voor het evangelie kiezen of die hun initiatie verlangen aan te vullen of te herzien; pastoraat voor de christengelovigen die binnen de christelijke gemeenschap reeds tot een volwassen geloof zijn gekomen.¹²⁵ Deze momenten zijn geen afgeronde fasen: zo nodig moeten ze herhaald worden, daar ze voor de geestelijke groei van ieder afzonderlijk of van de gemeenschap zelf het meest geschikte evangelische voedsel bieden.

De dienst van het Woord van God in de evangelisatie

50. De dienst van het Woord¹²⁶ is een wezenlijk element van de evangelisatie.

De aanwezigheid van christenen temidden van de bonte menigte mensen, en datgene waarvan zij door hun leven getuigen, dient verhelderd en gerechtvaardigd te worden door uitdrukkelijk Onze Heer Jezus Christus te verkondigen. “Er bestaat geen echte evangelisatie tenzij de naam en de leer, het leven en de beloften, het rijk en het mysterie van Jezus van Nazaret, de Zoon Gods worden verkondigd.”¹²⁷ Ook zij die reeds volgeling zijn van Christus moeten blijvend door het Woord van God gevoed worden om in hun christenleven te groeien.¹²⁸

Bij de evangelisatie draagt de dienst van het Woord de Openbaring over door de kerk, en maakt daarbij gebruik van mensen-‘woorden’. Maar deze woorden hebben altijd betrekking op ‘werken’: de werken die God deed en nog steeds doet, vooral in de liturgie; het getuigenis dat christenen met hun leven geven; het werk van omvorming dat zij met zovele mensen van goede wil in de wereld tot stand brengen. Van dat mensenwoord van de kerk bedient de heilige Geest zich als middel om het gesprek met de wereld voort te zetten.

De Geest is immers de voornaamste bedienaar van het Woord, degene “door wie de levende stem van het evangelie in de kerk en door haar in de wereld weerklinkt”.¹²⁹

De dienst van het Woord geschiedt in *vele vormen*.¹³⁰ Al in de tijd van de apostelen¹³¹ heeft de kerk, verlangend het Woord van God op de meest geschikte wijze aan te bieden, deze bediening in allerlei vormen uitgeoefend.¹³² Al deze vormen willen middel zijn voor de basisfuncties die gevraagd worden van de dienst van het Woord.

Functies en vormen van de dienst van Gods Woord

51. De voornaamste functies van de dienst van het Woord zijn:

– *Bijeenroepen en uitnodigen tot geloof*
Deze functie volgt onmiddellijk uit de zendingsofdracht van Jezus. Ze geschiedt door de ‘eerste verkondiging’, gericht op de ongelovigen, de mensen die voor ongelof gekozen hebben, de gedoopten met een marginaal christelijk bestaan, de aanhangers van andere godsdiensten ...¹³³ Een zeer belangrijke vorm van deze taak is ook, bij de kinderen in christelijke gezinnen godsdienstig besef opwekken.

– *Initiatie*

Zij die, door de genade bewogen, besluiten Jezus te volgen “worden ingewijd in het leven van geloof, liturgie en liefde van het volk van God”.¹³⁴ Fundamenteel oefent de kerk deze functie uit door de catechese, in nauwe samenhang met de initiatiesacramenten die ze hebben ontvangen of nog gaan ontvangen. Belangrijke vormen zijn: de catechese van niet gedoopte volwassenen tijdens het catechumenaat; de catechese van gedoopte volwassenen die tot het geloof willen terugkeren of hun initiatie willen afronden; de catechese van kinderen en jongeren, die op zich al het karakter heeft van een eerste initiatie in het geloof. Ook door de christelijke opvoeding in het gezin en door het godsdienstonderwijs op school wordt deze initiatiefunctie uitgeoefend.

– *Voortgaande geloofsvorming en -opvoeding*

In verschillende streken wordt dit ook “permanente catechese” genoemd.¹³⁵ Ze is bestemd voor christenen die in de

116. EN 51, 52, 53; vgl. CT 18, 19, 21-25; RM 44.

117. Vgl. AG 13; EN 10 en 23; CT 19; RM 46.

118. EN 22; CT 18; vgl. AG 14 en RM 47.

119. AG 14; KKK 1212; vgl. a.w., 1229-1233.

120. Vgl. EN 23; CT 24; RM 48-49; AG 15.

121. Vgl. CH 18.

122. Vgl. a.w., 32 waarin het nauwe verband wordt aangetoond tussen ‘gemeenschap’ en ‘missie’.

123. Vgl. EN 24.

124. CT 18.

125. Vgl. AG 6f; RM 33 en 48.

126. Vgl. Hnd 6,4. De dienst van Gods woord wordt uitgeoefend door:

- de gewijde bedienaren vgl. CIC, can. 756-757;

- de leden van de instituten voor godgewijd leven krachtens hun toewijding aan God (vgl. CIC, can. 758);
- de leken gelovigen, krachtens hun doopsel en vormsel (vgl. CIC, can. 759).

“Wat het woord *dienst (servitium)* betreft, moet benadrukt worden dat alleen een voortdurende verwijzing naar de enige bron, namelijk *Christus’ dienstwerk* ...het in zekere zin mogelijk maakt, ook op de leken gelovigen het woord *bediening* zonder gevaar voor misverstand toe te passen. In zijn oorspronkelijke betekenis duidt het enkel het werk aan waarmee de leden van de kerk binnen haar schoot en terwille van de wereld de zending en diensttaak van Christus voortzetten (vgl. LG 34).

Vervolg noten op blz. 20

Maar als het woord gespecificeerd wordt door het onderscheid en de vergelijking tussen de verschillende *munera* en *officia*, dan moet duidelijk gezegd worden dat alleen krachtens de heilige wijding het woord de volle en eenduidige betekenis verkrijgt die de Overlevering er altijd aan heeft gegeven (Johannes Paulus II, *Toespraak* bij het symposium over 'de deelname van de lekenge- lovigen in de priesterlijke bediening', 4, in: *L'Osservatore Romano*, 23 april 1994.

127. EN 22; vgl. a.w., 51-53.

128. Vgl. a.w., 42-45; 54-57.

129. DV 8c.

130. PO 4b; vgl. CD 13c.

131. Men vindt zeer uiteenlopende vormen van deze bediening in het Nieuwe Testament: "verkondiging", "onderrichting", "opwekking" ... een opmerkelijke rijkdom aan uitdrukkingen.

132. De vormen waarin de éne bediening van het Woord wordt gegoten, zijn niet werkelijk onverbreekbaar met de christelijke boodschap verbonden. Het gaat meer om accenten, toonaarden, min of meer expliciete uitweidingen, die aangepast zijn aan de concrete geloofssituatie van een individu of groep mensen.

133. Vgl. EN 51-53.

134. AG 14.

Vervolg noten op blz. 21

grondbeginselen van het christelijk geloof zijn ingewijd, maar verlangen om heel hun leven lang hun geloof te voeden en te verdiepen. Dit gebeurt op zeer uiteenlopende wijzen: "systematische en gelegenhedsvormen, individuele en gemeenschappelijke, georganiseerde en spontane, enzovoorts".¹³⁶

– De liturgische functie

De dienst van het Woord heeft ook een liturgische functie, want als ze tijdens een heilige viering wordt uitgeoefend, is zij er een integrerend bestanddeel van.¹³⁷ De hoogste vorm ervan is de homilie; andere vormen van deze functie zijn de woorden en vermaningen onder de Woorddiensten. Vermelding verdient ook de directe voorbereiding op de verschillende sacramenten, op de sacramentele vieringen en vooral op de deelname van de gelovigen aan de eucharistie, als een zeer belangrijke vorm van geloofsvorming en -opvoeding.

– De theologische functie

Deze functie tracht het geloofsinzicht te ontwikkelen, en maakt deel uit van het *fides quaerens intellectum*, dat wil zeggen, van het geloof dat zoekt te begrijpen.¹³⁸ Om deze functie te vervullen moet de theologie contacten onderhouden met filosofische stromingen, met vormen van humanisme die bepalend zijn voor de cultuur, en met de menswetenschappen. Deze functie wordt in verschillende vormen uitgeoefend, steeds ter bevordering van "de systematische behandeling en het wetenschappelijk onderzoeken van de geloofswaarheden".¹³⁹

52. De belangrijke vormen van de dienst van het Woord zijn: de eerste verkondiging of missionaire prediking; catechese vóór of na het doopsel; de liturgische vorm en de theologische vorm. Vaak moeten om pastorale redenen deze vormen meer dan één taak vervullen. De catechese, bijvoorbeeld, moet naast het geven van initiatie vaak ook missionaire taken vervullen. Ook de homilie zou, al naargelang de omstandigheden, een uitnodigen tot het geloof en een systematisch inwijden in het geloof moeten zijn.

Bekering en geloof

53. Wanneer de evangelisatie de Blijde Boodschap van de Openbaring aan de wereld aankondigt, nodigt ze mannen en vrouwen uit tot bekering en geloof.¹⁴⁰ Jezus' woord: "bekeert u en geloof in de Blijde Boodschap" (Mc 1,15) klinkt dankzij het evangelisatiewerk van de kerk nog tot op vandaag.

Het christelijk geloof is allereerst een zich bekeren tot Jezus Christus¹⁴¹, zich volledig en oprecht aan zijn persoon binden, en besluiten in zijn voetspoor te treden.¹⁴² Het geloof is een persoonlijke ontmoeting met Jezus Christus; men wordt zijn volgeling, dat wil zeggen: men gaat denken als Hij, oordelen zoals Hij, leven zoals Hij heeft geleefd.¹⁴³ De gelovige wordt daardoor deel van de gemeenschap van Jezus' leerlingen en maakt het geloof van de kerk tot eigen bezit.¹⁴⁴

54. Dit 'ja' aan Jezus Christus, de volle Openbaring van de Vader, heeft twee dimensies: vertrouwvolle overgave aan God, en liefdevolle instemming met alles wat Hij ons heeft geopenbaard. Alleen door het werk van de heilige Geest is dit mogelijk.¹⁴⁵

*"Door de gehoorzaamheid van het geloof, vertrouwt de mens zich vrijelijk geheel aan God toe door volledige onderdanigheid van verstand en wil jegens de openbarende God te bewijzen, en vrijwillig in te stemmen met de door God geschonken Openbaring."*¹⁴⁶

"Geloven houdt dus een dubbele verwijzing in: naar de persoon en naar de waarheid; naar de waarheid door het vertrouwen in de persoon die haar verkondigt."¹⁴⁷

55. Met geloof gaat een verandering gepaard van leven, een "metanoia"¹⁴⁸ dat wil zeggen een ingrijpende verandering van geest en hart, waardoor de gelovige komt tot een "nieuwe bestaanswijze, nieuwe levenswijze en wel het samen leven welke het evangelie inzet".¹⁴⁹ Overal in het leven van de christen wordt die verandering zichtbaar: in zijn inwendig leven waar hij God aanbidt en diens wil aanvaardt; in zijn deelname aan het werk van de kerk; in zijn huwelijks- en gezinsleven; in zijn beroepsleven, in het vervullen van eco-

nomische en sociale verplichtingen.

Geloof en bekering wellen op uit het 'hart', dat wil zeggen uit het diepste innerlijk van de mens, en deze wordt erdoor met alles wat hij is, gegrepen. Door Jezus Christus te ontmoeten en zich aan Hem gewonnen te geven ziet de mens zijn diepste verwachtingen in vervulling gaan, vindt hij in overvloed datgene waarnaar hij steeds op zoek was.¹⁵⁰ Het geloof geeft antwoord op een wellicht onbewust en altijd beperkt 'verlangen'¹⁵¹ om de waarheid te kennen over God, over de mens en over zijn bestemming. Het is als helder water¹⁵² dat de pelgrimerende mens verkwikt tijdens de zoektocht naar zijn thuis.

Geloof is een gave van God. In het mensenhart kan het alleen ontkiemen als vrucht van de "voorkomende en helpende genade"¹⁵³, en als volledig vrij antwoord op de bewegingen van de heilige Geest, die het hart raakt en tot God keert, en 'de smaak geeft om met de waarheid in te stemmen en erin te geloven'.¹⁵⁴

De Maagd Maria heeft deze aspecten van het geloof op de meest volmaakte wijze beleefd. In haar vereert de kerk "de zuiverste verwezenlijking van het geloof".¹⁵⁵

Het proces van voortgaande bekering

56. Het geloof is een gave die in het hart van de gelovigen tot ontwikkeling moet komen.¹⁵⁶ Wanneer men Jezus Christus aanhangt, komt er een voortgaand bekeringsproces op gang dat heel het leven voortduurt.¹⁵⁷ Iemand die tot het geloof toetreedt is als een pasgeboren kind¹⁵⁸ dat heel geleidelijk groeit en volwassen wordt, om de "volmaakte Man"¹⁵⁹ te worden, en te komen tot de gehele omvang van de volheid van Christus.

In het proces van geloof en bekering moet vanuit theologisch oogpunt gewezen worden op verschillende wezenlijke momenten:

a. *Belangstelling voor het evangelie.* Het eerste moment is het ogenblik dat in het hart van de ongelovige, de onverschillige of de aanhanger van een andere godsdienst, dankzij de eerste verkondiging belangstelling ontwaakt voor het evangelie, zonder dat het al gaat om een

vast besluit. Voor deze eerste beweging van de menselijke geest naar het geloof toe, hetgeen reeds een vrucht is van de genade, bestaan verschillende woorden: "toeneiging naar het geloof"¹⁶⁰, "voorbereiding op het evangelie"¹⁶¹, neiging om te geloven, "het zoeken van het godsdienstige".¹⁶² De kerk noemt hen die met deze gedachten rondlopen "sympathisanten".¹⁶³

b. *Bekering.* Deze eerste belangstelling voor het evangelie vraagt vervolgens om een tijd van zoeken¹⁶⁴, voordat men tot een vast besluit komt. Voor het geloof kiezen is een beslissing die goed overwogen moet worden. Onder inwerking van de heilige Geest en door de verkondiging van het kerygma leidt dit zoeken tot een bekering die weliswaar "als een begin moet worden beschouwd"¹⁶⁵, maar reeds betekent dat men zich aan Jezus Christus gewonnen geeft en in zijn voetspoor wil gaan. Heel het christelijk leven van een volgeling van de Heer berust op deze "fundamentele keuze".¹⁶⁶

c. *De geloofsbelijdenis.* Wanneer een gelovige zich gewonnen geeft aan Jezus Christus, groeit in hem het verlangen Hem beter te leren kennen en meer op Hem te gelijken. De catechese leidt zo iemand binnen in de kennis van het geloof en de praktijk van het leven als christen; daarbij bevordert ze een geestelijke ontwikkelingsgang die gepaard gaat met een "zich voortzettende verandering van gezindheid en levenswandel"¹⁶⁷, bestaande uit verloochening en strijd maar ook uit de vreugde die God boven alle maat schenkt. De volgeling van Jezus Christus is dan gereed voor een levende, uitdrukkelijke en vruchtbare geloofsbelijdenis.¹⁶⁸

d. *De weg naar volmaaktheid.* Deze eerste rijping die tot de geloofsbelijdenis leidt is niet de laatste fase in voortgaand bekeringsproces. De geloofsbelijdenis bij het doopsel is de grondslag voor een geestelijk bouwwerk dat verder moet worden opgetrokken. Bewogen door de Geest, gevoed door sacramenten, gebed en beoefening van de naastenliefde, geholpen door allerlei vormen van permanente geloofsvorming en -opvoeding, streeft de gedoopte mens ernaar om in eigen leven waar te maken wat Christus verlangde: "Weest dus vol-

135. Er zijn verschillende goede redenen voor het gebruik van de uitdrukkingen 'voortgaande geloofsvorming en -opvoeding' of 'permanente catechese', maar voorwaarde is dat daardoor het voornaamste, wezenlijke, structurele en specifieke karakter van de catechese, verstaan als basisinitiatie, niet relativerend wordt. De uitdrukking 'voortgaande geloofsvorming' kwam pas na Vaticanum II bij de catechese in gebruik om een tweede graad van catechese aan te duiden die volgt op de initiatiecatechese; de uitdrukking duidt niet op het gehele catechetische gebeuren. Het onderscheid tussen basisvorming en voortgaande geloofsvorming en -opvoeding wordt ook gebruikt met betrekking tot de vorming van de priesters: Johannes Paulus II, postsynodale apostolische Exhortatie *Pastores dabo vobis* (25 maart 1992), hfdst. V en VI, met name 71.

136. ADK 19d.

137. Vgl. sc 35: KKK 1154.

138. Vgl. Congregatie voor de Geloofsleer, Instructie *Donum veritatis* over de kerkelijke roeping van de theoloog (24 mei 1990), 6.

139. ADK 17; vgl. GS 62g.

140. Vgl. Rom 10,17; LG 16 en AG 7; vgl. KKK 846-848.

141. Vgl. AG 13a.

142. Vgl. CT 5b

143. Vgl. a.w., 20b.

144. Vgl. KKK 166-167.

145. Vgl. KKK 150, 153 en 176.

Vervolg noten op blz. 22

146. Dv 5.

147. KKK 177.

148. Vgl. EN 10; AG 13b; KKK 1430-1431.

149. EN 23.

150. Vgl. AG 13.

151. Vgl. RM 45c.

152. Vgl. a.w., 46d.

153. Dv 5; vgl. KKK 153.

154. Dv 5; vgl. KKK 153.

155. A.w., 149.

156. Ct 20a: "het gaat erom het zaad van het geloof, dat door de heilige Geest bij de eerste verkondiging is gezaaid, te doen groeien, zowel in kennis als in de praktijk".

157. Vgl. RM 46b.

158. Vgl. 1Pe 2,2; Heb 5,13.

159. Ef 4,13.

160. RICA 12.

161. Vgl. Eusebius van Caesarea: *Praeparatio evangelica* I, 1: Sc 206, 6; LG 16; AG 3a.

162. CH 4c.

163. RICA 12 en 111.

164. Vgl. a.w., 6 en 7.

165. AG 13b.

166. Vgl. a.w., 13; EN 19; RM 46; VS 66; RICA 10.

167. AG 13b.

168. Vgl. MPD 8b; KKK 187-189.

169. Vgl. LG 11c; 40b; 42e.

170. Vgl. Dv 24; EN 45.

171. Vgl. RM 33.

Vervolg noten op blz. 23

maakt, zoals uw Vader in de hemel volmaakt is" (Mt 5,48)¹⁶⁹, een uitnodiging die tot alle gedoopten gericht is.

57. De bediening van het Woord staat in dienst van dit proces van volledige innerlijke omkeer. De eerste verkondiging is een uitnodiging tot geloof; de catechese geeft aan de bekering haar grondslag en biedt de basiselementen om als christen te leven; de permanente geloofsvorming en -opvoeding – waarin de homilie een belangrijke rol speelt – is het voedsel dat iedere volwassen gedoopte nodig heeft om te leven.¹⁷⁰

De evangelisatie en de verschillende sociaal-religieuze situaties

58. De evangelisatie ziet zich gesteld voor een zeer ingewikkeld en beweeglijk godsdienstig schouwspel; men moet daarin in het bijzonder "drie situaties"¹⁷¹ onderscheiden die om een eigen en zorgvuldig antwoord vragen.

a. de situatie van "volken, groepen mensen, sociaal-culturele contexten waarin Christus en zijn evangelie onbekend zijn of christelijke gemeenschappen ontbreken die voldoende rijp zijn om het geloof in eigen omgeving gestalte te geven en aan andere groepen te verkondigen".¹⁷² Deze situatie vereist 'de missio ad gentes'¹⁷³, waarbij de missionaire activiteit voor al gericht is op de jongeren en de volwassenen. Kenmerkend is hier dat de evangelisatie zich richt op niet-christenen en hen oproept zich te bekeren. In dit soort situatie wordt de catechese gewoonlijk gegeven onder het op het doopsel voorbereidend catechumenaat.

b. Verder zijn er situaties waar men in een bepaalde sociaal-culturele samenhang "christelijke gemeenschappen (aantreft) die passende en solide kerkelijke structuren hebben, vurig van geloof en leven zijn, het getuigenis van het evangelie in hun omgeving uitstralen en de verplichting tot de universele zending voelen".¹⁷⁴ Deze gemeenschappen behoeven een intense 'pastorale activiteit van de kerk', want ze bestaan uit diep christelijke individuen en gezinnen. In zulke gevallen moet de catechese ervoor zorgen dat dankzij een goed opgezet en gedifferentieerd systeem de kinderen en jongeren een

zodanige christelijke initiatie ontvangen dat zij met een gerijpt geloof volwassen kunnen worden. Van ontvangers zullen ze verkondigers van het evangelie worden. In deze situaties vormen ook volwassenen een doelgroep van verschillende methodes van christelijke vorming.

c. In talrijke landen die van oudsher christelijk zijn, maar soms ook in jongere kerken, bestaat er "een tussenliggende situatie"¹⁷⁵, waarin hele groepen gedoopten de levende geloofszin verloren hebben of zich zelfs niet meer als leden van de kerk beschouwen en een bestaan leiden dat ver afstaat van Christus en zijn evangelie".¹⁷⁶

In dit geval is er een 'nieuwe evangelisatie' nodig. Het kenmerkende daarvan is dat ze zich richt op gedoopten van alle leeftijden die wel in een christelijk milieu leven maar waarin alleen zuiver uiterlijke godsdienstige aanknopingspunten te vinden zijn. In deze situatie dient allereerst gezorgd te worden voor de eerste verkondiging en de basiscatechese.

Onderlinge samenhang van evangelisatie activiteiten in deze sociaal-religieuze situaties

59. Genoemde sociaal-religieuze situaties zijn duidelijk onderling verschillend en men mag ze niet over een kam scheeren. Deze verscheidenheid was altijd al kenmerkend voor de zending van de kerk, maar krijgt in de veranderende wereld van onze tijd een nieuwe betekenis. In feite bestaan verschillende situaties naast elkaar op hetzelfde grondgebied. In de grote steden bijvoorbeeld kan er een situatie bestaan die een 'missio ad gentes' vereist naast een situaties die om 'nieuwe evangelisatie' vraagt. Temidden van deze situaties zijn er missionaire christelijke gemeenschappen die bestaan dankzij een 'pastoraat' dat goed bij hun behoeften aansluit. Vaak heeft tegenwoordig een particuliere kerk binnen haar territorium met al deze situaties te maken. "De grenzen tussen zielzorg voor de gelovigen, nieuwe evangelisatie en specifieke missieactiviteit zijn niet nauwkeurig vast te stellen, en het is ondenkbaar dat men daartussen barrières of waterdichte schotten opricht."¹⁷⁷ "Elk van de activiteiten

heeft invloed op de ander, stimuleert en helpt ze.”¹⁷⁸

Om ervoor te zorgen dat de eventueel naast elkaar bestaande vormen van evangelisatie elkaar verrijken dient men te bedenken:

– De *missio ad gentes*, waar of in welk milieu ze maar plaats vindt, is de meest specifieke missionaire opdracht die Jezus aan zijn kerk heeft toevertrouwd; ze is daarom bij uitstek het model van alle missionaire activiteit van de kerk.

De ‘nieuwe evangelisatie’ kan de ‘*missio ad gentes*’ die steeds de specifieke en allereerste missionaire taak is, niet verdringen of vervangen.¹⁷⁹

– “Het model van alle catechese is het catechumenaat ter voorbereiding op het doopsel. Dit is de voor de volwassen bekeerling bestemde eigen vorming waardoor hij of zij ertoe gebracht wordt om tijdens de paaswake het geloof van zijn doopsel te belijden.”¹⁸⁰ Deze catechumenale vorming moet inspiratiebron zijn voor de doelstellingen en de dynamiek van de andere vormen van catechese.

– “De catechese voor volwassenen – die immers gericht is tot personen die in staat zijn tot een ten volle verantwoordelijke instemming en inzet –, moet beschouwd worden als de voorname vorm van catechese, zodat alle andere vormen, ongetwijfeld eveneens noodzakelijk, in zekere zin daarop gericht zijn.”¹⁸¹ Dat betekent dat voor andere leeftijdscategorieën bestemde catechese zich aan de volwassenencatechese moet toetsen, en ermee in de pastorale van het bisdom een samenhangend catechetisch geheel moet vormen.

Zo ontvangt de catechese, onderdeel van de evangelisatieopdracht van de kerk en daarin een wezenlijk ‘moment’, een missionaire dynamiek die haar inwendig bevrucht en bepalend is voor haar karakter. Het werk van de catechese is dus een fundamentele kerkelijke dienst bij het uitvoeren van Jezus’ zendingopdracht.

Hoofdstuk II

De catechese in het evangelisatieproces

“Wat wij hoorden, wat wij mogen weten, wat ons onze vaders vertelden, dat onthouden wij niet hun kindskinderen: verhalend het volgend geslacht de roem des Heren, zijn macht en de wonderen die Hij gedaan heeft” (Ps 78,3-4).

“Apollos had onderricht ontvangen in de weg des Heren, sprak vol geestdrift en gaf in bijzonderheden onderricht over alles wat Jezus betrof” (Hnd 18,25)

60. In dit hoofdstuk wordt uiteengezet welke relatie er is tussen de catechese en de andere elementen van de evangelisatie waarvan de catechese een wezenlijk onderdeel is.

Allereerst wordt haar relatie beschreven met de *eerste verkondiging* die in de zending gestalte krijgt. Vervolgens wordt gewezen op de nauwe band tussen catechese en de *sacramenten van de christelijke initiatie*. Daarna wordt duidelijk gemaakt welke fundamentele rol de catechese, bij haar opdracht tot *permanente geloofsvorming en -opvoeding*, speelt in het daagse leven van de kerk.

In dit hoofdstuk wordt bijzondere aandacht besteed aan de relatie tussen catechese en *godsdiensonderwijs op school*, want tussen beide bestaat een onderlinge afhankelijkheid, en beide activiteiten zijn, samen met de christelijke opvoeding in het gezin, van fundamenteel belang voor de vorming van de kinderen en van de jongeren.

Eerste verkondiging en catechese

61. De eerste verkondiging is bestemd voor ongelovigen en voor mensen die onverschillig staan tegenover godsdiens.

Ze heeft tot doel het evangelie te verkondigen en uit te nodigen tot bekeerling. De catechese, “onderscheiden van de eerste verkondiging”¹⁸², geeft aan de pas begonnen bekeerling verdere vorm en doet haar rijpen, doordat ze de bekeerling inwijdt in het geloof en hem opneemt in de christelijke gemeenschap. Deze twee vormen van de dienst

172. A.w., 33b.

173. T.a.p. Het is van belang goed te zien welke ruimten (fines) RM aangeeft voor de ‘*missio ad gentes*’. Het betreft niet alleen “territoriale ruimten” (RM 37 ad a), maar ook “nieuwe sociale werelden en verschijnselen” (RM 37 ad b), zoals de grote steden, de jongerenwereld, de migraties, ... en “cultuurgebieden of moderne areopagussen” (RM 37 ad c), zoals de wereld van de media, de wetenschap, de ecologie ... In die zin verricht een particuliere kerk die op een bepaald territorium reeds geworteld is, de ‘*missio ad gentes*’ niet alleen ‘ad extra’ maar ook ‘ad intra’.

174. RM 33c.

175. A.w., 33d.

176. T.a.p.

177. A.w., 34b.

178. A.w., 34c. De tekst duidt aan hoe de *missie ad intra* en de *missie ad extra* verrijkend voor elkaar zijn. In RM 59 wordt getoond hoe de ‘*missio ad gentes*’ de ontwikkeling van de volken bevordert, terwijl de ‘nieuwe evangelisatie’ bij de ontwikkelde landen het bewustzijn schept dat men solidair dient te zijn met de ander.

179. Vgl. RM 31; 34.

180. MPD 8.

181. ADK 20; vgl. CT 43; zie verderop deel IV.

182. CT 19.

van het Woord zijn dus van elkaar onderscheiden en vullen elkaar aan.

De eerste verkondiging, die een plicht is voor iedere christen, is een reactie op Jezus oproep aan zijn leerlingen: "Gaaf".¹⁸³ De eerste verkondiging verplicht dus uit te gaan, zich te haasten, voor te houden. De catechese daarentegen gaat uit van de door Jezus zelf gestelde voorwaarde: "wie gelooft"¹⁸⁴, wie zich bekeert, wie beslist. Beide zijn wezenlijke activiteiten die elkaar aanvullen: gaan en aanvaarden, aankondigen en vormen, roepen en inlijven.

62. In de pastorale praktijk zijn echter de grenzen tussen deze twee activiteiten niet zo gemakkelijk aan te geven. Vaak komen er mensen naar catechese die eigenlijk een echte bekering nodig hebben. Daarom wil de kerk in het algemeen dat de eerste fase in het catechetisch gebeuren gewijd wordt aan het bewerken van die bekering.¹⁸⁵ In de 'missio ad gentes' gebeurt dit in het 'pre-catechumenaat'.¹⁸⁶ Waar 'nieuwe evangelisatie' nodig is, gebeurt het door de 'kerygmatische catechese', ook wel 'pre-catechese'¹⁸⁷ genoemd omdat het naar het voorbeeld van het pre-catechumenaat de Blijde Boodschap voorhoudt met het oog op een degelijke geloofskeuze. Alleen vanuit een innerlijke omkeer, dat wil zeggen uitgaande van de inwendige gesteldheid van 'wie gelooft', kan de catechese in strikte zin haar specifieke rol van geloofsopvoeding spelen.¹⁸⁸

De catechese vervult dus, althans in het begin, een missionaire taak; maar dit ontslaat de particuliere kerk niet van de plicht om als instituut meer rechtstreeks Jezus' zendingsofdracht uit te voeren door te zorgen voor de eerste verkondiging. Catechetische vernieuwing moet dus gebaseerd worden op deze voorafgaande missionaire evangelisatie.

De catechese in dienst van de christelijke initiatie

De catechese, wezenlijk 'moment' in het evangelisatieproces

63. De apostolische Exhortatie *Catechesi tradendae* geeft aan welke de plaats is van de catechese binnen de ofdracht

van de kerk, en wijst er daarbij op dat de evangelisatie een rijk, ingewikkeld en dynamisch gebeuren is, samengesteld uit wezenlijke en van elkaar onderscheiden 'momenten'. De exhortatie gaat door en zegt: "De catechese vormt een van de elementen – een zeer belangrijk element – uit het hele verloop van de evangelisatie."¹⁸⁹ Dat betekent dat sommige activiteiten op de catechese "voorbereiden".¹⁹⁰ en andere eruit "voortvloeden".¹⁹¹

Het 'moment' van de catechese is de tijd waarin de bekering tot Jezus Christus vaste vorm krijgt en de basis gelegd wordt om zich voor het eerst aan Hem te binden. "Door een inleiding op en een genoegzaam voortgezette oefenschool voor heel het christelijk leven"¹⁹² worden de bekeerlingen ingewijd in het heilsgeheim en in een evangelische stijl van leven. De bedoeling is immers om hen "in te wijden in de volheid van het christelijk leven".¹⁹³

64. De catechese vervult op verschillende wijzen deze initiatiefunctie van de dienst van het Woord en legt zo de fundamenteën voor het bouwwerk van het geloof.¹⁹⁴ Andere functies van dezelfde dienst zullen vervolgens het bouwwerk verder optrekken.

De initiatiecatechese is op die manier de schakel tussen het missionair werk dat uitnodigt tot geloof, en pastoraal werk dat voortdurend het leven van de christelijke gemeenschap van nieuw voedsel voorziet. Daarom is ze geen vrijblijvende activiteit, maar is ze van wezensbelang om de persoonlijkheid van de leerling zowel als die van de gemeenschap verder te ontwikkelen. Zonder haar zou de missionaire activiteit geen zin hebben, en dus oppervlakkig, vaag, blijven: de minste windvlaag zou het bouwwerk doen instorten.¹⁹⁵

Werkelijk, "de innerlijke groei van de kerk, haar beantwoorden aan Gods plan, zijn wezenlijk van haar afhankelijk".¹⁹⁶ In die zin moet de catechese beschouwd worden als een prioriteit in de evangelisatie.

Catechese in dienst van de christelijke initiatie

65. Het geloof, waardoor de mens ingaat op de verkondiging van het

183. Mc 16,15 en Mt 28,19.

184. Mc 16,16.

185. Vgl. CT 19; ADK 18.

186. RICA 0-13; vgl. CIC 788.

187. In dit Directorium gaat men ervan uit dat degene voor wie de 'kerygmatische catechese' of 'pre-catechese' bestemd is, belangstelling heeft voor het evangelie of zich ermee bezighoudt. Mocht dat helemaal niet het geval zijn, dan is een 'eerste verkondiging' noodzakelijk.

188. Vgl. RICA 9, 10, 50; CT 19.

189. CT 18; vgl. 20c.

190. A.w., 18.

191. T.a.p.

192. AG 14.

193. CT 18.

194. Cyrillus van Jeruzalem: *Catecheses illuminandorum*, I, 11: PG 33, 351-352.

195. Vgl. Mt 7,24-27.

196. CT 13; vgl. CT 15.

evangelie, vraagt om het doopsel. Het nauwe verband tussen geloof en doopsel is geworteld in de wil van Christus zelf, die aan zijn leerlingen de opdracht geeft alle volkeren tot zijn leerlingen te maken en te dopen.

“De zending om te dopen, de sacramentele zending dus, ligt vervat in de zending om het evangelie te verkondigen.”¹⁹⁷

Wanneer zij die zich tot Jezus Christus hebben bekeerd en door de catechese in het geloof gevormd zijn, de sacramenten van de christelijke initiatie – doopsel, vormsel en eucharistie – ontvangen, “worden zij ontrukkt aan het machtsgebied van de duisternis; met Christus gestorven, begraven en verrezen, ontvangen zij de Geest van aaneming tot kinderen en viert zij de gedachtenis aan de dood en verrijzenis van de Heer met heel het volk van God”.¹⁹⁸

66. Zo is de catechese een fundamenteel element van de christelijke initiatie; ze is nauw verbonden met de initiatiesacramenten, vooral met het doopsel, “het sacrament van het geloof”.¹⁹⁹ De schakel tussen de catechese en het doopsel is de geloofsbelijdenis; deze is tegelijk onderdeel van het sacrament, en doel van de catechese. Het catechetisch onderricht is er immers op gericht het geloof van de mensen te doen uitgroeien tot een levend, bewust en werkdadig geloof.²⁰⁰ Om dit doel te bereiken draagt de kerk haar levende omgang met het evangelie, haar geloof, over aan de doopleerlingen en catechisanten opdat zij het zich eigen maken en op hun beurt belijden. Vandaar is “echte catechese altijd zodanig dat iemand door haar op een ordelijke en zekere wijze wordt ingeleid in de Openbaring die God in Jezus Christus van zichzelf heeft gedaan en welke de kerk in haar sterke geheugen en in de heilige Schrift heeft bewaard, en voortdurend door de mensengeneraties in een levende en werkzame traditie meedeelt.”²⁰¹

Fundamentele kenmerken van de initiatie-catechese

67. Als “wezenlijk moment” in het evangelisatieproces in dienst van de christelijke initiatie bezit de catechese

een aantal kenmerken.²⁰²

– Ze is: een alomvattende en systematische geloofsvorming en -opvoeding. De Synode van 1977 heeft de noodzaak benadrukt van een “systematisch en samenhangend” godsdienstondericht²⁰³, omdat de catechese zich wezenlijk van alle andere vormen van de verkondiging van Gods Woord onderscheidt, doordat ze diep ingaat op het Christusgeheim.

– Deze alomvattende vorming is méér dan onderricht: ze is leren hoe als christen te leven, “een volledige christelijke initiatie”²⁰⁴ waardoor men als een echte volgeling van Christus een leven gaat leiden waarin Hij centraal staat. Het gaat erom, de mens het geloof op zodanige wijze bij te brengen en hem daarnaar te leren leven dat hij in de diepste lagen van zijn wezen bespeuren kan dat het Woord van God vrucht draagt. Zo zal de leerling van Christus geholpen worden om de oude mens af te leggen, de doopbeloften te aanvaarden en het geloof te belijden vanuit zijn “hart”.²⁰⁵

– Ze is een basisvorming van wezensbelang²⁰⁶, waarin het leven als christen, de zekerheden van het geloof en de meest fundamentele evangelische waarden centraal staan. De catechese legt de grondslagen van het geestelijk bouwwerk van de christen, voedt de wortels van zijn geloofsleven, en bereidt hem voor op het ontvangen van vaste spijs in het gewone leven van de christelijke gemeenschap.

68. Samengevat: alomvattend en systematisch van karakter als de initiatiecatechese is, mag ze niet afhankelijk zijn van omstandigheden of toeval²⁰⁷; omdat ze leert leven als christen, is ze méér dan alleen maar onderricht, alhoewel dit er wel bij hoort.²⁰⁸ Omdat ze van wezensbelang is, heeft ze betrekking op alles wat voor een christen ‘gewoon’ is, zonder in te gaan op controversiële kwesties of tot theologische wetenschap te worden. Tenslotte, als initiatiecatechese vervult ze tezelfder tijd de taken van initiatie, opvoeding en onderricht.²⁰⁹ Heel deze rijkdom, die typerend is voor het catechumenaat van niet-gedoopte volwassenen, moet inspiratiebron zijn voor de andere vormen van catechese.

197. KKK 1122.

198. Ag 14; vgl. KKK 1212, 1229.

199. A.w., 1253. In het doopselcatechumenaat van volwassenen, dat eigen is aan de *missio ad gentes*, gaat de catechese aan het doopsel vooraf. Bij de catechese van hen die reeds gedoopt zijn (kinderen, opgroeiende jeugd, volwassenen) komt de vorming na het doopsel. Maar ook in dat geval heeft de catechese tot doel, de geweldige rijkdommen van het ontvangen doopsel te doen ontdekken en ervaren. KKK 1231 spreekt over *catechumenaat na het doopsel*, CH 61 spreekt over catechese *na het doopsel*.

200. Vgl. cd 14.

201. Cr 22; vgl. 18d, 21b.

202. Vgl. a.w., 21.

203. T.a.p. Op twee punten in deze bijdrage van de Synode, ontleend aan *Catechesi tradendae*, moet met nadruk worden gewezen op: de zorg om rekening te houden met een pastoraal probleem (“ik onderzoek hier de noodzaak van een systematisch en samenhangend christelijk onderricht, vanwege de stemmen die hier en daar te beluisteren vallen om het belang daarvan te minimaliseren”) en het feit dat de catechese gekenmerkt wordt door organisch karakter.

204. T.a.p.

205. A.w., 20; Augustinus, *De catechizandis rudibus* IV, 8: CCL 46, 128-129.

206. Vgl. ct 21b.

207. Vgl. a.w., 21c.

Vervolg noten op blz. 26

De catechese in dienst van de permanente geloofsvorming en -opvoeding

De permanente geloofsvorming en -opvoeding binnen de christelijke gemeenschap 69. De permanente geloofsvorming en -opvoeding komt na de basisvorming en veronderstelt deze. Beide vervullen van elkaar onderscheiden en elkaar aanvullende taken van de dienst van het Woord en dienen het permanente bekeringsproces.

De initiaticatechese legt bij de leerlingen van Jezus de grondslagen voor het leven als christen. Het proces van voortgaande bekering gaat verder dan wat de basiscatechese brengt. Om dit proces te bevorderen is er een christelijke gemeenschap nodig die de catechumenen opvangt, ondersteunt en in het geloof vormt. "Catechese dreigt onvruchtbaar te worden als de catechumeen niet in een bepaalde fase van zijn catechese door een gemeenschap van gelovige en christelijk levende mensen wordt opgenomen."²¹⁰ Bij de begeleiding die de catechumeen ontvangt, wordt hij volledig in die gemeenschap opgenomen.

70. In de christelijke gemeenschap worden de leerlingen van Jezus aan een dubbele tafel gepsijzigd: "de tafel van het Woord van God en van het lichaam van Christus".²¹¹ Evangelie en eucharistie zijn het constante voedsel voor de pelgrim op zijn tocht naar het huis van de Vader. Onder inwerking van de heilige Geest wordt de gave van de 'gemeenschap' en de opdracht tot de 'missio' steeds dieper en sterker beleefd.

De permanente geloofsvorming en -opvoeding is niet alleen bestemd voor iedere individuele christen die ze begeleidt op zijn weg naar heiligheid, maar ook voor de christelijke gemeenschap, waarvan ze zowel het inwendig leven van liefde voor God en de naasten helpt groeien als ook het als missionaire gemeenschap openstaan naar de wereld. Jezus' verlangen en gebed tot de Vader zijn een voortdurende oproep: "opdat zij allen één mogen zijn zoals Gij, Vader, in Mij en Ik in U, opdat de wereld gelove dat Gij Mij gezonden hebt".²¹² Om dit ideaal geleidelijk te bereiken moet

de gemeenschap een grote trouw betonen aan het werk van de heilige Geest, zich blijven voeden met het Lichaam en Bloed van de Heer, en, door te luisteren naar het Woord, haar geloof steeds meer ontwikkelen.

Aan de tafel van het Woord van God bekleedt de homilie een bijzondere plaats want "ze vat de geloofsweg, zoals die door de catechese is voorgesteld, samen en legt die verder af tot aan zijn natuurlijke voltooiing; tegelijkertijd zet zij de leerlingen van de Heer aan om dagelijks hun geestelijke weg te hervatten in de waarheid, de aanbidding en de dankzegging".²¹³

De talrijke vormen van permanente catechese 71. Bij de permanente geloofsvorming en -opvoeding kan de dienst van het Woord gebruik maken van talrijke vormen van catechese, zoals:

– Bestudering en dieper verstaan van de heilige Schrift, waarbij deze niet alleen in de kerk maar ook samen met de kerk en haar altijd levend geloof gelezen wordt. Daardoor kan men de erin vervatte goddelijke waarheid zó ontdekken dat het leidt tot een geloof-santwoord. De 'lectio divina' is een van de allerbeste vormen om de Schrift op zo'n vitale wijze te bestuderen²¹⁴;

– De christelijke duiding van de dingen die gebeuren, zoals vereist van de missionaire roeping van de christelijke gemeenschap. Op dit punt is bestudering van de sociale leer van de kerk onmisbaar, aangezien "haar voornaamste doel is de interpretatie van die realiteiten (bedoeld worden de ingewikkelde realiteiten van het menselijk bestaan in de maatschappij en in de internationale context) en het onderzoek van de overeenstemming of het verschil ervan met de lijnen van het onderricht van het evangelie".²¹⁵

– De liturgische catechese, die een voorbereiding is op de sacramenten en die tot beter verstaan en dieper beleven van de liturgie leidt. Deze vorm van catechese geeft uitleg over gebeden, tekenen en gebaren; ze leert actieve deelname, overweging en stilte. Ze moet beschouwd worden als "bij uitstek een vorm van catechese"²¹⁶

– Gelegenheids catechese, die helpt om bepaalde omstandigheden in het

208. Vgl. AG 14; CT 33 en KKK 1231.

209. Vgl. ADK 31.

210. CT 24.

211. DV 21.

212. Joh 17,21.

213. CT 48; vgl. SC 52; ADK 17; *Missale Romanum, Ordo lectionum Missae*, 24, Editio typica altera, Libreria Editrice Vaticana 1981.

214. Vgl. DV 21-25; Pauselijke Bijbelcommissie, *De interpretatie van de bijbel in de kerk* (21 september 1993), IV, C, 2-3.

215. SRS 41; vgl. CA 5; 53-62; ADK 26; Congregatie voor de Katholieke Opvoeding, *Richtlijnen voor bestudering en onderricht in de sociale leer van de kerk bij de priesteropleiding* (30 december 1988).

persoonlijk leven, in het gezin of in de maatschappij in gelovige zin te zien en te beleven.²¹⁷

– Initiatieven voor geestelijke vorming die de overtuiging versterkt, nieuwe perspectieven opent, helpt volharden in het gebed en in alles wat de navolging van Christus vraagt.

– Het systematisch verdiepen van de christelijke boodschap door een theologisch onderricht dat werkelijk geloofsvorming en -opvoeding is, dat het geloof beter doet verstaan en dat de christen in staat stelt om in de huidige wereld verantwoording af te leggen van de hoop die in hem leeft.²¹⁸ Men zou dit onderricht in zekere zin 'vervolmakingscatechese' kunnen noemen.

72. Het is van zeer groot belang dat de initiatiecatechese voor de volwassenen, – gedoopt of niet – de initiatiecatechese voor kinderen en jongeren, en de permanente catechese op elkaar worden afgestemd in het catecheseplan van de christelijke gemeenschap, opdat de particuliere kerk harmonieus kan groeien en haar evangelisatiearbeid uit betrouwbare bron voortkomt. "Het is belangrijk dat de catechese voor de kinderen en de jongeren, de permanente catechese, en de catechese voor de volwassenen geen van elkaar gescheiden domeinen zijn ... Men moet bevorderen dat zij elkaar op volmaakte manier aanvullen."²¹⁹

Catechese en godsdienstonderwijs op school

Het eigen karakter van godsdienstonderwijs op school

73. Binnen de dienst van het Woord verdient speciale aandacht te worden besteed aan het eigen karakter van het godsdienstonderwijs op school, en de relatie daarvan met de catechese voor kinderen en opgroeiende jeugd.

Godsdienstonderwijs op school en catechese verschillen van elkaar en vullen elkaar aan: "Er bestaat een onverbrekelijke band en tegelijkertijd een duidelijk onderscheid tussen het onderwijs van de godsdienst en de catechese."²²⁰

Bepalend voor het eigen karakter van het godsdienstonderwijs op school

is dat dit het cultureel milieu dient te doordringen en dat de relatie gelegd moet worden met andere vormen van kennis. Door dit onderwijs, dat een eigen vorm van de dienst van het Woord is, wordt het evangelie opgenomen in het proces waardoor men kritisch en systematisch zich de cultuur eigen maakt.²²¹

In de culturele wereld die leerlingen in zich opnemen, en die bepaald wordt door hetgeen de andere leervakken aan stof en waarden aanbieden, legt het godsdienstonderwijs op school het zaad voor de dynamiek van het evangelie neer en tracht "aan te sluiten bij de andere elementen van kennis en opvoeding, zodat het evangelie werkelijk de mentaliteit van de leerlingen doordringt op het terrein zelf van hun vorming, en zodat het geheel van hun cultuur in het licht komt te staan van het geloof".²²²

Het godsdienstonderwijs moet dus als een leervak gezien worden, waaraan dezelfde eisen van systematiek en nauwkeurigheid worden gesteld als bij de andere vakken. De christelijke boodschap en het christelijk gebeuren moeten met dezelfde ernst en degelijkheid worden aangeboden als waarmee de andere vakken hun stof aanbieden. Het godsdienstonderwijs heeft niet een bijkomstige plaats naast de andere vakken maar is een element in de noodzakelijke dialoog tussen de verschillende disciplines. Deze dialoog moet allereerst beginnen op het niveau waarop elke discipline de persoonlijkheid van de leerling beïnvloedt. Zo zal het aanbieden van de christelijke boodschap van invloed zijn op de wijze van verstaan van de oorsprong van de wereld en de betekenis van de geschiedenis, de grondslag van ethische waarden, de rol van de godsdienst in de cultuur, de bestemming van de mens, de verhouding met de natuur. Door deze dialoog tussen de verschillende disciplines legt het godsdienstonderwijs op school de grondslag voor de vormende en opvoedende arbeid van de school, versterkt en ontwikkelt het dit werk en rondt het dit af.²²³

Het schoolverband en de doelgroepen van het godsdienstonderwijs

74. Het godsdienstonderwijs op school

216. Ct 23; vgl. sc 35 ad 3; CIC 777, l en 2.

217. Vgl. Ct 21c en 47; ADK 96 ad c, d, e, f.

218. Vgl. lPe 3,15; Congregatie voor de Geloofsleer, Instructie *Donum veritatis*, 6b: l.c. 1552; Ct 61, over de verhouding tussen catechese en theologie.

219. Ct 45c.

220. Congregatie voor de Katholieke Opvoeding, *De godsdienstige dimensie van de opvoeding in de katholieke school: grondbeginselen ter overweging en vernieuwing* (7 april 1988), 68; vgl. Cd 13c; Johannes Paulus II, *Toespraak tot de priesters van het bisdom Rome* (5 maart 1981): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, IV/1, 629-630; CIC 761.

221. Vgl. Congregatie voor de Katholieke Opvoeding, *De katholieke school* (19 maart 1977), 26.

222. Ct 69. Merk op dat, zoals ook volgens Ct 69, het eigen karakter van het godsdienstonderwijs op school niet alleen maar bestaat in het aangaan van de dialoog met de cultuur in het algemeen, want dat geldt voor alle vormen van de dienst van het Woord. Door het godsdienstonderwijs op school tracht men meer rechtstreeks deze dialoog te bevorderen in het persoonlijk proces van systematische en kritische initiatie en ontmoeting met het culturele erfgoed dat de school overdraagt.

wordt in uiteenlopende situaties gegeven, met als gevolg dat het weliswaar zijn eigen karakter behoudt maar dat er accentverschillen zijn. Deze hangen samen met factoren van juridische en organisatorische aard, onderwijskundige opvattingen, de persoonlijke achtergrond van leerlingen en leraren, en ook met de relatie die er is tussen het godsdienstonderwijs op school en de gezins- en parochiecatechese.

Vanwege verdragen met de staten en vanwege besluiten binnen de afzonderlijke Bisschoppenconferenties kan men de modellen die bij het godsdienstonderwijs op school in de loop van de geschiedenis gevolgd zijn, onmogelijk onder één noemer brengen. Toch moet men ernaar streven dat dit onderricht, volgens zijn uitgangspunten, zijn doelstellingen en eigen kenmerken waarmaakt.²²⁴

“De leerlingen hebben het recht om de godsdienst waartoe ze behoren naar waarheid en zekerheid te leren kennen. Men mag er niet aan voorbijgaan dat zij het recht hebben, de persoon van Christus en zijn volledige heilsboodschap werkelijk te leren kennen. Het confessioneel karakter van het godsdienstonderwijs op school, dat de kerk volgens de voor elk land vastgestelde voorschriften en vormen biedt, is een onmisbare waarborg voor de gezinnen en leerlingen die voor dit onderwijs kiezen.”²²⁵

Voor de katholieke school is dit godsdienstonderwijs, dat nader bepaald en aangevuld wordt door andere vormen van de dienst van het Woord (catechese, liturgische vieringen, enzovoorts), een onmisbaar onderdeel van haar pedagogische opdracht en vormt het er bestaansgrond van.²²⁶

Wanneer burgerlijke overheden of andere omstandigheden eisen dat binnen de openbare en de neutrale school het godsdienstonderwijs gemeenschappelijk aan de katholieke en de niet-katholieke leerlingen gegeven wordt, zal dit onderwijs meer oecumenisch van aard zijn en dienen tot gemeenschappelijke kennisname van ieders godsdienst.²²⁷

In andere omstandigheden kan het godsdienstonderwijs op school meer een cultureel karakter aannemen

gericht op kennis van de godsdiensten, waarbij de katholieke godsdienst het gewicht krijgt dat haar toekomst.²²⁸ Ook in dat geval, en met name als het gegeven wordt door een leraar die oprecht respect heeft voor het christendom, heeft dit onderricht mede de betekenis van werkelijke voorbereiding op het evangelie.

75. Het leven en geloof van de leerlingen die het godsdienstonderwijs op school volgen, zijn aan voortdurende en grote veranderingen onderhevig. Het godsdienstonderwijs moet daarmee rekening houden, wil het haar doelen bereiken.

Het godsdienstonderwijs op school helpt de gelovige leerlingen de boodschap van het christendom beter te verstaan met betrekking tot de grote levensvraagstukken die voor alle godsdiensten gelden en kenmerkend zijn voor iedere mens, met betrekking tot de meest verspreide opvattingen in de cultuur, met betrekking tot de voornaamste morele problemen van de mensen in deze tijd.

De leerlingen die nog zoekende zijn of kampen met twijfels van godsdienstige aard, kunnen in het godsdienstonderwijs gaan ontdekken wat het precies betekent om te geloven in Jezus Christus, uitvinden welke antwoorden de kerk heeft op hun vragen, zodat ze hun persoonlijke beslissing beter zullen kunnen overwegen.

Voor niet-gelovige leerlingen heeft het godsdienstonderwijs op school de kenmerken van een evangelieverkondiging en is het gericht op een geloofsbeslissing die de catechese van haar kant binnen gemeenschapsverband zal doen groeien en rijpen.

Christelijke vorming en -opvoeding in het gezin, catechese en godsdienstonderwijs op school in dienst van de geloofsvorming en -opvoeding

76. De christelijke vorming en opvoeding in het gezin, de catechese en het godsdienstonderwijs op school, ieder met hun eigen kenmerken, zijn nauw met elkaar verbonden en staan in dienst van de christelijke vorming en opvoeding van kinderen en jongeren. In de praktijk moet men echter rekening

223. Vgl. *De godsdienstige dimensie van de opvoeding in de katholieke school*, 70.

224. Vgl. Johannes Paulus II, *Toespraak tot het symposium van de Raad van Europese Bisschoppenconferenties over Het onderwijs van de katholieke godsdienst in de openbare school* (15 april 1991), 5: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, XIV/1, 780 vv.

225. *T.a.p.*

226. Vgl. CT 69; *De godsdienstige dimensie van de opvoeding in de katholieke school*, 66.

227. Vgl. CT 33.

228. Vgl. *a.w.*, 34.

houden met voorkomende verschillen, zodat men bij het toepassen van de algemene richtlijnen realistisch en verstandig te werk gaat.

Ieder bisdom of pastorale regio behoort nauwkeurig na te gaan of er al dan niet een christelijke initiatie in gezinsverband plaats vindt, en wat er op het gebied van vorming en opvoeding traditioneel of volgens plaatselijk gebruik door de parochies, scholen en dergelijke gedaan wordt.

De particuliere kerken en de Bisdommenconferentie dienen geschikte richtlijnen te geven voor de verschillende situaties, en moeten activiteiten stimuleren die, hoewel onderscheiden, elkaar aanvullen.

Hoofdstuk III

Aard, doel en taken van de catechese

“... opdat iedere tong zou belijden tot eer van God, de Vader: Jezus Christus is de Heer” (Fil 2, 11)

77. Na vastgesteld te hebben welke de plaats is van de catechese binnen de evangelisatieopdracht van de kerk, en welke relaties ze heeft met de verschillende elementen van de evangelisatie en met de andere vormen van de dienst van het Woord, wordt in dit hoofdstuk aandacht besteed aan:

- de kerkelijke aard van de catechese, dat wil zeggen, de drager van de catechese: de kerk, bewogen door de Geest;
- het doel dat zij ten diepste nastraft;
- de taken waarmee zij dit doel verwezenlijkt en welke haar meer directe doelstellingen zijn;
- de geleidelijkheid die voor het catechetisch gebeuren kenmerkend is, en haar catechumenale inspiratie.

Daarnaast gaat dit hoofdstuk dieper in op het eigen karakter van de catechese; dit werd in het voorgaande hoofdstuk reeds beschreven toen besproken werd in welke relatie ze staat tot de andere kerkelijke activiteiten.

Catechese, een gebeuren van kerkelijke aard
78. Catechese is een wezenlijk kerke-

lijk gebeuren.²²⁹ Het echte subject van de catechese is de kerk die de zending van Jezus, haar Meester, voortzet, en geroepen is om onder het werken van de Geest lerares te zijn van het geloof. In navolging van de moeder van de Heer bewaart zij daarom het evangelie trouw in haar hart²³⁰, verkondigt en viert zij het, leeft zij eruit en draagt zij het door de catechese over aan allen die besloten hebben Christus te volgen.

Dit overdragen van het evangelie is een levende daad van kerkelijke overlevering:²³¹

- De kerk draagt het geloof over dat zij zelf leeft: haar verstaan van het geheim van God en van zijn heilsplan; haar visie op de zeer hoge roeping van de mens, de evangelische levensstijl die doet delen in de vreugde van het Rijk; de hoop waarvan ze vervuld is; de liefde die zij gevoelt voor de mensheid en voor alle schepselen van God;
- De kerk draagt het geloof op actieve wijze over; ze zaait het uit in het hart van de catechumenen en catechisanten opdat hun intiemste ervaringen erdoor gevoed worden.²³² De belijdenis van het geloof die door de kerk wordt doorgegeven (*‘traditio’*) ontkiemt en groeit tijdens het catechetisch proces, wordt teruggegeven (*‘redditio’*), verrijkt met de waarden van de verschillende culturen.²³³ Het catechumenaat wordt zo tot een kern van waaruit katholiciteit zich ontwikkelt, en een zuurdeeg van kerkelijke vernieuwing.

79. Door het geloof en het nieuwe leven over te dragen – door middel van de christelijke initiatie – , handelt de kerk als de moeder van de mensen die door de heilige Geest verwekte en uit God geboren kinderen voortbrengt.²³⁴ Juist “omdat zij onze moeder is, is zij ook onze opvoedster in het geloof”.²³⁵ Door de catechese voedt zij haar kinderen met haar eigen geloof en neemt hen op in de familiegemeenschap van de kerk. Als een goede moeder biedt zij hun het evangelie in heel zijn waarachtigheid en zuiverheid als het juiste, cultureel verrijkte voedsel, als een antwoord op de diepste verlangens van het mensenhart.

229. Vgl. hetgeen in het eerste hoofdstuk van dit deel is aangegeven bij ‘De overdracht van de openbaring door de kerk, werk van de heilige Geest’ en in deel II, hoofdstuk I, bij ‘Het kerkelijk karakter van de boodschap van het evangelie’. Vgl. EN 60, waar gesproken wordt van het kerkelijk karakter van alle evangelisatiegebeuren.

230. Vgl. LG 64; DV 10a.

231. Vgl. ADK 13.

232. Vgl. AG 22a.

233. Vgl. CT 28, RICA 25 en 183-187. De *traditio-redditio symboli* (de overdracht van de geloofsbelijdenis) was en is een belangrijk element in het op het doopsel voorbereidend *catechumenaat*. Dit dubbele gebaar brengt de twee kanten tot uitdrukking die het geloof bezit: een ontvangen gave (*traditio*) en een persoonlijk en geïncultureerd antwoord (*redditio*). Vgl. CT 28 voor een ‘ruimer gebruik’ in de catechese van deze betekenisvolle rite.

234. Vgl. LG 64.

235. KKK 169. De relatie tussen het moederschap van de kerk en haar educatieve functie is zeer goed door Gregorius de Grote onder woorden gebracht: “Na bevrucht te zijn, haar kinderen ontvangend dankzij de dienst van de prediking, doet de kerk hen in haar schoot groeien door haar onderricht” (*Moralia in Iob*, XIX, 12: ccl. 143a, 970).

Doel van de catechese: gemeenschap met Jezus Christus

80. “Het doel van de catechese is uiteindelijk niet alleen om mensen met Jezus Christus in contact te brengen maar ook tot gemeenschap met Hem, ja zelfs tot een innige vertrouwelijkheid.”²³⁶

Alles wat er op het gebied van evangelisatie gebeurt, heeft als doel te brengen tot gemeenschap met Jezus Christus. Uitgaande van het “begin van bekering”²³⁷ tot de Heer, waartoe de heilige Geest door middel van de eerste verkondiging de aanzet heeft gegeven, stelt de catechese zich ten doel deze eerste afhankelijkheid te onderbouwen en verder te doen rijpen. Het gaat erom, de pas bekeerde mens te helpen om “...deze Jezus aan wie hij zich heeft toevertrouwd, beter te leren kennen: zijn ‘mysterie’, het Rijk van God dat Hij aankondigt, de eisen en beloften die in zijn evangelische boodschap vervat liggen, en de wegen die Hij heeft uitgezet voor ieder die Hem wil volgen”.²³⁸ “Het doopsel maakt ons inderdaad aan Christus gelijkvormig.”²³⁹ en ondersteunt met zijn genade het werk van de catechese.

81. De eigen dynamiek van de gemeenschap met Jezus Christus brengt de volgeling ertoe zich te verenigen met al datgene waarmee Jezus Christus zelf innig verbonden was: met God, zijn Vader, die Hem in de wereld zond, en met de heilige Geest die Hem tot zijn zending inspireerde; met de kerk, zijn lichaam, waarvoor Hij zichzelf uitleverde, met de mensen, zijn broeders, van wie Hij het lot wilde delen.

Het doel van de catechese wordt verwoord in de belijdenis van het geloof in de ene God: Vader, Zoon en heilige Geest

82. De catechese is de bijzondere vorm van de dienst van het Woord die de beginnende bekering doet toegroeien naar een levende, uitdrukkelijke en actieve geloofsbelijdenis. “De catechese heeft haar oorsprong in de geloofsbelijdenis en voert tot het belijden van het geloof.”²⁴⁰

De geloofsbelijdenis bij het doopsel²⁴¹ heeft bij uitstek een trinitair karakter. De kerk doopt “in de naam van de

Vader, van de Zoon en van de heilige Geest” (Mt 28,19)²⁴², de éne en drievuldige God aan wie de christen zijn leven toevertrouwt. De initiaticatechese is – vóór en na het doopsel – een voorbereiding op deze beslissende overgave. De permanente catechese zal helpen om de geloofsbelijdenis verder te doen rijpen, in de eucharistie te verkondigen en de verplichtingen die ze met zich meebrengt te vernieuwen. Het is van belang dat de catechese duidelijk het verband weet te leggen tussen de christologische geloofsbelijdenis “Jezus is de Heer” en de trinitaire geloofsbelijdenis “Ik geloof in de Vader, de Zoon en de heilige Geest”, want dat zijn slechts twee manieren om hetzelfde christelijke geloof uit te drukken. Wanneer een mens bij de eerste verkondiging zich tot Jezus Christus bekeert en Hem als Heer erkent, begint hij aan een ontwikkelingsgang die hem met behulp van de catechese noodzakelijk leidt tot de uitdrukkelijke belijdenis van de Drievuldigheid.

Door het geloof te belijden in de éne God wijst de christen de dienst aan het volledig menselijke af: macht, genot, ras, voorouders, staat, geld ...²⁴³, en maakt hij zich los van elke afgod die hem tot slaaf maakt. Hij spreekt uit dat hij God en de mensen onbelemmerd wil dienen. Door zijn geloof te belijden in de Drievuldigheid, gemeenschap van Personen, toont de leerling van Jezus Christus tegelijk dat heel zijn wezen en handelen bepaald wordt door de liefde voor God en voor zijn naaste.

83. De geloofsbelijdenis is pas volledig door haar verband met de kerk. Alle gedoopten spreken individueel het Credo uit, want er is geen daad die meer persoonlijk is dan deze. Maar als leden van de kerk spreken zij dit uit in de kerk en door de kerk. Het “ik geloof” en het “wij geloven” zijn noodzakelijk met elkaar verbonden²⁴⁴. Door zijn belijdenis te baseren op die van de kerk, wordt hij ingelijfd in haar zending, die is: “algemeen heilssacrament te zijn” voor het leven van de wereld. Wie zijn geloof belijdt, neemt verplichtingen op zich die hem vaak op vervolging zullen komen te staan. In de geschiedenis van het christendom zijn de martelaren de verkondigers en getuigen bij uitstek.²⁴⁵

236. Ct 5; vgl. KKK 426; AG 14a. In verband met deze christologische doelstelling van de catechese, vgl. hierboven, deel I, hoofdstuk I: Jezus Christus middelaar en volheid van de gehele openbaring en deel II, hoofdstuk I: het christocentrisme van de evangelische boodschap.

237. AG 13b.

238. Ct 20c.

239. LG 7b.

240. MPD 8; vgl. KKK 185-197.

241. Vgl. a.w., 189.

242. Vgl. a.w., 189-190 en 197.

243. Vgl. a.w., 2113.

244. Vgl. a.w., 166-167; en 196.

De taken van de catechese verwezenlijken haar doel

84. Het doel van de catechese wordt bereikt door verschillende met elkaar samenhangende taken.²⁴⁶ Bij het uitvoeren daarvan dient de catechese zich te laten leiden door de methode van Jezus bij de vorming van zijn leerlingen: Hij leerde hun de verschillende aspecten kennen van het Rijk van God (“*Aan u is het gegeven de geheimen van het Rijk der hemelen te kennen*” – Mt 13,11)²⁴⁷; Hij leerde hen bidden (“*Wanneer ge bidt, zegt dan: Vader ...*” – Lc 11,2)²⁴⁸; Hij hield hun voor hoe zij zich overeenkomstig het evangelie dienden te gedragen (“*Leert van Mij: Ik ben zachtmoedig en nederig van hart*” – Mt 11,29); Hij bereidde hen voor op de zending (“*Hij zond hen twee aan twee voor zich uit ...*” – Lc 10,1).²⁴⁹

De verschillende taken van de catechese beantwoorden aan de verschillende aspecten van de vorming en -opvoeding tot de verschillende dimensies van het geloof, want catechese geeft integrale christelijke vorming, “welke alle elementen van het christelijk leven betreft”.²⁵⁰ Krachtens zijn interne dynamiek wil het geloof gekend, gevierd, beleefd en in gebed vertaald worden. De catechese moet voor elk van die aspecten zorg dragen. Maar geloof wordt in de christelijke gemeenschap beleefd en in de missie verkondigd: het is een met anderen gedeeld en verkondigd geloof. De catechese moet ook deze aspecten bevorderen.

Het Tweede Vaticaans Concilie heeft deze taken aldus geformuleerd: “... de catechisatie die het geloof verlicht en versterkt, het leven volgens de geest van Christus voedt, naar een bewuste en actieve deelneming aan het liturgisch geheim voert en tot het apostolaat aanspoort”.²⁵¹

De fundamentele taken van de catechese: helpen om het Christusgeheim te leren kennen, vieren, leven en beschouwen

85. De fundamentele functies van de catechese zijn:

– *Bevordering van de geloofskennis*

Wie Christus ontmoet heeft, verlangt ernaar Hem steeds beter te leren kennen, zoals hij of zij ook het door Hem geopenbaarde plan van de Vader wil

kennen. De overgave aan het geloof (*fides qua*) vereist kennis van de inhoud van het geloof (*fides quae*).²⁵² Ook in het gewone leven wil men iemand van wie men houdt, steeds beter leren kennen. De catechese moet de christenen ertoe brengen “stilaan de hele waarheid omtrent het goddelijk heilsplan te leren inzien”²⁵³, door de leerlingen van Jezus Christus vertrouwd te maken met de Overlevering en de Schriften, “de alles overtreffende kennis van Jezus Christus” (Fil 3,8).²⁵⁴

Diepere kennis van het geloof geeft het leven van de mens een christelijke helderheid, voedt het geloofsleven en maakt dat men ervan aan de wereld verantwoording kan afleggen. *De overdracht van de geloofsbelijdenis*, die de samenvatting is van de heilige Schrift en het geloof van de kerk, brengt het uitvoeren van deze functie tot uitdrukking.

– *Liturgische vorming*

Inderdaad “is Christus altijd bij zijn kerk aanwezig, vooral in de liturgische handelingen”.²⁵⁵ Gemeenschap met Jezus Christus leidt tot het vieren van zijn heilbrengende aanwezigheid in de sacramenten, met name in de eucharistie. Vurig verlangt de kerk dat alle christengelovigen gebracht worden tot die volledige, bewuste en actieve deelname, die een vereiste is zowel van de eigen aard van de liturgie, als van de waardigheid van hun bij het doopsel geschonken priesterschap.²⁵⁶ Daarom moet de catechese niet alleen ervoor zorgen dat de leerlingen van Jezus Christus de betekenis leren kennen van de liturgie en de sacramenten, maar hen ook brengen “tot gebed, tot dankzegging, tot boetvaardigheid, tot vertrouwvol smeekgebed, tot gemeenschapszin en tot een juist begrijpen van de symbolische taal”.²⁵⁷ Dat alles is nodig voor waarachtig liturgisch leven.

– *Morele vorming*

Zich tot Jezus Christus bekeren betekent gaan in zijn voetspoor. De catechese moet dan ook aan de leerlingen leren om hun Meester in zijn doen en laten te volgen. Ze zullen een proces van inwendige verandering doormaken, waaronder zij door hun delen in het paasmysterie van de Heer “van de oude mens overgaan naar de nieuwe mens die in Christus tot volmaaktheid is geko-

245. Vgl. RM 45.

246. Ook ADK 21-29 maakt onderscheid tussen de doelstelling (*finis*) en de taken (*munera*) van de catechese. Deze laatste zijn de concrete doelen waarin het uiteindelijke doel geconcretiseerd wordt.

247. Vgl. Mc 4,10-12.

248. Vgl. Mt 6,5-6.

249. Vgl. Mt 10,5-15.

250. Ct 21b.

251. GE 4; vgl. RICA 19; CIC 788, 2.

252. Vgl. ADK 36a.

253. A.w., 24.

254. DV 25a.

255. Sc 7.

256. Vgl. sc 14.

257. ADK 25b; vgl. sc 19.

men”.²⁵⁸ Voor de tegenwoordig zo noodzakelijke morele vorming zal men steeds moeten teruggaan naar de Bergrede, waarin Jezus de Tien Geboden herneemt en er de stempel op drukt van de geest der zaligsprekingen.²⁵⁹ De evangelisatie die “ook de verkondiging en het voorhouden van de moraal met zich meebrengt”²⁶⁰ toont heel haar aantrekkingskracht als ze niet alleen het Woord verkondigt maar het Woord ook voorleeft. Dit moreel getuigenis, waarop de catechese voorbereidt, moet duidelijk weten te maken welke maatschappelijke consequenties aan de eisen van het evangelie verbonden zijn.²⁶¹

– *Leren bidden*

Gemeenschap met Jezus Christus brengt zijn leerlingen ertoe te streven naar een houding van gebed en beschouwing zoals die van hun Meester. Leren bidden met Jezus betekent bidden met dezelfde gevoelens waarmee Hij zich richtte tot zijn Vader: aanbidding, lofprijzing, dankzegging, kinderlijk vertrouwen, smeekgebed, bewondering voor zijn heerlijkheid. Die gevoelens ziet men weerspiegeld in het *Onze Vader*, het gebed dat Jezus aan leerlingen leerde en dat het model is van alle christelijk bidden. De “overdracht van het *Onze Vader*”²⁶², samenvatting van het hele evangelie²⁶³, is dus het ware bewijs van de vervulling van deze taak.

Wanneer de catechese gegeven wordt in een sfeer van gebed, verkrijgt de leerschool van het christelijk leven zijn diepgang. Deze sfeer is vooral noodzakelijk als de catechumeen en de catechisant geconfronteerd worden met de meest veeleisende kanten van het evangelie en zich zwak voelen, of als zij met verwondering Gods handelen in hun leven ervaren.

Andere fundamentele taken van de catechese: inwijding in, vorming en opvoeding tot het gemeenschapsleven en de zending 86. De catechese bereidt de christen erop voor in de gemeenschap te leven en actief deel te nemen aan het leven en de zending van de kerk. Het Tweede Vaticaans Concilie onderstreept de noodzaak dat de geestelijke herders “zorgen voor de vorming van een echte christelijke gemeenschap”²⁶⁴, en wat de

doopleerlingen betreft, “te leren actief mee te werken aan de evangelisering en de opbouw van de kerk”²⁶⁵.

– *Vorming en opvoeding tot het leven in de gemeenschap*

a. Als christen te leven in de gemeenschap gaat niet vanzelf; het vraagt een goede vorming en opvoeding. Bij dit leerproces zal hetgeen Jezus volgens het evangelie van Matteüs over het gemeenschapsleven leert, de catechese ertoe moeten leiden bepaalde gedragingen in te prenten: de geest van eenvoud en nederigheid (“als ge niet opnieuw wordt als de kleine kinderen ...” – Mt 18,3); de bekommernis om de kleinsten (“als iemand een van deze kleinen die in Mij geloven aanstoot geeft ...” – Mt 18,6); zorg voor de afgedwaalden (“op zoek gaan naar het verdwaalde schaap” – Mt 18,12); broederlijke en zusterlijke terechtwijzing (“Wijs hem onder vier ogen terecht” – Mt 18,15); gemeenschappelijk gebed (“wanneer twee van u eensgezind op aarde iets vragen – het moge zijn wat het wil – ...” – Mt 18,19); wederzijdse vergeving (“tot zeventig maal zevenmaal..” – Mt 18,22). De onderlinge liefde is een samenvatting van al deze gedragwijzen (“zoals Ik u heb liefgehad, zo moet ook gij elkaar liefhebben” – Joh 13,34).

b. Bij het ontwikkelen van gemeenschapszin moet de catechese ook zorgen voor het oecumenisch aspect, en dient ze hartelijke verhoudingen te stimuleren met leden van andere kerken en christelijke gemeenschappen. Daartoe moet de catechese heel de katholieke leer helder uiteenzetten met vermijden van termen of uitweidingen die tot misverstanden zouden kunnen leiden. Ze moet ook een “solide kennis van de andere belijdenissen bevorderen”²⁶⁶, met wie zij geloofselementen delen zoals “het geschreven Woord van God, het leven van de genade, geloof, hoop en liefde, andere innerlijke gaven van de heilige Geest”²⁶⁷. De catechese zal een oecumenische dimensie hebben in zoverre ze in staat zal zijn “een waar verlangen naar eenheid”²⁶⁸ te verwekken en te koesteren, niet met het oog op een wat gemakkelijk irenisme, maar om te komen tot de volmaakte eenheid, wanneer en op de wijze waarop de Heer dat zal willen.

– *Inwijding in de missie*

258. AG 13.

259. Vgl. LC 62; KKK 1965-1986; a.w., 1697 geeft met name aan, aan welke kenmerken de catechese bij de morele vorming moet voldoen.

260. Vs 107.

261. Vgl. CT 29f.

262. RICA 25 en 188-191.

263. Vgl. KKK 2761.

264. Po 6d.

265. AG 14d.

266. ADK 27.

267. UR 3b.

a. Catechese staat open voor missionaire dynamiek.²⁶⁹ Ze tracht te bewerken dat de leerlingen van Jezus als christen aanwezig weten te zijn in de samenleving, in hun beroepsleven, hun cultureel en maatschappelijk leven. Ze moet hen ook toerusten om, al naargelang ieders roeping, in de verschillende diensten van de kerk hun medewerking te verlenen. Deze betrokkenheid bij de evangelisatie vindt bij de leken gelovigen haar oorsprong in de initiatiesacramenten en in het seculier karakter van hun roeping.²⁷⁰ Het is ook van belang alles in het werk te stellen om roepingen te wekken tot het priesterschap en tot de bijzondere toewijding aan God in de verschillende vormen van religieus en apostolisch leven, en om ook speciale missieroepingen in de harten te doen ontluiken.

De wijze waarop men zich volgens het evangelie dient te gedragen, zoals Jezus dat aan zijn leerlingen voorhield toen Hij hen op hun zending voorbereidde, is juist alles te bevorderen wat dienstig is voor de catechese: het verloren schaap gaan zoeken; verkondigen en tegelijk genezen; optreden als armen zonder geld of reiszak; weten te aanvaarden als men wordt afgewezen en vervolgd; zijn vertrouwen stellen op de Vader en de steun van de heilige Geest; geen andere beloning verwachten dan de vreugde te werken voor het Rijk.²⁷¹

b. Wanneer de catechese dit missionair besef bijbrengt, moet ze ook voorbereiden op de interreligieuze dialoog waardoor de gelovigen in vruchtbaar contact kunnen treden met mannen en vrouwen uit andere godsdiensten.²⁷² De catechese moet duidelijk laten zien dat de band van de kerk met de niet-christelijke godsdiensten op de eerste plaats gelegen is in de gemeenschappelijke oorsprong en bestemming van de mensheid, evenzeer als in “het veelsoortige zaad van het Woord” dat God in die godsdiensten heeft neergelegd. De catechese dient er ook toe bij te dragen ‘de verkondiging van Christus’ en de ‘interreligieuze dialoog’ zowel met elkaar te verzoenen als van elkaar te onderscheiden. Hoewel deze twee elementen nauw met elkaar verbonden zijn, mag men ze niet verwarren of gelijkwaardig achten.²⁷³ Inderdaad, “de dialoog ont-

slaat niet van de evangelisatie”.²⁷⁴

Enige opmerkingen over het geheel van deze taken

87. De functies van de catechese vormen dus een rijk en bont geheel waarover enige opmerkingen gemaakt moeten worden:

– De functies zijn allemaal noodzakelijk. Wil het menselijk organisme kunnen leven, dan moeten alle organen functioneren; zo geldt ook voor het leven als christen: wil het volwassen worden, dan moeten alle aspecten ervan verzorgd worden: geloofskennis, liturgisch leven, morele vorming, gebed, lid zijn van de gemeenschap, missionaire geest. Als de catechese één enkel van deze aspecten verwaarloost, zal het geloof van de christen zich niet ten volle ontplooien.

– Iedere functie verwezenlijkt op haar manier het doel van de catechese. De morele vorming bijvoorbeeld is wezenlijk christologisch en trinitair van aard, heeft volop een kerkelijke betekenis en heeft open oog voor maatschappelijke aspecten. Hetzelfde geldt voor de liturgische vorming die wezenlijk godsdienstig en kerkelijk van aard is, maar ook hoge eisen stelt aan de inzet voor de evangelisatie van de wereld.

– De functies zijn onderling van elkaar afhankelijk, ook in hun verdere ontwikkeling. Elk belangrijk catechetisch onderwerp, bijvoorbeeld over God de Vader, heeft een kennisaspect en heeft morele implicaties; in gebed wordt dit onderwerp tot eigen geestelijk bezit en tot onderdeel van het getuigenis. De ene functie roept de andere op: geloofskennis maakt geschikt voor missie; sacramenteel leven geeft kracht voor morele verandering.

– Om haar functies uit te oefenen maakt de catechese gebruik van twee middelen: het overdragen van de boodschap van het evangelie en de ervaring van het christelijk leven.²⁷⁵ Bij de liturgische vorming bijvoorbeeld moet worden uitgelegd wat christelijke liturgie is en wat sacramenten zijn; maar ook moet ze de verschillende soorten van vieringen laten meemaken, de symbolen en gebaren leren ontdekken en liefhebben. De morele vorming moet niet alleen de inhoud van de christelijke

268. Ct 32; vgl. KKK 821; Ct 32-34.

269. Ct 24b en ADK 28.

270. Vgl. LG 31b en CH 15; KKK 898-900.

271. Vgl. Mt 10,5-42 en Lc 10,1-20.

272. Vgl. EN 53 en RM 55-57.

273. Vgl. RM 55b; Pauselijke Raad voor de Interreligieuze Dialoog en Congregatie voor de Evangelisatie der Volkeren, *Instructie Dialoog en verkondiging: overwegingen en inzichten met betrekking tot de interreligieuze dialoog en de verkondiging van het evangelie van Jezus Christus* (19 mei 1991), 14-54; KKK 839-845. In Deel IV van dit Directorium wordt dit onderwerp hernomen in hoofdstuk IV, *De catechese in sociaal-culturele context*.

274. RM 55a.

moraal maar ook een door het evangelie geïnspireerde levenshouding en christelijke waarden overdragen.

- Vorming betreft de verschillende aspecten van het geloof zowel in zoverre ze ‘gave’ als in zoverre ze ‘een zich engageren’, plicht, betekenen. Kennis van het geloof, liturgisch leven, navolging van Christus, zijn allemaal een in gebed ontvangen gave van de heilige Geest, en tegelijk een opwekking tot geestelijke en morele studie en getuigenis. Geen van beide aspecten mag worden verwaarloosd.²⁷⁶
- Ieder aspect van het geloof, zoals het geloof zelf, moet wortelen in de menselijke ervaring, en mag daarbij niet een oneigenlijk of losstaand element blijven. Kennis van het geloof is zeer betekenisvol, verheldert het hele bestaan en gaat het gesprek aan met de cultuur; in de liturgie is heel het persoonlijk leven een geestelijk offer; de moraal van het evangelie neemt de menselijke waarden over en verheft ze; in het gebed kunnen alle persoonlijke en sociale vraagstukken aan de orde komen.²⁷⁷

Om met de woorden van het Directorium uit 1971 te spreken: “Het is belangrijk dat de catechese deze rijkdom van gevarieerde aspecten bewaart; en wel zó, dat geen enkele aspect geïsoleerd wordt, ten koste van de andere.”²⁷⁸

Het op het doopsel voorbereidend catechumenaat: structuur en fasen

88. Onder invloed van Gods genade en gevoed door het handelen van de kerk doorloopt het geloof een rijpingsproces. De catechese die in dienst staat van dit groeien, is een gefaseerd gebeuren. Goede catechese gebeurt trapsgewijze.²⁷⁹

In het op het doopsel voorbereidend catechumenaat zijn er vier fasen in de vorming:

- het *pre-catechumenaat*²⁸⁰, de tijd van de eerste evangelisatie die tot bekering zal leiden en waaronder het kerygma of de eerste verkondiging uiteen wordt gezet;
- het *catechumenaat*²⁸¹ in eigenlijke zin, bestemd voor de volledige catechese, en aan het begin waarvan plaats vindt de “overreiking van de evangeliën”²⁸²;
- de tijd van *innerlijke zuivering en verlichting*²⁸³, waarin meer de nadruk ligt

op de voorbereiding op de initiatie-sacramenten; in deze tijd vindt ook “de overdracht van de geloofsbelijdenis”²⁸⁴ en “de overdracht van het gebed des Heren”²⁸⁵ plaats;

- de tijd van de *mystagogie*²⁸⁶ die gekenmerkt wordt door de vertrouwdeheid met de sacramenten en het opgenomen worden in de gemeenschap.

89. Deze stadia die de wijsheid van de grote catechumenale traditie weerspiegelen, zijn ook normgevend voor de fasering in de catechese.²⁸⁷ In de tijd van kerkvaders gebeurde de eigenlijke catechumenale vorming door de *bijbelse catechese* waarin het verhaal van de heilsgeschiedenis centraal stond; de directe voorbereiding op het doopsel gebeurde door de *leerstellige catechese* waarin de zojuist doorgegeven geloofsbelijdenis en Onze Vader werden uitgelegd, samen met de morele implicaties daarvan; in de fase die volgde op de inwijdingssacramenten, gebeurde het door de *mystagogische catechese* die bijdroeg tot het innerlijk doorleven van de sacramenten en zich in te voegen in de gemeenschap. Dit schema van de kerkvaders is nog steeds een bron van licht voor het catechumenaat in onze tijd en voor de initiatiecatechese.

Als begeleiding van het bekeringsproces heeft deze initiatiecatechese een wezenlijk gefaseerd karakter; omdat ze bestemd is voor iemand die besloten heeft Jezus Christus te volgen, is ze bij uitstek christocentrisch van aard.

Het op het doopsel voorbereidend catechumenaat, inspiratiebron voor de catechese in de kerk

90. Zoals de *missio ad gentes* het voorbeeld is van alle missionaire activiteit in de kerk, is het op het doopsel voorbereidend catechumenaat dat er nauw mee verbonden is, het model waar haar catechetisch handelen zich naar richt.²⁸⁸ Het is daarom van belang te wijzen op de elementen van het catechumenaat die de huidige catechese moeten inspireren, en wat die inspiratie betekent. Maar wel moet erop worden gewezen dat er een wezenlijk verschil is tussen de catechisanten en de catechumenen²⁸⁹, en zo ook tussen de catechese die ze aan het doopsel voorafgaand ontvangen, en

275. Vgl. CIC 773 en 788, paragraaf 2.

276. Vgl. ADK 22 en 23.

277. Vgl. a.w., 26.

278. A.w., 31b.

279. Vgl. RICA 19.

280. A.w., 9-13.

281. A.w., 14-20.

282. A.w., 93; vgl. MPD 8c.

283. RICA 21-26; 133-142; 152-159.

284. A.w., 25 en 183-187.

285. A.w., 25 en 188-192.

286. A.w., 37-40; 235-239.

287. Deze fasering blijkt ook uit de termen die de kerk gebruikt bij het aanduiden van de mensen die de verschillende fasen van het doopsel-catechumenaat doorlopen: ‘belangstellende’ (of ‘sympathisant’) (RICA 12) voor iemand die zich tot het geloof voelt aangetrokken, maar nog niet ten volle gelooft; ‘geloofsleerling’ (RICA 17-18) voor iemand die vast besloten is Jezus te volgen; ‘uitverkorene’ (a.w., 24) voor iemand die tot het ontvangen van het doopsel geroepen wordt; ‘pasgedoopte’ (a.w., 31-36) voor de mens die net tot het licht is geboren door de genade van het doopsel; ‘christengelovige’ (a.w., 39), voor iemand die een volwassen gelovige en actief lidmaat van de christelijke gemeenschap is geworden.

de catechese daarna. De catechisanten hebben de initiatiesacramenten ontvangen, ze zijn “reeds in de kerk binnengeleid en door het doopsel kinderen van God geworden. De basis van hun bekeering is dus het reeds ontvangen doopsel, waarvan ze de kracht van nu af aan moeten ontplooiën”.²⁹⁰

91. Tegenover dit wezenlijk verschil is het nuttig om nu enige elementen uit het op het doopsel voorbereidend catechumenaat te beschouwen waardoor de na het doopsel gegeven catechese zich moet laten inspireren:
– Het op het doopsel voorbereidend catechumenaat herinnert de kerk voortdurend aan het fundamenteel belang van *de initiatiefunctie*, en aan de basisfactoren waaruit deze bestaat: de catechese en de sacramenten van doopsel, vormsel en eucharistie. De pastorale zorg voor christelijke initiatie is van levensbelang voor iedere particuliere kerk.

– Het op het doopsel voorbereidend catechumenaat is de verantwoordelijkheid van *de gehele christelijke gemeenschap*. Inderdaad, “deze christelijke initiatie tijdens het catechumenaat moet niet alleen door catecheten of priesters maar door heel de gemeenschap van gelovigen, op bijzondere wijze echter door de peter en meter worden verzorgd”.²⁹¹ Het stelsel van het catechumenaat vergroot zo het besef van het geestelijk moederschap van de kerk dat zij uitoefent bij iedere vorm van geloofsvorming en –opvoeding.²⁹²

– Het op het doopsel voorbereidend catechumenaat is diep doordrongen van het *Paasgeheim van Christus*. “Daarom moet de gehele initiatie een paaskarakter hebben.”²⁹³ De Paaswake, centrum van de christelijke liturgie, en daarin de spiritualiteit van het doopsel zijn een inspiratiebron voor heel de catechese.
– Het op het doopsel voorbereidend catechumenaat is ook de eerste plaats van *inculturatie*. Het voorbeeld volgend van de menswording van Gods Zoon, die mens werd op een concreet moment in de geschiedenis, neemt de kerk de doopleerlingen op zoals ze zijn met hun culturele banden. Alle catechetisch gebeuren deelt in de functie, de authentieke “zaden van het Woord” die

onder individuen en volkeren verspreid zijn²⁹⁴, op te nemen in de katholiciteit van de kerk.

– Tenslotte, wanneer men het op het doopsel voorbereidend catechumenaat ziet als *een vormingsproces en een ware leerschool van geloof*, krijgt daardoor de na het doopsel gegeven catechese een dynamiek en eigen kenmerken: kracht en volledigheid van de vorming; haar gefaseerde karakter met welomschreven stadia; haar band met ritën, symbolen en tekenen, met name van bijbelse en liturgische aard; haar voortdurend terugverwijzen naar de christelijke gemeenschap.

De catechese na het doopsel is geen slaafse kopie van het op het doopsel voorbereidend catechumenaat, en is zich ervan bewust dat de catechisanten gedoopt zijn; toch zal ze er goed aan doen zich te laten inspireren door deze “school van voorbereiding op het christelijk bestaan”²⁹⁵, en haar voordeel te doen met de voornaamste elementen van het catechumenaat.

DEEL II

DE BOODSCHAP VAN HET EVANGELIE

“Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, de enige ware God en Hem die Gij hebt gezonden, Jezus Christus” (Joh 17,3).

“Jezus ging naar Galilea en verkondigde er Gods Blijde Boodschap. Hij zeide: ‘De tijd is vervuld en het Rijk Gods is nabij; bekeert u en geloof in de Blijde Boodschap’” (Mc 1,14-15).

“Broeders, ik vestig uw aandacht op het evangelie dat ik u heb verkondigd ... In de eerste plaats heb ik u overgeleverd wat ik ook zelf als overlevering ontvangen heb, namelijk dat Christus gestorven is voor onze zonden, volgens de Schriften, en dat Hij begraven is, en dat Hij is opgestaan op de derde dag, volgens de Schriften” (1Kor 15,1-4).

288. Vgl. MPD 8; EN 44; CH 61.

289. Dit *Algemeen directorium voor de catechese* gebruikt de termen ‘catechumenen’ en ‘catechisanten’ om dit verschil aan te geven. Het CIC wijst in de canones 204 en 206 op het verschil van binding aan de kerk tussen de ‘catechumenen’ en de ‘christengelovigen’

290. RICA 295. De *Orde van dienst voor de christelijke initiatie van de volwassenen* citeert in hoofdstuk IV het geval van gedoopte volwassenen die een inwijdingscatechese nodig hebben. CT 44 geeft de verschillende omstandigheden aan waarin deze inwijdingscatechese noodzakelijk wordt.

291. AG 14d.

292. Methodius van Olympus, bijvoorbeeld, wijst op dit *moederlijk handelen* van de christelijke gemeenschap, als hij zegt: “Met betrekking tot hen die nog onvolmaakt zijn (in het leven als christen) is het de taak van de meest gerijpten hen te vormen en tot het licht te laten komen als een moeder”: Methodius van Olympus, *Symposium*, III, 8: sc 95, 111; Zie ook Gregorius de Grote, *Homilia in Evangelia I*, III, 2: PL 76, 1086.

293. RICA 8.

294. Vgl. CT 53.

295. ADK 130. Dit nummer begint met de volgende verklaring: “Het catechumenaat van de volwassenen brengt tegelijkertijd met zich mee: catechese, deelname aan de liturgie en gemeenschappelijk leven. Het is dus een typisch voorbeeld van een instelling die haar ontstaan dankt aan de samenwerking van verschillende pastorale activiteiten.”

Betekenis en doel van dit deel

92. Het christelijk geloof, waardoor iemand “ja” kan zeggen tegen Jezus Christus, kan op twee wijzen benaderd worden:

– Ofwel, als een zich binden, onder invloed van de genade aan God die zich openbaart. In dit geval bestaat het geloof in zich toevertrouwen aan en verlaten op het Woord van God (*fides qua*).

– Ofwel, als inhoud van de Openbaring en van de boodschap van het evangelie. In die zin bestaat het geloof in het streven om de diepe zin van dat Woord steeds beter te verstaan (*fides quae*).

Beide aspecten zijn wezenlijk met elkaar verbonden. Wil het geloven groeien en rijpen, dan moeten beide zich organisch en coherent ontwikkelen.

Om methodische redenen kan men ze echter afzonderlijk beschouwen.²⁹⁶

93. In dit tweede deel wordt de inhoud behandeld van de evangelische boodschap (*fides quae*).

– Het eerste hoofdstuk zet uiteen aan welke normen en criteria de catechese moet voldoen om die inhoud te vinden, te formuleren en voor te houden. De ordening en het voorhouden van de boodschap van het evangelie gebeurt immers steeds overeenkomstig de eigen aard van iedere vorm van de dienst van het Woord.

– Het tweede hoofdstuk behandelt de inhoud van het geloof zoals deze uiteengezet wordt in de *Katechismus van de katholieke kerk*, het leerstellig uitgangspunt voor de catechese. Daartoe worden enige aanwijzingen gegeven die tot het opnemen en verwerken van deze catechismus kunnen bijdragen; ook wordt aangegeven welke de plaats van de catechismus is binnen het catechetisch gebeuren van de kerk.

Dit tweede deel geeft bovendien een aantal richtlijnen om particuliere kerken te helpen plaatselijke op de *Katechismus van de katholieke kerk* gebaseerde catechismussen samen te stellen, die, met bewaren van de eenheid van het geloof, rekening houden met de verschillende situaties en culturen.

296. Vgl. a.w., 36a.

297. Ct 27.

298. Vgl. dv 10a en b; 1Tim 6,20 en 2Tim 1,14.

299. Vgl. Mt 13, 52.

300. Dv 13.

Hoofdstuk I

Normen en criteria voor het aanbieden van de evangelische boodschap in de catechese

“Luister Israël, de Heer is onze God, de Heer alleen! Gij moet de Heer uw God beminnen met heel uw hart, met heel uw ziel en met al uw krachten. De geboden die Ik u heden voorschrijf, moet ge in uw hart prenten. Gij moet er met uw kinderen telkens opnieuw over spreken, wanneer ge thuis zijt en onderweg, als ge slapen gaat en opstaat. Bind ze als een teken op uw hand en als een band op uw voorhoofd. Grif ze in de deuroposten van uw huis en op de poorten van uw stad” (Dt 6, 4-9).

“Het Woord is vlees geworden en heeft onder ons gewoond” (Joh 1, 14).

Het Woord van God, bron van de catechese

94. De catechese put haar boodschap uit de bron van Gods Woord: *“De catechese zal de inhoud van haar onderricht altijd putten uit de levende bron van het Woord van God, door de overlevering en de Schrift aanvaard; want de heilige overlevering en de heilige Schrift vormen één heilig aan de kerk toevertrouwd pand van het Woord Gods.”*²⁹⁷

Zoals de schat van heer des huizes, is dit “onderpand van het geloof”²⁹⁸ toevertrouwd aan de kerk, de familie van God; zij haalt er steeds nieuw en oud uit te voorschijn.²⁹⁹ Bezielde door zijn Geest voeden alle kinderen van de Vader zich met die schat van het Woord. Ze weten dat het Woord Jezus Christus is, het mensgeworden Woord, en dat zijn stem door de heilige Geest in de kerk en de wereld blijft weerklinken.

Door een bewonderenswaardige “neerdaling”³⁰⁰ van God wordt dit Woord tot ons gericht en bereikt ons door menselijke ‘werken en woorden’, zoals “eertijds het Woord van de eeuwige Vader door het zwakke vlees van de mensheid aan te nemen, aan de mensen gelijk is geworden”.³⁰¹ Zonder op te houden Gods Woord te zijn, wordt het in menselijke woorden uitgedrukt. Hoewel het ons nabij is, blijft het toch versluierd in een staat van ‘kenose’.

Daarom moet de kerk onder leiding van de heilige Geest het voortdurend verklaren. Ze beschouwt het met een diep geloof, “aanhoort het vroom, bewaart het heilig en zet het trouw uiteen”.³⁰²

*De bron en ‘de bronnen’ van de boodschap van de catechese*³⁰³

95. Het in de heilige overlevering en in de heilige Schrift vervatte *Woord van God*:

- wordt overwogen en steeds dieper verstaan dankzij de geloofszin van het gehele volk van God onder leiding van het leeraarsambt dat met gezag er onderrecht in geeft;
- wordt gevierd in de liturgie waar het steeds door verkondigd en beluisterd, opgenomen en verklaard wordt;
- straalt naar buiten in het leven van de kerk, in haar tweeduizend jaar oude geschiedenis, vooral in het getuigenis van de christenen, met name van de heiligen;
- wordt verdiept door theologisch onderzoek dat de gelovigen helpt bij een dieper vitaal verstaan van de geloofsgeheimen;
- manifesteert zich in de authentieke godsdienstige en morele waarden die als ‘zaden van het Woord’ verspreid zijn in de menselijke samenleving en in de verschillende culturen.

96. Dat zijn de voornaamste of aanvullende bronnen van de catechese, die in geen geval eenduidig verstaan mogen worden.³⁰⁴ De heilige Schrift “is het spreken van God, voor zover dit onder aandrift van de Geest schriftelijk wordt vastgelegd”.³⁰⁵ De heilige overlevering “geeft het Woord van God, door Christus de Heer en de heilige Geest aan de apostelen toevertrouwd, ongerept door aan hun opvolgers”.³⁰⁶ Het leraarsambt heeft de taak “om het Woord van God op authentieke wijze te verklaren”³⁰⁷, waarbij het in de naam van Jezus Christus een fundamentele kerkelijke dienst verricht. Overlevering, Schrift en leraarsambt zijn nauw met elkaar verbonden en verenigd en zijn “ieder op zijn wijze”³⁰⁸ de voornaamste bronnen van de catechese.

De ‘bronnen’ van de catechese hebben ieder hun eigen taal die in een rijke verscheidenheid aan ‘geloofsdocumen-

ten’ tot uiting komt. De catechese is de levende overlevering van die documenten³⁰⁹: gedeelten uit de bijbel, liturgische teksten, geschriften van de kerkvaders, uitspraken van het leraarsambt, belijdenissen van het geloof, getuigenissen van de heiligen, theologische beschouwingen.

Aan de levende bron van het Woord van God en de daaruit afgeleide ‘bronnen’ waardoor dit Woord tot uitdrukking wordt gebracht, dankt de catechese de criteria om haar boodschap over te dragen aan allen die besloten hebben Jezus Christus te volgen.

De criteria voor het aanbieden van de boodschap

97. De criteria voor het aanbieden van de evangelische boodschap in de catechese zijn nauw met elkaar verbonden, aangezien ze uit eenzelfde bron voortkomen.

– De boodschap waarin de persoon van Jezus Christus centraal staat (*christocentrisme*) leidt door haar inwendige dynamiek tot de *trinitaire dimensie* van de boodschap.

– De verkondiging van de Blijde Boodschap van het Rijk van God waarin de *heilsgave* centraal staat heeft ook de betekenis van een *bevrijdings*-boodschap.

– Het *kerkelijk* karakter van de boodschap wijst op haar *historisch* karakter, aangezien de catechese – evenals de evangelisatie in het algemeen – plaats vindt in de ‘tijd van de kerk’.

– Als Blijde Boodschap die voor alle volken bestemd is, zoekt de boodschap van het evangelie naar *inculturatie*; deze kan alleen volledig tot stand komen als de boodschap *integraal* en *zuiver* wordt aangeboden.

– De evangelische boodschap is noodzakelijkerwijze een *alomvattende boodschap* met haar eigen hiërarchie van waarden. Door dit harmonisch zicht op het evangelie wordt zij tot zeer *betekenisvol* gebeuren voor de mens.

Al deze criteria zijn van toepassing op iedere dienst van het Woord, maar we gaan ze verder uitwerken met betrekking tot de catechese.

301. T.a.p.

302. A.w., 10.

303. Er worden, zoals men ziet, twee termen gebruikt: ‘de bron’ en ‘de bronnen’. We spreken over de ‘bron’ van de Catechese om het unieke karakter te benadrukken van het Woord van God, met verwijzing naar het begrip Openbaring in *Dei verbum*. Hierbij volgen we CT 27 die ook spreekt over de bron van de catechese. Toch wordt de uitdrukking *de bronnen* gehandhaafd, zoals die term in de catechese gebruikelijk is om de concrete plaatsen aan te geven van waaruit de catechese haar boodschap put; vgl. ADK 45.

304. Vgl. a.w., 45b.

305. Dv 9.

306. T.a.p.

307. A.w., 10b.

308. A.w., 10c.

309. Vgl. MPD 9.

Het christocentrisme van de evangelische boodschap

98. Jezus Christus draagt niet allen het Woord van God over, maar Hij is het zelf. Vandaar dat de catechese geheel op Hem is gericht.

Wat dus voor alles de door de catechese overgedragen boodschap kenmerkt is het 'christocentrisme'³¹⁰; dit moet op verschillende wijzen verstaan worden:

– Allereerst betekent dit dat “we in het hart van de catechese wezenlijk te maken hebben met een persoon: met Jezus Christus van Nazaret, de Eniggeborene van de Vader, vol genade en waarheid”.³¹¹ Inderdaad is de fundamentele opdracht van de catechese om Christus te doen kennen, en al het overige in functie van Hem. De catechese wil uiteindelijk leiden tot navolging van Jezus, tot gemeenschap met Hem; elk element van de boodschap is daarop gericht.

– Vervolgens betekent het 'christocentrisme' dat Christus het “middenpunt is van de heilsgeschiedenis”³¹² die door catechese wordt aangeboden. Hij is inderdaad het uiteindelijk gebeuren waarheen heel de heilsgeschiedenis samenstroomt. Hij die in de ‘volheid der tijden’ (Gal 4,4) is gekomen, is “de sleutel, het centrum en de voltooiing van heel de geschiedenis van het mensdom”.³¹³ De catechetische boodschap helpt de christen zijn plaats te zien in de geschiedenis en er een actieve rol in te spelen, door te tonen hoe Christus de uiteindelijke zin is van deze geschiedenis.

– Christocentrisme betekent ook dat de evangelische boodschap geen mensenwerk is maar Woord van God. De kerk, en in haar naam iedere catecheet, kan oprecht zeggen: “Mijn leer is niet van Mij, maar van Hem die Mij gezonden heeft” (Joh 7,16).

Vandaar dat hetgeen de catechese wil overbrengen “de leer is van Jezus Christus, de waarheid die Hij meedeelt, of om het nauwkeuriger uit te drukken, de waarheid die Hij zelf is”.³¹⁴ Het christocentrisme verplicht de catechese om alles over te dragen wat Jezus leert over God, over de mens, het geluk, het zedelijk leven, de dood, zonder ook maar iets van zijn gedachten te verande-

ren.³¹⁵

De evangelies die het leven van Jezus verhalen, staan centraal in de boodschap van de catechese. Zij vertonen “een catechetische structuur”³¹⁶, en verwoorden het aan de eerste christengemeenschappen gegeven onderricht over het leven van Jezus, zijn boodschap en heilsdaden. In de catechese “nemen de vier evangelies een centrale plaats in, aangezien Christus Jezus er het middelpunt van is”.³¹⁷

Het trinitair christocentrisme van de evangelische boodschap

99. Het in Jezus van Nazaret, zoon van de Maagd Maria, vlees geworden Woord van God is het Woord van de Vader die door zijn Geest tot de wereld spreekt. Steeds door verwijst Jezus naar de Vader van wie Hij zich de Enige Zoon weet, en naar de heilige Geest door wie Hij zich gezalfd weet. Hij is de ‘weg’ die binnenleidt in het diepe mysterie van God.³¹⁸

Krachtens zijn inwendige dynamiek leidt het christocentrisme van de catechese tot het belijden van het geloof in God: Vader, Zoon en heilige Geest. Dit christocentrisme heeft een wezenlijk trinitair karakter. In het doopsel worden de christenen gelijkvormig gemaakt aan Christus, “één van de Drie-eenheid”³¹⁹, en als ‘kinderen in de Zoon’ komt er hun gemeenschap tot stand met de Vader en de heilige Geest. Hun geloof is bijgevolg ten diepste trinitair. “Het mysterie van de allerheiligste Drie-eenheid is het centrale mysterie van het christelijk geloof en het christelijk leven.”³²⁰

100. Vanwege het trinitair christocentrisme van de evangelische boodschap moet de catechese aandacht besteden aan onder andere de volgende punten: – De inwendige structuur van de catechese; de vorm waarin ze gebracht wordt, hoe die ook zij, zal steeds christocentrisch en trinitair moeten zijn: “door Christus, naar de Vader, in de Geest”.³²¹ Een catechese die een van deze drie dimensies over het hoofd zou zien of haar organisch verband zou miskennen, zou het risico lopen het eigen karakter van de christelijke boodschap onjuist weer te geven.³²²

310. Vgl. KKK 426-429; CT 5-6; ADK 40.

311. CT 5.

312. ADK 41a; vgl. a.w., 39, 40, 44.

313. Gs 10.

314. CT 6.

315. Vgl. IKor 15,1-4; EN 15 e, f.

316. CT 11b.

317. KKK 139.

318. Vgl. Joh 14,6.

319. De uitdrukking “één van de Drie-eenheid” is gebruikt door het Vijfde Oecumenisch Concilie van Constantinopel (553); vgl. Constantinopolitanum, II, Sessio VIII, can. 4: DS 424; de uitdrukking wordt vermeld in KKK 468.

320. A.w., 234; vgl. a.w., 2157.

– In navolging van de wijze waarop Jezus te werk ging bij zijn Openbaring van de Vader, van Zichzelf als Zoon, en van de heilige Geest moet de catechese bij het spreken over het inwendig leven van God uitgaan van zijn heilbrengend handelen voor het welzijn van de mensheid.³²³ De werken van God openbaren wie Hij in zichzelf is, terwijl het mysterie van zijn diepste Wezen licht werpt op al zijn werken. Op analoge wijze gaat het ook zo in de betrekkingen tussen mensen: mensen openbaren zich in hun handelen, en hoe beter we hen kennen, hoe beter we ook dat handelen begrijpen.³²⁴

– Wanneer gesproken wordt over het inwendig leven van God, dat door Jezus geopenbaard is als één van wezen en drievuldig in personen, dient ook duidelijk gemaakt te worden welke diepgaande consequenties dat heeft voor het leven van de mensen. Een enige God belijden betekent dat “de mens zijn persoonlijke vrijheid aan geen enkele aardse macht op een absolute wijze heeft te onderwerpen”.³²⁵ Het betekent ook dat de mensheid, geschapen naar het beeld van een God die ‘gemeenschap is van personen’, geroepen is een broederlijke gemeenschap te vormen van kinderen van één Vader, elkanders gelijken in hun waardigheid als mens.³²⁶ De consequenties op menselijk en maatschappelijk gebied van de christelijke opvatting over God zijn immens groot. Wanneer de kerk haar geloof belijdt in de Drievuldigheid en dit aan de wereld verkondigt, ziet zij zichzelf als “het verenigde volk dat deel heeft aan de eenheid van Vader, Zoon en heilige Geest”.³²⁷

Een boodschap die heil aankondigt

101. De boodschap van Jezus over God is een Blijde Boodschap voor de mensheid; Jezus heeft immers het Rijk van God aangekondigd³²⁸: een nieuwe en definitieve tussenkomst van God met een omvormende kracht welke die van de schepping evenaart en zelfs overtreft.³²⁹ Zo, “als hoofdzaak en kernpunt van zijn Blijde Boodschap kondigt Christus het heil aan, dat wil zeggen de grote gave Gods waaronder verstaan moet worden niet alleen de bevrijding van alles waaronder de mens gebukt

gaat, maar vooral de bevrijding van de zonde en van de boze, gepaard met de vreugde die men geniet wanneer men God kent en door Hem wordt gekend, Hem ziet, in Hem vertrouwen en rust vindt”.³³⁰

Deze boodschap van het Rijk die centraal staat in de prediking van Jezus wordt door de catechese overgedragen. Zo wordt de boodschap “geleidelijk aan uitgediept, verder ontvouwd wat de gevolgen betreft die het met zich meebrengt”³³¹; de boodschap ontsluit de grote weerslag die hij heeft op de mensen en de wereld.

102. Als de catechese het evangelisch kerygma van Jezus uiteenzet, wijst ze met nadruk op de volgende fundamentele aspecten:

– Met de komst van het Koninkrijk verkondigt en onthult Jezus dat God niet een ver en ontoegankelijk wezen is, “geen verre en naamloze macht”³³², maar dat Hij de onder zijn schepselen aanwezige Vader is, in liefde en macht handelend. Dit op eenvoudige en directe wijze aangeboden getuigenis over God als Vader is in de catechese van wezensbelang.

– Tegelijk verkondigt Jezus dat God, tezamen met zijn Rijk, de gave aanbiedt van volkomen redding: Hij bevrijdt van de zonde, leidt ons binnen in de gemeenschap met de Vader, verleent het kindschap Gods en belooft het eeuwige leven door zijn overwinning op de dood.³³³ Dit alomvattend heil is tegelijk immanent en eschatologisch, dat wil zeggen “dat het wel in dit leven begint maar in de eeuwigheid zijn voltooiing vindt”.³³⁴

– Bij zijn verkondiging van het Rijk kondigt Jezus Gods gerechtigheid aan: Hij verkondigt het oordeel van God en onze verantwoordelijkheid. Deze verkondiging van het oordeel van God, dat kan bijdragen tot de gewetensvorming, is een centraal gegeven in het evangelie en een Blijde Boodschap voor de wereld, voor hen die lijden onder onrecht en voor hen die strijden opdat er recht gedaan wordt, ook voor hen die niet tot liefde en solidariteit in staat waren; boete en vergiffenis worden mogelijk omdat we door het kruis van Christus van de zonde verlost worden.

321. ADK 41; vgl. Ef 2, 18.

322. Vgl. ADK 41.

323. Vgl. KKK 258; 236 en 259.

324. Vgl. a.w., 236.

325. A.w., 450.

326. Vgl. a.w., 1702; 1878. SRS 40 gebruikt hiervoor de uitdrukking “model van eenheid”; a.w., 2845 noemt de gemeenschap van de heilige Drievuldigheid “de bron en de maatstaf voor de waarachtigheid van elke relatie”.

327. LG 4b, waar letterlijk wordt aangehaald Cyprianus *Dedominica oratione* 23; CCL 3A2, 105.

328. Vgl. EN 11-14; RM 12-20; vgl. KKK 541-556.

329. Dit wordt in de liturgie van de kerk bij de Paaswake aldus onder woorden gebracht: “Laat allen die door U verlost zijn, begrijpen dat de schepping van de wereld in den beginne overtroffen is op het einde der tijden, toen Christus, ons paaslam is geslacht” (*Missale Romanum*, editio Typica Altera - 1975, Paaswake, Gebed na de eerste lezing).

330. EN 9.

331. CT 25.

332. EN 26.

333. Deze heilsgave schenkt ons “de rechtvaardiging door de genade van het geloof en van de sacramenten van de kerk. Deze genade bevrijdt ons van de zonde en leidt ons binnen in de gemeenschap met God” (LC 52).

334. EN 27.

Fundamenteel voor de catechese is de oproep zich te bekeren en te geloven in het evangelie van het Rijk – een rijk van gerechtigheid, liefde en vrede, op grond waarvan wij geoordeeld zullen worden.

– Jezus verklaart dat met Hem, in zijn persoon zelf, het Rijk van God een aanvang neemt.³³⁵ Hij openbaart dat Hijzelf, aangesteld tot Heer, op zich neemt dat Rijk te verwezenlijken, en dat Hij het, eenmaal voltooid, aan zijn Vader zal overdragen wanneer Hij in zijn glorie komt³³⁶ “Op deze aarde is dat Rijk al op een gesluierde wijze aanwezig; bij de komst van de Heer zal het zijn voltooiing vinden.”³³⁷

– Jezus zegt ook dat de gemeenschap van zijn leerlingen, zijn kerk, “van dat rijk op aarde de kiem en de aanvang is”³³⁸, en dat zij als gist in de massa verlangt dat het Rijk uitgroeit in de wereld als een geweldige boom waaronder alle volken en culturen beschutting vinden. “De kerk is werkelijk en concreet in dienst van het Rijk.”³³⁹

– Tot slot, Jezus laat zien dat de geschiedenis van de mensheid niet gedoemd is om in het niet te verzinken, maar dat God, in Hem, de geschiedenis met al haar kanten van genade en zonde opneemt en omvormt. In haar huidige pelgrimstocht naar het huis van de Vader biedt zij reeds een voorproef van de komende wereld, waarin ze verheven en gezuiverd haar volmaaktheid zal bereiken. “De evangelisatie moet de profetische boodschap bevatten van de dingen van het andere leven, dat wil zeggen van de hoogste en blijvende roeping van de mensen, in verband met en tegelijk onderscheiden van zijn tegenwoordige staat.”³⁴⁰

Een boodschap van bevrijding

103. De Blijde Boodschap van het Rijk van God waarmee het heil wordt verkondigd sluit ook een boodschap van bevrijding in.³⁴¹ Bij zijn verkondiging van dit Rijk richtte Jezus zich met name tot de armen: “Zalig gij die arm zijt, want aan u behoort het Rijk Gods. Zalig die nu honger lijdt, want gij zult verzadigd worden. Zalig die nu weent, want gij zult lachen” (Lc 6,20-21). Deze zaligsprekingen die Jezus richt aan mensen in nood, zijn de eschatologische

verkondiging van het heil dat het Rijk brengt. Ze beschrijven de ellende waarvoor het evangelie zo gevoelig is: armoede, honger en lijden van de mensheid.

De gemeenschap van Jezus’ leerlingen, de kerk, deelt in onze dagen de gevoelens die toen door haar Meester werden uitgesproken. Met groot verdriet ziet zij naar “die volken die met alle kracht ernaar streven om al datgene te boven te komen waardoor ze veroordeeld zijn om aan de uiterste marge van het bestaan te blijven: honger, chronische ziekten, analfabetisme, staat van armoede, onrecht tussen de naties en vooral in de wederzijdse handelsbetrekkingen, de staat van economisch en cultureel neokolonialisme”.³⁴² De kerk is bekommerd over alle vormen van armoede, “niet alleen economische maar ook culturele en godsdienstige”.³⁴³

Als belangrijk aspect van haar zending “heeft de kerk de plicht de bevrijding van miljoenen mensen te verkondigen, daar velen van hen haar kinderen zijn; de plicht ook deze bevrijding tot stand te helpen komen, daarvoor te getuigen en te maken dat ze volledig is”.³⁴⁴

104. Om de christenen op die taak voor te bereiden dient de catechese onder meer aan de volgende punten aandacht te besteden:

– De boodschap van bevrijding dient geplaatst te worden in het perspectief van de “eigenlijke religieuze bedoeling van de evangelisatie”³⁴⁵, want de evangelisatie zou haar bestaansgrond verliezen “als ze van de religieuze basis wordt losgemaakt welke haar draagt, en die immers het rijk van God is in de volledige theologische zin”.³⁴⁶ De boodschap van bevrijding “kan zich dan ook niet beperken tot het louter economische, politieke, sociale of wetenschappelijke, maar moet rekening houden met de gehele mens in al zijn aspecten, met inbegrip van zijn verhouding tot het ‘absolute’, of liever de Absolute, dat is God”.³⁴⁷

– Bij haar taak van morele vorming moet de catechese duidelijk maken dat de christelijke sociale moraal een eis is van Gods gerechtigheid en een gevolg van de “radicale bevrijding die door

335. Vgl. LG 3 en 5.

336. Vgl. RM 16.

337. Gs 39.

338. LG 5.

339. RM 20.

340. EN 28.

341. Vgl. a.w., 30-35.

342. A.w., 30.

343. CA 57; vgl. KKK 2444.

344. EN 30.

345. EN 32; vgl. SRS 41 en RM 58.

346. EN 32.

Christus bewerkt is”.³⁴⁸ De Blijde Boodschap immers die de christenen met een van hoop vervuld hart belijden, luidt: Christus heeft de wereld bevrijd en blijft dat doen. Hier vindt het als christen beoefenen van het grote liefdesgebod zijn oorsprong.

– Bij haar taak van initiatie in de missie dient de catechese bij de catechumenen en catechisanten “de voorkeursliefde te wekken voor de armen, die nooit exclusief is noch discriminerend voor andere groepen”³⁴⁹, maar ‘laat zien de universaliteit van aard en zending van de kerk. Deze keuze sluit niemand uit’³⁵⁰, maar vraagt “de inzet voor de rechtvaardigheid volgens de rol, de roeping en de omstandigheden van eenieder”.³⁵¹

Het kerkelijk karakter van de boodschap van het evangelie

105. De kerkelijke aard van de catechese geeft aan de boodschap van het evangelie die ze overdraagt een wezenlijk kerkelijk karakter. De catechese vindt haar oorsprong in de belijdenis van het geloof van de kerk en leidt tot de geloofsbelijdenis van de catechumeen en catechisant. Het eerste officiële woord dat de kerk, na zijn naam vernomen te hebben, richt tot de volwassene die gedoopt gaat worden, luidt: “*Wat vraagt u van de kerk van God?*” De kandidaat antwoordt: “*Het geloof.*”³⁵² De catechumeen weet immers dat het evangelie dat hij heeft ontdekt en dat hij wil leren kennen, leeft in het hart van de gelovigen. In de catechese wordt enkel het evangelie overgedragen zó als de christelijke gemeenschap het ontvangen heeft, verstaat, viert, beleeft en op verschillende manieren meedeelt.

Als dan ook de catechese het mysterie van Christus doorgeeft, klinkt in haar boodschap het geloof door van heel het volk van God, door alle eeuwen heen: het geloof van de apostelen die het van Christus zelf en door de werking van de heilige Geest hebben ontvangen; dat van de martelaren die het hebben beleden en nog belijden met hun bloed; het geloof van de heiligen die het ten diepste hebben beleefd en beleven; het geloof van de kerkvaders en kerkleraren die op schitterende wijze erin hebben onderricht, dat van de missionarissen die het blijven uitdra-

gen, dat van de theologen die ertoe bijdragen het beter te verstaan, het geloof tenslotte van de geestelijke herders die het met liefdevolle ijver behoeden en gezaghebbend verklaren. Waarlijk, in de catechese is het geloof aanwezig van allen die geloven en zich laten leiden door de heilige Geest.

106. Het door de kerkelijke gemeenschap overgedragen geloof is enig in zijn soort. Hoewel de leerlingen van Jezus Christus een over de gehele wereld verspreide gemeenschap vormen, hoewel de catechese het geloof in zeer uiteenlopende cultuurtalen overdraagt, wordt toch slechts één enkel evangelie verkondigd, één enkel geloof beleden, één enkel doopsel ontvangen: “Één Heer, één geloof, één doop. Één God en Vader van allen” (Ef 4,5).

De catechese is dus in de kerk de dienst waarmee de catechumenen en catechisanten ingeleid worden in de eenheid van het geloof.³⁵³ Uit haar aard versterkt ze de eenheidsband³⁵⁴ door hen ervan bewust te maken dat ze tot een grote, in ruimte en tijd onbegrensde gemeenschap behoren: “vanaf de rechtvaardige Abel tot de laatste uitverkorene, tot het uiteinde der aarde, tot aan de voleinding van de wereld”.³⁵⁵

Het historisch karakter van het heilsmysterie

107. De leerlingen van Jezus Christus belijden hun geloof in een pelgrimerende kerk die op missie gezonden is. Hun belijdenis is nog niet de roemrijke verkondiging van het einde van de weg, maar van “*het tijdperk van de kerk*”.³⁵⁶ De ‘*heilseconomie*’ heeft bijgevolg een historisch karakter want ze komt in de tijd tot voltooiing: “*in de vervlogen tijd nam zij een aanvang, maakte vorderingen en bereikte in Christus haar hoogtepunt; in de tegenwoordige tijd ontplooit zij haar kracht; in de toekomst verwacht zij haar voleinding*”.³⁵⁷

Vanuit het levende besef dat de kerk heeft van de christelijke boodschap die ze in het heden overdraagt, roept zij daarom steeds de heilsgebeurtenissen uit het verleden in herinnering en verhaalt deze. In het licht daarvan ziet zij de huidige gebeurtenissen in de geschiedenis van de mensen, waarin de Geest van God het aanschijn van de

347. A.w., 33; vgl. LC: deze instructie is een verplicht referentie-punt voor de catechese.

348. LC 71.

349. CA 57; LC 68; vgl. SRS 42; KKK 2443-2449.

350. LC 68.

351. SRS 41; vgl. LC 77. De synode van 1971 heeft een onderwerp behandeld dat van wezenlijk belang is voor de catechese: *de opvoeding tot gerechtigheid*; vgl. Documenten van de Bisschoppensynode, II: *De iustitia in mundo*, III: a.w., 835-937.

352. RICA 75; vgl. KKK 1253.

353. Vgl. a.w., 172-175; hierin wordt, aan de hand van Ireneüs van Lyon, heel de rijkdom nagegaan die vervat ligt in het feit dat er één geloof is.

354. A.w., 815. “... de eenheid van de pelgrimerende kerk wordt ook door zichtbare banden van gemeenschap verze-kerd: de belijdenis van het ene, van de apostelen ontvangen geloof; de gemeenschappelijke viering van de goddelijke eredienst, vooral van de sacramenten; de apostolische opvolging door het sacrament van de wijding die de broederlijke eensgezindheid binnen Gods familie handhaaft”.

355. EN 61, waarin Gregorius de Grote en de *Didachè* worden aangehaald.

356. KKK 1076.

357. AdK 44.

358. Door de inhoud van de catechese te baseren op het verhaal van de heilsgebeurtenissen wilden de kerkvaders het christendom in de tijd verankeren en aantonen dat het een geschiedenis is die heil brengt en niet zomaar een godsdienstige filosofie; daarnaast wilden ze benadrukken dat Christus het hart van die geschiedenis is.

359. KKK 54-64. Deze zijn een wezenlijk uitgangspunt voor de bijbelse catechese en beschrijven de belangrijkste fasen van de Openbaring, waarin het Verbond het kernthema is. Vgl. a.w., 1081 en 1093.

360. Vgl. DV 4.

361. ADK 11.

362. KKK 1095; vgl. a.w., 1075; 1116; 129-130 en 1093-1094.

363. A.w., 1095. In a.w. 1075 wordt erover gesproken dat deze 'mystagogie' een inductief karakter heeft, want 'ze maakt de overgang van het zichtbare naar het onzichtbare, van het teken naar het betekende, van de 'sacramenten' naar de 'mysterieën'.

364. DV 2.

365. ADK 72; vgl. KKK 39-43.

366. Vgl. Deel IV, hoofdsuk V.

367. AG 10; vgl. AG 22a.

368. CT 53; vgl. EN 20.

369. In verschillende documenten van het leerambt vindt men de term 'inculturatie'. Zie CT 53, RM 52-54. Het begrip 'cultuur', zowel in algemene zin als in sociologische en etnologische zin, wordt uitgelegd in GS 53; Vgl. ook CH 44a.

Vervolg noten op blz. 43

aarde vernieuwt, en gelovig ziet ze uit naar de komst van de Heer. In de catechese van de kerkvaders ging het spreken over de geloofsgeheimen altijd gepaard met het verhalen (*narratio*) van de grote daden die God heeft verricht en de verwachting (*expectatio*) van Christus terugkeer.³⁵⁸

108. Vanwege het historisch karakter van de christelijke boodschap dient de catechese voor de volgende punten te zorgen:

– Ze dient de heilsgeschiedenis aan te bieden door een bijbelse catechese die 'de werken en woorden' doet kennen waarmee God zich aan de mensheid heeft geopenbaard: de grote fasen uit het Oude Testament waarin Hij de weg voor het evangelie heeft bereid³⁵⁹; het leven van Jezus, Zoon van God, die door zijn daden en onderricht de Openbaring voltooid heeft³⁶⁰; en de geschiedenis van de kerk die de Openbaring overdraagt. Wanneer deze geschiedenis vanuit het geloof gelezen wordt, is ze ook een fundamenteel onderdeel van de datgene waarover de catechese gaat.

– Wanneer door middel van een leerstellige catechese uitleg wordt gegeven over de geloofsbelijdenis en de inhoud van de christelijke moraal moet de boodschap van het evangelie het 'heden' belichten van de heilsgeschiedenis. Van daar "brengt de dienst van het woord niet alleen de wonderbare daden, door God in de loop der tijden verricht en in Christus tot volmaaktheid gebracht, in herinnering, hij interpreteert ook in het licht van deze Openbaring het menselijk leven van ons tijdsgewricht, de tekenen der tijden en de realiteiten van deze wereld, waarin Gods plan tot het heil van de mensen zich immers realiseert".³⁶¹

– Ze dient de sacramenten te plaatsen in de heilsgeschiedenis door een mystagogische catechese die "... al deze grote gebeurtenissen uit de heilsgeschiedenis telkens opnieuw in het 'heden' van haar liturgie leest en beleeft".³⁶² De verwijzing naar het 'heden' van de heilsgeschiedenis is wezenlijk in deze catechese. Zo helpt men de catechumenen en catechisanten "zich open te stellen voor dit 'geestelijk verstaan' van de heils-

economie ...".³⁶³

– Ze moet helpen om vanuit het teken tot het geheim te komen. "De woorden en de werken" van de Openbaring "stellen het geheim dat daarin ligt vevat in het licht".³⁶⁴ De catechese zal ertoe leiden dat men achter de mensheid van Jezus zijn zoonschap van God zal ontdekken; achter de geschiedenis van de kerk haar mysterie van 'heilsgeheim'; achter "de tekenen der tijden" de sporen van Gods aanwezigheid en plan. Zo zal de catechese leiden tot de typische kennis van het geloof "die een kennis is door middel van tekens".³⁶⁵

*De inculturatie van de evangelische boodschap*³⁶⁶

109. Het Woord van God is mensgeworden, een concrete mens, levend in tijd en ruimte, geworteld in een bepaalde cultuur: "Christus heeft zich door zijn menswording verbonden met de concrete, sociale en culturele omstandigheden van de mensen waaronder Hij leefde."³⁶⁷ Dat is de oorspronkelijke 'inculturatie' van het Woord van God, en het toetsingsmodel voor ieder evangelisatiewerk van de kerk "die geroepen is de kracht van het evangelie aan te brengen in het hart van de menselijke cultuur en in de verschillende cultuurvormen".³⁶⁸

De 'inculturatie'³⁶⁹ van het geloof waardoor in een wonderlijke ruil "alle rijkdommen worden opgenomen van de volkeren die Christus tot erfdeel zijn gegeven"³⁷⁰, is een ingrijpend en alomvattend proces dat veel tijd vergt.³⁷¹ Want het gaat niet om een oppervlakkige aanpassing waarbij men de christelijke boodschap aantrekkelijker wil maken door een decoratief laagje verf.

Het gaat er integendeel om dat mensen en volken diep doordrongen worden van het evangelie zodat ze "vanuit het centrum van het leven en tot in de wortels van het leven van hun cultuur"³⁷² geraakt worden.

Maar bij dit inculturatiewerk dienen de christelijke gemeenschappen onderscheid weten te maken: enerzijds gaat het erom de culturele rijkdommen die met het geloof verenigbaar zijn, "in zich op te nemen"³⁷³, en anderzijds de met het rijk van God strijdige criteria,

manier van denken en levensstijl te helpen 'genezen'³⁷⁴ en 'omvormen'³⁷⁵. Deze onderscheiding moet zich door twee beginsels laten leiden: "de verenigbaarheid met het evangelie en de gemeenschap met de universele kerk".³⁷⁶ Heel het volk moet bij dit inculturatie proces betrokken worden "dat geleidelijkheid nodig heeft, zó dat het werkelijk uitdrukking is van de christelijke ervaring van de gemeenschap".³⁷⁷

110. Bij de inculturatie van het geloof staat de catechese voor verschillende concrete taken. Zoals:

– Ze moet de kerkelijke gemeenschap zien als de voornaamste factor bij de inculturatie. De figuur van de catecheet is een uitdrukking van die taak en hij volvoert die taak ook daadwerkelijk; de catecheet moet niet alleen diep gelovig zijn maar ook een grote sociale betrokkenheid betonen en goed geworteld zijn of haar in zijn cultureel milieu.³⁷⁸

– Er moeten plaatselijke catechismussen worden geschreven die aangepast zijn aan de eisen van de verschillende culturen³⁷⁹ en het evangelie brengen uitgaande van wat er aan gedachten, vragen en kwesties leeft in die culturen.

– Het catechumenaat en de catechetische instellingen moeten aan de cultuur ter plaatse worden aangepast door op verstandige wijze gebruik te maken van de taal, symbolen en waarden van de cultuur waarin de catechumenen en catechisanten leven.

– Het beeld van de christelijke boodschap moet zó zijn dat de mensen die het evangelie moeten verkondigen in vaak heidense en na-christelijke culturen "rekenschap kunnen geven van de hoop die in hen leeft" (1Pe 3,15). Een goede apologetiek ten behoeve van de dialoog tussen geloof en cultuur is tegenwoordig onmisbaar.

De ongeschondenheid van de evangelische boodschap

111. Bij haar opdracht tot inculturatie van het geloof, moet de catechese de evangelische boodschap ongeschonden en zuiver overbrengen. Jezus verkondigt het evangelie in zijn hele omvang: "Ik heb u alles meegedeeld wat Ik van de

Vader heb gehoord" (Joh 15,15). Deze zelfde volledigheid eist Christus van zijn leerlingen als Hij hen uitzendt om te preken: ".....leert hun te onderhouden alles wat Ik u bevolen heb" (Mt 28,19). Een fundamenteel criterium voor de catechese is dan ook dat de boodschap onverkort wordt bewaard en ze niet gedeeltelijk of vervormd wordt gebracht: "Opdat de offerdienst van zijn geloof volmaakt zal zijn, heeft degene die leerling van Christus wordt, er recht op 'het woord van het geloof' niet verminkt, vervalst en verkort te ontvangen, maar volledig en onverkort, in heel zijn veeleisendheid en kracht."³⁸⁰

112. Dit criterium heeft twee nauw verbonden aspecten:

– De evangelische boodschap moet *ongeschonden* gebracht worden: aan geen enkel fundamenteel aspect mag stilzwijgend worden voorbij gegaan; uit de geloofsschat mag geen enkele selectie worden gemaakt.³⁸¹ Integendeel, de catechese "moet de schat van de christelijke boodschap getrouw en volledig verkondigen."³⁸² Ze zal dat geleidelijk doen op voorbeeld van de wijze waarop God te werk is gegaan die zich geleidelijk, in stappen, heeft geopenbaard. De volledigheid moet met een juiste aanpassing gepaard gaan.

Vandaar dat de catechese uitgaat van een eenvoudige uiteenzetting van alles waaruit de christelijke boodschap bestaat; en daarbij past zij zich aan bij hetgeen de doelgroep bevatten kan. Maar zij mag het niet laten bij die eerste uiteenzetting. Ze moet de boodschap geleidelijk op een steeds uitgebreidere en meer expliciete manier behandelen, in zoverre de catechisant het aankan en het eigen karakter van de catechese dit eist.³⁸³ Deze twee niveaus voor de ongeschonden uiteenzetting van de boodschap heten '*intensieve ongeschondenheid*' en '*extensieve ongeschondenheid*'.

– De *authentieke* evangelische boodschap dient gebracht te worden, in heel haar zuivere vorm, zonder, uit angst voor afwijzing, iets af te doen aan de eisen die ze stelt en zonder zware lasten op te leggen die ze niet bedoelt, want het juk van Jezus is licht.³⁸⁴

Het criterium van de waarachtigheid is nauw verbonden met dat van de

370. AG 22a; vgl. LG 13 en 17; GS 53-62; ADK 37.

371. Vgl. RM 52b spreekt over een 'lange tijd' die nodig is voor inculturatie.

372. EN 20; vgl. a.w., 63; RM 52.

373. LG 13 gebruikt de uitdrukking "bevordert en neemt in zich op" (*fovet et assumit*).

374. A.w., 17 drukt zich als volgt uit: "... geheeld, verheven en tot voltooiing gebracht" (*sanare, elevare et consummare*).

375. EN 19 zegt: "... worden geraakt en als het ware omgevormd".

376. RM 54a.

377. A.w., 54b.

378. Vgl. GCM 12.

379. Vgl. KKK 24.

380. Ct 30.

381. Vgl. t.a.p.

382. ADK 38a.

383. Vgl. a.w., 38b.

inculturatie want deze laatste heeft tot doel het wezenlijke van de boodschap te “vertalen”³⁸⁵ naar een bepaalde culturele taal. Deze opdracht is niet gemakkelijk: “De evangelisatie verliest veel van haar kracht en effect, als geen rekening wordt gehouden met het concrete volk tot wie zij wordt gericht ...”, maar “zij komt in gevaar haar eigen aard te verliezen en geheel te verdwijnen, wanneer zij, onder voorwendsel haar inhoud in taal om te zetten, die inhoud leeg maakt of vervormt.”³⁸⁶

113. Deze ingewikkelde relatie tussen inculturatie en ongeschondenheid van de christelijke boodschap veronderstelt een evangelische houding van “missionaire betrokkenheid op het integrale heil van de wereld”.³⁸⁷ Een houding die niet alles bij het oude wil laten en die waarachtige menselijke en religieuze waarden weet te aanvaarden, maar die dat weet te doen samengaan met het vurige missionaire verlangen om de gehele waarheid van het evangelie te verkondigen, zonder te vervallen in gemakkelijke aanpassingen die het evangelie van zijn kracht zouden beroven en tot seculariseren van de kerk zouden leiden. Evangelische waarachtigheid kan niet samengaan met deze twee houdingen, omdat ze in strijd zijn met de werkelijke betekenis van de missie.

Een organische en hiërarchisch geordende boodschap

114. De boodschap die de catechese overdraagt heeft een “organisch goed geordende structuur”.³⁸⁸ Ze is een samenhangende en vitale samenvatting van het geloof. In christocentrisch perspectief is ze gestructureerd rond het mysterie van de heilige Drie-eenheid want “het is de bron van alle andere geloofsmysterieën, het licht dat hen verlicht ...”.³⁸⁹ Uitgaande van dit mysterie vraagt de harmonie van de gehele boodschap om een “rangorde van waarheden”³⁹⁰, want ieder daarvan is op een andere wijze verbonden met de basis van het geloof. Maar die hiërarchie betekent niet “dat sommige waarheden minder dan andere tot het geloof zelf behoren, maar dat sommige waarheden op andere, die belangrijker zijn, steunen

en door deze nader belicht worden”.³⁹¹

115. Alle aspecten en dimensies van de christelijke boodschap vertonen deze organische en hiërarchische opbouw: – De heilsgeschiedenis, die ‘de grote daden van God’ (*mirabilia Dei*) verhaalt, namelijk wat Hij gedaan heeft, doet en zal doen voor ons, wordt geordend rond Jezus Christus “het middelpunt van de heilsgeschiedenis”.³⁹² De voorbereiding op het evangelie in het Oude Testament, de volheid van de Openbaring in Jezus Christus, en de tijd van de kerk vormen de structuur van de gehele heilsgeschiedenis, waarvan de schepping en het eindoordeel begin en einde zijn. – De apostolische geloofsbelijdenis laat zien hoe de kerk het christelijk mysterie altijd in een vitale synthese heeft willen aanbieden. Deze geloofsbelijdenis is de synthese en de leessleutel voor de gehele Schrift en voor de gehele leer van de kerk, die daaromheen hiërarchisch geordend is.³⁹³ – Ook de sacramenten vormen een organisch geheel; zij hebben een levenwekkende kracht en vinden hun bron in het paasmysterie van Jezus Christus, “een organische eenheid vormend waarin elk afzonderlijk sacrament zijn levensnoodzakelijke plaats inneemt”.³⁹⁴ In deze organische eenheid neemt de eucharistie een unieke plaats in; alle andere sacramenten zijn op dit sacrament gericht; Het is “het sacrament der sacramenten”.³⁹⁵ – Het tweevoudig gebod van de liefde voor God en voor de naaste geeft, in de morele boodschap, de waardeschaal aan die Jezus heeft vastgesteld: “Aan deze twee geboden hangt heel de Wet en de Profeten” (Mt 22,40). Wanneer ze worden beleefd in de geest van de zaligspreekingen vormen de liefde tot God en de naaste die de tien geboden samenvatten, de *magna charta* van het christelijk leven dat Jezus in de Bergrede heeft afgekondigd.³⁹⁶ – Het Onze Vader vat het wezen samen van het evangelie; het vormt de synthese en hiërarchische structuur van de immense schat aan gebeden uit de heilige Schrift en heel het leven van de kerk. Dit gebed dat Jezus zelf aan zijn leerlingen heeft geleerd, vertolkt de gevoelens van kinderlijk vertrouwen en

384. Vgl. Mt 11,30.

385. EN 63 gebruikt de term ‘*transfere*’ en ‘*translatio*’; vgl. RM 53b.

386. EN 63c; vgl. CT 53c en CT 31.

387. SYNODE II, D, 3; vgl. EN 65.

388. CT 31, waar ook gesproken wordt over de ongeschondenheid van de boodschap; vgl. ADK 39 en 43.

389. KKK 234.

390. UR 11.

391. ADK 43.

392. A.w., 41.

393. Cyrillus van Jeruzalem zegt over de geloofsbelijdenis: “Want deze geloofsbelijdenis is niet opgesteld volgens een idee van mensen. Uit de hele Schrift is het belangrijkste bijeengebracht als een samenvatting van de geloofsleer” (*Catecheses illuminandorum*, 5, 12: PG 33, 521). De tekst wordt ook aangehaald in KKK 186. Vgl. a.w., 194.

394. KKK 1211.

395. T.a.p.

de diepste verlangens waarmee een mens zich tot God kan richten.³⁹⁷

Een betekenisvolle boodschap voor de mens 116. Bij zijn menswording neemt het Woord van God in alles de menselijke natuur aan, uitgezonderd de zonde. Zo is Jezus Christus, *beeld van de onzichtbare God* (Kol 1,15) de volmaakte mens. Men begrijpt dan ook dat “in werkelijkheid het mysterie van de mens alleen oplicht in het mysterie van het mens geworden Woord”.³⁹⁸

Wanneer de catechese de christelijke boodschap aanbiedt maakt zij niet alleen God en zijn heilsplan bekend, maar, evenals Jezus, maakt ze de mens voor zichzelf duidelijk en geeft hem inzicht in zijn zeer hoge roeping.³⁹⁹ Immers, de Openbaring “is niet van het leven geïsoleerd, en wordt er ook niet kunstmatig tegenover gesteld; zij raakt veeleer de diepste grond en zin van het menselijk bestaan, dat zij geheel en al verlicht met het licht van het evangelie, om het aan te moedigen of te laken”.⁴⁰⁰

De betrekking tussen de christelijke boodschap en de menselijke ervaring is niet alleen maar een methodische kwestie; ze vloeit voort uit de eigen doelstelling van de catechese, om namelijk gemeenschap tot stand te brengen tussen de mens en Jezus Christus. Tijdens zijn leven op aarde heeft Christus zijn mensheid ten volle beleefd: “Met menselijke handen heeft Hij werk verricht, met een menselijke geest heeft Hij gedacht, met een menselijke wil heeft Hij gehandeld, met een menselijk hart heeft Hij liefgehad.”⁴⁰¹ Daarom: “Al wat Christus in zijn leven doorstaan heeft, doorleeft Hij opdat wij het kunnen beleven in Hem en Hij het beleeft in ons.”⁴⁰² De catechese werkt aan deze eenheid aan menselijke ervaring tussen Jezus, de Heer, en de leerling; ze leert te denken zoals Hij, te handelen zoals Hij, lief te hebben zoals Hij.⁴⁰³ Als men de gemeenschap met Christus beleeft, ervaart men het nieuwe leven van de genade.⁴⁰⁴

117. Het is om die bij uitstek christologische redenen dat bij het aanbieden van de christelijke boodschap de catechese “er zorg voor moet dragen de mensen attent te maken op hun belangrijkste

zowel persoonlijke als sociale ervaringen. Evenzo is het haar taak om de vragen die daarbij opkomen, aldus in het licht van het evangelie te plaatsen, dat in de personen zelf een oprecht verlangen ontstaat om de eigen manier van leven om te vormen.”⁴⁰⁵

Vandaar:

– Dient bij de bij het precatechumenaat of de precatechese behorende eerste evangelisatie de verkondiging van het evangelie altijd te geschieden in nauw verband met de menselijke natuur en haar verlangens en moet ze laten zien dat het evangelie volledig beantwoordt aan de verwachtingen van het mensenhart.⁴⁰⁶

– In de bijbelse catechese zal men het leven van de mens helpen verklaren in het licht van de ervaringen van het volk van Israël, van Jezus Christus en van de kerkelijke gemeenschap waarin de Geest van de verrezen Christus voortdurend leeft en werkt.

– Bij de verklaring van de geloofsbelijdenis moet de catechese laten zien dat de grote onderwerpen van het geloof (schepping, zondeval, menswording, Pasen, Pinksteren, eschatologie) voor de mens steeds een bron van leven en licht zijn.

– De catechese over de moraal moet leren waarin een leven bestaat dat het evangelie waardig is⁴⁰⁷; ze moet de zalgspreekingen voorstellen als de geest waarvan de tien geboden doortrokken is, en ze doen wortelen in de deugden die in het mensenhart aanwezig zijn.⁴⁰⁸

– In de liturgische catechese dient men voortdurend te verwijzen naar de grote menselijke ervaringen die door de tekens en symbolen van de liturgische handelingen vanuit de joodse en christelijke cultuur worden voorgesteld.⁴⁰⁹

*Methodologisch principe bij het voorstellen van de boodschappen*⁴¹⁰

118. De in dit hoofdstuk aangegeven normen en criteria “die betrekking hebben op het uiteenzetten van de inhoud der catechese, moeten in de verschillende typen van catechese werkzaam zijn: in de bijbelse en liturgische catechese, in de leerstellige samenvatting, bij de interpretatie van de concrete situaties van het menselijk bestaan, enzovoorts”.⁴¹¹

396. Augustinus zegt van de Bergrede: “ze is het volmaakte handvest van het christelijk leven en bevat alle voorschriften die daarbij tot leidraad kunnen dienen” (*De sermone Domini in monte*, 1,1: CCL 35, 1); vgl. EN 8.

397. Het Onze Vader is waarlijk “de samenvatting van het gehele evangelie” (Tertullianus, *De oratione*, 1: CSEL 20, 181): “Gaaf alle gebeden na die in de Schrift te vinden zijn, en u zoudt naar ik meen niets daarin kunnen vinden dat niet in het gebed van de Heer besloten ligt” (Augustinus, *Epistola*, 130, c. 12: PL 33, 502); vgl. KKK 2761.

398. GS 22a.

399. T.a.p.

400. CT 22c; vgl. EN 29.

401. GS 22b.

402. KKK 521; vgl. a.w., 519-521.

403. Vgl. CT 20b.

404. Vgl. Rom 6,4.

405. ADK 74; vgl. CT 29.

406. Vgl. AG 8a.

407. Vgl. Fil 1,27.

408. Vgl. KKK 1697.

409. Vgl. a.w., 1145-1152.

Deze criteria en normen geven echter niet aan in welke volgorde de stof moet worden aangeboden. Immers: “In de huidige situatie van de catechese kan het gebeuren dat redenen van methodische of pedagogische aard ervoor pleiten om de rijke leerstellige inhoud van de catechese meer op deze dan op die manier te geven.”⁴¹² Men kan uitgaan van God en zo bij Christus komen, en omgekeerd; men kan uitgaan van de mens om bij God uit te komen, en omgekeerd. In welke volgorde de boodschap wordt aangeboden hangt af van de omstandigheden en het geloofs-niveau van degene die de catechese ontvangt.

Men moet nadenken over de methode die didactisch het meest aansluit bij de levensomstandigheden van de kerkelijke gemeenschap of van hen voor wie de catechese bestemd is. Men moet dus zorgvuldig naar wegen en middelen zoeken die het best geschikt zijn voor de verschillende situaties.

Het is de taak van de bisschoppen om op dit gebied meer gedetailleerde normen te geven en ze te doen toepassen door middel van catechetische directoria, door catechismussen die aansluiten bij de verschillende leeftijdscategorieën en culturele omstandigheden, en door andere geschikt bevonden middelen.⁴¹³

Hoofdstuk II

‘Dit is ons geloof, dit is het geloof van de kerk’

“Elk door God geïnspireerd geschrift dient ook om te onderrichten in de waarheid en dwalingen te weerleggen, om de zeden te verbeteren en de mensen op te voeden tot een rechtschapen leven, zodat de man Gods berekend is en toegerust voor elk goed werk” (2Tim 3, 16).

“Dus, broeders, staat vast en houdt u aan de overleveringen waarin gij door ons, hetzij mondeling hetzij schriftelijk, zijt onderwezen” (2Tes 2, 15).

119. Dit hoofdstuk is een bezinning op de inhoud van de catechese zoals die

door de kerk wordt uiteengezet in samenvattingen van het geloof, die zij in haar catechismussen officieel uitwerkt en voorhoudt.

De kerk heeft altijd gebruik gemaakt van formuleringen van het geloof waarin in het kort het wezenlijke bijeen staat van wat zij gelooft en beleeft: teksten uit het Nieuwe Testament, geloofsbelijdenissen, liturgische formules, eucharistische gebeden. Later werd het als zinvol beschouwd om ook, in een organische synthese, een meer uitgebreide uiteenzetting te geven van het geloof door middel van catechismussen die in de laatste eeuwen in veel plaatselijke kerken werden samengesteld. Bij twee historische gelegenheden, namelijk bij het Concilie van Trente en in onze tijd, meende men er goed aan te doen een systematische uiteenzetting van het geloof te bieden door een catechismus van algemene aard die uitgangspunt zou zijn voor de catechese van de gehele kerk. Dat heeft Johannes Paulus II willen doen met de publicatie van de *Katechismus van de katholieke kerk* op 11 oktober 1992.

Dit hoofdstuk wil bespreken welke relatie er bestaat tussen de catechismussen als officiële instrumenten van de kerk, en de catechetische activiteit en praktijk.

Allereerst wordt de *Katechismus van de katholieke kerk* besproken en wordt uiteengezet welke rol zij vervult binnen de gezamenlijke catechese van de kerk. Daarna wordt de noodzaak nagegaan van de plaatselijke catechismussen, die tot doel hebben om de inhoud van het geloof aan de verschillende omstandigheden en culturen aan te passen; er zullen richtlijnen gegeven worden om het opstellen van dergelijke catechismussen te vergemakkelijken. De kerk ziet de rijkdom van de geloofsinhoud die in de door de bisschoppen zelf aan het volk Gods voorgelegde instrumenten uiteen wordt gezet en waarin als in een “symfonie”⁴¹⁴ wordt verwoord wat zij gelooft, viert en beleeft. En zij roept uit: “Dit is ons geloof, dit is het geloof van de kerk.”

De ‘Katechismus van de katholieke kerk’ en het ‘Algemeen directorium voor de catechese’ 120. *De Katechismus van de katholieke*

410. Vgl. Deel III, hoofdstuk II

411. Adk 46.

412. Ct 31.

413. Vgl. cic 775, paragrafen 1-3.

kerk en het *Algemeen directorium voor de catechese* zijn twee onderscheiden en elkaar aanvullende instrumenten in dienst van het catechetisch werk van de kerk.

– De *Katechismus van de katholieke kerk* is een “uiteenzetting van het geloof van de kerk en van de katholieke leer, bevestigd of verlicht door de heilige Schrift, de apostolische Overlevering en het kerkelijk leergezag”.⁴¹⁵

– Het *Algemeen directorium voor de catechese* “beoogt de fundamentele beginnelen op theologisch-pastoraal gebied aan te geven, die ontleend zijn aan het kerkelijk leeraamt en speciaal aan het Tweede Vaticaans Oecumenisch Concilie; en wel met de bedoeling hierdoor (de catechetische activiteit van de kerk) “oriëntatie te bieden en te coördineren”.⁴¹⁶

Beide instrumenten, ieder naar eigen aard en met eigen gezag, vullen elkaar aan.

– De *Katechismus van de katholieke kerk* is een daad van het leeraamt van de paus, waarmee hij voor onze tijd op gezaghebbende wijze – krachtens zijn apostolische volmacht – de totaliteit van het katholieke geloof samenvat, en dit aan de kerken in de eerste plaats aanbiedt om als uitgangspunt te dienen bij de authentieke uiteenzetting van de geloofsinhoud.

– Van zijn kant heeft het *Algemeen directorium voor de catechese* de betekenis die de Heilige Stoel gewoon is toe te kennen aan instrumenten die als leidraad bedoeld zijn, wanneer hij ze goedkeurt en bevestigt. Het is een officieel instrument voor de overdracht van de boodschap van het evangelie en voor het gehele catechetisch gebeuren.

Daar de twee instrumenten elkaar aanvullen is er in dit *Algemeen directorium voor de catechese*, zoals in het *voorwoord* werd opgemerkt, geen hoofdstuk gewijd aan de uiteenzetting van de geloofsinhouden, hetgeen wel het geval was in het *Directorium* van 1971 onder de titel: *De voornaamste elementen van de christelijke boodschap*.⁴¹⁷ Wat de inhoud van de boodschap betreft verwijst het *Algemeen directorium voor de catechese* naar de *Katechismus van de katholieke kerk*; voor de concrete toepassing daarvan wil het *Directorium* het methodisch instru-

ment zijn.

De hierna volgende uiteenzetting over de *Katechismus van de katholieke kerk* wil dit instrument van het leeraamt niet samenvatten noch rechtvaardigen, maar ertoe bijdragen dat ze in de praktijk van de catechese beter begrepen en aanvaard wordt.

De *Katechismus van de katholieke kerk*

Aard en doelstelling van de ‘Katechismus van de katholieke kerk’

121. In het voorwoord geeft de *Katechismus van de katholieke kerk* zelf aan wat de bedoeling ervan is: “Deze catechismus heeft als doel een organische en samenhangende uiteenzetting te geven van de wezenlijke en fundamentele inhoud van de katholieke leer, zowel op het gebied van het geloof als van de moraal, in het licht van het Tweede Vaticaans Concilie en het geheel van de Overlevering van de kerk”.⁴¹⁸

Door middel van de *Katechismus van de katholieke kerk* heeft het leraarsamt van de kerk aan onze tijd een kerkelijke dienst willen bewijzen. Het heeft deze catechismus erkend als:

– “Een krachtig en geschikt middel voor de *kerkelijke gemeenschap*.”⁴¹⁹ Het wil de banden van eenheid versterken door bij de leerlingen van Jezus Christus “de belijdenis te bevorderen van het ene, van de apostelen ontvangen geloof”.⁴²⁰

– “Een betrouwbare leidraad bij het *geloofsonderricht*.”⁴²¹ De *Katechismus van de katholieke kerk* biedt een duidelijk antwoord op het gewettigde verlangen van ieder die gedoopt is, te weten wat de kerk ontvangen heeft en wat zij gelooft. Voor de catechese en de andere vormen van de dienst van het Woord is deze catechismus dus een verplicht toetsmiddel.

– “Een tekst die een referentie (is) voor de catechismussen of compendia die in de verschillende landen zijn samengesteld”.⁴²² “Deze catechismus is niet bedoeld om de catechismussen te vervangen die op diverse plaatsen zijn samengesteld”⁴²³, maar “om het ontwerpen van nieuwe lokale catechismussen aan te moedigen en te ondersteunen,

414. Vgl. FD 2d.

415. FD 4a.

416. ADK *Inleiding*.

417. A.w., deel III, hoofdstuk 2.

418. KKK II.

419. FD 4a; vgl. a.w., 4b.

420. KKK 815.

421. FD 4a; vgl. a.w., 4c.

catechismussen die rekening houden met de verschillen in omstandigheden en culturen, maar tevens met zorg de eenheid van het geloof en de trouw aan de katholieke leer bewaren.”⁴²⁴

De aard of het eigene van de document van het leerambt is gelegen in het feit dat het een systematisch samenvatting is van het geloof en daarmee universele betekenis heeft. Op dit punt verschilt het van andere documenten van het leerambt die een dergelijke synthese niet beogen. Het verschilt ook van de plaatselijke catechismussen die, natuurlijk binnen de kerkelijke eenheid, bestemd zijn voor een bepaald deel van het volk van God.

Opbouw van de ‘Katechismus van de katholieke kerk’

122. Het grondplan van de *Katechismus van de katholieke kerk* bestaat uit de vier fundamentele aspecten van het christelijk leven: de geloofsbelijdenis, de viering van de liturgie, de evangelische moraal en het gebed. Deze vier hebben dezelfde centrale kern: het *christelijk mysterie*. Dit is:

- “voorwerp van geloof (*eerste gedeelte*);
- het wordt gevierd en meegedeeld in liturgische handelingen (*tweede gedeelte*);
- het is aanwezig om de kinderen van God te verlichten en te ondersteunen bij hun handelen (*derde gedeelte*);
- het ligt ten grondslag aan ons gebed dat het liefst verwoord wordt met het ‘Onze Vader’, en het vormt het voorwerp van onze smeekbede, onze lofprijzing en onze voorbede (*vierde gedeelte*).”⁴²⁵

In deze opbouw in vier gedeelten worden de wezenlijke aspecten van het geloof uitgewerkt:

- geloof in de Drie-ene God en Schepper, en in zijn heilsplan;
- door Hem geheiligd worden in het sacramentele leven;
- Hem met heel zijn hart liefhebben en de naaste beminnen als zichzelf;
- bidden in het uitzien naar zijn Rijk en naar de ontmoeting met Hem van aangezicht tot aangezicht.

De *Katechismus van de katholieke kerk* verwijst zo naar de diepe eenheid van het christelijk leven. Er is daarin een expliciete onderlinge afhankelijkheid

van de ‘*lex orandi*’, ‘*lex credendi*’ en ‘*lex vivendi*’. “De liturgie is zelf gebed; de geloofsbelijdenis vindt haar juiste plaats binnen de liturgische viering. De genade, vrucht van de sacramenten, is de onvervangbare voorwaarde voor het christelijk handelen, zoals ook het deelnemen aan de liturgie van de kerk het geloof vereist. Als het geloof zich niet ontplooit in werken, blijft het dood en kan het geen vruchten van eeuwig leven dragen.”⁴²⁶

Door deze traditionele indeling rond de vier zuilen die de overdracht van het geloof schragen (*geloofsbelijdenis, sacramenten, tien geboden, Onze Vader*)⁴²⁷ is de *Katechismus van de katholieke kerk* op leerstellig gebied een uitgangspunt bij het onderricht in de vier basisopdrachten van de catechese⁴²⁸ en bij het opstellen van plaatselijke catechismussen, zonder in een van deze beide gevallen een bepaalde vorm op te leggen. Om de inhoud van de catechese te ordenen is de meest geschikte manier die welke past bij de concrete omstandigheden, en het is niet de bedoeling van de gemeenschappelijke catechismus dit voor de gehele kerk vast te stellen.⁴²⁹ Volmaakte trouw aan de katholieke leer kan heel goed samengaan met een grote verscheidenheid in de wijze waarop ze wordt voorgehouden.

De inspiratie van de ‘Katechismus van de katholieke kerk’: trinitair christocentrisme en de verhevenheid van de roeping van de mens

123. De dragende spil van de *Katechismus van de katholieke kerk* is Jezus Christus, de weg, de waarheid en het leven” (Joh 14,6).

De *Katechismus van de katholieke kerk*, waarin Jezus Christus centraal staat, heeft twee richtpunten: God en de mens.

- Het mysterie van de Drie-ene God, en zijn heilsbestel, vormt de inspiratie voor heel de inhoud van de *Katechismus van de katholieke kerk* en bepaalt er de structuur van. In de *Katechismus van de katholieke kerk* worden de geloofsbelijdenis, de liturgie, de evangelische moraal, het gebed alle vanuit een trinitaire visie behandeld die de leidraad is van het gehele boek.⁴³⁰ Dankzij dit centrale element krijgen alle delen ervan een diep godsdienstig karakter.

422. Fd 1f; vgl. a.w., 4c.

423. A.w., 4d.

424. T.a.p.

425. Fd 3d.

426. A.w., 3e.

427. Vgl. kkk 13.

428. Vgl. Deel I, hoofdstuk III van dit Directorium.

429. Vgl. kardinaal J. Ratzinger, *De Katechismus van de katholieke kerk en het optimisme van de verlostten*, en J. Ratzinger/C. Schonborn, *Kleine Hinführung zum Katechismus der Katholischen Kirche*, München 1993.

– Het mysterie van de menselijk persoon komt in de pagina's van de *Katechismus van de katholieke kerk* aan de orde, met name in enige belangrijke hoofdstukken: *De mens is bekwaam door God aangesproken te worden, De schepping van de mens, Gods Zoon is mens geworden, De roeping van de mens: het leven in de Geest* en ook in andere hoofdstukken.⁴³¹ Deze leer, beschouwd in het licht van de menselijke natuur van Jezus, de volmaakte mens, laat zien tot welke hoge roeping en tot welk volmaaktheidsideaal ieder mens wordt uitgenodigd.

Heel de leer van de *Katechismus van de katholieke kerk* kan inderdaad worden samengevat in wat het Concilie zegt: "Christus maakt door de Openbaring van het mysterie van de Vader en diens liefde de mens voor zichzelf duidelijk en geeft hem inzicht in zijn zeer hoge roeping."⁴³²

Het literaire genre van de 'Katechismus van de katholieke kerk'

124. Men moet het literaire genre van de *Katechismus van de katholieke kerk* goed verstaan, wil men, bij het werk en de vernieuwing van de catechese in onze tijd, de functie kunnen respecteren die de kerk met haar gezag aan deze catechismus toekent. De voornaamste kenmerken daarvan zijn de volgende:

– Allereerst is hij een catechismus, dat wil zeggen een officiële tekst van het leerambt van de kerk, waarin op gezaghebbende wijze en in een nauwkeurige en systematische synthese de fundamentele feitelijkheden en heilswaarheden bijeen staan die uitdrukking zijn van het gemeenschappelijk geloof van het volk van God en die de onmisbare basis zijn waaraan de catechese zich dient te refereren.

– Omdat hij een catechismus is, staan de voornaamste gemeenschappelijke elementen van het christelijk leven erin bijeen "zonder bijzondere interpretaties als geloofsleer voor te stellen die niet meer zijn dan privé-meningen of gevoelens van een of andere theologische school".⁴³³

– Bovendien is hij een catechismus van universele aard, bestemd voor de gehele kerk. Hij biedt een gemoderniseerde samenvatting van het geloof waarin de leer van het Tweede Vaticaans

Concilie is opgenomen, en schenkt aandacht aan de godsdienstige en morele vragen van onze tijd. Maar "juist door zijn doelstelling streeft deze catechismus er niet naar, aanpassingen van de uiteenzetting of van de catechetische methodes door te voeren, aanpassingen die vereist zijn vanwege de verschillen in cultuur, leeftijd, geestelijke rijpheid, en sociale en kerkelijke omstandigheden van degenen tot wie de catechese zich richt. Deze onmisbare aanpassingen zijn een zaak van de aan de omstandigheden aangepaste catechismussen en nog meer van diegenen die de gelovigen onderrichten".⁴³⁴

Het geloofsgoed en de 'Katechismus van de katholieke kerk'

125. Het Tweede Vaticaans Concilie heeft zich tot voornaamste taak gesteld het kostbare goed van de christelijke leer beter te bewaren en te verklaren, om het meer toegankelijk te maken voor de christengelovigen en voor alle mensen van goede wil.

De inhoud van dit goed is het in de kerk bewaarde Woord van God. Het leerambt van de kerk had besloten een tekst op te stellen die als uitgangspunt zou dienen bij het geloofsonderricht; het heeft daartoe uit deze kostbare schat oud en nieuw geput, en gekozen wat naar zijn oordeel het best geschikt was om dit doel te bereiken. De *Katechismus van de katholieke kerk* betekent dus een fundamentele dienst voor de verkondiging van het evangelie en het geloofs-onderricht, want deze beide ontlenen hun boodschap aan de schat van de Traditie en de heilige Schrift, een schat die aan de kerk is toevertrouwd opdat deze dienst met volkomen betrouwbaarheid verricht kan worden. De *Katechismus van de katholieke kerk* is niet de enige bron voor de catechese; hij staat niet boven het Woord van God maar in dienst daarvan. Toch is hij een bijzonder belangrijke vorm van authentieke uitleg van dit Woord, opdat het evangelie in volle waarheid en zuiverheid verkondigd en overgedragen kan worden.

126. In het licht van die relatie tussen de *Katechismus van de katholieke kerk* en het geloofsgoed moeten twee kwesties verduidelijkt worden die van levensbe-

430. Vgl. KKK 189-190; 1077-1109; 1693-1695; 2564 enzo-voorts.

431. Vgl. a.w., 27-49; 355-379; 456-478' 1699-1756; enzo-voorts.

432. Gs 22a.

433. AdK 119.

434. KKK 24.

- lang zijn voor de catechese:
- de verhouding tussen de heilige Schrift en de *Katechismus van de katholieke kerk* als referentiepunten voor de inhoud van de catechese;
  - de verhouding tussen de catechetische traditie van de kerkvaders – met haar rijke inhoud en diep verstaan van het catechetisch proces – en de *Katechismus van de katholieke kerk*.

De heilige Schrift, de 'Katechismus van de katholieke kerk' en de catechese

127. De Constitutie *Dei verbum* van het Tweede Vaticaans Concilie heeft het belang benadrukt van de heilige Schrift voor het leven van de kerk. “Tezamen met de heilige overlevering aanvaardt zij deze geschriften als haar hoogste geloofsregel, want zij delen het Woord van God zelf onveranderlijk mee en doen in de woorden van de profeten en apostelen de stem van de heilige Geest weerklinken.”⁴³⁵ Daarom wil de kerk dat de heilige Schrift in heel de dienst van het Woord een vooraanstaande plaats inneemt. De catechese moet in concreto een authentieke inleiding zijn op de ‘lectio divina’ dat wil zeggen op het lezen van de heilige Schrift “overeenkomstig de Geest die in de kerk woont”.⁴³⁶

In die zin, “wanneer sprake is van de overlevering en de Schrift als bron van catechese, dan wil daarmee benadrukt worden dat zij doordrenkt en doordrongen dient te zijn van de gedachte, de geest en de bijbelse en evangelische houdingen die uit een aanhoudend contact met de teksten zelf voortvloeien; maar tegelijk wil hiermee herinnerd worden aan het feit dat catechese des te rijker en vruchtbaarder is, naarmate zij die teksten leest met het verstand en het hart van de kerk”.⁴³⁷ Bij dit kerkelijk lezen van de Schrift in het licht van de Overlevering speelt de *Katechismus van de katholieke kerk* een zeer belangrijke rol.

128. De heilige Schrift en de *Katechismus van de katholieke kerk* dienen zich aan als twee referentiepunten die heel de catechetische activiteit van de kerk in onze tijd van inspiratie voorzien.

- Immers, de heilige Schrift, “het spreken van God voor zover dit onder

aandrift van de Geest schriftelijk wordt vastgelegd”⁴³⁸ en de *Katechismus van de katholieke kerk*, waarin in onze tijd de levende Overlevering van de kerk verwoord wordt en die een veilige norm is voor het geloofsonderricht, hebben beide, ieder op eigen wijze en met het eigen specifieke gezag, tot taak de catechese in de kerk van deze tijd te bevruchten.

- De catechese draagt de inhoud van het Woord van God over op de twee wijzen waarop de kerk het bezit, het in zich opneemt en beleeft, namelijk als het verhaal van de heilsgeschiedenis en als uiteenzetting van de geloofsbelijdenis. Zowel de heilige Schrift als de *Katechismus van de katholieke kerk* moeten zowel de bijbelse als de leerstellige catechese bezielen zodat deze tot voertuig worden van de inhoud van Gods Woord.

- In de gewone gang van zaken bij de catechese is het van belang dat de catechumenen en catechisanten kunnen beschikken over de heilige Schrift en de plaatselijke catechismus. Uiteindelijk is catechese niets anders dan het levend en zinvol overdragen van deze geloofsdocumenten.⁴³⁹

De catechetische traditie van de kerkvaders en de 'Katechismus van de katholieke kerk'

129. Het *geloofsgoed* omvat samen met de Schrift heel de Overlevering van de kerk. “De uitspraken van de heilige vaders leggen getuigenis af van de tot leven wekkende aanwezigheid van deze overlevering, waarvan de rijkdom de praktijk en het leven van de gelovende en biddende kerk doordringt.”⁴⁴⁰

Aangaande deze leerstellige en pastorale rijkdom verdienen enige aspecten belicht te worden:

- Het beslissend belang dat de kerkvaders hechten aan het op het doopsel voorbereidend catechumenaat in de structuur van de particuliere kerken.
- De opvatting dat de vorming tot christen voortschrijdend en stapsgewijze moet gebeuren.⁴⁴¹ De kerkvaders laten zich bij de vormgeving van het catechumenaat leiden door de wijze waarop God te werk gaat. Tijdens het catechumenaal proces trekt de catechumeen zoals het volk van Israël op weg naar het beloofde land: de eenwording

435. DV 21.

436. MPD 9c; vgl. *De interpretatie van de bijbel in de kerk*, IV, C, 3.

437. CT 27; vgl. SYNODE II, B, a, 1.

438. DV 9.

439. Vgl. MPD 9.

440. DV 8c.

met Christus door het doopsel.⁴⁴²

– De inhoud van de catechese is geordend in overeenstemming met de verschillende stadia in dat proces. In de catechese van de kerkvaders speelde het verhaal van de heilsgeschiedenis een allerbelangrijkste rol. Als de vastentijd een eind gevorderd was, ging men over tot de overhandiging en uitleg van de *geloofsbelijdenis* en van het *Onze Vader*, en werd uiteengezet wat dit op moreel gebied inhield. Na de viering van de initiatiesacramenten hielp de mistagogische catechese om ze innerlijk te verwerken en te smaken.

130. Van zijn kant staat de *Katechismus van de katholieke kerk* in de grote traditie van de catechismussen.⁴⁴³ Op enige facetten van deze zeer rijke traditie dient hier ook gewezen te worden:

– Het kennis- of waarheidsaspect van het geloof. Geloof is niet alleen maar een vitale overgave aan God, maar ook de instemming van verstand en wil met de geopenbaarde waarheid. De catechismussen wijzen de kerk er voortdurend op dat aan de gelovigen, al was het maar in eenvoudige vorm, een samenhangende kennis geboden moet worden van het geloof.

– De geloofsvorming en -opvoeding die goed geworteld moet staan in al haar bronnen, omvat verschillende dimensies: een geloof dat belijdenis, viering, leven en gebed is.

De rijke traditie van de kerkvaders en de rijke traditie van de catechismussen stroomt samen in de huidige catechese van de kerk en verrijkt zowel haar opvatting over catechese als de inhoud ervan. Deze tradities herinneren de catechese aan de zeven basiselementen waaruit ze is opgebouwd: de drie fasen in het verhaal van de heilsgeschiedenis – Oude Testament, het leven van Jezus Christus, de geschiedenis van de kerk – en de vier zuilen waarop haar uiteenzetting van het geloof rust – de geloofsbelijdenis, de sacramenten, de tien geboden en het *Onze Vader*. Deze zeven *grondstenen* dienen als basis voor het proces van de initiatiecatechese evenzeer als voor het voortgaand proces van christelijke volwassenwording. Met deze stenen kunnen bouwwerken van verschillende vorm of ordening worden

opgetrokken die het best passen bij bepaalde culturele situaties en bij hen op wie de catechese gericht is.

De catechismussen in de plaatselijke kerken

*Noodzaak van plaatselijke catechismussen*⁴⁴⁴ 131. De *Katechismus van de katholieke kerk* wordt aangeboden aan alle gelovigen en aan ieder mens die wil weten wat de katholieke kerk gelooft⁴⁴⁵, en is in het bijzonder bedoeld “om het ontwerpen van nieuwe lokale catechismussen aan te moedigen en te ondersteunen, catechismussen die rekening houden met de verschillen in omstandigheden en culturen, maar tevens met zorg de eenheid van het geloof en de trouw aan de katholieke leer bewaren”.⁴⁴⁶

Deze plaatselijke catechismussen die door de diocesane bisschoppen of de Bisschoppenconferenties⁴⁴⁷ zijn samengesteld of goedgekeurd zijn instrumenten van onschatbare waarde voor de catechese “die bedoeld is om de kracht van het evangelie aan te brengen in het hart van de menselijke cultuur en in de verschillende cultuurvormen”.⁴⁴⁸ Daarom heeft Johannes Paulus II de Bisschoppenconferenties over de gehele wereld vurig aangespoord “om, in overleg met de Apostolische Stoel, met geduld, maar tegelijkertijd vastbesloten dat belangrijke werk op zich te nemen van het samenstellen van uitstekende catechismussen, die trouw zijn aan de wezenlijke inhoud van de Openbaring, die wat de methode betreft bij de tijd gebracht zijn, en waarmee de christelijke generaties van de nieuwe tijd tot een krachtig geloof kunnen worden opgevoed”.⁴⁴⁹

Door middel van de plaatselijke catechismussen vertaalt de kerk naar onze tijd het “opvoedingsplan van God”⁴⁵⁰ bij de Openbaring toen Hij in zijn voorzienigheid zijn spreken heeft aangepast aan onze natuur.⁴⁵¹ In de plaatselijke catechismussen draagt de kerk het evangelie over op een voor de mensen toegankelijke manier zodat zij dit evangelie werkelijk als een *blijde heilstijding* kunnen ervaren. De plaatselijke catechismussen worden zo de zichtbare vorm van de “bewonderens-

441. Toen het Tweede Vaticaans Concilie verzocht om het herstel van *catechumenaat voor de volwassenen*, heeft het benadrukt dat dit zijn voorschrijdende karakter moest behouden: “Er moet weer een catechumenaat voor volwassenen worden ingesteld dat in een aantal trappen is gesplitst” (SC 64).

442. Als voorbeeld willen we het getuigenis citeren van Origenes: “Als je de duisternis der afgoderij verlaat om de goddelijke wet te leren kennen, dan begint je uittocht uit Egypte. Toen je je voegde bij de menigte van catechumenen en aan de geboden van de kerk bent gaan gehoorzamen, trok je door de Rode Zee. Tijdens je verblijf in de woestijn luister je met toeleeg iedere dag naar Gods wet en zie je op naar het gelaat van Mozes, dat je de heerlijkheid van de Heer openbaart. Maar als je bij doopvont aankomt ... na de Jordaan te zijn overgestoken ... ga je het beloofde land binnen” (Origenes, *Homiliae in Iesu Nave*, IV, 1: SCR 71, 149).

443. Vgl. KKK 13.

444. Deze paragraaf heeft uitsluitend betrekking op de officiële catechismussen, dat wil zeggen die welke de diocesane bisschop (CIC 775, 1) of de Bisschoppenconferentie (CIC 775, 2) voor hun verantwoording nemen. Niet-officiële catechismussen (CIC 827, 1) en andere werkinstrumenten voor de catechese (ADK 116) worden behandeld in Deel V, hoofdstuk IV.

445. FD 4c.

446. A.w., 4d.

Vervolg noten op blz. 52

waardige neerdaling⁴⁵² van God en van zijn onuitsprekelijke welwillendheid⁴⁵³ voor de wereld.

Het literaire genre van de plaatselijke catechismus

132. Wanneer een plaatselijke kerk een eigen catechismus samenstelt, heeft deze catechismus drie hoofdkenmerken: hij heeft een officieel karakter, hij is een systematische en fundamentele samenvatting van het geloof, hij wordt samen met de heilige Schrift aangeboden als referentiepunt voor de catechese.

– De plaatselijke catechismus is een officiële tekst van de kerk. In zekere zin wordt daarmee de ‘overdracht van de geloofsbelijdenis’ en de ‘overdracht van het Onze Vader’ aan de catechumenen en aan hen die gedoopt gaan worden, zichtbaar gemaakt. Het is dan ook een zichtbaarmaking van de traditie.

Vanwege zijn officieel karakter is de plaatselijke catechismus wezenlijk anders van aard dan de andere instrumenten die dienstig zijn bij de catechetische didactiek (*didactische teksten, niet-officiële catechismussen, handboeken voor de catecheten* ...).

– Bovendien is iedere catechismus een basistekst waarin op systematische wijze en met eerbiediging van de ‘hiërarchie der waarheden’ de gebeurtenissen en fundamentele waarheden van het christelijk mysterie worden uiteengezet.

– In de plaatselijke catechismus vindt men een ordelijke samenvatting van “de documenten van de Openbaring en van de christelijke traditie”⁴⁵⁴, die worden aangeboden in de vele ‘talen’ waarin het Woord van God zich uitdrukt.

– Tenslotte, de plaatselijke catechismus het referentiepunt dat de catechese inspireert. In het catechetisch proces dient men steeds de heilige Schrift en de catechismus, als de twee basisdocumenten op het gebied van de leer, bij de hand te hebben. Hoewel ze beide buitengewoon belangrijk zijn, zijn ze echter niet de enige instrumenten: andere meer directe hulpmiddelen zijn onmisbaar.⁴⁵⁵ Terecht kan men zich dan ook afvragen: moet een officiële catechismus ook pedagogische elementen bevatten òf moet ze alleen maar een samenvatting zijn van de leer, en alleen de bron-

nen aangeven.

Omdat de catechismus als middel fungeert bij het catechetisch gebeuren – dat een communicatief handelen is – vindt men er hoe dan ook de weerslag in terug van een bepaalde pedagogische opvatting en zal hij op eigen wijze steeds van Gods pedagogie blij moeten geven.

Rechtstreeks de methodiek betreffende kwesties zijn gewoonlijk meer bij andere hulpmiddelen op hun plaats.

*Aspecten van aanpassing in een plaatselijke catechismus*⁴⁵⁶

133. De *Katechismus van de katholieke kerk* geeft aan met welke aspecten men rekening dient te houden als men de geordende samenvatting van het geloof, die iedere plaatselijke catechismus moet bieden, wil aanpassen of op de concrete situatie wil toespitsen. Deze samenvatting van het geloof moet de aanpassingen doorvoeren die “vereist zijn vanwege de verschillen in cultuur, leeftijd, geestelijke rijpheid, en sociale en kerkelijke omstandigheden van degenen tot wie de catechese zich richt”.⁴⁵⁷ Ook het Tweede Vaticaans Concilie benadrukt sterk de noodzaak om de boodschap van het evangelie aan te passen: “Deze aangepaste verkondiging van het geopenbaarde Woord moet de wet van elke evangelisatie blijven.”⁴⁵⁸

Daarom:

– In een plaatselijke catechismus moet het geloof worden samengevat in functie van de concrete cultuur waarin de catechumenen en catechisanten leven. De catechismus dient gebruik te maken van “de eigen oorspronkelijke uitdrukkingen van christelijk leven, eredienst en denken”⁴⁵⁹ die voortkomen uit hun eigen culturele traditie en die de vrucht zijn van het inculturatiewerk van de plaatselijke kerk.

– Getrouw aan de boodschap en getrouw aan de mens⁴⁶⁰ houdt een plaatselijke catechismus het christelijke mysterie op overtuigende wijze voor, en wel zo dat zijn boodschap dicht bij de psychologie en denkwereld staat van de doelgroep voor wie ze bestemd is; er zal dus duidelijk verwezen worden naar wat deze mens in zijn eigen leven heeft meegemaakt.⁴⁶¹

447. Vgl. CIC 775.

448. Ct 53a; vgl. KKK 24.

449. Ct 50.

450. Dv 15.

451. Vgl. Dv 13.

452. T.a.p.

453. T.a.p. *onuitsprekelijke welwillendheid, voorzienigheid en zorg, neerdaling* zijn woorden die de wijze typeren waarop God in de openbaring te werk gaat. Ze tonen Gods verlangen zich “aan te passen” (*synkatabasis*) aan de mensen. In diezelfde geest moeten de plaatselijke catechismussen geredigeerd worden.

454. AdK 119.

455. Naast *catechetische hulpmiddelen* zijn er bij de catechese ook andere factoren in het spel: de persoon van de catecheet, de wijze waarop hij de stof overdraagt, de relatie tussen de catecheet en de catechisant, het rekening houden met de mogelijkheden van de catechisant om het gebodene inwendig te verwerken, de sfeer van liefde en geloof in het met elkaar omgaan, de actieve betrokkenheid van de christelijke gemeenschap, enz.

456. Vgl. Deel IV, Hoofdstuk I.

457. KKK 24.

458. Gs 44.

459. Ct 53a.

- Speciale aandacht moet besteed worden aan de concrete manier waarop in een bepaalde samenleving godsdienstige zaken beleefd worden. Het is heel iets anders een catechismus te schrijven voor een samenleving die zeer onverschillig tegenover godsdienstige zaken staat, dan wanneer deze bestemd is voor een diep godsdienstige milieu.⁴⁶² In iedere catechismus moet de verhouding tussen geloof en wetenschap zeer zorgvuldig worden behandeld.
- De ter plaatse aanwezige sociale problemen, met name die het meest structureel van aard zijn (op het gebied van economie, politiek, gezinsleven ...) zijn een belangrijke factor bij het aanpassen van de catechismus aan een bepaald milieu. Geleid door de sociale leer van de kerk moet de catechismus criteria, beweegredenen en gedragslijnen aangeven waarmee duidelijk wordt gemaakt hoe de christenen zich tot deze problemen verhouden.⁴⁶³
- Tenslotte, moet de catechismus vooral betrekking hebben op de concrete situatie op kerkelijk gebied waarin de particuliere kerk verkeert. Daarmee worden natuurlijk niet tijdgebonden factoren bedoeld, waarop andere documenten van het leerambt betrekking hebben, maar de meer blijvende situatie die vraagt om een meer eigen en omliggende evangelisatie.⁴⁶⁴

De creativiteit van de plaatselijke kerken bij het schrijven van catechismussen

134. De plaatselijke kerken moeten door middel van de catechismussen de boodschap van het evangelie toespitsen op en haar plaatsen in de context van het leven en de cultuur van de verschillende leeftijdsgroepen, situaties en culturen; daarbij moeten zij blijk geven van een betrouwbare en volwassen creativiteit. Vanuit het *depositum fidei* dat aan de kerk is toevertrouwd, moeten de plaatselijke kerken onder leiding van de heilige Geest, hun inwendige Meester, alle elementen uitkiezen, structureren en onder woorden brengen die geschikt zijn om, in een bepaalde situatie, het evangelie in zijn authentieke volheid over te dragen.

Bij deze moeilijke opdracht is de *Katechismus van de katholieke kerk* 'het referentiepunt' om de eenheid van het

geloof te waarborgen. Van zijn kant geeft het voorliggend *Algemeen directorium voor de catechese* de basisnormen aan die bij het aanbieden van de christelijke boodschap in acht genomen moeten worden.

135. Bij het schrijven van plaatselijke catechismussen moeten de volgende punten in acht genomen worden:

- Het gaat er eerst en vooral om, echte aangepaste en geïnculturerde catechismussen te schrijven. Wat dit betreft moet een onderscheid gemaakt worden tussen een catechismus die de christelijke boodschap toespitst op de verschillende leeftijdsgroepen, situaties en culturen, en een die alleen maar een samenvatting is van de *Katechismus van de katholieke kerk* en een inleiding wil zijn om die te bestuderen. Het zijn twee verschillende categorieën.⁴⁶⁵
- Plaatselijke catechismussen kunnen een diocesaan, regionaal of landelijk karakter hebben.⁴⁶⁶
- Wat de ordening van de stof betreft geven in feite de verschillende episcopaten catechismussen uit met een verschillende opbouw. Zoals we al zeiden is de *Katechismus van de katholieke kerk* aangeboden als referentiepunt op het gebied van de leer, maar dat betekent niet dat daarmee een bepaalde vorm van catechismus aan de hele kerk wordt opgelegd. Zo zijn er catechismussen die uitgaan van de heilige Drie-eenheid, andere van de fasen van het heil, van een bijzonder belangrijk bijbels en theologisch thema (*het Verbond, het Rijk van God, enzovoorts*), of van een aspect van het geloof, weer andere die het liturgisch jaar als leidraad hebben.
- Wat de wijze betreft waarop de boodschap van het evangelie onder woorden wordt gebracht, heeft de creativiteit van een catechismus zijn weerslag op de wijze waarop de inhoud geformuleerd wordt.⁴⁶⁷ Bij de wijze waarop de catechismus de wezenlijke leer over de christelijke boodschap overdraagt moet hij natuurlijk trouw blijven aan de geloofsschat. "De particuliere kerken, die niet alleen nauw verbonden zijn met de mensen zelf, maar ook met de aspiraties, de rijkdommen en beperkingen, alsmede met de wijze van bidden, liefhebben, de kijk op het

460. Vgl. a.w., 55c; MPD 7; ADK 34.

461. Vgl. CT 36-45.

462. Plaatselijke catechismussen moeten aandacht besteden aan de volksvroomheid en er richting aan geven (vgl. EN 48; CT 54 en KKK 1674-1676) en ook aan het oecumenisch gesprek (vgl. CT 32-34; KKK 817-822) en het gesprek tussen de godsdiensten (vgl. EN 53; RN 55-57 en KKK 839-845).

463. LC 72 maakt onderscheid tussen de door de kerk in haar sociale leer gegeven 'beginselen ter overweging', 'beoordelingsnormen' en 'gedragslijnen'. Een catechismus moet ook onderscheid weten te maken tussen deze verschillende niveaus.

464. We doelen voornamelijk op de verschillende situaties op sociaal en religieus gebied waarmee de evangelisatie te maken heeft. In Deel I, hoofdstuk I wordt daarover gesproken.

465. Over dit onderscheid tussen plaatselijke catechismussen en werken die de KKK samenvatten, zie men hetgeen gezegd wordt door de Congregatie voor de Geloofsleer-Congregatie voor de Clerus in hun Brief aan de voorzitters van de Bisschoppenconferenties: *Richtlijnen voor de 'samenvattingen' van de Katechismus van de katholieke kerk* (20 december 1994), uitgangspunten 1-5.

Vervolg noten op blz. 54

Er wordt daarin onder andere gezegd: "Men kan ten onrechte menen dat samenvattingen van de KKK de plaatselijke catechismussen vervangen, met als gevolg dat het schrijven van deze laatste ontmoedigd wordt; in dergelijke samenvattingen ontbreken echter de aanpassingen aan de bijzondere situaties van de catechisanten zoals de catechese dat vraagt" (uitgangspunt 4).

466. Vgl. CIC 775 paragrafen 1 en 2.

467. Het taalprobleem zowel in de plaatselijke catechismussen als bij het geven van de catechese is van zeer groot belang: vgl. CT 59.

468. EN 63. In de moeilijke opdracht "Zelf te begrijpen en te aanvaarden en dan te vertalen" waarover de tekst spreekt dient men rekening te houden met de opmerking van de Congregatie voor de Geloofsleer - Congregatie voor de Clerus, a.w., uitgangspunt 3: "het blijft een belangrijke doelstelling voor de bisschoppen om plaatselijke catechismussen op te stellen die de KKK als betrouwbare en gezaghebbende leidraad hebben. Maar de bij dit werk te verwachten moeilijkheden zullen pas overwonnen kunnen worden nadat men de KKK geestelijk verwerkt heeft. Tijdens dit voldoende langdurige verwerkingsproces zal men op theologisch, catechetisch en taalkundig gebied voorbereidingen moeten treffen voor een werkelijke inculturatie van de inhoud van de catechismus."

469. Gs 62b.

Vervolg noten op blz. 55

leven en de wereld die kenmerkend zijn voor een bepaalde groep mensen, moeten zelf de substantie van de evangelische boodschap begrijpen en aanvaarden en die dan zonder wezenlijke verandering van de waarheid vertalen in de taal die door de mensen wordt verstaan en die boodschap dan vervolgens in die taal uitdragen."⁴⁶⁸

Het Tweede Vaticaans Concilie geeft aan welk beginsel gevolgd moet worden bij deze ingewikkelde opdracht: "Steeds meer een aangepaste wijze zoeken om de leer aan de mensen van hun tijd mee te delen; want men moet onderscheid maken tussen de schat van het geloof zelf, ofwel de waarheden, en de manier waarop deze met behoud van dezelfde zin en betekenis wordt geformuleerd in begrippen".⁴⁶⁹

De 'Katechismus van de katholieke kerk' en de plaatselijke catechismussen: de symfonie van het geloof

136. De *Katechismus van de katholieke kerk* en de plaatselijke catechismussen vormen, natuurlijk ieder met hun eigen gezag, een eenheid. Ze zijn de concrete uitdrukking van "de eenheid van het geloof en de trouw aan de katholieke leer"⁴⁷⁰ en tegelijk van de grote verscheidenheid waarmee dit zelfde geloof onder woorden wordt gebracht.

Voor iemand die hun onderlinge harmonie beschouwt, vormen de *Katechismus van de katholieke kerk* en de plaatselijke catechismussen samen de symfonie van het geloof: een symfonie die allereerst eigen is aan de *Katechismus van de katholieke kerk* die tot stand is gekomen met medewerking van heel het episcopaat van de katholieke kerk; vervolgens ook een symfonie die daaruit is afgeleid en die zich in de plaatselijke catechismussen manifesteert. Deze "symfonie", dit "koor van stemmen van de universele kerk"⁴⁷¹ dat weerklinkt in de plaatselijke catechismussen die de *Katechismus van de katholieke kerk* trouw volgen, heeft een zeer belangrijke theologische betekenis:

– Allereerst blijkt daaruit de katholiciteit van de kerk. De culturele rijkdommen van de volken zijn opgenomen in de verwoording van het geloof van de éne kerk.

– De *Katechismus van de katholieke kerk*

en de plaatselijke catechismussen manifesteren ook de kerkelijke gemeenschap, waarvan de "belijdenis van het éne geloof"⁴⁷² een van de zichtbare banden is. De particuliere kerken "waarin en waardoor de éne en enige katholieke kerk bestaat"⁴⁷³ hebben met het geheel "een speciale relatie van wederzijdse interioriteit".⁴⁷⁴ De eenheid tussen de *Katechismus van de katholieke kerk* en de plaatselijke catechismussen maakt deze gemeenschap zichtbaar.

– De *Katechismus van de katholieke kerk* en de plaatselijke catechismussen zijn ook een overtuigend bewijs voor de bisschoppelijke saamhorigheid. De bisschoppen, ieder in het eigen bisdom en tezamen in het Bisschoppencollege, in verbondenheid met de opvolger van Petrus, dragen de hoogste verantwoordelijkheid voor de catechese in de kerk.⁴⁷⁵

– De *Katechismus van de katholieke kerk* en de plaatselijke catechismussen moeten vanwege hun diepe eenheid en rijke verscheidenheid een zuurdeeg van vernieuwde catechese zijn in de kerk. Als de kerk, de gemeenschap van de leerlingen van Christus, ze met een katholieke en universele blik beschouwt, kan zij in alle oprechtheid zeggen: "Dat is ons geloof, dat is het geloof van de kerk."

DEEL III

DE PEDAGOGIE VAN HET GELOOF

"Ik ben toch degene die Efraïm heeft leren lopen, die hem bij zijn armen heeft gevat... Met zachte leidsels heb Ik hen gemend, met teugels van liefde. Ik was voor hen als degenen die het juk optillen wanneer het tegen de kaken drukt. Ik reikte hem zijn voedsel toe" (Hos 11,3-4).

"Toen Hij weer alleen was, stelde zijn omgeving, ook de twaalf Hem vragen omtrent de

gelijkenissen. Hij antwoordde hun: 'Aan u is het geheim van het Rijk Gods geschonken.' Eenmaal met zijn leerlingen alleen, gaf Hij van alles uitleg" (Mc. 4, 10-11. 34).

"Gij hebt maar één leraar, de Christus" (Mt 23, 10)

137. Jezus heeft de leerlingen die Hij uitzond zorgvuldig voorbereid. Hij betoonde zich als hun enige leraar en tegelijk als een geduldige en trouwe vriend⁴⁷⁶; heel zijn leven was een voortdurend onderricht⁴⁷⁷; Hij prikkelde hen met geschikte vragen⁴⁷⁸; Hij gaf hun de diepere verklaring van hetgeen Hij aan de menigte had verkondigd⁴⁷⁹; Hij leerde hen bidden⁴⁸⁰; Hij liet hen een leertijd doormaken als verkondigers⁴⁸¹; Hij beloofde hun de Geest van de Vader en zond die opdat deze hen tot de volle waarheid zou brengen⁴⁸² en zou steunen bij de onvermijdelijke moeilijke momenten.⁴⁸³ Jezus Christus is "de leraar die God aan de mensen en tevens de mens aan zichzelf openbaart; die redt, heiligt en leidt; die leeft en spreekt; schokt en ontroert, terechtwijst, oordeelt en vergeeft; die met ons dagelijks de weg van de geschiedenis gaat; de Meester die komt en die zal komen in heerlijkheid".⁴⁸⁴ In Jezus, Heer en Meester vindt de kerk alles overstijgende genade, blijvende bezieling en het overtuigende voorbeeld van alle geloofscommunicatie.

Betekenis en doelstelling van dit deel

138. In de school van Jezus de Leraar, verenigt de catecheet het eigen handelen als verantwoordelijk mens met de geheimenissevolle werking van Gods genade. De catechese is dus het beoefenen van een "oorspronkelijke pedagogie van het geloof".⁴⁸⁵

De overdracht van het evangelie door de kerk blijft steeds en vooral het werk van de heilige Geest, en vindt in de Openbaring haar getuigenis en fundamentele norm (Hoofdstuk I).

Maar de Geest bedient zich van mensen die de opdracht krijgen het evangelie te verkondigen en van wie de bekwaamheid en de menselijke ervaringen een onderdeel vormen van de pedagogie van het geloof.

Vandaar een hele reeks vraagstukken die in de geschiedenis van de catechese

grondig aan de orde zijn gesteld betreffende het catechetisch handelen, de bronnen, methoden, de doelgroep, het inculturatieproces.

Het tweede hoofdstuk heeft niet de bedoeling de pedagogie van het geloof uitputtend te behandelen; alleen die punten komen aan de orde die van bijzonder belang schijnen voor de gehele kerk. Het is de taak van de verschillende directoria en andere werkinstrumenten van iedere kerk om de speciale kwesties naar behoren te behandelen.

Hoofdstuk I

De pedagogie van God, bron en model van de pedagogie van het geloof⁴⁸⁶

De pedagogie van God

139. "God behandelt u als kinderen. Ieder kind wordt wel eens door zijn vader gestraft" (Heb 12,7). Het heil van de mens, het uiteindelijke doel van de Openbaring, is in de geschiedenis ook het resultaat van een originele en doeltreffende 'goddelijke pedagogie'. Naar analogie met wat bij de mensen gebruikelijk is, en volgens de culturele categorieën van de tijd, spreekt de Schrift over God als over een barmhartige vader, een leermeester, een wijze⁴⁸⁷ die de mens – zowel de individuele mens als de gemeenschap – benadert in de situatie waarin hij verkeert, bevrijdt van de ketenen van het kwaad, naar zich toe trekt met banden van liefde, geduldig laat groeien tot hij een volwassen en vrije zoon of dochter wordt die trouw en gehoorzaam is aan zijn Woord. Als geniaal en scherpzinnig opvoeder vormt God ten dien einde alles om wat zijn volk doormaakt in lessen van wijsheid, waarbij Hij zich aanpast aan de verschillende leeftijden en leefomstandigheden.⁴⁸⁸ Ter onderrichting en catechese vertrouwt Hij hem woorden toe die van geslacht op geslacht zullen worden overgeleverd⁴⁸⁹, Hij stimuleert door te wijzen op beloning en straf, Hij geeft zelfs aan beproevingen en leed een vormende betekenis.⁴⁹⁰ Het is de taak van de catecheet een werkelijke ontmoeting tot stand te brengen tussen God en een

470. Fd 4b.

471. Rm 54b.

472. Kkk 815.

473. Lg 23a.

474. Congregatie voor de Geloofsleer, Brief *Communio notio*, 9.

475. Vgl. Ct 63b.

476. Vgl. Joh 15,15; Mc 9,33-37; 10, 41-45.

477. Vgl. Ct 9.

478. Vgl. Mc 8,14-21 en 27.

479. Vgl. Mc 4,34; Lc 12,41.

480. Vgl. Lc 11,1-2.

481. Vgl. Lc 10,1-20

482. Vgl. Joh 16,13.

483. Vgl. Mt 10,20; Joh 15,26; Hnd 4,31.

484. Ct 9.

485. A.w., 58.

486. Dv 15; Adk 33; Ct 58; Ch 61; Kkk 53, 122, 684, 708, 1145, 1609, 1950, 1964.

487. Vgl. Dt 8,5; Hos 11,3-4; Spr 3,11-12.

bepaalde mens. Daartoe moet diens relatie met God een centrale plaats innemen en persoonlijk van aard zijn zodat hij zich door Hem laat leiden.

De pedagogie van Christus

140. Toen de volheid der tijden was gekomen, zond God zijn Zoon Jezus Christus aan de mensheid. Hij bracht aan de wereld de hoogste gave van het heil door zijn zending als verlosser te vervullen en in een volmaakt en doeltreffend proces “de goddelijke pedagogie” voort te zetten zoals dat paste bij de nieuwheid van zijn persoon. Gedurende zijn kortstondig maar intens leven hebben de leerlingen door middel van zijn woorden, tekenen, werken, rechtstreeks ervaren wat de basiskenmerken waren van de ‘pedagogie van Jezus’, en hebben dat alles in de evangeliën bekend gemaakt: openstaan voor andere mensen, met name voor de arme, de geringe, de zondaar, als voor een door God beminde en gezochte mens; de vrijmoedige verkondiging van het Rijk van God als de Blijde Boodschap van de waarheid en troost van de Vader; een fijngevoelige en krachtige vorm van liefde die vrij maakt van het kwaad en een steun is voor het leven; de dringende uitnodiging om zich steeds te laten leiden door het geloof in God, de hoop op het Rijk en de liefde voor de naaste; het gebruikmaken van alle middelen waardoor mensen met elkaar communiceren, zoals spreken en zwijgen, beeldspraak, beelden, voorbeeld, juist zoals de bijbelse profeten van allerlei tekenen gebruik maakten. Door de leerlingen uit te nodigen om Hem totaal en zonder omzien te volgen⁴⁹¹ gaf Christus aan hen zijn pedagogie van het geloof door, waardoor zij volledig deelden in zijn zaak en lot.

De pedagogie van de kerk

141. Vanaf haar oorsprong heeft de kerk “die in Christus als het ware het sacrament is”⁴⁹², haar zending beleefd als het op zichtbare wijze in het hier en nu voortzetten van de pedagogie van de Vader en de Zoon. “Daar zij onze moeder is, is zij ook onze opvoedster in het geloof.”⁴⁹³

Om deze belangrijke redenen is de christelijke gemeenschap zelf een

levende catechese. Krachtens haar wezen, verkondigt ze, viert ze, handelt ze en blijft ze steeds de vitale en onmisbare eerste plaats voor de catechese.

In de loop der eeuwen heeft de kerk een ongelofelijk rijke pedagogie van het geloof voortgebracht: allereerst het getuigenis van de heiligen en de heilige catecheten. Maar ook een rijke scala aan oorspronkelijke middelen en vormen van religieuze communicatie, zoals het catechumenaat, de catechismussen, de verschillende wegen van christelijk leven; een kostbaar erfgoed aan catechetisch onderricht, geloofsbeoefening, catechetische instellingen en diensten. Het zijn allemaal aspecten in de geschiedenis van de catechese, die terecht in de herinnering van de gemeenschap en in de praktijk van de catecheet hun plaats hebben.

De goddelijke pedagogie, het werken van de heilige Geest in iedere christen

142. “Gelukkig de man die Gij recht buigt, Heer, die Gij uit uw wet onderricht” (Ps 94,12). Zoals zijn Meester neemt de leerling in de school van het Woord van God, dat hij in de kerk dankzij de gave van de door Christus gezonden heilige Geest ontvangt, “met de jaren toe in wijsheid en welgevalligheid bij God en de mensen” (Lc 2,52), en wordt hij in staat gesteld om in zich de “goddelijke opvoeding” te laten rijpen, die hij ontvangt door de catechese en hetgeen wetenschap en ervaring hem bieden.⁴⁹⁴

Zo zal hij door een steeds grotere kennis van het heilsmysterie, door te leren hoe hij God de Vader moet aanbidden, en door te leven in de waarheid volgens de liefde, trachten toe te groeien naar Christus. “Hij is het hoofd” (Ef 4,15).

Gods pedagogie kan als voltooid worden beschouwd als de leerling geworden is tot “de volmaakte man in de kracht van het leven, in wie Christus in volle omvang leeft” (Ef 4,13). Men kan dan ook onmogelijk voor anderen tot leermeester en opvoeder in het geloof zijn, als men niet een overtuigd en trouwe leerling is van Christus in zijn kerk.

Goddelijke pedagogie en catechese

143. Omdat in de catechese de godde-

488. Vgl. Dt 4,36-40; 11, 2-7.

489. Vgl. Ex 12,25-27; Dt 6,4-8; 6,20-25; 31,12-15; Joz 4,21-24.

490. Vgl. Am 4,6; Hos 7,10; Spr 3,11-12; Heb 12,4-11; Apk 3,19.

491. Vgl. Mc 8,34-39; Mt 8,18-22.

492. LG I.

493. KKK 169; vgl. GE 3c.

494. Vgl. GE 4.

lijke Openbaring wordt doorgegeven, wordt zij ten diepste beziel door de pedagogie van God zoals deze in Christus en in de kerk gestalte krijgt; ze neemt er de wezenstrekken van over, en onder leiding van de heilige Geest vat zij deze in wijsheid samen en bevordert zo een ware geloofservaring, een kinderlijke ontmoeting met God. Zo is de catechese:

– Een pedagogie die deel uitmaakt en in dienst staat van de ‘heilsdialoog’ tussen God en de mens, erbij naar behoren op wijzend dat het heil voor iedereen bestemd is. Met betrekking tot God wijst ze erop dat het initiatief van God uitgaat, dat Hij bewogen wordt door liefde, dat zijn handelen een geheel vrije gave is, en dat Hij onze vrijheid respecteert. Wat de mens betreft, wijst ze op de hoge waardigheid van de ontvangen gave en op de noodzaak daarin steeds verder te groeien⁴⁹⁵.

– De catechese aanvaardt het beginsel dat de Openbaring zich progressief ontwikkelt, dat het Woord van God transcendent en mysterieus is, en dat dit Woord zich kan voegen naar de verschillende personen en culturen.

– Ze erkent de centrale plaats van Jezus Christus, mensgeworden Woord van God, waardoor de catechese een ‘pedagogie wordt van de incarnatie’. Daarom moet het evangelie altijd voor het leven en in het leven van de mensen worden voorgehouden.

– Ze brengt de gemeenschappelijke beleving van het geloof tot gelding die aan het volk van God, aan de kerk, eigen is.

– Ze staat geworteld in intermenselijke betrekkingen en bedient zich van het proces van de dialoog.

– In haar pedagogie bedient ze zich van tekens, bestaande uit een mengeling van gebeurtenissen, woorden, onderricht en ervaringen⁴⁹⁶.

– Aangezien Gods liefde de uiteindelijke reden is van zijn Openbaring, dankt ze aan die onuitputtelijke liefde van God die de heilige Geest is, de kracht van haar waarheid en haar voortdurende opdracht om daarvan te getuigen.⁴⁹⁷

Zo blijkt de catechese een proces te zijn, een route, een volgen van de Christus uit het evangelie, in de Geest,

op weg naar de Vader. Ze wordt ondernomen om te komen tot het volwassen geloof “naar de maat van Christus’ gave” (Ef 4,7) en de mogelijkheden en behoeften van eenieder.

*De oorspronkelijke pedagogie van het geloof*⁴⁹⁸

144. De catechese die dus een actieve pedagogie van het geloof is, mag bij het vervullen van haar taak zich niet laten leiden door ideologische beschouwingen of door puur menselijke belangen.⁴⁹⁹ Ze verwacht het heilzaam werken van God, dat pure genade is, niet met het pedagogisch handelen van de mens.

Toch stelt zij deze niet tegenover elkaar noch scheidt ze deze twee van elkaar. De liefdevolle dialoog die God met iedere mens aangaat wordt haar inspiratie en norm, daarvan wordt de catechese de onvermoeibare ‘echo’, terwijl ze voortdurend het gesprek zoekt aan te gaan met de mensen, volgens de grote richtlijnen die het leerambt van de kerk biedt.⁵⁰⁰

Bij de keuze van de methodes wordt ze geleid door duidelijke doelstellingen:

– zorgen voor een voortgaand en coherent samengaan van de totale overgave van de mens aan God (*fides qua*) en de inhoud van de christelijke boodschap (*fides quae*);

– alle aspecten van het geloof tot ontwikkeling brengen zodat het een geloof wordt dat gekend, gevierd, beleefd en gebeden wordt⁵⁰¹;

– de mens aansporen zich “vrijelijk geheel aan God toe te vertrouwen”⁵⁰²; verstand, wil, hart, geheugen;

– hem helpen inzien waartoe de Heer hem roept.

De catechese verricht zo een alomvattend werk van initiatie, opvoeding en onderricht.

*Trouw aan God en trouw aan de mens*⁵⁰³

145. Jezus Christus is de levende en volmaakte relatie van God tot de mens en van de mens tot God. De pedagogie van het geloof ontvangt van Hem “de voornaamste wet waaraan heel het leven van de kerk gebonden is”, en dus ook de catechese: de wet van trouw jegens God en van trouw jegens de mens, in een en dezelfde houding van liefde”.⁵⁰⁴

495. Vgl. ES 65-71.

496. Vgl. DV 2.

497. Vgl. RM 15; KKK 24b-25; ADK 10.

498. Vgl. MPD 11; CT 58.

499. Vgl. CT 52.

500. Vgl. Paulus VI, Encycliek *Ecclesiam suam* (6 augustus 1964).

501. Vgl. MPD 7-11; KKK 3; 13; ADK 36.

502. DV 5.

Echte catechese verdient die naam als ze tijdens het hele traject van de vorming ertoe bijdraagt om Gods handelen zichtbaar te maken door een sfeer te scheppen van luisterbereidheid, dankzegging en gebed.⁵⁰⁵ Tegelijk streeft ze ernaar, door de actieve deelname van de catechisanten aan te moedigen, de mensen ertoe te brengen om in vrijheid te antwoorden.

Het “neerdalen”⁵⁰⁶ van God, school voor de mens

146. Omdat God zich tot de mensen wil richten als tot vrienden⁵⁰⁷, toont Hij zijn pedagogie met name door met grote zorg zijn spreken aan te passen aan ons aards bestaan.⁵⁰⁸

Voor de catechese betekent dit de nooit eindigende opdracht om een taal te vinden waarin het Woord van God en het credo van de kerk, dat daarvan de verdere uitwerking is, kunnen worden overgedragen in de verschillende situaties van de toehoorders.⁵⁰⁹ Tegelijk mag men er zeker van zijn dat dit mogelijk is met de genade van God, en dat de heilige Geest ons de vreugde zal schenken om dit te doen.

Daarom zijn die pedagogische aanwijzingen geschikt voor de catechese, die het mogelijk maken om het Woord van God in zijn totaliteit ingang te doen vinden in het concrete bestaan van de mensen.⁵¹⁰

*Evangeliseren door vorming en opvoeding en vorming en opvoeding door te evangeliseren*⁵¹¹

147. Als de catecheet zich voortdurend laat leiden door de pedagogie van het geloof, maakt hij of zij van het dienstwerk een verantwoord educatief proces: enerzijds helpt hij de mens om zich open te stellen voor de religieuze dimensie van het leven, anderzijds houdt hij hem het evangelie op zodanige wijze voor dat dit zijn wijze van denken, zijn geweten, vrijheid, doen en laten doordringt en verandert, zodat hij uiteindelijk zichzelf kan wegschenken naar het voorbeeld van Jezus Christus.

Hiertoe bedient de catecheet zich van de pedagogische wetenschappen, in christelijke zin opgevat.

Hoofdstuk II

Elementen van methodologie

*De verscheidenheid aan methoden in de catechese*⁵¹²

148. Voor het overdragen van het geloof heeft de kerk geen eigen of enige methode. In het licht van de pedagogie van God beoordeelt ze de bestaande methodes, behoudt met een grote vrijheid van geest “al wat waar is, al wat edel is, wat rechtvaardig is en rein, beminnelijk en aantrekkelijk, al wat deugd heet en lof verdient” (Fil 4,8); met andere woorden, ze bedient zich van alle elementen die niet onvereenigbaar zijn met het evangelie. Dat wordt duidelijk bevestigd in de geschiedenis van de kerk, waarin de verschillende charisma's van de bediening van het woord tot verschillende methodologische aanpak hebben geleid. “Deze verscheidenheid in methoden is een teken van leven en een zekere rijkdom” en tegelijk een teken van respect ten opzichte van de doelgroepen van de catechese. Deze verscheidenheid is noodzakelijk vanwege “de leeftijd en de intellectuele ontwikkeling van de christenen, de mate van hun kerkelijke en geestelijke rijpheid en vele andere persoonlijke omstandigheden”.⁵¹³

De bij de catechese te gebruiken methodiek heeft de geloofsvorming en -opvoeding tot doel; zij bedient zich van de pedagogische wetenschap en van de op de catechese toegepaste communicatiewetenschap, en houdt rekening met de grote verworvenheden van de huidige catechese.

*De verhouding tussen inhoud en methode in de catechese*⁵¹⁴

149. Het beginsel van ‘trouw aan God en trouw aan de mens’ leidt tot het vermijden van alle tegenstelling, kunstmatige scheiding of zogenaamde neutraliteit tussen methode en inhoud. Veeleer wordt daarmee gesteld dat deze twee op elkaar zijn betrokken en elkaar wederzijds beïnvloeden. De catecheet weet dat de methode dienstbaar is aan de Openbaring en de bekering⁵¹⁵, en dat hij er dus gebruik van moet maken. Ander-

503. Vgl. MPD 7; CT 55; ADK 4.

504. CT 55.

505. Vgl. ADK 10 en 22.

506. DV 13; KKK 684.

507. Vgl. DV 2.

508. Vgl. a.w., 13.

509. Vgl. EN 63; CT 59.

510. Vgl. a.w., 31.

511. Vgl. GE 1-4; CT 58.

512. CT 51.

513. Vgl. t.a.p.

zijds weet de catecheet dat de inhoud van de catechese niet onverschillig welke methode verdraagt, maar vraagt om een overdrachtsproces dat is aangepast aan de aard, de bronnen en het woordgebruik van de boodschap, de concrete omstandigheden van de kerkelijke gemeenschap, de situatie van iedere gelovige voor wie de catechese bedoeld is.

Omdat ze zowel in de traditie als in de catechese van deze tijd bijzonder belangrijk zijn, verdienen bepaalde methoden benadrukt te worden: de methode van de bijbelse benadering⁵¹⁶, de methode of “pedagogie van de documenten” – met name van de geloofsbelijdenis, want “de catechese is de overdracht van de documenten van het geloof”⁵¹⁷ – de methode van de liturgische en kerkelijke tekens, de methodes waarvan de media zich bedienen.

Een goede catechetische methode is een waarborg voor de getrouwe inhoud.

*Inductieve en deductieve methode*⁵¹⁸

150. Bij de geloofsoverdracht in de catechese is de genade werkzaam; ze is de vrucht van de ontmoeting tussen het Woord van God en het beleven van de mens. Door waarneembare tekens komt ze tot stand en leidt ze uiteindelijk in tot het mysterie. Dat kan langs verschillende wegen gebeuren, wegen die wij niet altijd volledig kennen.

Tegenwoordig spreekt men over inductieve en deductieve methodes. De zo geheten inductieve methode biedt feiten aan, zoals bijbelse gebeurtenissen, liturgische handelingen, voorvallen uit het leven van de kerk en uit het dagelijks leven, en wil daarmee leiden tot het inzicht in de betekenis die deze wellicht hebben in het mysterie van de Openbaring. Deze methode biedt grote voordelen, want zij komt overeen met het bestel van de Openbaring; ze beantwoordt aan de intieme verwachtingen van het mensenhart, die immers vanuit de zichtbare werkelijkheden wil komen tot het verstandelijk kenbare; ze sluit ook aan bij de kenmerkende trekken van de geloofskennis, welke een kennis is bemiddeld door tekenen.

De inductieve methode sluit de

deductieve methode niet uit, maar heeft die nodig; deze laatste immers licht de feiten toe en beschrijft ze door uit te gaan van hun oorzaken. Maar de deductieve synthese zal haar volle waarde eerst tonen wanneer het inductieve proces voltooid is.⁵¹⁹

151. Een andere betekenis krijgt het woord als het gaat om de wijzen waarop men te werk gaat: men spreekt van ‘kerygmatisch’ (of *afdalend*) als uitgegaan wordt van de verkondiging van de boodschap die vervat ligt in de voornaamste geloofsdocumenten (*bijbel, liturgie, doctrine ...*) en dit wordt toegepast op het leven; men spreekt van ‘existentieel’ (of *opstijgend*) als uitgegaan wordt van de vraagstukken en situaties van de mensen en deze verhelderd worden door het licht van Gods Woord.

Beide benaderingswijzen zijn gerechtvaardigd, mits men alle factoren die erbij betrokken zijn, respecteert, het mysterie van de genade, de menselijke factoren, het verstaan van het geloof en het denkproces.

*De ervaring van de mens in de catechese*⁵²⁰

152. De ervaring speelt in de catechese verschillende rollen; daarom moet men er steeds de nodige aandacht aan besteden

a. In de mens ontstaan dankzij de verschillende vormen van zijn interesse, vragen, verwachtingen en angsten, overwegingen en oordelen die een zeker verlangen wekken om zijn leven te veranderen. Vandaar dat de catechese ervoor zal zorgen, de mensen meer bewust te maken van hun meest tekenende persoonlijke en maatschappelijke ervaringen, en de daarmee samenhangende vragen en noden te verhelderen met het licht van het evangelie; daarnaast zal ze de mensen ook helpen hun wijze van leven om te vormen. Zo zal de mens zich actief en met verantwoordelijkheidsbesef opstellen ten opzichte van de gave van God.

b. De ervaring maakt de christelijke boodschap meer inzichtelijk. Dat sluit goed aan met de wijze waarop Jezus te werk ging: om de eschatologische en transcendente werkelijkheden te verklaren, bediende Hij zich van menselijke ervaringen en situaties, en wilde

514. Vgl. a.w., 31, 52, 59.

515. Vgl. a.w., 52.

516. Vgl. *De interpretatie van de bijbel in de kerk*.

517. MPD 9.

518. ADK 72.

519. Vgl. t.a.p.

520. Vgl. a.w., 74; CT 22.

daarmee leren welke houding men daar tegenover dient aan te nemen. In die zin dient de ervaring tot het doorgronden en begrijpen van de waarheden die de objectieve inhoud van de Openbaring vormen.

c. daar volgt uit dat de in het licht van het geloof doorleefde ervaring in zeker opzicht een plaats wordt waar het heil zichtbaar wordt en zich voltrekt, waar God, in de lijn van de pedagogiek van de menswording, de mens met Zijn genade raakt en hem redt. De catecheet moet helpen zijn leven in dit perspectief te zien, zodat de mens daarin bespeurt hoe de heilige Geest hem uitnodigt tot bekering, betrokkenheid, hoop, en zodat hij op die manier ontdekt wat God met hem in zijn leven voor heeft.

153. Met het geloofsgegeven de ervaring verhelderen en verklaren wordt een blijvende opdracht van de pedagogiek van de catechese; een moeilijke taak weliswaar, maar die niet mag worden verwaarloosd wil men niet vervallen tot kunstmatig opstapelen van waarheden of tot een gesloten interpretatie.

Deze taak is mogelijk door op juiste wijze de samenhang of onderlinge beïnvloeding tussen de grote ervaringen van de mensen⁵²¹ en de geopenbaarde boodschap duidelijk te maken; de verkondiging van de profeten, de prediking van Jezus, het onderricht van de apostelen, hebben dit duidelijk laten zien, en dat vormt het fundamentele criterium voor alle ontmoeting tussen geloof en menselijke ervaring in de tijd van de kerk.

*Het memoriseren bij de catechese*⁵²²

154. De catechese maakt deel uit van het "geheugen" van de kerk dat onder ons de aanwezigheid van de Heer levend houdt.⁵²³ De geheugen oefening is dus vanaf de beginperiode van het christendom een wezenlijk aspect van de geloofsopvoeding. Om de risico's te vermijden van een mechanisch uit het hoofd leren moet het memoriseren op harmonieuze wijze ingepast worden in de verschillende wijzen waarop mensen zich de stof eigen maken, zoals het spontaan reageren en het nadenken, momenten waarop met elkaar gesproken wordt en momenten van stilte,

mondelijke uiteenzetting en schriftelijk werk.⁵²⁴

Met name moeten de voornaamste geloofsformuleringen in het geheugen geprent worden, omdat ze daardoor nauwkeuriger kunnen worden uiteengezet, en omdat ze de waarborg zijn voor een kostbaar gemeenschappelijk erfgoed op het gebied van de leer, de cultuur en het taalgebruik. Een goede beheersing van de geloofstaal is een onmisbare voorwaarde om het geloof zelf goed te beleven.

Deze formuleringen moeten echter worden aangeboden als samenvattingen na een voorafgaand proces van uitleg, en ze moeten de christelijke boodschap getrouw weergeven. Tot dergelijke formuleringen behoren de belangrijkste teksten die ontleend zijn aan de bijbel, het dogma, de liturgie en de welbekende gebeden uit de christelijke overlevering (*apostolische geloofsbelijdenis, Onze Vader, Wees Gegroet ...*)⁵²⁵

"De bloemen van het geloof en van de vroomheid groeien om zo te zeggen niet in de woestijngebieden van een catechese zonder geheugen. Het wezenlijke hierbij is, dat deze van-buiten-geleerde teksten tegelijkertijd ook van binnen geleerd worden, dat ze geleidelijk ook naar hun diepe inhoud worden verstaan, zodat ze een bron kunnen worden van persoonlijk en gemeenschappelijk christelijk leven."⁵²⁶

155. Sterker nog, het aanleren en het belijden van de geloofsformuleringen maken deel uit van de traditionele oefening van de 'traditio' en de 'redditio'; zo beantwoordt aan de overdracht van het geloof in de catechese (*traditio*) de reactie van degene tot wie deze gericht is, allereerst gedurende het proces van de catechese en vervolgens in diens leven (*redditio*).⁵²⁷

De waarheid die hem wordt voorgehouden kan hij daardoor beter in zich opnemen; hij kan daardoor gemakkelijker op verantwoorde wijze persoonlijk reageren, waarbij de oorspronkelijke betekenis van het geloofsgegeven geëerbiedigd wordt; hij verstaat de taal waarmee dit onder woorden wordt gebracht (de taal van de *bijbel, de liturgie, de doctrine ...*).

521. Hiermee doelen we op de ervaringen die samenhangen met de 'grote vraagstukken' van het leven en de werkelijkheid, en meer in het bijzonder met de mens: het bestaan van God, de bestemming van de mens, ontstaan en einde van de geschiedenis, de waarheid over goed en kwaad, de zin van het lijden, van de liefde, van de toekomst ...; vgl. EN 53; CT 22 en 39.

522. Vgl. deel I, hoofdstuk III; ADK 73; CT 55.

523. Vgl. MPD 9.

524. Vgl. CT 55.

525. Vgl. KKK 22.

526. CT 55.

De taak van de catecheet ⁵²⁸

156. Geen enkele methode, hoe vaak ook aan de praktijk getoetst, ontslaat de catecheet van een persoonlijke arbeid bij alle fasen van het catechetisch proces.

Het van de Geest ontvangen charisma, een degelijke spiritualiteit, het helder getuigenis van zijn leven, zijn de ziel van iedere methode, en alleen goede menselijke en christelijke eigenschappen van de catecheet zorgen voor een goed gebruik van de teksten en andere hulpmiddelen.

In zich is de catecheet een bemiddelaar die de communicatie bevordert tussen de mensen en het mysterie van God, tussen de mensen onderling en tussen hen en de gemeenschap. Daarom moet hij of zij ervoor zorgen dat zijn of haar culturele achtergrond, maatschappelijke positie en levensstijl geen belemmering vormen voor het geloofsproces. Veeleer moet de catecheet gunstige omstandigheden scheppen voor het zoeken, aanvaarden en verdiepen van de christelijke boodschap.

Hij/zij vergete niet dat, wanneer mensen zich gewonnen geven, dit te danken is aan de genade en aan hun vrije instemming. Hij/zij moet zo te werk gaan dat zijn doen en laten ondersteund wordt door het geloof in de heilige Geest en door het gebed.

Tot slot: de persoonlijke verstandhouding tussen de catecheet en de catechisant is van zeer grote betekenis. Ze wordt gekenmerkt door een liefde voor vorming en opvoeding, oorspronkelijke vindingrijkheid, zich verplaatsen in de ander, en tegelijk door zo groot mogelijk respect voor diens vrijheid en geestelijke groei.

Door hem op die manier verstandig te begeleiden, bewijst de catecheet een van de belangrijkste diensten bij het catechetisch handelen: hij helpt de mensen om te onderscheiden waartoe zij door God worden geroepen.

De activiteit en de creativiteit van de catechisanten ⁵²⁹

157. Het actief betrokken zijn van de catechisanten bij hun vormingsproces sluit niet alleen geheel aan bij iedere echte menselijke communicatie, maar meer in het bijzonder bij het bestel van

de Openbaring en het heil. In het gewone leven van de christen wordt aan de gelovigen gevraagd om, zowel individueel als als groep, actief in te gaan op de gave van God door gebed, deelname aan de sacramenten en aan andere liturgische handelingen, door zich in te zetten op kerkelijk en maatschappelijk gebied, het beoefenen van de naastenliefde, het bevorderen van de grote menselijke waarden zoals de vrijheid, gerechtigheid, vrede en behoud van de schepping.

In de catechese nemen de catechisanten de verplichting op zich, zich te oefenen in daden van geloof, hoop en liefde, zich te bekwamen in het juist beoordelen van de dingen, met grotere vastberadenheid te besluiten om zich te bekeren en in het praktische leven zich als christen te gedragen.

De catechisanten kunnen, vooral als het volwassenen betreft, op actieve wijze meewerken aan de ontwikkeling van de catechese door aan te geven op welke wijze het verstaan en verwoorden van de boodschap het best kan geschieden, zoals door het leren vanuit de praktijk, door onderzoek te doen en gesprekken te voeren, door met elkaar van gedachten te wisselen.

Gemeenschap, individu en catechese ⁵³⁰

158. De catechetische pedagogie is slechts doeltreffend in zoverre de christelijke gemeenschap het concrete referentiepunt en voorbeeld wordt voor ieders individuele geloofsgang. Dat gebeurt als de gemeenschap zich manifesteert als bron, plaats en eindpunt van de catechese. Dan wordt ze in concreto de plaats waar het gelovig getuigenis zichtbaar wordt. Ze zorgt voor de vorming van haar leden, neemt hen op als waarachtige familie van God, en wordt zo voorgoed tot het vitale milieu waarin het geloof kan gedijen. ⁵³¹

Naast de publieke en gezamenlijke verkondiging van het evangelie mag het persoonlijk contact, zoals dat bestond tussen Jezus en de apostelen, nooit ontbreken. Zo wordt het persoonlijk geweten makkelijker aangesproken, de gave van het geloof bereikt de catechisant door intermenselijke actie – zoals eigen is aan het handelen van de heilige Geest –, en de overtuigingskracht is sterker. ⁵³²

527. Vgl. deel I, hoofdstuk III, onder *Het op het doopsel voorbereidend catechumenaat: structuur en fasen*.

528. АПК 71; vgl. Deel V, hoofdstukken I en II.

529. A.w., 75.

530. Vgl. deel V, hoofdstuk I.

*Het belang van de groep*⁵³³

159. In de ontwikkeling van de mens speelt de groep een belangrijke rol. Dat geldt ook voor de catechese. In de groep leren kinderen met anderen omgaan; bij de jongeren is de groep van vitaal belang voor de vorming van hun persoonlijkheid; bij volwassenen wordt het onderling gesprek, het delen met elkaar en het besef dat men gezamenlijk als christen verantwoordelijkheid draagt, erdoor bevorderd.

De catecheet die bij het groepsgebeuren betrokken is en de dynamiek daarvan ziet en tot haar recht laat komen, erkent dat zijn eerste en specifieke opdracht is – een opdracht die hij ook vervult – om in naam van de kerk actief te getuigen van het evangelie, waarbij hij aan anderen de vruchten van zijn volwassen geloof kan doorgeven en op verstandige wijze hen kan prikkelen om gemeenschappelijk te zoeken naar het geloof.

De christelijke groep heeft niet alleen een didactisch aspect maar dient ook te doen ervaren wat een gemeenschap is, en een vorm te zijn van deelname aan het leven van de kerk. In de grote eucharistische gemeenschap vindt ze haar voltooiing en wordt ze ten volle zichtbaar. Jezus zegt: “Waar twee of drie in mijn Naam verenigd zijn, ben Ik in hun midden” (Mt 18,20).

*Sociale communicatie*⁵³⁴

160. “De eerste areopagus van de moderne tijd is de wereld van de communicatie, welke de mensheid tot een eenheid maakt ... De sociale communicatiemiddelen zijn zo belangrijk geworden dat zij voor velen het voornaamste instrument van informatie en vorming zijn dat het gedrag van enkelingen, gezinnen en maatschappijen leidt en inspireert.”⁵³⁵ Vandaar dat naast de talrijke traditionele middelen “het gebruiken van media essentieel is in evangelisering en catechese”.⁵³⁶ Inderdaad, “de kerk zou zich tegenover de Heer schuldig voelen, als ze geen gebruik maakte van deze krachtige middelen die door de menselijke geest van dag tot dag meer worden vervolmaakt; ... zij vindt daarin een moderne en doeltreffende kansel of leerstoel. Dankzij deze kan zij tot de massa spreken.”⁵³⁷

Er is een heel scala van dergelijke middelen: televisie, radio, pers, grammofoonplaten, bandopnamen, video- en audiocassetten, CD-rom en heel het gebied van de audiovisuele middelen.⁵³⁸ Elk daarvan speelt een eigen rol en elk moet op eigen wijze gebruikt worden. Men moet de eisen die elk stelt, respecteren en nagaan in hoeverre het van belang is.⁵³⁹ Een goed opgezette catechese kan niet buiten deze middelen. Men bewijst dus een echte dienst aan de zaak van het evangelie door te bevorderen dat de kerken elkaar helpen bij het bestrijden van de vaak zeer hoge kosten die het aankopen en beheren van deze middelen met zich meebrengen.

161. Om goed gebruik te kunnen maken van de media moeten de catecheten zich serieus erop toeleggen ze te leren kennen, te beheersen en deskundig en modern te gebruiken. Maar vanwege de grote invloed die de media uitoefenen op de cultuur, moeten zij beseffen “dat het niet voldoende is om ze te gebruiken voor de verspreiding van de christelijke boodschap en de leer van de kerk. Het is nodig de boodschap zelf te integreren in deze ‘*nieuwe cultuur*’ die geschapen wordt door de moderne communicatie ... met een nieuwe taal, nieuwe technieken en nieuwe psychologische gedragspatronen.”⁵⁴⁰ Alleen zo kan de boodschap van het evangelie met Gods genade tot ieder mens doordringen en “ieders persoonlijke instemming en inzet verwerven”.⁵⁴¹

162. Zij die werkzaam zijn in de mediawereld evenzeer als zij die er gebruik van maken, moeten de genade van het evangelie deelachtig kunnen worden. Vandaar dat de catecheten bepaalde categorieën mensen niet mogen vergeten, zoals degenen die professioneel werkzaam zijn in de media, aan wie ze moeten laten zien hoezeer het evangelie een wijde horizon van waarheid, verantwoordelijkheid en inspiratie biedt; de gezinnen – die zo blootgesteld zijn aan de invloed van de media – om ze te verdedigen, maar meer nog om hun meer kritische zin en opvoedkundig vermogen bij te brengen⁵⁴²; de generatie van de jongeren die de media gebruiken en creatief ermee

531. Vgl. AG 14; ADK 35; CT 24.

532. Vgl. EN 46.

533. ADK 76.

534. Vgl. a.w., 122-123; EN 45; CT 46; FC 76; CH 44; RM 37; Pauselijke Raad voor de Sociale Communicatiemiddelen, *Instructie Aetatis novae* (22 februari 1992); EA 71; 122-124.

535. RM 37.

536. *Aetatis novae*, 11.

537. EN 45.

538. Vgl. CT 46.

539. Vgl. ADK 122.

540. RM 37.

541. EN 45.

omgaan. Allen moeten erop gewezen worden dat “in het aanvaarden en aanwenden van de communicatiemiddelen zowel een opvoeding tot kritische zin, welke bezielde wordt door hartstocht voor de waarheid, nodig is, als een verdediging van de vrijheid, van de eerbied voor de persoonlijke waardigheid, van de verheffing van de authentieke cultuur van de volkeren”.⁵⁴³

DEEL IV

DOELGROEPEN VAN DE CATECHESE

“Ik stel u aan om een licht voor de volken te zijn: mijn heil moet reiken tot in de uithoeken der aarde” (Js 49,6).

“Zo kwam Hij ook in Nazaret, waar Hij was grootgebracht, ging volgens zijn gewoonte op de sabbatdag naar de synagoge en stond op om voor te lezen. Ze reikten Hem de boekrol van de profeet Jesaja aan. Hij opende de rol en vond de plaats waar geschreven stond: ‘De geest des Heren is over mij gekomen, omdat Hij mij gezalfd heeft. Hij heeft mij gezonden om aan armen de Blijde Boodschap te brengen, aan gevangenen hun vrijlating bekend te maken, en aan blinden dat zij zullen zien; om verdrukten te laten gaan in vrijheid, om een genadejaar af te kondigen van de Heer’. Daarop rolde Hij het boek dicht, gaf het terug aan de dienaar en ging zitten. In de synagoge waren alle ogen gespannen op Hem gevestigd. Toen begon Hij hen toe te spreken: ‘Het Schriftwoord dat gij zojuist gehoord hebt, is thans in vervulling gegaan’” (Lc 4,16-21).

‘Het Rijk gaat allen aan’⁵⁴⁴

163. Als Jezus met zijn werk begint, verkondigt Hij plechtig gezonden te zijn om de Blijde Boodschap te verkondigen aan de armen⁵⁴⁵, waarbij Hij doet verstaan dat het Rijk Gods bestemd is voor alle mensen, te beginnen bij de minst bedeeden, en Hij zal dit daarna ook door zijn leven bevestigen. Hij is de catecheet van het Rijk Gods voor alle mensen zonder onderscheid: groten en

kleinen, rijken en armen, gezonden en zieken, mensen nabij en veraf, joden en heidenen, mannen en vrouwen, rechtvaardigen en zondaars, het gewone volk en de gezagsdragers, individuen en groeperingen ... Hij heeft aandacht voor iedereen.

Hij bekommert zich om ieders noden – naar ziel en lichaam; Hij geneest en schenkt vergeving, verbetert en bemoedigt, met woorden en daden.

Toen Hij zijn leven op aarde voltooide, heeft Hij zijn leerlingen gevraagd om hetzelfde te doen, het evangelie te verkondigen aan ieder schepsel op aarde⁵⁴⁶, aan “alle volkeren” (Mt 28,19; Lc 24,27), “tot het uiteinde der aarde” (Hnd 1,8), “tot aan de vol-einding der wereld” (Mt 28,20).

164. Dit werk verricht de kerk al twee duizend jaren lang in een bonte verscheidenheid aan vormen van verkondiging en catechese; daarbij wordt zij steeds door de Geest van Pinksteren gedreven om haar evangelisatieplicht te vervullen “bij Griek en niet-Griek, bij ontwikkelden en ongeletterden” (Rom 1,14).

Op die wijze komt er een pedagogie van het geloof tot stand, waarin de catechese zowel openstaat voor de wereld als tegelijk op bewonderenswaardige wijze concrete vorm krijgt in het leven van degenen voor wie ze bestemd is.

Betekenis en doel van dit deel

165. Omdat de catechese aandacht heeft voor de verschillende levenssituaties van de betrokkenen⁵⁴⁷ gaat zij langs vele wegen hen tegemoet en past zij de christelijke boodschap en de pedagogie van het geloof bij hun behoeften aan.⁵⁴⁸

Let men op de geloofssituatie in de beginfase, dan wordt de weg gebaad voor de catechumenen en pas gedoopten; let men op de geloofsontwikkeling van de gedoopten, dan spreekt men over de catechese ter verdieping van het geloof of van een catechese tot herwinning van het geloof, bestemd voor mensen die nog op zoek zijn naar een wezenlijke richting in hun leven; let men op de fysieke en psychische ontwikkeling van de personen in verband met hun religieuze vorming, dan krij-

542. Vgl. FC 76.

543. Ch 44.

544. RM 15; vgl. EN 49-50; CT 35; RM 14;23.

545. Vgl. Lc 4,18.

546. Vgl. Mc 16,15.

gen we te doen met de catechese volgens de leeftijden. Let men daarentegen op de sociologisch bepaalde en culturele milieus waarin de mensen leven, dan neemt men een catechese ter hand volgens deze verschillende categorieën.

166. Het is onmogelijk om alle modellen van catechese te behandelen. Daarom wordt in dit gedeelte alleen gesproken over een aantal aspecten die in iedere situatie van toepassing zijn:

- algemene aspecten van de aanpassing (*hoofdstuk I*);
- catechese volgens de leeftijden (*hoofdstuk II*);
- catechese voor mensen die in bijzondere omstandigheden leven (*hoofdstuk III*);
- catechese in verschillende kaders (*hoofdstukken IV en V*).

Het vraagstuk van de inculturatie wordt vanuit praktisch oogpunt behandeld, refererend aan de inhoud van het geloof, de mensen en het culturele kader.

Het zal de taak zijn van de particuliere kerken om in hun nationale en regionale catechetische directoria nauwkeuriger richtlijnen te geven die aansluiten bij de plaatselijke situatie en behoeften.

Hoofdstuk I

Aanpassing aan de doelgroepen van de catechese: algemene aspecten

*De behoefte aan en het recht op gedegen catechese van iedere gelovige*⁵⁴⁹

167. Omdat ieder die gedoopt is, door God geroepen wordt tot een volwassen geloof, heeft hij behoefte aan, en dus ook recht op een aangepaste catechese. De kerk heeft dus als eerste taak om daarin naar behoren te voorzien.

Het is goed om aangaande dit punt er meteen op te wijzen dat degene voor wie het evangelie bestemd is, “een concrete, in een bepaalde situatie gewortelde, historische mens”⁵⁵⁰ is, die voortdurend, bewust of onbewust, beïnvloed

wordt⁵⁵¹ door psychologische, maatschappelijke, culturele en godsdienstige factoren.

In de catechese moet de catechisant een actieve, bewuste en verantwoordelijke rol kunnen spelen en niet een zwijgend en passief toehoorder zijn.⁵⁵²

*De behoefte en het recht van de gemeenschap*⁵⁵³

168. Bij alle aandacht voor het individu mag men niet vergeten dat de catechese bestemd is voor de gehele christelijke gemeenschap als zodanig en voor ieder die daar deel van uitmaakt. Het moge waar zijn dat de catechese haar rechtmatigheid en kracht aan ontleent aan heel het leven van de kerk, evenzeer is waar dat “de innerlijke groei van de kerk, haar beantwoorden aan Gods plan, wezenlijk van haar afhankelijk zijn”.⁵⁵⁴

De noodzakelijke aanpassing van het evangelie is dus ook een zaak en verplichting van de gemeenschap.

*Voor de aanpassing is vereist dat de inhoud van de catechese gezond en passend voedsel biedt*⁵⁵⁵

169. De “aangepaste verkondiging van het geopenbaarde Woord moet de wet van elke evangelisatie blijven”.⁵⁵⁶ Dit wordt ten diepste gemotiveerd door het geheim van de Menswording; het strookt met de elementaire pedagogische eisen voor echt menselijk verkeer, en het weerspiegelt de praktijk van de kerk in de loop der eeuwen.

Deze aanpassing moet verstaan worden als het moederlijk handelen van de kerk die in de mensen “Gods akker” (1Kor 3,9) ziet welke ze niet afwijst maar vervuld van hoop ontgint.

Ze treedt eenieder tegemoet, houdt ernstig rekening met de verschillende omstandigheden en culturen, en bewaart de onderlinge eenheid van alle mensen in het éne reddende Woord. Zo wordt het evangelie onverkort en met heel zijn bekoring als een gezond en aangepast voedsel overgedragen. Dit criterium moet de leidraad zijn bij ieders initiatieven en bij de persoonlijke creativiteit van de catecheet.

De aanpassing houdt rekening met de verschillende omstandigheden

547. Vgl. algemene Inleiding.

548. Vgl. ADK 77.

549. EN 49-50; CT 14; 35.

550. RH 13; vgl. EN 31

551. Vgl. RH 13-14; KKK 24.

552. Vgl. ADK 75.

553. Vgl. a.w., 21.

554. CT 13.

555. Vgl. GS 44; EN 63; CT 31; KKK 24-25.

556. GS 44. In dit deel IV wordt in navolging van het leerambt en om praktische redenen gebruikt gemaakt van de twee termen *aanpassing* en *inculturatie*. De eerste term heeft daarbij meer de betekenis van aandacht voor de personen, en de tweede voor bepaalde culturele kaders.

170. De aanpassing gebeurt overeenkomstig de omstandigheden waarin het Woord van God wordt overgedragen.⁵⁵⁷ Deze omstandigheden worden bepaald door de “verschillen in cultuur, leeftijd, geestelijke rijpheid, en sociale en kerkelijke omstandigheden van degenen tot wie de catechese zich richt”.⁵⁵⁸ Daaraan moet grote aandacht worden besteed.

Ook moet erop worden gewezen dat men, bij de aanpassing in de veelheid van omstandigheden, de mens altijd moet blijven zien in zijn totaliteit en eenheid zoals de visie van de kerk daarop is. De catechese staat dus niet stil bij de uitwendige elementen van een bepaalde situatie, maar houdt altijd rekening met de inwendige wereld van de mens, met de waarheid over de mens “de eerste weg als het ware die de kerk moet begaan”.⁵⁵⁹ Dit leidt tot een aanpassingsproces dat die naam alleen waardig is als men rekening houdt met de vragen, verwachtingen en diepe inwendige behoeften van de mens.

Hoofdstuk II

De catechese overeenkomstig de verschillende leeftijden

Algemene opmerkingen

171. Voor de christelijke gemeenschap is het absoluut noodzakelijk dat de catechese aangepast is bij de verschillende leeftijden. Immers, enerzijds speelt het geloof een rol bij de iemands ontwikkeling; anderzijds bestaat in iedere leeftijd fase het gevaar dat iemand van zijn geloof afdwaalt, en worden van een mens steeds weer nieuwe dingen gevraagd omwille van zijn christelijke roeping.

Terecht geeft men daarom verschillende soorten van catechese, ieder daarvan meer in het bijzonder toegespitst op bepaalde leeftijds- of andere groepen.⁵⁶⁰

Daarom moet men rekening houden met alle factoren die in het spel zijn zowel op het gebied van de natropologie en de ontwikkelingsleer als op dat van de theologie en de pastoraal; men moet ook gebruik maken van de op iedere leeftijdsgroep betrekking heb-

bende gegevens van de moderne menswetenschappen en de pedagogiek.

Ook dient men ernaar te streven dat de mensen tijdens de verschillende fasen van de weg naar het geloof dit geloof ook echt in zich opnemen. Men zie er met name op toe dat het proces van de kindercatechese harmonieus verloopt.

Om dezelfde reden verdient het aanbeveling om, pedagogisch gezien, de catechese van de volwassenen als uitgangspunt te nemen, en van daaruit de richting te bepalen van de voor andere leeftijdsgroepen bestemde catechese.

In dit hoofdstuk zullen we alleen bij wijze van voorbeeld enige algemene elementen aangeven. De verdere uitwerking daarvan laten we over aan de catechetische directoria van de particuliere kerken en Bisschoppenconferenties.

De volwassenencatechese⁵⁶¹

*De volwassenen tot wie de catechese zich richt*⁵⁶²

172. Als men met volwassenen spreekt over het geloof, moet men serieus rekening houden met de ervaringen, omstandigheden en problemen die zij in hun leven meemaken. Zij hebben veel en uiteenlopende geloofsvragen en behoeften.⁵⁶³ Men kan daarom onderscheiden:

- volwassen gelovigen die werkelijk naar hun geloofskeuze leven en oprecht verlangen om deze te verdiepen;
- volwassen gelovigen die weliswaar gedoopt zijn, maar nooit goed onderdicht zijn in het geloof, of zij die hun initiatie in het christelijk geloof niet hebben voltooid, of zij die zover van het geloof zijn afgedwaald dat men ze ‘halve catechumenen’ kan noemen⁵⁶⁴;
- niet-gedoopte volwassenen, voor wie het ware catechumenaat in eigenlijke zin bestemd is⁵⁶⁵;
- genoemd dienen ook te worden de volwassenen die afkomstig zijn van christelijke belijdenissen die niet in volledige gemeenschap zijn met de r.-k. kerk.

557. Vgl. RM 33.

558. KKK 24

559. RH 14.

560. Vgl. CT 45.

561. Vgl. ADK 20; 92-97; CT 43-44; COINCAT, *De volwassenencatechese binnen de christelijke gemeenschap*, 1990.

562. Vgl. ADK 20; CT 19; 44; COINCAT, 10-18.

563. Vgl. t.a.p.

*Elementen en criteria eigen aan de volwassenencatechese*⁵⁶⁶

173. De volwassenencatechese heeft betrekking op mensen die het recht en de plicht hebben om de in hen door God neergelegde kiem van het geloof tot wasdom te brengen⁵⁶⁷; ze richt zich op mensen die allerlei soorten maatschappelijke verantwoordelijkheden hebben en op hen die te maken hebben met soms zeer ingrijpende veranderingen en crisissen. Het geloof van de volwassene moet dan ook voortdurend verhelderd, versterkt en beschermd worden zodat het de christelijke wijsheid kan verwerven die zin, eenheid en hoop geeft aan alles wat hij in zijn persoonlijk, maatschappelijk en geestelijk leven meemaakt. De volwassenencatechese vraagt dat men zich aandachtig inleeft in hetgeen kenmerkend is voor het geloof van de volwassen christen, om te bepalen wat men zich erbij als doel stelt, waarover het zal gaan, wat voor omstandigheden in acht moeten worden genomen bij het voorhouden van de boodschap, welke de meest doeltreffende methodiek zal zijn en welke vorm en model gekozen moet worden. Bijzonder moet worden gelet op de persoon, identiteit en opleiding van de volwassenencatecheet en van hen die verantwoordelijk zijn voor deze catechese.⁵⁶⁸

174. Onder de criteria die de authentieke en doeltreffende volwassenencatechese waarborgen willen we op de volgende punten wijzen:⁵⁶⁹

- de aandacht voor het feit dat de doelgroep volwassen mannen en vrouwen zijn, voor hun ervaringen en problemen, hun geestelijke en culturele achtergrond, waarbij de onderlinge verschillen volkomen gerespecteerd moeten worden;
- de aandacht voor het feit dat de volwassenen leken zijn die krachtens hun doopsel geroepen zijn om “het rijk van God te zoeken juist door de tijdelijke aangelegenheden te behartigen en volgens de wil van God te regelen”⁵⁷⁰ en om heilig te worden⁵⁷¹;
- de aandacht voor de betrokkenheid van de gemeenschap, opdat deze de volwassen opvangt en steunt;
- de aandacht voor een systematisch

plan van pastorale zorg voor de volwassenen, waarin de liturgische vorming en de dienst van de naastenliefde een wezenlijk onderdeel uitmaken van de catechese.

*Algemene en bijzondere taken van de volwassenencatechese*⁵⁷²

175. Om aan de diepste verwachtingen van onze tijd te beantwoorden moet de volwassenencatechese het christelijk geloof volledig, authentiek en in volle samenhang voorhouden, zó als de kerk het verstaat: daarbij moet de verkondiging van het heil voorop worden gesteld; ze moet de talrijke moeilijkheden, verwarringen, vooroordelen en bezwaren van deze tijd verhelderen; ze moet de morele en geestelijke betekenis van de boodschap duidelijk maken; ze moet de volwassenen brengen tot de gelovige lezing van de heilige Schrift en tot de gebedspraktijk. De catechese kan veel steun vinden bij de *Katechismus van de katholieke kerk* en bij de daarop teruggaande catechismussen voor volwassenen van de particuliere kerken.

De volwassenencatechese heeft in het bijzonder de volgende taken:

- *Het bevorderen van de vorming en het ingroeien in de Geest van de verzenen Christus door geschikte middelen: sacramentenpedagogie, retraites, geestelijke leiding ...*
- *Leren hoe men in het licht van het geloof de maatschappelijke en culturele veranderingen in onze samenleving juist kan beoordelen.* Zo zal de christelijke gemeenschap kunnen zien welke de echte waarden zijn, maar ook welke de gevaren zijn van onze beschaving, en zal ze het juiste standpunt daartegenover kunnen innemen.
- *De godsdienstige en morele kwesties van onze tijd verhelderen*, dat wil zeggen de vraagstukken waarvoor de mensen tegenwoordig staan met betrekking bijvoorbeeld tot de publieke en persoonlijke moraal, de sociale kwesties, de opvoeding van de nieuwe generaties.
- *Uitleggen welke relatie er bestaat tussen tijdelijke en kerkelijke activiteit*, door duidelijk te maken wat de verschillen daartussen zijn, wat ze impliceren en hoe ze noodzakelijk elkaar wederzijds beïnvloeden. Daartoe moet de sociale leer van de kerk onderdeel zijn van de vor-

564. Vgl. CT 44.

565. Vgl. a.w., 19.

566. Vgl. ADK 92-94; CT 43; COINCAT 20-25; 26-30; 33-84.

567. Vgl. IKor 13,11; Ef 4,13.

568. Vgl. COINCAT 33-84.

569. Vgl. a.w., 26-30.

570. LG 31; vgl. EN 70; CH 13.

571. Vgl. CH 57-59.

572. Vgl. ADK 97.

ming van de volwassenen.

– *De rationele grondslagen van het geloof uiteen zetten.* Een juist inzicht in het geloof moet laten zien dat de geloofsact en de te geloven waarheden niet in tegenspraak zijn met de eisen van het menselijk verstand. Het evangelie is steeds actueel en toepasbaar. Daarom is het noodzakelijk een doeltreffende pastoraal te ontwikkelen voor christelijk denken en christelijke cultuur zodat men niet het slachtoffer wordt van bepaalde vormen van behoudzucht en fundamentalisme, en men willekeurige en subjectieve verklaringen kan vermijden.

– *Volwassenen leren verantwoordelijkheden op zich te nemen voor de zending van de kerk en het christelijk getuigenis in de samenleving.* De volwassene moet leren ontdekken, op zijn juiste waarde schatten en in praktijk brengen hetgeen hij van de natuur en de genade zowel als binnen de mensengemeenschap heeft ontvangen. Zo zal hij kunnen vermijden ten prooi te vallen aan de massificatie en anonimiteit die zo sterk in de moderne maatschappij heersen, en die leiden tot identiteitsverlies en onderwaardering voor de mogelijkheden en kwaliteiten van de individu.

*Bijzondere vormen van de volwassenencatechese*⁵⁷³

176. Er zijn situaties en omstandigheden waarvoor bijzondere vormen van catechese vereist zijn:

– De catechese van de christelijke initiatie of het volwassenencatechumenaat; het schema wordt uiteengezet in de *ordo initiationis christianae adultorum* (RICA).

– De catechese voor het volk van God in de traditionele, op de juiste wijze aangepaste, vormen tijdens het liturgisch jaar of in de buitengewone vorm van de missies.

– De voortgezette catechetische vorming voor hen die in de gemeenschap een vormende taak hebben: de catecheten of zij die zich met het lekenapostolaat bezighouden.

– De catechese bij gelegenheid van bijzonder belangrijke gebeurtenissen in het leven: huwelijk, de doop van de kinderen en andere initiatiesacramenten, moeilijke periodes bij de opvoeding

van de jeugd, bij ziekte, enzovoorts ...

Omstandigheden waarbij de mensen meer geneigd zijn om zich af te vragen wat de werkelijke betekenis van het leven is.

– De catechese bij bijzondere gebeurtenissen en ervaringen: beginnend beroepsleven, militaire dienst, emigratie ... Dat zijn veranderingen die tot geestelijke verrijking maar ook tot verwarring kunnen leiden, en die verhelderd en ondersteund moeten worden door Gods Woord.

– De catechese met betrekking tot het christelijk besteden van de vrije tijd, met name tijdens de vakantie en het toerisme.

– De catechese bij gelegenheid van bijzondere gebeurtenissen in het leven van de kerk en de maatschappij.

Al deze en nog zoveel andere bijzondere vormen van catechese zijn geen vervanging van het systematische, samenhangende en blijvende catechetische aanbod dat iedere kerkelijke gemeenschap aan de volwassenen moet doen.

De catechese voor peuters en kinderen⁵⁷⁴

*Situatie en belang van de peuter- en kinderleeftijd*⁵⁷⁵

177. Deze leeftijdsgroep, gewoonlijk verdeeld in de peuterleeftijd als het kind nog niet naar school gaat, en de kinderleeftijd, heeft in de ogen van het geloof en het verstand de aantrekkelijkheid van ontluikend leven. “Op de leeftijd van de kindsheid en de jeugd staan kostbare en effectieve mogelijkheden open zowel voor de opbouw van de kerk als voor het humaniseren van de maatschappij”⁵⁷⁶, en daarop moet worden ingegaan. Als kind van God dankzij het doopsel wordt de kleine door Christus een bevoorrecht lidmaat genoemd van het rijk van God.⁵⁷⁷

Om verschillende redenen heeft het kind meer nog dan in het verleden recht op respect en hulp, ook van de catechese, bij zijn groei als mens; het mag een christelijk kind daaraan nooit ontbreken. Zij die aan het kind het leven schonken en met de gave van het doopsel verrijkten, hebben de plicht de cate-

573. Vgl. deel I, hoofdstuk II; ADK 96.

574. Vgl. a.w., 78-81; CT 36-37.

575. A.w., 78-79; CH 47.

chese steeds te ondersteunen.

*Kenmerken van de catechese voor peuters en kinderen*⁵⁷⁸

178. De catechese voor de kleintjes hangt noodzakelijk samen met hun situatie en omstandigheden. Ze is het werk van verschillende elkaar aanvullende opvoedkundige factoren; sommige daarvan zijn bijzonder belangrijk en hebben een algemene geldigheid:

– De peuter- en kinderleeftijd, die ieder hun eigen kenmerken en benaderingswijze kennen, zijn de periode waarin zij voor het eerst het sociale leven leren kennen en ze in de huiselijke kring, op school en in de kerk opgevoed worden tot mens en christen. Voor het toekomstig geloofsleven is deze periode van doorslaggevende betekenis.

– Volgens een vast gebruik wordt in deze periode gewoonlijk de eerste christelijke initiatie voltooid die met het doopsel is begonnen. Met het ontvangen van de sacramenten wordt de systematische geloofsvorming en – opvoeding van het kind beoogd en zijn inleiding in het leven van de kerk.⁵⁷⁹

– Bijgevolg zal in de kindertijd de catechese bij uitstek een vormend karakter hebben en ernaar streven de menselijke mogelijkheden te ontwikkelen die de antropologische grondslag vormen voor het geloofsleven, zoals een gevoel van vertrouwen, het besef, alles zomaar gekregen te hebben, zichzelf te kunnen geven, op een ander een beroep te kunnen doen, blij in alles te mogen delen ... Centraal staat in de christelijke vorming van de kinderen dat zij leren bidden en vertrouwd gemaakt worden met de heilige Schrift.⁵⁸⁰

– Tenslotte zijn twee milieus van vitaal belang voor de opvoeding: het gezin en de school. De catechese die in het gezin wordt gegeven, is in zekere zin onvervangbaar, vooral vanwege de positieve en warme omgeving waarin ze gegeven wordt, vanwege het meeslepend voorbeeld van de volwassenen, en omdat daarmee het geloof voor het eerst ervaren en beleefd wordt.

179. Als het kind voor het eerst naar school gaat, treedt het binnen in een samenleving die groter is dan het gezin, en waarin het zijn verstandelijke en

affectieve vermogens en die van zijn gedrag verder kan ontwikkelen. Vaak krijgt het kind op school speciaal godsdienstondericht.

Voor dat alles is een constante samenwerking vereist tussen de catecheten, de ouders en het onderwijzend personeel.⁵⁸¹ De pastores moeten beseffen dat zij, door de ouders en opvoeders te helpen bij hun taak, bijdragen tot de opbouw van de kerk. Bovendien biedt dit werk een uitstekende gelegenheid voor volwassenencatechese.⁵⁸²

*Peuters en kinderen die vanuit hun gezin geen steun ontvangen op godsdienstig gebied of die niet naar school gaan*⁵⁸³

180. Er is een groeiend aantal kinderen en peuters die in het nadeel zijn, omdat ze op godsdienstig gebied niet goed door het gezin worden ondersteund, geen echt gezin kennen, niet naar school gaan, sociaal niet goed functioneren, onaangepast gedrag vertonen, of in een problematische omgeving verkeren. Velen van hen zijn zelfs niet gedoopt; bij anderen wordt het initiatieproces in het geloof niet afgemaakt. De christelijke gemeenschap dient de zorg voor hen op zich te nemen door edelmoedig, deskundig en realistisch te voorzien in hetgeen ze tekort komen, het gesprek aan te gaan met de gezinnen, geschikte vormen van onderwijs aan te bieden, en te zorgen voor een catechese die bij de concrete mogelijkheden en behoeften van de kinderen aansluit.

De jongerencatechese⁵⁸⁴

*Pubertijd, adolescentie en jongvolwassenheid*⁵⁸⁵

181. In het algemeen ziet men dat de jeugd het eerste slachtoffer is van de geestelijke en culturele crisis in de verschillende samenlevingen.⁵⁸⁶ Maar juist van hun inzet heeft men de hoogste verwachtingen voor een betere samenleving.

Dit moet een prikkel zijn voor de kerk om des te meer het evangelie moedig en op vindingrijke wijze aan de jeugd te verkondigen.

Wat dit betreft heeft de ervaring uitgewezen dat de catechese er goed aan

576. T.a.p.

577. Vgl. Mc 10,14.

578. ADK 78-79; CT 37.

579. Vgl. t.a.p.

580. Vgl. Congregatie voor de Goddelijke Eredienst, *Directorium voor de missen met kinderen* (1 november 1973): AAS 66 (1974), 30-46.

581. Vgl. ADK 79.

582. Vgl. a.w., 78, 79.

583. Vgl. a.w., 80-81; CT 42.

doet onderscheid te maken tussen de pubertijd, adolescentie en jongvolwassenheid, en daarbij rekening te houden met de resultaten van wetenschappelijk onderzoek en met de levensomstandigheden in de verschillende landen.

Het probleem van de puberteit is in de hoogst ontwikkelde landen het grootst: alsof men voor die leeftijdsfase geen oog heeft, houdt men niet voldoende rekening met de moeilijkheden, behoeften, menselijke en geestelijke mogelijkheden van de kinderen in de puberteit.

Het is de leeftijd waarop de jongen of het meisje, na het ontvangen van het vormsel, het sacramentele initiatieproces voltooit en van dan af totaal ophoudt met de geloofspraktijk. Deze houding verdient ernstige aandacht; ze vraagt een speciale pastorale zorg om uit te bouwen wat er nog over is van de initiële vorming.

Met betrekking tot de twee andere leeftijdsgroepen moet onderscheid gemaakt worden tussen de adolescenten en jong volwassenen, ook al is de grens daartussen moeilijk te bepalen. In grote lijnen is het de tijd in het leven die voorafgaat aan het moment dat ze de verantwoordelijkheden van volwassen op zich nemen.

Ook de jongerencatechese moet grondig herzien en uitgebouwd worden.

*Het belang van de jeugd voor de samenleving en de kerk*⁵⁸⁷

182. De kerk stelt haar “hoop” op de jeugd en ziet ze als “een grote uitdaging voor de toekomst van de kerk”.⁵⁸⁸

De snelle en onstuimige veranderingen op cultureel en maatschappelijk gebied, de toename van het aantal jeugdigen, de lange tijd dat ze tot de jeugd blijven behoren voordat ze de verantwoordelijkheden van volwassenen op zich nemen, het gebrek aan werkgelegenheid, en, in sommige landen, omstandigheden van voortdurende onderontwikkeling, de druk van de consumptiemaatschappij .... allemaal factoren die voor de jeugd een wereldbeeld scheppen van maar-moeten-afwachten, van ontgoocheling en vaak van verveling, ja zelfs van angst en marginalisering. Bij velen sluimert de nei-

ging van de kerk af te dwalen of tenminste een gevoel van wantrouwen tegenover haar. Vaak is de oorzaak daarvan dat ze geen geestelijke en morele steun van de kant van de gezinnen ondervinden en dat ze maar zwakke catechese hebben gekregen.

Van de andere kant zijn veel jongeren sterk op zoek naar zingeving, en verlangen ze naar saamhorigheid, maatschappelijke betrokkenheid en zelfs naar religieuze ervaringen ....

183. De catechese moet daaruit de volgende gevolgtrekkingen maken:

De zorg voor het geloof ziet allereerst de lichtzijden en schaduwen van de concrete situatie van de jeugd in de verschillende landen en milieus.

De kern van de catechese is de uitdrukkelijke uitnodiging van Christus aan de jongeling uit het evangelie⁵⁸⁹, een uitnodiging die met begrip voor hun problemen, op aan hen aangepaste wijze, tot alle jongeren gericht wordt. Het evangelie toont ze ons in rechtstreeks gesprek met Christus die aan hen hun ‘bijzondere rijkdom’ doet zien, en die hen tegelijk betreft in een proces van persoonlijke groei en ingroei in de gemeenschap, een proces dat van grote betekenis is voor het lot van de samenleving en van de kerk.⁵⁹⁰

Daarom mogen de jongeren niet louter beschouwd worden als object van de catechese maar ook als “actieve subjecten, die deelnemen aan de evangelisatie en bewerkers van de maatschappelijke vernieuwing”.⁵⁹¹

*Kenmerken van de jongerencatechese*⁵⁹²

184. Gezien de omvang van de taak zullen de catechetische directoria van de particuliere kerken en van de nationale en regionale Bisschoppenconferenties moeten uitmaken wat volgens hen in een bepaalde situatie het best kan gebeuren.

We wijzen op enkele algemene regels die voor allen opgaan:

– De catechese dient rekening te houden met de verschillen in godsdienstige situatie: er zijn jongeren die zelfs niet gedoopt zijn, anderen hebben hun christelijke initiatie niet voltooid of kennen een, soms ernstige, geloofscrisis, weer anderen willen een geloofskeuze

584. Vgl. ADK 82-91; EN 72; CT 38-42.

585. Vgl. ADK 83.

586. Vgl. Algemene Inleiding, 23-24.

587. Vgl. ADK 82; EN 72; MPD 3; CT 38-39; CH 46; TMA 58.

588. GE 2; CH 46.

589. Vgl. Mt 19,16-22; Johannes Paulus II, Brief aan de jeugd, *Parati semper* (31 maart 1985).

590. Vgl. *Parati semper*, 3.

doen of hebben dat al gedaan en willen daarbij geholpen worden.

– Men mag niet vergeten dat de catechese meer succes zal hebben, als ze gegeven kan worden in het kader van een wijdere pastorale zorg voor de jeugd, waarin aandacht wordt geschonken aan de problemen met betrekking tot hun leven. Daartoe moet de catechese zich van bepaalde procédés bedienen, zoals de analyse van de situatie, het gebruikmaken van de menswetenschappen en de pedagogiek, de samenwerking met leken en met de jongeren zelf.

– Goed georganiseerde groepsactiviteit, lidmaatschap van jeugdverenigingen⁵⁹³ en persoonlijke begeleiding van de jonge mens, met name geestelijke leiding, kunnen zeer dienstig zijn voor een doeltreffende catechese.

185. Onder de verschillende vormen van jongerencatechese moet men, al naargelang de gevallen, zorgen voor jeugdcatechumenaat tijdens de schoolleeftijd, catechese voor christelijke initiatie, catechese over speciale onderwerpen, andere min of meer toevallige en ongedwongen bijeenkomsten.

Meer in het algemeen dient de jongerencatechese in nieuwe vormen te worden aangeboden, waarbij men oog heeft voor de gevoeligheden en problemen van die leeftijd, die van theologische of ethische aard zijn, of betrekking hebben op de geschiedenis, de maatschappij ... De nodige aandacht moet worden besteed aan de opvoeding tot waarheid en vrijheid in de geest van het evangelie, aan de gewetensvorming, de opvoeding tot liefde. Ook het onderscheiden van de roeping, de christelijke inzet voor de samenleving, de missionaire verantwoordelijkheid moeten degelijk aan de orde komen.⁵⁹⁴

Toch moet erop gewezen worden dat de evangelisatie van de jongeren in onze tijd vaak meer een *missionair* dan een strikt *catechumenaal* karakter zal moeten hebben. Immers, de situatie vraagt vaak dat het apostolaat de jeugd op *menselijk en missionair vlak* stimuleert, als een eerste stap die nodig is om hen geleidelijk gunstiger te stemmen voor de eigenlijke catechese. Vandaar dat de realiteit vaak gebiedt om de *aan het*

catechumenaat voorafgaande activiteit binnen het totale vormingsproces meer aandacht te besteden.

Een van de moeilijkheden die men moet zien op te lossen is het verschil in 'taal' (*mentaliteit, gevoeligheden, smaak, stijl, woordgebruik ...*) tussen de jongeren en de kerk (*catechese, catecheten*). Daarom wordt de noodzaak benadrukt "de catechese aan te passen bij de jongeren" en in hun taal "de boodschap van Jezus weten te vertalen, met geduld en wijsheid en zonder haar te verraden".⁵⁹⁵

Ouderencatechese⁵⁹⁶

Ouderdom, gave van God aan de kerk

186. Het toenemend aantal ouderen in verschillende landen betekent voor de kerk een nieuwe en speciale pastorale uitdaging. Vaak worden zij beschouwd als lijdzame en zelfs hinderlijke personen; maar in het licht van het geloof moeten zij juist worden gezien als een gave van God voor kerk en samenleving. In de catechese hebben zij dezelfde rechten en plichten als alle christenen.

Men moet dus rekening houden met hun verschillende persoonlijke, familiale en maatschappelijke omstandigheden en met name met factoren als eenzaamheid en het gevaar dat niemand naar hen omziet. De familie heeft een belangrijke rol, omdat daarbinnen de geloofsverkondiging gebeuren kan in een warme en liefdevolle sfeer die meer dan wat ook de betekenis aantoot van het Woord.

In ieder geval moet bij de ouderencatechese het spreken over de inhoud van het geloof gepaard gaan met de hartelijke aanwezigheid van de catecheet en de gelovige gemeenschap. Daarom is het zeer wenselijk dat de ouderen volledig meedoen met het catechetisch gebeuren van de gemeenschap.

Catechese van de voltooiing en de hoop

187. De ouderencatechese schenkt bijzondere aandacht aan bepaalde aspecten van hun geloofssituatie. De oudere kan oud zijn geworden in een leven van hecht en rijk geloof: in dat geval wordt zijn afgelegde weg door de catechese tot voltooiing gebracht en helpt ze te

591. CH 46: vgl. ADK 89.

592. Vgl. a.w., 84-89; CT 38-40.

593. Vgl. ADK 87.

594. Andere belangrijke onderwerpen zijn: de verhouding tussen geloof en rede; het bestaan van God en wat dit betekent; het probleem van het kwaad; de persoon van Christus; de kerk; de objectieve orde van de moraal en het persoonlijk geweten; de ontmoeting tussen man en vrouw; de sociale leer van de kerk ...

595. CT 40.

596. Vgl. ADK 95; CH 48.

leven in dankbaarheid en vertrouwvolle verwachting. Het geloof en de geloofspraktijk van anderen is in mindere of meerdere mate verflauwd: dan biedt de catechese de mogelijkheid tot nieuw inzicht en religieuze beleving. Soms wordt iemand oud met zware geestelijke verwondingen en lichamelijke aftakeling: de catechese kan hem of haar dan helpen om in een houding van gebed, vergevingsgezindheid en innerlijke vrede met zo een situatie te leven.

In ieder geval moet de catechese hoop voorhouden aan de oudere, een hoop die berust op de zekerheid God voorgoed te zullen ontmoeten.

*Wijsheid en dialoog*⁵⁹⁷

188. In de bijbel is de oudere gelovige het symbool van de mens die rijk is aan wijsheid en vreze des Heren en die dus over een grote levenservaring beschikt; daardoor is hij in zekere zin de aangevoerde 'catecheet' van de gemeenschap. Hij getuigt van de geloofstraditie, is leermeester van het leven en bewerker van liefde. De catechese dient dit alles tot zijn recht te laten komen, ze moet de ouderen helpen om hun rijkdommen en mogelijkheden te ontdekken, en hen stimuleren voor de kleintjes – die vaak dol zijn op hun grootouders – voor de jongeren en de volwassenen catechetisch werk te verrichten. Dit zal bevorderlijk zijn voor een fundamentele dialoog tussen de generaties binnen de familie en de gemeenschap.

Hoofdstuk III

Catechese voor bepaalde situaties, mentaliteiten en milieus

*Catechese voor mensen met een handicap en voor invaliden*⁵⁹⁸

189. Iedere christelijke gemeenschap beschouwt mensen met een lichamelijke of verstandelijke handicap, mensen die lijden, en met name de kinderen onder hen, als personen naar wie de liefde van de Heer op de eerste plaats uitgaat. Een groeiende bewustwording in de maatschappij en de kerk, en de onmiskenbare vooruitgang van gespe-

cialiseerde pedagogiek maken het voor de gezinnen en andere opvoedingsmilieus mogelijk om aan deze mensen een bij hen passende catechese te geven waarop zij als gedoopten recht hebben; en zij die niet gedoopt zijn hebben er recht op, omdat zij tot het heil geroepen zijn. De liefde van de Vader voor de zwaksten onder zijn kinderen en de blijvende aanwezigheid van Jezus en van zijn Geest staan er borg voor dat iedere mens, hoe beperkt zijn mogelijkheden ook zijn, in heiligheid kan toeneemen.

Voor de geloofsopvoeding, waarbij in de eerste plaats het gezin is betrokken, zijn geschikte, bij de betrokkene aangepaste programma's nodig. Daarbij moeten de gegevens van de pedagogische wetenschap worden benut, en de geloofsvorming en -opvoeding zal het meest succes hebben als ze deel uitmaakt van de totale opvoeding van het individu. Van de andere kant moet worden vermeden dat deze noodzakelijk gespecialiseerde catechese los komt te staan van de algemene pastorale van de gemeenschap.

Daarom moet de gemeenschap van dergelijke catechese op de hoogte gebracht en erbij betrokken worden. De speciale eisen die deze catechese stelt, vragen van de catecheet een bijzondere deskundigheid; hun werk is des te verdienstelijker.

De catechese voor mensen aan de rand van de samenleving

190. Hetzelfde perspectief geldt voor de catechese aan mensen die bijna geheel of volledig buiten de samenleving zijn gesloten, zoals immigranten, vluchtelingen, zwervers, daklozen, chronische zieken, drugsverslaafden, gevangenen. Het plechtige woord van Jezus die zegt dat wat aan de 'minsten van zijn broeders' gedaan wordt, aan Hem wordt gedaan (Mt 25,40-45), is een garantie voor de genade die nodig is om onder dergelijk moeilijk publiek te werken. Om goede catechese te geven is het steeds nodig duidelijk inzicht te hebben in de verschillende situaties, en begrip voor ieders noden en vragen; geduldig en toegewijd zal gezocht moeten worden naar persoonlijk contact; men zal met vertrouwen en werke-

597. Vgl. CH 48.

598. Vgl. ADK 91; CT 41.

lijkheidszin te werk moeten gaan en vaak gebruik moeten maken van indirecte en toevallige vormen van catechese. Van harte zal de gemeenschap de catecheten bij dit werk dienen te steunen.

Catechese voor verschillende soorten groepen
191. Tegenwoordig zijn er mensen uit bepaalde beroepskringen en, in ruimere zin, uit bepaalde culturele kringen, voor wie de catechese bijzondere programma's moet gebruiken: de arbeiderswereld, de vrije beroepen, de kunstenaars, wetenschappers, studenten ... Het is zeer wenselijk dat de voor hen bestemde vormen van catechese opgenomen worden in het gemeenschappelijk gebeuren van de christelijke gemeenschap. Natuurlijk moet men met deze groepen op deskundige wijze en met aangepaste taal omgaan, zonder dat de boodschap die men wil overbrengen, geweld wordt aangedaan.⁵⁹⁹

Catechese voor de verschillende levenssituaties
192. De dienst van het geloof heeft tegenwoordig bijzonder oog voor de situatie waarin de mensen leven; daarin immers speelt zich zijn concrete bestaan af, verricht hij het werk dat hem is toevertrouwd, ondergaat hij allerlei invloeden en beïnvloedt hij van zijn kant anderen.

Grof geschetst zijn er twee belangrijke levenssituaties die onderling verschillende vormen van catechese nodig hebben: die van de mensen op het land en die van hen die in de stad wonen.

De catechese voor de plattelandsbevolking dient natuurlijk rekening te houden met hun specifieke noden, vaak samenhangend met armoede en ellende, en gepaard gaande met bijgelovigheid en angst maar ook met grote eenvoud, vertrouwen in het leven, saamhorigheidsbesef, geloof in God, trouw aan godsdienstige gebruiken.

De catechese voor mensen in de stad moet rekening houden met soms sterk uiteenlopende situaties, die kunnen gaan van mensen uit exclusieve rijke wijken tot hen die wonen in arme, achterstandsbuurtten. Ze leven vaak onder allerlei spanningen, er is veel verloop. Men heeft vaak de neiging in een

schijnwereld te vluchten; er heerst eenzaamheid en dikwijls gaat men anoniem door het leven.

Voor al die categorieën zijn een adequaat georganiseerde dienst van het geloof, goed opgeleide catecheten, geschikte hulpmiddelen en vertrouwelijkheid met de media vereist.

Hoofdstuk IV

De catechese in sociaal-religieuze context

*De catechese in complexe en pluralistische situaties*⁶⁰⁰

193. Talrijke gemeenschappen en individuen leven in een pluralistische en gesecculariseerde wereld⁶⁰¹, waar men vormen van ongeloof en godsdienstige onverschilligheid tegenkomt naast vormen van een bruisend cultureel en godsdienstig pluralisme. Bij velen ziet men soms een groot verlangen naar zekerheden en waarden; bij anderen verschillende vormen van pseudo-godsdienstigheid en geloof van twijfelachtig allooi. Geconfronteerd met dergelijke ingewikkelde situaties voelen christenen zich soms verloren en verward. Ze weten niet wat ze ermee aan moeten of wat ze moeten denken van alles wat ze horen. Ze praktiseren niet langer meer regelmatig, en leven alsof God niet zou bestaan; vaak vluchten ze in pseudo- of surrogaatgodsdiensten. Hun geloof wordt beproefd en bedreigd en loopt gevaar verstikt te raken als het niet voortdurend gevoed en gesterkt wordt.

194. In zo'n geval is een evangeliserende catechese noodzakelijk, dat wil zeggen "een catechese die als het ware door het evangelisch sap in leven wordt gehouden en door aan tijd en personen aangepaste woorden wordt verrijkt".⁶⁰² Deze catechese zal de christenen tot het besef dienen te brengen wat het betekent dat zij gedoopt zijn, dat zij gelovigen en leden van de kerk zijn, openstaan naar de wereld en daarmee in gesprek zijn. Ze zal hen herinneren aan de grondbeginselen van het geloof en stimuleren tot een werkelijk bekerings-

599. Vgl. CT 59.

600. Vgl. EN 51-56; MPD 15.

601. Vgl. algemene Inleiding, 23-24.

proces. Ze zal ingaan op de theoretische en praktische bezwaren, door de waarheid en betekenis van de christelijke boodschap duidelijker naar voren te brengen. Ze zal hen helpen om het evangelie in het leven van iedere dag te onderscheiden en ernaar te leven, hen leren om rekenschap te geven van de hoop die in hen leeft⁶⁰³, hen stimuleren om hun missionaire roeping te vervullen door getuigenis, dialoog en verkondiging.

*De catechese en de volkse religiositeit*⁶⁰⁴

195. Binnen de christelijke gemeenschappen vindt men bepaalde, zeer vurige vormen van zoeken naar God en van godsdienstig leven die vaak ontroerend zuiver zijn van bedoeling en die een vitaal aspect zijn van de katholieke werkelijkheid. Terecht heten ze 'volksdevotie'. "Er blijkt een zekere dorst naar God uit, zoals alleen de eenvoudigen en de armen van geest tot uitdrukking kunnen brengen; ze bieden de mogelijkheid tot edelmoedige inzet, wanneer het gaat om de verbreiding van het geloof. Ze brengen een diepe zin mee voor de onuitsprekelijke eigenschappen van God: namelijk zijn vaderschap, voorzienigheid, de aanwezigheid van zijn altijd durende en barmhartige liefde. Ze roepen in het hart van de mens een houding te voorschijn die men elders zelden aantreft: we bedoelen het geduld, de zin voor het kruis dat men moet dragen in het dagelijks leven, de onbaatzuchtigheid, de openheid voor anderen, de nauwgezette plichtsvervulling."⁶⁰⁵ Het gaat daarbij om een tegelijk rijke en zwakke werkelijkheid; het geloof dat eraan ten grondslag ligt moet gezuiverd en versterkt worden.

Vandaar dat er een catechese nodig is die in staat is om in te gaan op de inwendige en onloochenbare waarden van een dergelijke religieuze rijkdom, en daarbij de helpende hand te bieden om het risico van fanatisme, bijgeloof, syncretisme en godsdienstige onwetendheid te vermijden. "Mits goed geleid kan een dergelijke volksgodsdienstigheid er steeds meer toe bijdragen dat velen van ons volk werkelijk God gaan ontmoeten in Christus Jezus."⁶⁰⁶

196. Ook de Mariaverering van de gelovigen heeft allerlei vormen aangenomen, waarbij tijdstip en plaats, het gemoedsleven van de volken en hun culturele traditie een rol speelden. In de loop der tijden zijn bepaalde uitingsvormen van de Mariaverering afgesleten; vandaar dat een nieuwe catechese nodig is die de achterhaalde elementen eruit verwijdt, de onveranderlijke elementen benadrukt, en de leerstellige gegevens, vruchten van theologische studie die door het leergezag van de kerk worden voorgehouden, erin opneemt.

Deze catechese is uiterst noodzakelijk. Het zou ook goed zijn als ze de trinitaire, christologische en kerkelijke aspecten van de marialogie helder naar voren zou brengen. Tenslotte, bij de hernieuwing van de gebruikelijke mariadevotie of de introductie van nieuwe praktijken op dat gebied, moet voor de bijbelse, liturgische, oecumenische en antropologische inzichten een plaats worden ingeruimd.⁶⁰⁷

*De catechese en de oecumene*⁶⁰⁸

197. Iedere christelijke gemeenschap wordt van haar wezen uit door de heilige Geest bewogen om ter plaatse haar oecumenische roeping te beleven door deel te nemen aan de oecumenische dialoog en aan de initiatieven ter bevordering van de eenheid der christenen. Overall en altijd dient de catechese een "oecumenische dimensie"⁶⁰⁹ te hebben. Dat zal gebeuren door de schat van de gehele Openbaring die aan de r.-k. kerk is toevertrouwd, uiteen te zetten, met eerbiediging van de hiërarchie van waarheden.⁶¹⁰ Vervolgens moet de catechese duidelijk maken welke geloofsband er onder de christenen bestaat, en tegelijk de nog steeds bestaande onderlinge verdeeldheden verklaren en aangeven wat er gedaan moet worden om die te overwinnen.⁶¹¹ Ze moet opwekken tot een echt verlangen naar de eenheid en dit koesteren, met name door liefde voor de heilige Schrift. Tenslotte dient ze de jeugd en de volwassenen te leren leven in contact met de broeders en zusters van andere belijdenissen waarbij ze tegelijk hun eigen katholieke identiteit in ere houden en het geloof van de anderen respecteren.

602. EN 54.

603. Vgl. 1Pe 3,15.

604. Vgl. ADK 6; EN 48; CT 54.

605. EN 48.

606. T.a.p.

607. Vgl. Paulus VI, apostolische Exhortatie *Marialis cultus* (2 februari 1974), 24, 25, 29.

608. Vgl. ADK 27; MPD 15; EN 54; CT 32-34; Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen, *Oecumenisch Directorium; richtlijnen voor de toepassing van de beginselen en normen inzake de oecumenische beweging* (25 maart 1993), 61; TMA 34; Johannes Paulus II, Encycliek *Ut unum sint* (25 mei 1995), 18.

609. CT 32.

198. Gezien de verschillende christelijke belijdenissen kunnen de bisschoppen het verstandig en zelfs noodzakelijk achten dat er op het gebied van de catechese gestreefd wordt naar samenwerking met hen. Maar de katholieken dienen toch authentieke katholieke catechese te blijven krijgen.⁶¹² Op scholen die bevolkt worden door leden van verschillende christelijke belijdenissen, kan zo ook het godsdienstonderwijs oecumenische betekenis hebben, mits het loyaal de christelijke leer uiteenzet. Het biedt gelegenheid tot gesprek, waardoor onwetendheid en vooroordelen overwonnen kunnen worden en men elkaar beter gaat begrijpen.

De catechese en het jodendom

199. De catechese dient speciale aandacht te besteden aan de joodse godsdienst.⁶¹³ Immers, “de kerk, het volk van God in het Nieuwe Verbond, ontdekt bij het onderzoeken van haar eigen mysterie haar band met het joodse volk, waartoe God het eerst gesproken heeft”.⁶¹⁴

“Het godsdienstonderricht, de catechese en de prediking moeten mensen niet alleen vormen tot objectiviteit, rechtvaardigheid en verdraagzaamheid, maar ook tot begrip en dialoog. Onze beide tradities zijn zo nauw met elkaar verweven dat we niet langs elkaar heen kunnen leven. Daarom moet op alle niveaus ernaar gestreefd worden dat we elkaar leren kennen.”⁶¹⁵ Een van de doelstellingen van de catechese is met name iedere vorm van antisemitisme te overwinnen.⁶¹⁶

*De catechese en de andere godsdiensten*⁶¹⁷

200. Tegenwoordig leven de meeste christenen temidden van vele godsdiensten waaronder zij vaak een minderheid vormen. In een dergelijke situatie, met name met betrekking tot de islam, is de catechese bijzonder belangrijk en rust op haar een grote verantwoordelijkheid in verschillende richtingen.

Allereerst verdiept en versterkt ze door passende aanpassing of inculturatie het zelfbesef van de gelovigen, vooral waar ze een minderheid vormen. Ze confronteert noodzakelijkerwijze het evangelie van Jezus Christus met de boodschap van de andere godsdiensten.

Daartoe zijn natuurlijk hechte en vurige christelijke gemeenschappen nodig en goed opgeleide inheemse catecheten.

Vervolgens brengt de catechese besef bij voor het bestaan van andere godsdiensten. Ze stelt de gelovigen in staat om daarin de elementen te onderscheiden die tegen de christelijke boodschap indruisen, maar leert hen ook het zaad van het evangelie (*semina verbi*) te zien dat ze bevatten en dat een authentieke *voorbereiding op het evangelie* kan vormen.

Tenslotte bevordert de catechese bij alle gelovigen een levendige missionaire geest, die blijkt door een helder geloofsgetuigenis, een houding van respect en begrip voor elkaar, de dialoog, de samenwerking ten behoeve van de mensenrechten en de armen, en, waar mogelijk, door de openlijke verkondiging van het evangelie.

*De catechese en de “nieuwe religieuze bewegingen”*⁶¹⁸

201. In een sfeer waarin alles op godsdienstig en cultureel gebied gerelativeerd wordt, soms ook tengevolge van het wangedrag van christenen, ziet men tegenwoordig een wildgroei van ‘nieuwe religieuze bewegingen’, ook wel sekten genaamd. Het zijn er zoveel, ieder met een eigen naam en opzet, dat er moeilijk een systematisch en nauwkeurig overzicht van te geven valt. Niettemin ziet men eronder bewegingen van christelijke oorsprong, andere die uit oosterse godsdiensten afkomstig zijn, andere met esoterische achtergrond. Ze zijn reden tot zorg vanwege hun leer en hun praktijken die vaak wegdwalen van wat het christelijk geloof leert.

Het is dus noodzakelijk om onder de christenen wier geloof gevaar loopt, de “inzet te bevorderen voor een integrale en systematische evangelisatie en catechese die vergezeld gaat van een getuigenis door hun leven”.⁶¹⁹

Belet moet worden dat de gelovigen gevaar lopen door onwetendheid en vooroordelen; men dient hen te helpen om de Schrift op de juiste wijze te verstaan, stimuleren tot doorleefd gebed, beschermen tegen dwaalleraars; men moet hen ertoe brengen zich verant-

610. Vgl. UR 11.

611. Vgl. Oecumenisch Directorium, 190.

612. Vgl. CT 33.

613. Vgl. NA 4; Secretariaat voor de Eenheid der Christenen (Commissie voor de Betrekkingen met het Jodendom), *Joden en jodendom in de katholieke prediking en catechese* (24 juni 1985).

614. KKK 839.

615. *Joden en jodendom*, VII.

616. Vgl. NA 4.

617. Vgl. EN 53; MPD 15; CH 35; RM 55-57; KKK 839-845; TMA 53; *Dialoog en verkondiging* (19 mei 1991).

618. Secretariaat voor de Eenheid der Christenen, Secretariaat Voor De Niet-Christenen, Secretariaat voor de Niet-Gelovigen, Pauselijke Raad voor de Cultuur, Rapport *Het verschijnsel van de sekten of nieuwe religieuze bewegingen: uitdaging voor de pastorale*, in: *L'Osservatore Romano*, 7 mei 1986.

woordelijk te weten voor het geloof dat ze hebben ontvangen, en hen leren op de gevaarlijke situaties van eenzaamheid, armoede en lijden te reageren met de liefde van het evangelie. Deze nieuwe religieuze bewegingen zijn wellicht uitingen van godsdienstige behoeften; daarom zijn ze voor de evangelisering een “te ontginnen akker” waar de diepste vragen een antwoord kunnen vinden. “De kerk bezit een enorm erfdeel dat zij de mensheid kan aanbieden in Christus, die verklaart ‘de weg, de waarheid en het leven’ te zijn” (Joh 14,6).⁶²⁰

Hoofdstuk V

De catechese in sociaal-culturele context ⁶²¹

Catechese en hedendaagse cultuur ⁶²²

202. “Evenals van de evangelisatie in het algemeen, kunnen we ook van de catechese zeggen dat de bedoeling ervan is, de kracht van het evangelie aan te brengen in het hart van de menselijke cultuur en in de verschillende cultuurvormen.”⁶²³ We hebben reeds gesproken over de beginselen waardoor de aanpassing en inculturatie van de catechese moeten worden geleid.⁶²⁴ We kunnen er dus mee volstaan nogmaals te stellen dat iedere catechese een uitstekende leidraad vindt in de ‘geloofsregel’ die door het kerkelijk leeraamt wordt uiteengezet en verder door de theologie wordt uitgewerkt. Ook moet eraan herinnerd worden dat de geschiedenis van de catechese, met name in de tijd van de kerkvaders, in veel opzichten de geschiedenis is van de geloofsinculturatie, en als zodanig zorgvuldig bestudeerd en overwogen moet worden. Overigens is deze geschiedenis nooit voltooid en vraagt ze langere tijd om het evangelie steeds meer te integreren.

In dit hoofdstuk worden aanwijzingen gegeven hoe men deze taak kan vervullen, die even noodzakelijk als veeleisend en moeilijk is, en waar steeds het gevaar dreigt van syncretisme en andere misverstanden. Dit in onze tijd bijzonder belangrijke onderwerp vraagt om grondiger systematische en algemene bezinning op het catechetisch

gebeuren.

*Taken van de catechese met het oog op de inculturatie van het geloof*⁶²⁵

203. Deze taken vormen een organisch geheel, en wij vatten dit als volgt samen:

- een groot inzicht hebben in de cultuur van de mensen en in de mate waarin hun leven ervan doordrongen is;
- inzien dat het evangelie een culturele dimensie heeft; toegeven dat het evangelie niet spontaan uit een of andere culturele humus tevoorschijn komt; erkennen dat het evangelie niet los gemaakt kan worden van de cultuur waarin het eerst is opgevangen en waarin het in de loop der eeuwen concrete vorm heeft gekregen;
- de ingrijpende verandering, de bekering, verkondigen die de kracht van het evangelie – “overal omvormend en vernieuwend”⁶²⁶ – in de verschillende culturen teweegbrengt;
- getuigen dat het evangelie alle culturen overstijgt noch er slaaf van is, maar wel de mogelijke kiemen van het evangelie daarin weet te onderscheiden;
- bevorderen dat het evangelie verwoord wordt op een nieuwe wijze die aansluit bij de geëvangeliëerde cultuur, door te zoeken naar een geloofstaal die het gemeenschappelijk erfgoed is van de gelovigen en dus een wezenlijk element van gemeenschap;
- onverkort de geloofsinhoud bewaren van de kerk en ervoor zorgen dat, bij het voorhouden van de leerstellige formuleringen uit de traditie en de daarbij gegeven voorbeelden, men wel rekening houdt met de culturele en historische situatie van de catechisanten, maar steeds vermijdt de inhoud zelf te verminken of te vervalsen.

Methodiek

204. De catechese moet natuurlijk vermijden de cultuur naar haar hand te zetten, maar mag er niettemin geen genoegen mee nemen het evangelie eenvoudigweg als een ‘soort ornament’ eraan toe te voegen. Veeleer moet ze het evangelie “van binnen en vanuit het centrum van het leven en tot in de wortels van de cultuur en de culturen van de mens”⁶²⁷ voorhouden.

Daartoe is een dynamisch proces nodig met elkaar versterkende elemen-

619. *Het verschijnsel van de sekten of nieuwe religieuze bewegingen: uitdaging voor de pastoraal*, 5.

620. RM 38.

621. Vgl. deel II, hoofdstuk I; ADK 8; EN 20; 63; CT 53; RM 52-54; Johannes Paulus II, *Toespraak tot de leden van de Internationale Raad voor de Catechese*, in: *L'Osservatore Romano*, 27 september 1992; Congregatie voor de Goddelijke Eredienst en de Discipline der Sacramenten, *Instructie De Romeinse liturgie en de inculturatie* (25 januari 1995; Internationale Theologische Commissie, document *Commissio Theologica*, over Geloof en inculturatie (3-8 oktober 1988; vgl. ook Johannes Paulus II, *postsynodale apostolische Exhortatie Ecclesia in Africa* (14 september 1995).

622. Vgl. EN 20; 63; CT 53; RM 52-54; KKK 172-175.

623. CT 53.

624. Vgl. deel II, hoofdstuk I.

625. Vgl. CT 53.

626. CT 53.

ten: het streven om in de culturen van de volken als het ware een echo van Gods Woord (voorbode, aanroeping, teken ...) op te vangen; erin de echt evangelische elementen weten te onderscheiden, of althans die welke min of meer opening bieden voor het evangelie; uitzuiveren wat onder het teken staat van zonde (hartstochten, structureel kwaad ...) of van menselijke zwakte; het hart van de mensen openen om hen geleidelijk tot een radicale bekering te brengen tot God, tot dialoog en tot innerlijke rijping.

De noodzaak van en de criteria voor kritische beoordeling

205. In de fase van kritische beoordeling, die met name bijzonder nodig is wanneer men te doen heeft met een eerste poging en/of experiment, moet er goed op worden gelet of er geen syncretistische elementen in het catechetisch proces zijn binnen gedrongen. Mocht dat het geval zijn, dan zijn de pogingen om tot inculturatie te komen riskant en op verkeerd spoor, en moeten ze herzien worden.

Een authentieke catechese, maakt niet alleen de mens geestelijk vertrouwd met de inhoud van het geloof, maar raakt ook het hart en brengt een gedragsverandering tot stand. Haar vrucht is ook een dynamisch en een van het geloof doortrokken leven. Ze dicht de kloof tussen geloof en leven tussen de christelijke boodschap en de culturele leefwereld en brengt vruchten voort van heiligheid.

De verantwoordelijken voor het inculturatieproces

206. "Heel het volk Gods moet betrokken worden bij de inculturatie, niet slechts enige deskundigen, want, zoals men weet, weerspiegelt het volk de echte geloofszin, die nooit uit het oog verloren moet worden. De inculturatie moet wel geleid en gestimuleerd maar niet geforceerd worden, om geen negatieve reacties bij de christenen op te wekken; zij moet uitdrukking zijn van het leven van de gemeenschap, dat wil zeggen rijpen in de schoot van de gemeenschap, en niet uitsluitend de vrucht zijn van geleerde studies."⁶²⁸ Het specifieke doel van de inculturatie is het

evangelie vlees en bloed te doen worden, en dit werk vraagt dat allen die deel uitmaken van dezelfde culturele situatie – priesters, pastorale werkers (catecheten) en leken – aan de catechese deelnemen.

De geschiktste vormen en middelen

207. Onder de vormen die voor de geloofsinculturatie het meest geschikt zijn, moeten met name genoemd worden de jongeren- en volwassenencatechese, gezien de mogelijkheden die ze bieden om geloof en leven beter tot een eenheid te maken. Maar ook bij de christelijke initiatie van de kleine kinderen mag de inculturatie van het geloof niet worden verwaarloosd omdat dit grote culturele effecten met zich meebrengt: het verwerven van nieuwe motieven voor het leven, het vertrouwd raken met de taal van de bijbel en de sacramenten, de kennismaking met de historische betekenis van het christendom.

De liturgische catechese is een bijzonder geschikt middel, vanwege de talrijke tekens waarmee ze de boodschap overdraagt, en omdat ze zo toegankelijk is voor zo'n groot deel van het volk Gods. Ook moet nieuwe aandacht gegeven worden aan de inhoud van de lectionaria, de indeling van het liturgisch jaar, de zondagse homilieën en aan andere gelegenheden die bijzondere catechetische betekenis hebben (*huwelijken, uitvaarten, ziekenbezoek, feesten van patroonheiligen, enzovoorts*). Van groot belang blijft steeds de aandacht voor het gezin, want daar wordt de grondslag gelegd voor een levensechte overdracht van het geloof. Anderzijds is de catechese van bijzonder belang in multi-etnische en multiraciale situaties, want ze draagt ertoe bij de mogelijkheden van de verschillende groepen beter te onderkennen en ermee rekening te houden bij de wijze waarop het geloof ontvangen en op nieuwe wijze verwoord wordt.

*De taal*⁶²⁹

208. De geloofsinculturatie is in zekere zin een kwestie van taal. De catechese is verplicht de eigen taal van de boodschap te respecteren en tot zijn recht te doen komen, allereerst de taal van de

627. EN 20.

628. RM 54.

bijbel, maar ook de historische en traditionele taal van de kerk (*geloofsbelijdenis, liturgie*) en de taal van de leer (*dogmatische formuleringen*); maar even noodzakelijk moet de catechese contact zoeken met de vormen en termen uit de cultuur van de mensen op wie zij zich richt; tenslotte, de catechese dient op te wekken tot nieuwe uitdrukkingsvormen van het evangelie in de cultuur waarin het wortel heeft geschoten.

Bij het inculturatieproces van het evangelie moet de catechese niet bang zijn om de traditionele formuleringen en technische geloofstermen te gebruiken, maar ze dient uit te leggen wat die betekenen en wat de betekenis ervan is voor het leven. Anderzijds heeft ze de plicht “een taal te vinden die is aangepast aan de kinderen en de jongeren van onze tijd in het algemeen, en aan talrijke andere categorieën van mensen: een taal voor studenten, intellectuelen en wetenschapsmensen, voor analfabeten of mensen met een primitieve cultuur, voor lichamelijk of verstandelijk gehandicapten, enzovoorts”.⁶³⁰

De communicatiemiddelen

209. De communicatiemiddelen staan in nauw verband met de taal. Meest doeltreffend en verspreid zijn de *massamedia*. “De evangelisatie zelf van de moderne cultuur hangt grotendeels af van de invloed van de media.”⁶³¹ We verwijzen naar wat in dit Directorium gezegd is over dit onderwerp⁶³², maar herinneren toch aan enkele punten die nuttig zijn voor de inculturatie: de media meer tot hun recht doen komen vanwege hun specifieke communicatie-eigenschappen, waarbij de taal van beeld en woord in evenwicht moeten zijn; de zorg voor het bewaren van de echte religieuze betekenis bij de gekozen expressiemiddelen; het bevorderen van de kritische zin bij de ontvangers en hen stimuleren om dieper in te gaan op hetgeen de media hebben geboden; catechetische instrumenten produceren voor de massamedia; effectieve samenwerking onder allen die pastorale initiatieven ontplooiën.⁶³³

210. In het inculturatieproces neemt de catechismus een centrale plaats in. Allereerst de *Katechismus van de katholie-*

ke kerk, waarvan men “duidelijk moet weten te maken welke een grote scala van diensten ze biedt ... ook met het oog op de inculturatie, die, wil ze effect sorteren, nooit in waarheid tekort mag schieten”.⁶³⁴

De *Katechismus van de katholieke kerk* vormt een stimulans voor het schrijven van geëigende plaatselijke catechismussen waarin “de aanpassingen gerealiseerd worden die vereist zijn vanwege de verschillen in cultuur, leeftijd, geestelijke rijpheid, en sociale en kerkelijke omstandigheden van degenen tot wie de catechese zich richt”.⁶³⁵

De leefmilieus en de culturele stromingen

211. Het evangelie vraagt om een open en rijke catechese die de mensen durft bereiken op de plaats waar ze wonen en die zich op de centrale plaatsen van het leven durft manifesteren, daar waar allereerst de wezenlijke culturele uitwisselingen plaats hebben, zoals het gezin, de school, de plaats waar men werkt, de vrije tijd.

Het is ook van belang dat de catechese oog heeft voor en invloed uitoefent op die milieus waar de culturele stromingen sterker bijdragen tot het ontstaan en verspreiden van bepaalde leefstijlen, zoals de stedelijke gebieden, de stromen van toeristen en migranten, de jongerenwereld, en andere belangrijke maatschappelijke verschijnselen. Ook over andere culturele gebieden, ‘moderne areopagen’ geheten, “moet het licht van het evangelie schijnen”⁶³⁶, zoals daar zijn: de mediasector; de inzet van burgers voor vrede, ontwikkeling en bevrijding van de volken, en voor milieubehoud; het opkomen voor de rechten van de mens, vooral van minderheden, vrouwen en kinderen; de sector van wetenschappelijk onderzoek en internationale betrekkingen ...

Hoe te handelen in concrete situaties

212. Het inculturatieproces dat de catechese in gang zet, heeft steeds te maken met concrete en veelsoortige situaties.

We noemen enkele daarvan die het meest voorkomen en het belangrijkste zijn.

Allereerst moet er een onderscheid gemaakt worden tussen de inculturatie

629. Vgl. CT 59.

630. *T.a.p.*

631. RM 37.

632. Vgl. deel III, hoofdstuk II.

633. Vgl. ADK I 23.

634. Johannes Paulus II, *Toespraak tot de leden van de COINCAT, t.a.p.*

635. KKK 24; vgl. FD 4.

in landen die nog geen lang christelijk verleden hebben en waar de eerste verkondiging van het evangelie nog een duurzaam karakter moet krijgen, en de inculturatie in landen met een lange christelijke traditie waar behoefte is aan nieuwe evangelisatie.

Ook dient rekening gehouden te worden met situaties waar spanningen en conflicten dreigen vanwege een pluriforme etnische samenstelling van de bevolking, of vanwege soms ten hemel schreiende verschillen in ontwikkeling, vanwege de levensomstandigheden in en buiten de steden, dominante denk-systemen die in sommige landen onder invloed staan van massieve secularisering en in andere landen een sterk religieus stempel dragen.

Tenslotte moet bij inculturatie ook aandacht worden geschonken aan de stromingen die ter plaatse op cultureel gebied toonaangevend zijn en vertegenwoordigd worden door de verschillende maatschappelijke klassen en lagen van beroepen, zoals wetenschappers en cultuurdragers, arbeiders, jeugd, gemarginaliseerden, vreemdelingen, gehandicapten ...

In meer algemene zin “zal de vorming van de christenen in hoge mate rekening moeten houden met de plaatselijke menselijke cultuur, die aan de vorming als zodanig een bijdrage levert, en zal helpen om de waarden te onderscheiden die zowel in de traditie zijn gelegen als in de moderne levensomstandigheden worden aangereikt. Aandacht verdienen de diverse culturen, die tegelijk onder één en hetzelfde volk of natie kunnen bestaan.”⁶³⁷

*Taken van de plaatselijke kerken*⁶³⁸

213. Inculturatie is een opdracht voor de particuliere kerken en heeft betrekking op alle gebieden van het christelijk leven. De catechese is daar een onderdeel van. Omdat de inculturatie vanuit haar wezen tot stand komt in concrete en specifieke omstandigheden “zal een terechte aandacht voor de particuliere kerken de kerk daar alleen maar van doen groeien. Dat is beslist dringende noodzaak”.⁶³⁹ Terecht worden daartoe door de Bisschoppenconferenties bijna overal catechetische directoria (en soortgelijke instrumenten) opgesteld,

catechismussen en ander materiaal gepubliceerd, studie- en vormingscentra opgericht. In het licht van hetgeen in het voorliggend Directorium wordt gezegd, lijkt een herziening en modernisering van de plaatselijke richtlijnen noodzakelijk. Dit zal gebeuren als de studiecentra tot samenwerking worden aangespoord, gebruik gemaakt wordt van de ervaring van de catecheten, en de inbreng van het volk Gods bevordert wordt.

Geleide initiatieven

214. Gezien het belang van de zaak, en omdat een periode van studie en experimenten noodzakelijk is, moeten er initiatieven worden genomen die begeleid worden door de geestelijke herders:

- Het bevorderen van een wijdverspreide en allesdoordringende catechese waardoor de grootste hinderpaal voor alle inculturatie uit de weg kan worden geruimd, namelijk onwetendheid of verkeerde informatie. Dat zal de dialoog en directe betrokkenheid gemakkelijker maken van de mensen die het best kunnen aangeven welke wegen voor de verkondiging het meest geschikt zijn.
- Het opzetten van model-experimenten voor de geloofsinculturatie binnen een door de kerk opgesteld programma. Volgens de RICA is daarbij een bijzonder belangrijk rol weggelegd voor de praktijk van het catechumenaat van de volwassenen.
- Zijn er op een bepaald kerkelijk grondgebied talrijke etnische groepen met een eigen taal, dan is het goed de gidsen en directoria in de verschillende talen te laten vertalen, en door tussenkomst van de catechetische centra ervoor te zorgen dat voor iedere groep een passende catechese geboden kan worden.
- Ervoor zorgen dat tussen de plaatselijke kerken onderling en tussen hen en de Heilige Stoel een verstandhouding komt die gekenmerkt wordt door de wil om naar elkaar te luisteren en met elkaar verbonden te zijn. Daardoor zal kunnen worden nagegaan welke experimenten, programma's, maatstaven en instrumenten het meest bijdragen tot de inculturatie.

636. RM 37.

637. CH 63.

638. Vgl. deel V, hoofdstuk IV.

639. EN 63.

DEEL V

DE CATECHESE IN DE PARTICULIERE KERK

“Jezus ging de berg op en riep tot zich die Hij zelf wilde; en zij kwamen bij Hem. Hij stelde er twaalf aan om Hem te vergezellen en door Hem uitgezonden te worden om te prediken, met de macht duivels uit te drijven” (Mc 3, 13-15).

“Zalig zijt gij, Simon, zoon van Jona, want niet vlees en bloed hebben u dit geopenbaard maar mijn Vader die in de hemel is. op mijn beurt zeg Ik u: Gij zijt Petrus; en op deze steenrots zal Ik mijn kerk bouwen” (Mt 16, 17-18).

Bewogen door de heilige Geest brengt de kerk van Jeruzalem de kerken voort: “de kerk in Jeruzalem” (Hnd 8, 1); “de kerk Gods te Korinthe” (1Kor 1, 2); “de gemeenten van Asia” (1Kor 16, 19); “de christengemeenten van Judea” (Gal 1, 22); “de zeven kerken: Efeze, Smyrna, Pergamum, Tyatira, Sardes, Filadelfia, Laodicea” (Apk 2, 1 - 3, 22).

Betekenis en doel van dit deel

215. Alles wat in de vorige delen uiteen is gezet over de catechese, haar inhoud, pedagogie en doelgroepen, is gericht op de catechetische pastoraal in de particuliere kerk. In dit vijfde deel worden daarvan de voornaamste elementen behandeld.

216. Het eerste hoofdstuk is een bezinning op het catechetisch werk en zijn dragers. De catechese is een gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheid, waarbij bisschoppen, priesters, diakens, religieuzen en leken gelovigen, ieder in de mate van eigen verantwoordelijkheid en charisma, betrokken zijn.

De opleiding van de catecheten, die in hoofdstuk twee wordt besproken, is van beslissende invloed op de catechetische activiteiten.

Natuurlijk is het van belang dat de catechese van goed materiaal wordt voorzien, maar veel belangrijker is het goede catecheten op te leiden.

Het derde hoofdstuk gaat over de plaatsen waar in feite de catechese ge-

ven wordt.

Het vierde hoofdstuk behandelt de punten die meer in het bijzonder de organisatie van de catechese betreffen: de verantwoordelijke organen, de coördinatie van de catechese, en enige specifiek catechetische taken.

De richtlijnen en suggesties die in dit deel worden aangegeven kunnen niet onmiddellijk en overal tegelijk in alle delen van de kerk worden toegepast. Voor landen of gebieden waar de catechetische activiteit nog onvoldoende ontwikkeld is wijzen deze richtlijnen en suggesties op een aantal doelstellingen die in toenemende mate behaald moeten worden.

Hoofdstuk I

Het catechetisch dienstwerk in de particuliere kerken en degenen die dit werk verrichten

*De particuliere kerk*⁶⁴⁰
217. De particuliere kerk⁶⁴¹ of bisdom⁶⁴² is de plaats waar het evangelie verkondigd, doorgegeven en beleefd wordt. De particuliere kerk wordt gevormd door de gemeenschap van de leerlingen van Jezus Christus⁶⁴³ die zich in een maatschappelijk en cultureel bepaalde ruimte bevindt. De universele kerk is in iedere particuliere kerk “met alle wezenlijke kenmerken”⁶⁴⁴ aanwezig. De universele kerk, waarvan de eerste cel op Pinksteren door de heilige Geest werd bevrucht, “brengt de particuliere kerken als dochterkerken voort. Ze verwerkelijkt zich in deze kerken”.⁶⁴⁵ De universele kerk, het Lichaam van Christus, is op die wijze zichtbaar als een “corps van kerken”.⁶⁴⁶

218. De verkondiging van het evangelie en de eucharistie zijn de twee pijlers waarop de particuliere kerk berust en waaromheen zij zich verzamelt. Zoals de universele kerk, bestaat ook de particuliere kerk “om het evangelie te verkondigen”.⁶⁴⁷

De catechese is in iedere particuliere kerk een basisactiviteit van evangelieverkondiging. Daarmee biedt het bis-

640. Evenals in de rest van het Directorium heeft in dit vijfde deel de term ‘particuliere kerk’ betrekking op het bisdom en hetgeen daarmee gelijk gesteld wordt (cic 368). De term ‘plaatselijke kerk’ verwijst naar een groepering van particuliere kerken, duidelijk gelegen in een bepaalde regio of land, of zelfs in een groep van landen die door nauwe banden met elkaar verbonden zijn. Vgl. deel I, hoofdstuk III: *Catechese is een gebeuren van kerkelijke aard*, en deel II, hoofdstuk I: *Het kerkelijk karakter van de boodschap van het evangelie*.

641. Zoals in LG 26a wordt aangegeven, dragen de wettige plaatselijke vergaderingen van gelovigen de naam van kerken; vgl. de teksten uit de Schrift, waarmee dit deel V opent.

642. Vgl. cd 11.

643. De particuliere kerk wordt in de eerste plaats beschreven als “een deel van het volk van God” (CD 11).

644. Congregatie voor de Geloofsleer, Brief *Communio notio*, 7.

645. A.w., 9b.

646. LG 23b verwijst naar Hilarius van Poitiers: In Ps 14,3 (PL 9, 206) en Gregorius de Grote *Moralia*, IV, 7, 12 (PL 75, 643C).

647. EN 14.

648. Vgl. Hnd 2, 11.

649. *Communio notio* 7.

650. A.w., 9b; vgl. AG 4.

651. De uitdrukking *dienstwerk van de catechese* wordt gebruikt in CT 13.

652. Het is van belang te onderstrepen dat de catechese in de particuliere kerk het karakter aanneemt van een uniek dienstwerk. De particuliere kerk is een subject van de grote evangeliserende activiteit. Deze verkondigt het evangelie, draagt het over en viert het. Zij die *catechetisch* werkzaam zijn, ‘dienen’ dit dienstwerk en handelen ‘in naam van de kerk’. Dit ‘kerkelijk karakter’ van de catechese heeft grote implicaties op theologisch, spiritueel en pastoraal gebied.

653. Vgl. CT 16: Het gaat om een *onderscheiden* maar *gemeenschap-pelijke* verantwoordelijkheid. Vgl. ook noot 55 waarin het gebruik van de term ‘dienstwerk van het Woord’ in 50 wordt verduidelijkt.

Vervolg noten op blz. 81

dom aan al zijn leden en aan hen die tot Jezus Christus willen gaan een vormingsproces aan waardoor ze het evangelie in hun eigen culturele omgeving kunnen leren kennen, viëren, beleven en verkondigen. Op deze wijze kan door de leerlingen van Christus hun geloof, “ieder in de eigen taal”⁶⁴⁸, luidop worden beleden – wat het doel is van de catechese. Zoals met Pinksteren spreekt in onze tijd de kerk van Christus, “aanwezig en actief”⁶⁴⁹ in de particuliere kerken, “alle talen”⁶⁵⁰, want zij strekt als een groeiende boom haar wortels uit naar alle culturen.

Het dienstwerk van de catechese in de particuliere kerk

219. Onder alle bedieningen en diensten waarmee de particuliere kerk haar evangelisatie-opdracht vervult neemt het dienstwerk van de catechese een bijzondere plaats in.⁶⁵¹

Enige aspecten daarvan zijn:

a. In het bisdom is de *catechese een uniek dienstwerk*⁶⁵², dat in gezamenlijkheid wordt verricht door priesters, diakens, religieuzen en leken, in verbondenheid met de bisschop. Heel de christelijke gemeenschap moet zich ervoor verantwoordelijk weten. Maar al beoefenen priesters, religieuzen en leken de catechese gezamenlijk, toch doen ze dat op onderscheiden wijze, ieder naar de eigen staat in de kerk (*gewijde bedienaren, godgewijde personen, christengelovigen*).⁶⁵³ Dankzij hen en ieders verschillende rol biedt het dienstwerk van de catechese op volledige wijze het getuigenis aan van het Woord en van wat de kerk is. Zou een van deze vormen ontbreken, dan zou de catechese een deel van haar rijkdom en betekenis verliezen.

b. Van de andere kant betreft het een kerkelijke dienst die onmisbaar is voor de groei van de kerk. Het is geen werk dat in de gemeenschap op persoonlijke titel of uit puur eigen initiatief verricht kan worden; wat men doet gebeurt in naam van de kerk en krachtens de van haar ontvangen zending.

c. Onder de bedieningen en diensten in de kerk heeft het dienstwerk van de catechese een eigen karakter. Ze ontleent dit aan de specifieke rol die ze speelt in het evangelisatieproces. Als opvoeder tot het geloof speelt de cate-

cheet een andere rol dan de anderen die in de pastoraal werkzaam zijn (*op het gebied van liturgie, caritas, sociaal werk ...*), ook al moet hij of zij natuurlijk het werk altijd in samenspraak met hen verrichten.

d. Wil het dienstwerk van de catechese in het bisdom vruchtbaar zijn, dan moet het kunnen rekenen op andere mensen, die niet perse catecheet hoeven te zijn, maar die de catechetische activiteiten ondersteuning bieden door het vervullen van onmisbare taken, zoals de opleiding van de catecheten, het produceren van catechetisch materiaal, reflectie, organisatie en planning. Samen met de catecheten dienen ze het éne diocesane dienstwerk van de catechese, ook al hebben ze niet allen dezelfde rol of werken ze op dezelfde titel.

De christelijke gemeenschap en de verantwoordelijkheid voor de catechese

220. Catechese is een verantwoordelijkheid van heel de christelijke gemeenschap. De christelijke initiatie immers “moet niet alleen door catecheten of priesters, maar door heel de gemeenschap van de gelovigen worden verzorgd”.⁶⁵⁴ Ook de voortgaande geloofsvorming en -opvoeding is een zaak van de gehele gemeenschap. Vandaar dat de catechese een vormende activiteit is die ieder lid van de gemeenschap verricht op grond van de eigen verantwoordelijkheid die hij of zij heeft binnen de gemeenschap. De vele onderlinge betrekkingen daarin zullen de catechumenen en catechisanten helpen opgenomen te worden in, en actief deel te nemen aan het leven van de gemeenschap.

De christelijke gemeenschap moet het verloop van de catechetische processen blijven volgen, of het nu gaat om de kinderen, de jongeren of de volwassenen, en dat beschouwen als iets waarbij ze betrokken is en dat haar rechtstreeks aangaat.⁶⁵⁵ Het is ook de gemeenschap die, als het catechetisch proces is afgelopen, hen opneemt in een hartelijk milieu “waarin ze het geleerde zo volledig mogelijk kunnen beleven”.⁶⁵⁶

221. De christelijke gemeenschap geeft niet alleen veel aan hen die de catechese

ontvangen, maar krijgt op haar beurt ook veel van hen. Door zich gewonnen te geven aan Jezus Christus schenken de pasbekeerden, vooral de jongeren en volwassenen, aan de gemeenschap die hen opneemt een nieuwe menselijke en religieuze rijkdom. Zo groeit de gemeenschap en komt ze tot ontwikkeling. Want door de catechese komen niet alleen de gecatechiseerden maar ook de gemeenschap als zodanig tot volwassen geloof.

Ook al is de gehele christelijke gemeenschap verantwoordelijk voor de catechese en moeten al haar leden getuigen van het geloof, toch ontvangen slechts enkelen een kerkelijk mandaat als catecheet. Als begeleiding van de allereerst aan de ouders toekomende taak jegens hun kinderen vertrouwt de kerk de veeleisende taak om op systematische wijze het geloof binnen de gemeenschap over te dragen, officieel toe aan enkele, daartoe in het bijzonder geroepen leden van het volk van God.⁶⁵⁷

De bisschop, de eerstverantwoordelijke voor de catechese in de particuliere kerk

222. Het Tweede Vaticaans Concilie benadrukt het belang van de verkondiging en overdracht van het evangelie in het bisschopsambt: "Onder de voornaamste taken van de bisschoppen staat de prediking van het evangelie voorop."⁶⁵⁸ Bij het vervullen van die taak zijn de bisschoppen vóór alles de "verkondigers van het geloof"⁶⁵⁹ die nieuwe leerlingen naar Christus trachten te brengen en "authentieke leraren"⁶⁶⁰ die aan het hun toevertrouwde volk het geloof overdragen dat het moet belijden en waarnaar het moet leven. De missionaire verkondiging en de catechese zijn in het ambt van de bisschop nauw met elkaar verenigd. Om deze taak te vervullen, ontvangen de bisschoppen "de betrouwbare geestesgave van de waarheid".⁶⁶¹

De bisschoppen hebben "de allereerste verantwoordelijkheid voor de catechese, zijn de catecheten bij uitstek".⁶⁶² Men weet welk een bijzondere rol grote en heilige bisschoppen in de geschiedenis van de kerk hebben gespeeld. Hun geschriften en initiatieven hebben hun stempel gedrukt op de bloeiendste tijd van het catechumenaat.

Ze beschouwden de catechese als een van de meest fundamentele taken van hun ambt.⁶⁶³

223. Deze zorg voor het catechetisch gebeuren moet voor de bisschop reden zijn om in de particuliere kerk "de hoogste leiding van de catechese"⁶⁶⁴ op zich te nemen. Dit betekent onder meer:

– Ervoor zorgen dat in zijn kerk *daadwerkelijke prioriteit* gegeven wordt aan een actieve en doeltreffende catechese, "door mensen, middelen en instrumenten in te zetten, en natuurlijk ook de nodige geldelijke middelen".⁶⁶⁵

– Ervoor zorgen, de catechese te bevorderen door *rechtstreeks optreden* bij de overdracht van het evangelie aan de gelovigen, en tegelijk toe te zien op de authenticiteit van de belijdenis van het geloof, op de kwaliteit van de teksten en op de te gebruiken instrumenten.⁶⁶⁶

– "Een echt *enthousiasme voor de catechese* opwekken en in stand houden, een enthousiasme dat concreet gestalte krijgt in een passende en goed functionerende organisatie"⁶⁶⁷, in de diepe overtuiging van het belang van de catechese voor het christelijk leven in een bisdom.

– Maatregelen treffen dat "*de catecheten goed op hun taak worden voorbereid*, zodat zij de leer van de kerk terdege kennen en zich zowel theoretisch als praktisch de psychologische wetten en de pedagogische vakkennis eigen zullen maken".⁶⁶⁸

– In het bisdom een *globaal, goed ingedeeld en samenhangend programma voor de catechese* opstellen, dat beantwoordt aan de echte behoeften van de gelovigen en goed past in het kader van het diocesaan pastoraal plan. Bij het uitvoeren van dit programma kan het worden afgestemd op de programma's van de Bisschoppenconferentie.

Priesters, pastores en opvoeders in de christelijke gemeenschap

224. De eigen rol van de priester bij de catechese vloeit voort uit het wijdings-sacrament dat hij heeft ontvangen. Door dit sacrament worden de priesters, uit kracht van de zalving van de heilige Geest, met een speciaal merkteken getekend en zo aan Christus Hoge-

654. AG 14. CT 16 schrijft in dezelfde zin: "De catechese was en zal altijd een werk zijn waarvoor de gehele kerk zich verantwoordelijk moet voelen en dat zelfs moet verlangen". Vgl. ook MPD 12; RICA 41; CIC 774, 1.

655. "De catechese moet noodzakelijk geschraagd worden door het getuigenis van de kerkelijke gemeenschap" (ADK 35); vgl. deel IV, hoofdstuk II.

656. Ct 24.

657. "Behalve dit apostolaat, dat volstrekt alle gelovigen aangaat, kunnen de leken bovendien geroepen worden om op verschillende wijzen meer onmiddellijk met de hiërarchie mee te werken, in navolging van die mannen en vrouwen die de apostel Paulus bij zijn evangelische arbeid behulpzaam waren en zeer hard voor de Heer hebben gewerkt" (LG 33). Deze leer van het Concilie is neergelegd in CIC 228 en 759.

658. LG 25; vgl. CD 12a; EN 68c.

659. LG 25.

660. T.a.p.

661. DV 8.

662. Ct 63b.

663. Vgl. CT 12a.

664. A.w., 63c.

665. Ct 63d; vgl. CIC 775 paragraaf 1.

666. Vgl. CT 63c; CIC 823 paragraaf 1.

667. Ct 63d.

priester gelijkvormig gemaakt als bedienaren van het Hoofd, om heel zijn Lichaam, de kerk namelijk, als medewerkers van het bisschopsambt op te bouwen en te stichten.⁶⁶⁹ Krachtens deze ontologische configuratie met Christus is het ambt van de priester een dienst die de christelijke gemeenschap haar vorm geeft, en die de andere diensten en geestesgaven coördineert en versterkt. Wat de catechese betreft zijn de priesters uit hoofde van het wijdingssacrament “opvoeders in het geloof”.⁶⁷⁰ Ze spannen zich er dus voor in dat de gelovigen van de gemeenschap goed gevormd worden en tot volwassen christenen uitgroeien.⁶⁷¹

Maar, omdat zij zich bewust zijn dat hun “ambtelijk priesterschap”⁶⁷² in dienst staat van het “algemeen priesterschap van de gelovigen”⁶⁷³, bevorderen de priesters de roeping en het werk van de catecheten, en helpen hen een functie te vervullen die haar wortel heeft in het doopsel en die wordt uitgeoefend krachtens een door de kerk aan hen toevertrouwde zending. Zo wordt door hen de aanbeveling van het Tweede Vaticaans Concilie in praktijk gebracht dat vroeg “de eigen waardigheid van de leken en het aandeel dat ze hebben in de zending van de kerk te erkennen en te bevorderen”.⁶⁷⁴

225. Wat de catechese betreft zijn de eigen taken van de priester, met name van de pastoor⁶⁷⁵:

- in de christelijke gemeenschap het besef opwekken dat men *gezamenlijk verantwoordelijkheid draagt* voor de catechese – een taak waarbij alle gelovigen betrokken zijn – en op die wijze erkentelijkheid en waardering betonen voor de catecheten en hun zending;
- zorgen voor *basis-organisatie van de catechese* en voor een passende programmering, waarbij de catecheten zelf actief dienen te worden betrokken en men erop dient toe te zien dat de “catechese goed opgebouwd en goed gericht zij”⁶⁷⁶;
- *roepingen voor de dienst der catechese* bevorderen en onderscheiden, en als catecheet van de catecheten met de grootst mogelijke toewijding zorgen voor hun vorming;
- de catechetische activiteit opnemen

in het *plan van evangelisatie der gemeenschap* en veel zorg besteden aan het verband tussen catechese, sacramenten en liturgie;

- ervoor zorgen dat de catechese in zijn gemeenschap binding heeft met de *diocesane pastorale programma's*, en de catecheten helpen om actief mee te werken met een gemeenschappelijk diocesaan programma.

Uit ervaring blijkt dat de kwaliteit van de catechese in een gemeenschap voor een groot deel afhankelijk is van de aanwezigheid en het werk van de priester.

*De ouders, de eerste geloofsopvoeders van hun kinderen*⁶⁷⁷

226. De kinderen ontvangen het getuigenis van christelijk leven dat binnen het gezin door de ouders gegeven wordt in een sfeer van moederlijke en vaderlijke tederheid en respect. Zo ervaren en beleven de kinderen onbevengden de nabijheid van God en Jezus, zoals die in de ouders zichtbaar wordt, een eerste christelijke ervaring die hen vaak hun leven lang bij blijft. Het binnen het gezin ontwaken van het religieus besef bij het kind is iets wat door niets anders kan worden vervangen.⁶⁷⁸ Deze eerste initiatie wordt verder bevestigd, wanneer men bij gelegenheid van gebeurtenissen in het gezin of bij feesten “er zorg voor draagt de christelijke of godsdienstige betekenis van zulke gebeurtenissen in het gezin uit te leggen”.⁶⁷⁹ Nog sterker wordt deze initiatie als de ouders de meer methodisch gegeven catechese bespreken die de kinderen bij hun groter worden binnen de christelijke gemeenschap ontvangen, en als ze hen helpen om die innerlijk te verwerken. Inderdaad, “de catechese in het gezin gaat elke andere vorm van catechese vooraf, ze begeleidt die en verrijkt haar”.⁶⁸⁰

227. In het sacrament van het huwelijk ontvangen de ouders de genade en verantwoordelijkheid voor de christelijke opvoeding van hun kinderen⁶⁸¹, voor wie ze getuigen van de menselijke en godsdienstige waarden en deze aan hen overdragen. Dit tegelijk menselijk en godsdienstig opvoedkundig werk is een “werkelijke bediening”⁶⁸², waardoor het

668. Cd 14b; vgl. c.1c 780.

669. Vgl. po 8; 6; 12a; *Pastores dabo vobis*, 12.

670. Po 6b.

671. Vgl. c.1c 773.

672. Lg 10.

673. *T.a.p.* Met betrekking tot ‘de twee wijzen van deelname aan het ene priesterschap van Christus’, vgl. kkk 1546-1547.

674. Po 9b.

675. Vgl. c.1c 776-777.

676. Ct 64. Met betrekking tot deze basisoriëntatie die de priesters moeten geven aan de catechese, wijst het Tweede Vaticaans Concilie op twee fundamentele eisen: ‘Niet hun eigen wijsheid, maar het woord van God onderwijzen’ (po 4), en: “Het woord van God niet op een algemene en abstracte manier uitzetten ... maar toepassen op de concrete levensomstandigheden” (*t.a.p.*).

677. Vgl. de passage in hoofdstuk III van dit deel, die gewijd wordt aan *Het gezin als milieu of middel om in het geloof te groeien*. Daar wordt nagegaan welke de kenmerken zijn van de *gezinscatechese*. Dit nummer spreekt meer over de ouders als mensen die in de catechese werkzaam zijn; vgl. c.1c 226 paragraaf 2; 774 paragraaf 2.

678. Ct 68.

evangelie wordt overgedragen en zozeer straalt dat het gezinsleven wordt tot weg naar het geloof en leerschool van het christelijk leven. Wanneer de kinderen groter worden, heeft er een wederzijdse geloofsuitwisseling plaats en “wordt in een dergelijke catechetische dialoog door ieder ontvangen zowel als gegeven”.⁶⁸³

Daarom dient de christelijke gemeenschap zeer speciale aandacht te besteden aan de ouders. Door middel van persoonlijk contact, bijeenkomsten, cursussen en ook door een speciaal voor de ouders bestemde volwassenencatechese, zullen ze worden geholpen bij het uitvoeren van een taak, die tegenwoordig bijzonder gevoelig ligt, namelijk de geloofsopvoeding van hun kinderen. Met name is dat dringend noodzakelijk in streken waar de burgerlijke wet een vrije geloofsopvoeding verbiedt of bemoeilijkt.⁶⁸⁴ In dergelijke gevallen is alleen nog de “kleine kerk van het gezin”⁶⁸⁵ over als milieu waarin kinderen en jeugdigen een authentieke catechese kunnen ontvangen.

De rol van de religieuzen bij de catechese

228. De kerk doet voor het catechetisch werk met name een beroep op de godgewijde personen en wenst “dat de gemeenschappen van religieuzen het maximum van hun capaciteiten en mogelijkheden wijden aan het specifieke werk van de catechese”.⁶⁸⁶

De speciale bijdrage aan de catechese van mannelijke en vrouwelijke religieuzen en van leden van de sociëteiten van apostolisch leven berust op hun speciale levenswijze. Het voor het religieuze leven kenmerkende beoefenen van de evangelische raden is een gave voor de gehele christelijke gemeenschap. Hun originele en eigen bijdrage aan het catechetisch werk in het bisdom kan door priesters noch leken worden vervangen. Het originele van hun bijdrage is dat ze publiek ervan getuigen aan God gewijd te zijn, zodat ze levende tekenen worden van de werkelijkheid van het Koninkrijk: “Het is de professie van deze raden in een door de kerk erkende vaste levensstaat die het aan God ‘gewijde leven’ kenmerkt.”⁶⁸⁷ Ook al is iedere christen geroepen tot het beleven van de evangelische waarden,

toch zijn de godgewijde mensen “de belichaming van de kerk, die zich aan de radicale eisen van de zaligsprekingen wil wijden”.⁶⁸⁸ Samen met het getuigenis van de leken toont het getuigenis van de religieuzen het éne gelaat van de kerk die teken is van het Koninkrijk van God.⁶⁸⁹

229. “Heel wat religieuze families, zowel mannelijke als vrouwelijke, zijn ontstaan met het oog op de christelijke opvoeding van kinderen en jongeren, vooral van de meest verlatenen.”⁶⁹⁰

Trouw aan het charisma van hun stichter werken talrijke mannelijke en vrouwelijke religieuzen mee aan de diocesane volwassenencatechese. In de loop der geschiedenis “zijn de religieuzen heel sterk betrokken geweest bij de catechetische werkzaamheid van de kerk”.⁶⁹¹

Wanneer zij zich aan de catechese wijden, maken de religieuzen geen bijzaak van de charisma’s van hun stichting.⁶⁹² De charisma’s van de verschillende religieuze gemeenschappen doen niets af aan het specifieke karakter van de catechese, maar geven aan dat werk een eigen, vaak diep religieuze, sociale en pedagogische bijklank. De geschiedenis van de catechese bewijst welke vitaliteit het opvoedend werk van de kerk aan die charisma’s te danken heeft.

De lekencatecheten

230. Het catechetisch werk van de leken ontleent zijn eigen karakter aan de plaats die ze in de kerk innemen: “de leken is een seculiere karaktertrek bijzonder eigen”.⁶⁹³ De leken beoefenen de catechese op grond van het feit dat zij volop in de wereld staan, dezelfde betrokkenheid daarbij hebben als andere mannen en vrouwen, en dat zij het overdragen van het evangelie met een eigen invoelen en nuancering kleuren: “Deze evangelisatie ... verkrijgt een specifiek kenmerk en een bijzondere doelmatigheid door het feit, dat zij in de gewone levenssituatie van de wereld ter hand wordt genomen.”⁶⁹⁴

Immers, omdat zij de levenswijze delen van hen aan wie ze catechese geven, voelen de lekencatecheten bijzonder goed aan hoe zij het evangelie een concrete plaats kunnen geven in het leven van de mensen. De catechumenen

679. T.a.p.

680. T.a.p.

681. Vgl. CH 62; FC 38.

682. T.a.p.

683. CT 68; vgl. EN 71b.

684. Vgl. CT 68.

685. LG II; vgl. FC 36b.

686. CT 65; vgl. CIC 778.

687. KKK 915; vgl. LG 44.

688. EN 69; vgl. VC 33.

689. Vgl. VC 31 over *De onderlinge betrekkingen tussen de verschillende levensstaten*; vgl. KKK 932.

690. CT 65; vgl. RM 69.

691. CT 65.

692. Vgl. I Kor 12,4; LG 12b.

en catechisanten kunnen in hen een voorbeeld vinden hoe zij in de toekomst als gelovigen moeten leven.

231. De roeping van de leek tot de catechese vindt haar grondslag in het sacrament van het doopsel en wordt door het vormsel versterkt. Door deze sacramenten is “hij deelachtig geworden aan het priesterlijk, profetisch en koninklijk ambt van Christus”.⁶⁹⁵ Naast deze gemeenschappelijke roeping tot het apostolaat voelen sommige leken zich innerlijk door God geroepen tot de taak van catecheet. De kerk verwekt en onderscheidt deze roeping van godswege en verleent de zending om catechese te geven. Zo nodigt Jezus onze Heer mannen en vrouwen op speciale wijze uit om Hem, de Leermeester die zijn leerlingen vormt, te volgen. De persoonlijke uitnodiging van Jezus Christus en de verhouding die de catecheet met Hem heeft, zijn de ware drijfveer voor wat hij doet. “Het is uit deze op liefde gebaseerde kennis van Christus dat het verlangen voortkomt Hem te verkondigen, te ‘evangeliseren’ en anderen te brengen tot het ‘ja’ van het geloof in Jezus Christus.”⁶⁹⁶

Het gevoel, tot het geven van catechese geroepen te zijn, en de zending krijgen van de kerk om het te doen, kan verschillende graden van toewijding met zich meebrengen, afhankelijk van ieders karakter. Soms doet de catecheet aan dit werk mee gedurende beperkte tijd of zelfs alleen zo nu en dan, maar wat hij doet is er niet minder kostbaar om. Maar gezien het belang van het dienstwerk van de catechese is het wenselijk dat er in het bisdom een aantal religieuzen en leken zich in vast verband en officieel erkend, edelmoedig in verbondenheid met de priesters en de bisschop aan de catechese wijden, en zo aan dit diocesaan dienstwerk de kerkelijke vorm geven die het toekomst.⁶⁹⁷

Verskillende typen van catecheten waaraan tegenwoordig bijzonder behoefte is

232. De catechese moet aan uiteenlopende behoeften beantwoorden; vandaar dat de behoefte aan catecheten verschilt.

– ‘De catechisten in missiegebied’⁶⁹⁸ dragen bij uitstek de titel van catechist.

“Kerken die nu bloeien, zouden zonder hen niet zijn opgebouwd.”⁶⁹⁹ Sommigen hebben de “specifieke taak van de catechese”⁷⁰⁰ en anderen “verlenen hun medewerking aan verschillende vormen van apostolaat”.⁷⁰¹

– Omdat in sommige oudere christelijke kerken een groot gebrek heerst aan geestelijkheid, hebben ze een type van catecheet nodig dat min of meer gelijkt op die uit de missielanden. Men moet namelijk in dringende behoeften voorzien: het geven van geestelijke leiding aan de gemeenschap van *kleine groepjes plattelanders* die geen vaste priester hebben; het feit dat het goed zou zijn als men “in de volkswijken van de *grote wereldsteden* missionaire aanwezig zou zijn”.⁷⁰²

– In landen met een christelijk verleden waar een “nieuwe evangelisatie”⁷⁰³ gevraagd wordt, kan men niet buiten de *jongeren catecheet* en de *volwassenen catecheet* om het proces van de initiatiecatechese te begeleiden. Ook moeten zij voor de voortgaande catechese zorg dragen. Daarbij is de rol van de priester ook van fundamenteel belang.

– De *catecheet voor de kinderen en jongeren* blijft onmisbaar. Hij heeft de delicate taak om “het eerste catechismus-onderricht te geven, voor te bereiden op het sacrament van de biecht, op de eerste communie en op het vormsel”.⁷⁰⁴ Deze taak is tegenwoordig nog harder nodig, als de kinderen en jongeren “thuis geen behoorlijke godsdienstige vorming ontvangen”.⁷⁰⁵

– Men moet ook zorgen voor de opleiding van de *catecheet die zich bezighoudt met bijeenkomsten ter voorbereiding op de sacramenten*.⁷⁰⁶ Hij houdt zich bezig met de wereld van de volwassenen, met name bij gelegenheden als het doopsel, de eerste communie van hun kinderen, of sacramentele viering van hun huwelijk. Het is een heel eigen taak die vraagt de mensen hartelijk tegemoet te treden, hen in te wijden in het geloof en hen in hun geloofsleven eventueel te begeleiden.

– Andere soorten catecheten worden dringend gevraagd voor mensen die in bijzonder gevoelige situaties verkeren, zoals *de ouderen*⁷⁰⁷ aan wie het evangelie gebracht moet worden op een aan hun leeftijd aangepaste wijze; *de verstandelijk*

693. A.w., 31; CH 15 geeft een gedetailleerde analyse van dit ‘seculier karakter’.

694. LG 35.

695. AA 2b; vgl. *Rituale Romanum, Ordo Baptismi Parvulorum*, 62, Editio Typica, Typis Polyglottis Vaticanis 1969; RICA 224.

696. KKK 429.

697. Het Wetboek van Canoniek Recht stelt dat het kerkelijk gezag officieel een kerkelijk ambt of taak aan de leken kan toevertrouwen, afgezien van het feit of het al dan niet formeel als niet-gewijd ‘dienstambt’ is ingesteld: “Leken die geschikt bevonden worden, zijn bekwaam om door de gewijde Herders aangenomen te worden voor die kerkelijke ambten en taken (*officia ecclesiastica et munera*) die zij volgens de voorschriften van het recht kunnen vervullen” (CIC 228 paragraaf 1); vgl. EN 73: CH 23.

698. CT 66b; vgl. GCM.

699. CT 66b.

700. GCM 4.

701. T.a.p.

702. CT 45; vgl. RM 37, ad b, paragraaf 2.

703. A.w., 33.

of lichamelijk gehandicapt en zij die aanpassingsmoeilijkheden hebben, voor wie een speciale catechetische methode nodig is⁷⁰⁸ en die daarnaast ook volwaardige leden moeten worden van de gemeenschap; de migranten en de mensen die door de moderne ontwikkelingen aan de rand van de samenleving terechtkomen.⁷⁰⁹

– Ook andere typen van catecheten zijn aan te bevelen. Door de eigen culturele en godsdienstige situatie te analyseren zal iedere particuliere kerk ontdekken waaraan ze zelf behoefte heeft en dan op realistische wijze zorgen voor de soorten catecheten die zij behoeft. Haar wezenlijke taak zal zijn de opleiding van de catecheten te organiseren en er leiding aan te geven.

Hoofdstuk II

De opleiding voor de dienst der catechese

De pastorale zorg voor de catecheten in de particuliere kerk

233. Opdat het catechetisch dienstwerk in de particuliere kerk goed kan functioneren, moet gezorgd worden voor passende pastorale zorg voor de catecheten. Daarbij moet met name aan het volgende aandacht worden geschonken:

– Men dient ernaar te streven in de parochies en christelijke gemeenschappen *roeping* te wekken voor de catechese. Omdat er tegenwoordig zo uiteenlopende behoeften aan catechese zijn, moet men verschillende typen van catecheten zien te vinden. “Er zijn gespecialiseerde catecheten nodig.”⁷¹⁰ Hiervoor moeten selectiecriteria worden vastgesteld;

– Zorgen voor een aantal *catecheten met volledige dagtaak*, die zich met meer kracht en vastheid aan de catechese wijden⁷¹¹, en daarnaast ook zorgen voor *catecheten in deeltijd*, die in het algemeen talrijker zullen zijn.

– Ervoor zorgen dat de *catecheten meer evenwichtig verdeeld* worden over de verschillende doelgroepen. Wanneer men zich bijvoorbeeld bewust wordt dat er een jongeren- en volwassenencatechese nodig is zal dit leiden tot een gro-

ter evenwicht met betrekking tot het aantal catecheten die met jongere kinderen werken.

– Zorgen voor *stuwende krachten die verantwoordelijk zijn* voor het catechetisch gebeuren binnen het bisdom, het dekenaat en de parochie.⁷¹²

– Zorgen voor een *passende vorming van de catecheten*, zowel wat de basisvorming betreft als aangaande de voortgezette vorming.

– Zorgen voor *persoonlijke en geestelijke aandacht voor de catecheten, individueel en als groep*. In de betrokken christelijke gemeenschappen is dat voornamelijk de taak van de priesters.

– *Het werk van de catecheten afstemmen* op dat van de andere mensen die binnen de christelijke gemeenschap pastoraal werk verrichten, zodat er in de evangelisatie-arbeid samenhang is, en de catecheten niet alleen worden gelaten, min of meer buiten de gemeenschap blijven staan.

Het belang van de vorming van de catecheten

234. Al deze taken gaan uit van de overtuiging dat pastoraal werk dat niet door goed gevormde en opgeleide mensen wordt verricht, aan kwaliteit inboet. De hulpmiddelen bij de catechese zouden nergens toe dienen als ze niet gebruikt zouden worden door goed gevormde catecheten. Daarom mag men de *adequate vorming van de catecheten* niet verwaarlozen omwille van het schrijven van nieuw materiaal of een betere organisatie van de catechese.⁷¹³

In de diocesane catechetische pastoraal dient dan ook absolute prioriteit te worden gegeven aan *vorming van de leken catecheten*. Tegelijk – en dit is werkelijk van doorslaggevend belang – moet gezorgd worden voor de *catechetische vorming van de priesters*, zowel in het studieplan van de seminarieopleiding als tijdens de voortgezette vorming. Aan de bisschoppen wordt gevraagd zeer gewetensvol voor deze vorming zorg te dragen.

Aard en doel van de vorming van de catecheten

235. De vorming beoogt de catecheten bekwaam te maken om het evangelie over te dragen aan hen die zich aan

704. Ct 66a.

705. T.a.p.; vgl. a.w., 42.

706. Vgl. ADK 96c.

707. Vgl. Ct 45; vgl. ADK 95.

708. Vgl. a.w., 91; Ct 41.

709. A.w., 45a.

710. GCM 5.

711. Het Tweede Vaticaans Concilie onderscheidt twee typen catecheten: “zij die zich geheel aan dit werk wijden” en “hulp catecheten” (vgl. AG 17). Dit onderscheid wordt in GCM 4 overgenomen met de termen “catecheten met een volledige dagtaak” en “deeltijds catecheten”.

712. Vgl. A.w., 5.

Jezus Christus willen toevertrouwen. Het doel van de vorming is dus de catecheet te leren hoe hij moet communiceren: “Het wezenlijk doel en de kern van de catechetische vorming bestaat hierin, dat men de cursist geschikt en bekwaam maakt om de evangelische boodschap aan anderen mee te delen.”⁷¹⁴

Het doel van de catechese, namelijk Christus centraal te stellen zodat de band van de bekeerling met Jezus Christus bevorderd wordt, bepaalt heel sterk de vorming van de catecheten.⁷¹⁵ Deze vorming beoogt immers de catechist ertoe te brengen om doeltreffend een catechetisch proces te begeleiden waarvan de noodzakelijke fasen zijn: Jezus Christus verkondigen; diens leven doen kennen en het plaatsen binnen heel de heilsgeschiedenis; het geheim uiteenzetten van de Zoon van God die omwille van ons heil is mens geworden; tenslotte de catechumeen of catechisant helpen om door de initiatiesacramenten zich met Jezus Christus te identificeren.⁷¹⁶ In de voortgaande catechese zal de catecheet op deze basiselementen verder ingaan.

Dit christologisch perspectief is van directe invloed op de eigen persoonlijkheid van de catecheet en op zijn vorming. “*De eenheid en harmonie van de catecheet moeten gezien worden in een christocentrisch licht, en worden tot stand gebracht in een grote vertrouwelijkheid met Christus en met de Vader, in de Geest.*”⁷¹⁷

236. Omdat de vorming bedoelt de catecheet geschikt te maken om in naam van de kerk het evangelie over te dragen, heeft ze daardoor alleen al een kerkelijk karakter. De vorming van de catecheten is alleen maar een hulp om hen te leren het evangelie op dezelfde wijze als de kerk bewust en dagelijks te beleven, zodat ze bekwaam zullen worden om het uit haar naam over te dragen.

Meer concreet gezegd, de catecheet raakt tijdens zijn vorming verbonden met het verlangen van de kerk die als bruid “haar trouw aan de bruidegom gaaf en zuiver behoudt”⁷¹⁸, en als “moeder en lerares” het evangelie ongerept wil overdragen, het aanpassend aan alle culturen, leeftijden en situaties. Deze

kerkelijke aard van de overdracht van het evangelie doordringt heel de vorming van de catecheten.

Criteria voor de vorming van de catecheten
237. Om voor de vorming van de catecheten een goed plan op te stellen moet eerst aandacht geschonken worden aan een aantal criteria die in meerdere of mindere mate op die vorming van invloed zijn.

– Het gaat er allereerst om, catecheten te vormen voor de *evangelisatiebehoeften* van onze tijd met haar waarden, uitdagingen en schaduwzijden. Daartoe zijn catecheten nodig met een diep geloof⁷¹⁹, een duidelijke christelijke en kerkelijke identiteit⁷²⁰ en een grote maatschappelijke gevoeligheid.⁷²¹ Heel het vormingsprogramma moet met deze aspecten rekening houden.

– Bij de vorming moet rekening gehouden worden met het begrip *catechese* zoals de kerk dat tegenwoordig ziet. De catecheten moeten zó worden gevormd dat ze in staat zijn niet alleen onderricht te geven maar ook een alomvattende christelijke vorming door “het verrichten van de taken van inwijding, opvoeding en onderricht”.⁷²² Met andere woorden, catecheten dienen gevormd te worden tot zowel leermeesters als opvoeders en getuigen.

– Voor het *catechetisch moment dat de kerk nu beleeft* zijn catecheten nodig die “boven de uiteenlopende eenzijdige meningen”⁷²³ kunnen blijven staan en een volle complete catechese weten te geven, catecheten die alle aspecten van waarheid en betekenis van het geloof, orthodoxie en orthopraxie, kerkelijke en maatschappelijke betekenis met elkaar weten te verenigen. De vorming moeten ertoe bijdragen dat de elementen van deze polen waartussen mischien spanningen bestaan, elkaar wederzijds verrijken.

– Bij de vorming van leken catechisten mag men niet voorbijgaan aan *de eigen aard van de leek in de kerk* en men mag haar niet beschouwen als enkel maar een beknopte vorm van de aan priesters of religieuzen gegeven vorming. Men moet wel beseffen dat hun apostolische vorming een speciaal karakter krijgt door het feit zelf van het in de wereld zijn van de leek en door de leken spiri-

713. Vgl. ADK 108a.

714. A.w., 111.

715. Vgl. CT 5. Deze tekst beschrijft hoe de catechese bedoelt de persoon van Christus geheel centraal te stellen. Ze bepaalt welke deze centrale plaats van Christus is met betrekking tot de inhoud van de catechese, met betrekking tot het antwoord van degene voor wie de catechese bestemd is (het *ja-woord* aan Jezus Christus) en met betrekking tot de spiritualiteit van de catecheet en van zijn vorming.

716. Wij beschrijven hier de vier fasen in het doopsel-catechume-naat, gezien vanuit een perspectief waarin Christus centraal staat.

717. GCM 20.

718. LG 64.

719. Vgl. ADK 114.

720. Vgl. GCM 7.

721. Vgl. a.w., 13.

722. ADK 31.

tualiteit.

– Tot slot, het is bijzonder belangrijk welke pedagogie bij de vorming gebruikt wordt. Als algemene richtlijn moet onderstreept worden dat er samenhang moet zijn tussen de algemene vormingspedagogie van de catecheten en de pedagogie die typisch is voor een catechetisch proces.

Het zou voor de catecheet zeer moeilijk zijn, een stijl van werken en aanvoelen te moeten verzinnen waarmee hij niet vertrouwd zou zijn gemaakt tijdens zijn eigen vorming.

De aspecten van de vorming van de catecheet: wezen, kennis en vaardigheden 238. In de vorming van de catecheet zijn verschillende aspecten te onderscheiden. Het belangrijkste aspect is dat wat hij is als mens en als christen. Boven alles moet de vorming hem helpen rijpen als mens, als gelovige en als apostel. Vervolgens moet de catecheet voor het goed vervullen van zijn taak over kennis beschikken. Hij moet trouw zijn zowel aan de boodschap als aan de mens, en daarvoor is vereist dat hij grondige kennis heeft van de boodschap die hij overdraagt, zowel als van de persoon die haar ontvangt en van het maatschappelijk kader waarin deze leeft. Tenslotte is er de factor van de vaardigheid om de boodschap over te dragen, want catechese is immers een communicatieve handeling. De vorming beoogt van de catecheet een “opvoeder van de mensen van het menselijk leven” te maken.⁷²⁴

De rijpheid van de catecheet als mens, christen en apostel 239. Uitgaande van een initiële rijpheid als mens⁷²⁵ zal de catecheet, door zijn catechetische arbeid steeds weer te overdenken en te toetsen, kunnen groeien in een uitgewogen gevoelsleven, kritische zin, inwendige eenheid, vermogen tot contact en dialoog, opbouwende mentaliteit en bereidheid om in groepsverband te werken.⁷²⁶ Hij zal deze eigenschappen in de eerste plaats trachten te ontwikkelen uit respect en liefde voor de catechumenen en catechisanten: “Wat is dat voor liefde? Niet zozeer die van een opvoeder als wel die van een vader of liever van een moeder. De Heer verlangt deze lief-

de van iedere prediker van het evangelie of opbouwer van de kerk.”⁷²⁷

De vorming zal er tegelijk op moeten toezien dat het geloof van de catecheet door zijn werk gevoed wordt en hij als gelovige groeit. De ware vorming zal dan ook vooral de spiritualiteit van de catecheet voeden⁷²⁸ opdat zijn werk werkelijk het getuigenis van zijn leven als bron heeft. Ieder van de catechetische onderwerpen die de catecheet behandelt moet op de eerste plaats zijn eigen geloof voeden. Men vormt anderen in het geloof door allereerst zichzelf daarin te vormen.

Tot slot, de vorming dient het apostolisch besef van de catecheet voortdurend levend te houden, dat wil zeggen het besef een evangelieverkondiger te zijn. Hij moet daarom het concrete evangelisatieprogramma van zijn diocesane kerk en van zijn parochie kennen en meemaken om zich in te leven in het bewustzijn dat de particuliere kerk heeft van haar eigen zending. Het best kan dit apostolisch inzicht gevoed worden door zich te identificeren met de persoon van Jezus Christus, die zijn leerlingen onderrichtte en vormde, en door te trachten zich Zijn ijver voor het Godsrijk eigen te maken. Dankzij zijn werk als catecheet zal zijn apostolische roeping mede met behulp van voortgaande vorming geleidelijk tot volle wasdom komen.

De bijbelse en theologische vorming van de catecheet

240. De catecheet moet niet allen een getuige zijn maar ook een leermeester van het geloof. Dankzij een bijbelse en theologische vorming zal hij een systematische kennis kunnen verwerven van de christelijke boodschap, waarin het geloofsgeheim van Jezus Christus centraal staat. De vorming op leerstellig gebied moet alle onderdelen omvatten van een systematisch catechetisch programma:

- de drie grote periodes van de heilsgeschiedenis: Oude Testament, leven van Jezus Christus, geschiedenis van de kerk;
- de grote kernpunten van de christelijke boodschap: geloofsbelijdenis, liturgie, zedelijk leven, gebed.

Op zijn niveau van theologisch

723. Ct 52; vgl. a.w., 22.

724. Ct 22d.

725. Vgl. GCM 21.

726. De volgende menselijke eigenschappen worden door GCM aanbevolen: gemak in de omgang met mensen en bij het gesprek; gemak in het communiceren, bereidheid tot samenwerking en tot optreden als leidsman, beschikken over een helder oordeel, begrip en realiteitszin, in staat zijn te troosten en hoop te bieden ... (vgl. 21).

727. EN 79.

728. Vgl. CH 60.

onderricht moet de vorming op leerstellig gebied van de catecheet hetzelfde inhouden als hetgeen door de catechese moet worden overgedragen. Wat de heilige Schrift betreft, deze moet “als het ware de ziel van deze vorming” zijn.⁷²⁹ De *Katechismus van de katholieke kerk* dient het wezenlijk uitgangspunt zijn voor de leer, en daarnaast ook de catechismus van de particuliere of lokale kerk.

241. Deze bijbelse en theologische vorming moet bepaalde eigenschappen hebben:

- a. Allereerst moet ze synthetisch van aard zijn zoals de boodschap die moet worden overgedragen. De verschillende elementen van het christelijk geloof moeten duidelijk, systematisch en in onderlinge samenhang naar voren komen in een organische visie die de ‘hiërarchie der waarheden’ respecteert.
- b. Deze synthese van het geloof dient zodanig te zijn dat de catecheet erdoor geholpen wordt te groeien in zijn geloof, en in staat wordt gesteld reenschap te geven van de hoop in deze tijd van missie: “De doctrinaire vorming van de leken gelovigen blijkt nu steeds dringender, niet alleen vanwege de natuurlijke dynamiek van de geloofsverdieping, maar ook vanwege de eis om tegenover de wereld en haar ernstige en ingewikkelde problemen verantwoording af te leggen van de hoop die in hen leeft.”⁷³⁰
- c. Deze theologische vorming dient dichtbij de menselijke ervaring te staan en in staat te zijn om het verband aan te geven tussen de verschillende aspecten van de christelijke boodschap en het concrete leven van mannen en vrouwen om “dit met het licht van het evangelie aan te moedigen of te laken”.⁷³¹ Het moet wel theologisch onderricht blijven maar toch in zekere zin een catechetische stijl aannemen.
- d. Tenslotte dient de vorming de catecheet in staat stellen “om niet alleen de evangelische boodschap nauwkeurig uiteen te zetten, maar ook de catechisanten ertoe te brengen deze boodschap actief in zich op te nemen, alsook om hen op hun geestelijke reis slechts die beslissingen te doen nemen die met het geloof in overeenstemming zijn”.⁷³²

De menswetenschappen in de vorming van de catecheet

242. Mede door gebruik te maken van de in onze tijd zo sterk ontwikkelde menswetenschappen leert de catecheet de mens en zijn concrete bestaan kennen. “In de pastorale zorg dienen niet slechts de theologische beginselen, maar ook de resultaten van de profane wetenschappen, vooral van psychologie en sociologie, voldoende erkend en aangewend te worden, zodat ook de gelovigen tot een zuiverder en rijper geloofsleven kunnen worden gebracht.”⁷³³

De catecheet moet minstens met enige basisbegrippen uit de psychologie kennis maken: de psychologische drijfveren van de mens, de opbouw van zijn persoonlijkheid; wat het mensenhart ten diepste verwacht en verlangt; de ontwikkelingspsychologie en de verschillende fasen in de levensloop van de mens; de godsdienstpsychologie en de ervaringen die de mens toegankelijk maken voor het mysterie van het heilige.

Dankzij de sociale wetenschappen zal de catecheet het maatschappelijk en cultureel kader kunnen leren kennen waarbinnen de mens leeft en dat zo’n grote invloed op hem heeft. Daarom zal men tijdens de vorming van de catecheet “onderzoek doen naar de sociologische, culturele en economische condities, in zoverre dit collectieve processen zijn die diepgaande repercussies op de verbreiding van het evangelie kunnen hebben”.⁷³⁴

Naast deze uitdrukkelijk door het Tweede Vaticaanse Concilie aanbevolen wetenschappen moeten ook andere menswetenschappen op een of andere manier deel uitmaken van de vorming van de catecheet, met name die op het gebied van de opvoeding en vorming en de media.

Enige criteria voor het gebruik van de menswetenschappen in de vorming van de catecheten

243. Deze criteria zijn:

- a. Eerbiediging van de autonomie der wetenschappen: “de kerk erkent de gewettigde autonomie van de cultuur en vooral van de wetenschappen”.⁷³⁵
- b. Het in het licht van het evangelie

729. Vgl. ADK 112. GCM wijst op het alles overheersend belang van de Heilige Schrift bij de vorming van de catecheten: “Laat de heilige Schrift het voornaamste onderwerp van onderricht zijn en als het ware de ziel van de hele theologiestudie. En laat ze, waar dat nodig mocht zijn, sterker aandacht krijgen”.

730. CH 60c

731. CT 22.

732. ADK 112.

733. GS 62b.

beschouwen van de verschillende psychologische, sociologische en pedagogische stromingen of scholen: wat ze waard zijn en welk hun beperkingen zijn.

c. Bij de vorming van de catecheet is het bestuderen van de menswetenschappen geen doel in zich. Men wordt zich bewust van de existentiële, psychologische, culturele en maatschappelijke situatie van de mens in het licht van het geloof waartoe men hem moet opvoeden.⁷³⁶

d. Bij de vorming van de catecheten moeten de theologie en menswetenschappen elkaar bevruchten. Vermeden moet worden dat de menswetenschappen worden tot de enige norm voor de pedagogie van het geloof, en men geen rekening houdt met de theologische criteria die afgeleid zijn uit de pedagogie van God. Het zijn wel fundamentele en noodzakelijke wetenschappen, maar ze staan steeds in dienst van de evangelisatie die geen louter menselijke activiteit is.⁷³⁷

De pedagogische vorming

244. De catecheet moet niet alleen in wat hij is en weet gevormd te worden maar ook in *vaardigheden van zijn werk*. De catecheet is een opvoeder die het rijpingsproces in het geloof bevordert dat de catechumeen of catechisant met de hulp van de heilige Geest doorloopt.⁷³⁸

Op dit onderdeel van de vorming dat van doorslaggevende betekenis is, dient hij vóór alles de oorspronkelijke pedagogie van het geloof te respecteren. De catecheet wordt immers opgeleid om het groeien van een geloofservaring te begeleiden waarover hij geen heer en meester is, want God heeft die in het hart van de man en de vrouw neergelegd. De opdracht van de catecheet beperkt zich ertoe, deze gave te cultiveren door haar te voeden en te helpen groeien.⁷³⁹

De vorming zal de opvoedkundige kwaliteiten van de catecheet trachten te ontwikkelen. Dat zijn: aandacht weten geven aan mensen; in staat zijn de vraag naar opvoeding te verstaan en erop in te gaan; initiatief weten te nemen tot het organiseren van leerprocessen, en een groep mensen naar volwassenheid kun-

nen leiden. Zoals dat voor alle vaardigheden geldt, is het belangrijkste dat de catecheet een eigen stijl ontwikkelt bij het geven van catechese, door de algemene beginselen van de pedagogie aan te passen aan zijn eigen persoonlijkheid.⁷⁴⁰

245. Meer in concreto, de catecheet, en heel in het bijzonder hij die zich in een volledige dagtaak aan dit werk wijdt, moet de vaardigheid verwerven om, rekening houdend met de omstandigheden, binnen de groep van catecheten de vormende en opvoedende activiteiten te organiseren, een realistisch programma op te stellen en dit, als het in praktijk is gebracht, kritisch te evalueren.⁷⁴¹ Hij moet een groep weten te bezielen door verstandig gebruik te maken van de technieken van groepsdynamica uit de psychologie.

Deze opvoedkundige kwaliteit en deze vaardigheid, en de daarmee samenhangende kennis, houding en technieken, zal de catecheet “het best kunnen aanleren als de lessen gelijke tred houden met een praktische apostolische opdracht, bijvoorbeeld gedurende de samenkomsten waarin de catechismuslessen voorbereid en kritisch onderzocht worden”.⁷⁴²

Het ideaal zou zijn dat de catecheten in hun leerproces zelf de hoofdrol zouden spelen, met andere woorden dat de vorming een creatief karakter zou hebben en niet alleen maar zou bestaan in het aanleren van uitwendige regels. Daarom moet de vorming dicht bij de praktijk staan: men moet van de praktijk uitgaan om op de praktijk te worden voorbereid.⁷⁴³

De vorming van de catecheten binnen de christelijke gemeenschappen

246. De vorming van de catecheet dient allereerst plaats te hebben binnen zijn eigen christelijke gemeenschap. Daar toetst de catecheet zijn roeping en voedt hij voortdurend zijn apostolisch besef. Voor zijn geleidelijke groei naar volwassenheid als gelovige en getuige is de figuur van de priester van fundamentele betekenis.⁷⁴⁴

247. Op verschillende wijzen kan een christelijke gemeenschap voor de vor-

734. Adk 100.

735. Gs 59.

736. “Gezien het groot aantal en de verscheidenheid van deze vakken, stelt het onderricht in de menswetenschappen wat betreft de keuze en de opzet de *catechetische* vorming voor ernstige problemen. Maar omdat het hier niet gaat om een speciale opleiding in de psychologie maar in de catechese, dient men deze richtlijn te volgen: men maakt een schifting en kiest datgene uit wat de catecheet direct van dienst kan zijn om zich een grotere bekwaamheid tot communicatie eigen te maken” (ADK I 12).

737. Een fundamentele tekst voor het gebruik van de menswetenschappen bij de vorming van de catecheten blijft nog steeds de volgende aanbeveling van het Tweede Vaticaans Concilie (Gs 62): “De gelovigen moeten dus leven in verbondenheid met de andere mensen van hun tijd en zich erop toeleggen om hun wijze van denken en voelen, die zijn uitdrukking vindt in hun cultuur, volledig te begrijpen. De kennis van nieuwe wetenschappen en stellingen, alsook de allernieuwste ontdekkingen moeten zij met de christelijke zeden en met de christelijke leerstellingen verbinden, zodat bij hen de uitoefening van de godsdienst en de zedelijke gaafheid van de geest gelijke tred houden met de kennis van de wetenschappen en met de dagelijkse vorderingen van de techniek. Daardoor kunnen zij alles in een onverkort christelijke geest onderzoeken en interpreteren.”

Vervolg noten op blz. 90

738. In CT 58 wordt het belang van de pedagogie benadrukt: "Onder de talrijke en invloedrijke menswetenschappen die in onze dagen een geweldige vooruitgang doormaken, is de pedagogie ongetwijfeld een van de meest belangrijke. ... De wetenschap van de pedagogie en de didactiek vormen het voorwerp van voortdurende discussies met het oog op een betere aanpassing of op een groter resultaat".

739. Vgl. t.a.p.

740. Vgl. ADK 113.

741. T.a.p.

742. A.w., 112.

743. Vgl. GCM 28.

744. "De priesters en religieuzen moeten de leken gelovigen helpen bij hun vorming. In dit opzicht hebben de synodevaders de priesters en de kandidaten voor de wijding uitgenodigd zich zorgvuldig voor te bereiden op de bekwaamheid om de roeping en de zending van de leken te bevorderen" (CH 61).

745. Vgl. t.a.p..

746. "Ook worden initiatieven vanuit de parochie aanbevolen ... die bedoeld zijn voor de innerlijke vorming van de catecheten, zoals gebedsgroepen, bijeenkomsten van broederlijk samenzijn en geestelijke uitwisseling, geestelijke oefeningen. Deze initiatieven maken de catecheten niet tot aparte figuren maar helpen hen veel meer te groeien in hun eigen spiritualiteit en in hun onderlinge verbondenheid" (GCM 22)

747. Vgl. ADK 110.

Vervolg noten op blz. 91

ming van haar catecheten zorgen:

a. Een daarvan is de kerkelijke roeping van de catecheten voortdurend te ondersteunen door bij hen het besef wakker te houden dat ze gezond zijn door hun eigen kerk;

b. Niet minder belangrijk is ervoor te zorgen dat de catecheten rijpen in het geloof dankzij dezelfde middelen waarmee de christelijke gemeenschap de pastorale werkers en meest betrokken leken geloofsvorming en -opvoeding geeft.⁷⁴⁵ Als het geloof van de catecheten nog niet tot volle bloei is gekomen, dient het aanbeveling hen te laten deelnemen aan een catechumenaal programma voor jongeren en volwassenen. Dit kan het gewone programma van hun gemeenschap zijn of een ander dat speciaal voor hen wordt opgezet.

c. Wanneer de directe voorbereiding op de catechese in de groep catecheten gebeurt, is dat een uitstekende vormingsmiddel, vooral als daarbij alle ervaringen geëvalueerd worden die gedurende de catechesebijeenkomsten zijn opgedaan.

d. Binnen de gemeenschap kunnen er ook andere vormingsactiviteiten plaats vinden: cursussen om mensen het belang van catechese bij te brengen, bijvoorbeeld in het begin van het pastorale jaar, retraites en bijeenkomsten tijdens de belangrijke momenten van het liturgisch jaar⁷⁴⁶; verhandelingen over dringender en meer noodzakelijke onderwerpen; een meer systematische leerstellige vorming door bijvoorbeeld de *Katechismus van de katholieke kerk* te bestuderen.

Het gaat om activiteiten van voortgaande vorming die, samen met het persoonlijk werk van de catecheet, zeer nuttig schijnen.⁷⁴⁷

Scholen voor catecheten en centra voor hoger onderwijs aan catechetisch deskundigen

248. Voor de vorming van een catecheet is het van belang dat hij een *school voor catecheten*⁷⁴⁸ bezoekt. Op verschillende plaatsen zijn er dergelijke scholen op twee niveaus: voor de "gewone catecheten"⁷⁴⁹ en voor "hen die voor de catechese verantwoordelijk zijn".

Scholen voor gewone catecheten

249. Deze scholen willen een systema-

tische en samenhangende basisvorming geven op het gebied van de catechese. Gedurende voldoende ruime tijd wordt aandacht besteed aan de meer specifiek catechetische aspecten van de vorming: de christelijke boodschap, kennis van de mens en van diens maatschappelijke en culturele situatie, en de pedagogie van het geloof.

Onder de grote voordelen van deze vorming kunnen genoemd worden:

- haar systematisch karakter, betrekkelijk los van de directe zorg voor catechetische activiteit;
- de kwaliteit ervan, waarvoor gespecialiseerde opleiders borg staan;
- de integratie met catecheten van andere gemeenschappen, waardoor de kerkelijke eenheid versterkt wordt.

Scholen voor verantwoordelijken

250. Om de vorming te bevorderen van hen die in de parochies of dekenaten verantwoordelijk zijn voor de catechese, of ook van de catecheten die zich die zich meer vast en volledig willen wijden aan de catechese⁷⁵⁰, is het aan te bevelen op diocesaan of interdiocesaan niveau catechetische instituten op te richten.

Vanzelfsprekend zullen daar hogere eisen worden gesteld. Naast een gemeenschappelijk basisprogramma zullen ze de specialisaties op het terrein van de catechese verzorgen die het bisdom voor zijn bijzondere omstandigheden noodzakelijk acht.

Op grond van economische overwegingen kan het goed zijn dat deze scholen meer in het algemeen bestemd worden voor allen die verantwoordelijkheid dragen voor de verschillende vormen van pastoraal, en dat ze *centra* worden *voor allen die pastorale arbeid verrichten*. Na een gemeenschappelijke basisvorming (van doctrinaire en antropologische aard), wordt een verdere specialisatie geboden overeenkomstig de eisen die de verschillende activiteiten op pastoraal of apostolisch gebied stellen aan al wie daarover de zorg wordt toevertrouwd.

Hogere instituten voor catechetische deskundigen

251. Een voor priesters, religieuzen en leken toegankelijke hogere catecheti-

sche vorming is van vitaal belang voor de catechese. Daarom wordt opnieuw de wens geuit “hogere instellingen voor catechetische pastoraal op te richten of te vermeerderen. Het doel hiervan is catecheten te vormen die in staat zijn leiding te geven aan de catechese op diocesaan plan, of in het kader van de activiteiten waaraan congregaties van religieuzen zich wijden. Deze hogere instituten kunnen een nationaal of ook een internationaal karakter vertonen. Hun opzet moet gelijk zijn aan die van de universitaire instellingen wat betreft de organisatie van de studies, de duur van de cursussen en de voorwaarden van toelating.”⁷⁵¹

Niet alleen de vorming van hen die bestemd zijn voor verantwoordelijke functies op het gebied van de catechese, maar ook de opleiding van de catechese-professoren voor de seminaries, de vormingshuizen en de scholen voor catecheten moet door deze instituten verzorgd worden. Ook dienen deze instituten zich te wijden aan wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de catechese.

252. Dit niveau van vorming is ook zeer geschikt voor een vruchtbare samenwerking tussen de kerken: “Op dit terrein ook zal de materiële hulp die door de welvarender kerken geboden wordt aan hun armere zusterkerken het meest werkzaam blijken te zijn: wat kan immers de ene kerk de andere voor betere hulp bieden dan dat zij zelf als kerk kan groeien?”⁷⁵² Vanzelfsprekend moeten bij een dergelijke samenwerking de eigen omstandigheden van de armere kerken en hun eigen verantwoordelijkheid gerespecteerd worden.

Op diocesaan of interdiocesaan gebied moet men de noodzaak beseffen, mensen op dat hoger niveau op te leiden, net zoals men ervoor zorgt dit te doen voor de andere kerkelijke activiteiten of voor het onderricht in de andere disciplines.

Hoofdstuk III

Plaatsen en wegen van de catechese

*De christelijke gemeenschap als thuisplaats voor de catechese*⁷⁵³

253. De christelijke gemeenschap is de historische verwerkelijking van de gave van de ‘gemeenschap’ (*koinonia*)⁷⁵⁴ als vrucht van de heilige Geest.

‘Gemeenschap’ drukt de diepe eenheid uit tussen de universele kerk en de particuliere kerken waaruit de christelijke gemeenschap is opgebouwd. Deze laatste is de gelovige nabij, en wordt zichtbaar in de grote verscheidenheid aan christelijke gemeenschappen in de onmiddellijke omgeving, waarbinnen de christenen geboren worden tot het geloof, erin worden opgevoed en het beleven: het gezin, de parochie, de katholieke school, de christelijke verenigingen en bewegingen, de kerkelijke basism gemeenschappen. Dat zijn de ‘plaatsen’ van de catechese, dat wil zeggen de ruimten binnen de gemeenschap waar de inwijdingscatechese en de voortgaande catechese gestalte krijgen.⁷⁵⁵

254. De christelijke gemeenschap is de oorsprong, de plaats en het doel van de catechese. De verkondiging van het evangelie begint altijd vanuit deze gemeenschap, als uitnodiging aan mannen en vrouwen om zich te bekeren en Christus te volgen. Dezelfde gemeenschap neemt de mensen op die de Heer willen leren kennen en een nieuw leven willen beginnen. Ze begeleidt de catechumenen en catechisanten tijdens hun catechetische vorming, doet hen met moederlijke zorg delen in haar geloofsbeleving en neemt hen op in haar schoot.⁷⁵⁶ De catechese is altijd dezelfde, maar die “plaatsen”⁷⁵⁷ waar de catechese gegeven wordt, drukken, ieder op eigen wijze, er hun stempel op. Het is daarom van belang te zien welke rol ieder van hen daarbij speelt.

Het gezin als milieu of middel om in het geloof te groeien

255. De ouders zijn de eerste opvoeders in het geloof. Samen met hen heb-

748. Wat de scholen voor catechisten in de missies betreft vergelijk men AG 17c; RM 73; CIC 785 en GCM 30. Voor de kerk in het algemeen zie ADK 109.

749. De uitdrukking *gewone catecheet* wordt gebruikt in ADK 112c.

750. Vgl. a.w., 109b.

751. A.w., 109a.

752. Ct 71 a.

753. Zie deel V, hoofdstuk I, de paragraaf over: ‘De christelijke gemeenschap en de verantwoordelijkheid voor de catechese’, waar gesproken wordt over de verantwoordelijkheid van de gemeenschap voor de catechese. Hier wordt de gemeenschap gezien als de ‘plaats’ voor het catechetisch gebeuren.

754. Vgl. *Communionis notio*, I.

755. Vgl. MPD 13.

ben, met name in sommige culturen, alle leden van het gezin een actieve rol bij de opvoeding van de jongere gezinsleden. Maar er moet meer in concreto worden aangegeven in welke zin het gezin de 'plaats' is voor de catechese.

Het gezin wordt omschreven als "het huisheiligdom van de kerk".⁷⁵⁸ Dit betekent dat men in ieder christelijk gezin de verschillende aspecten en functies van het leven van de gehele kerk weerspiegeld moet zien: missie, catechese, getuigenis, gebed, enzovoorts. Immers, zoals de kerk is het gezin "het terrein waar het evangelie wordt overgebracht en doorgegeven".⁷⁵⁹ Het gezin als 'plaats' voor catechese heeft een uniek voorrecht: het evangelie overdragen en het doen wortelschieten in een geheel van diep menselijke waarden.⁷⁶⁰ Op deze menselijke grondslag gaat er van de initiatie in het christelijk leven diepere invloed uit: het ontluikend Godsbesef, de eerste stappen op de weg van het gebed, de opvoeding tot moreel bewustzijn en tot het christelijk verstaan van de menselijke liefde als afspiegeling van de liefde van God, Schepper en Heer. Alles bij elkaar gaat het om een christelijke opvoeding die eerder voorgeleefd dan onderwezen wordt, die meer terloops dan systematisch gebeurt, die meer een dagelijks en doorgaand gebeuren is dan in fasen ingedeeld. In deze gezinscatechese spelen de grootouders een steeds belangrijkere rol. Vaak zijn hun wijsheid en religieus besef van doorslaggevende betekenis voor het scheppen van een werkelijk christelijk klimaat.

*Het op het doopsel voorbereidend catechumenaat van de volwassenen*⁷⁶¹

256. Het op het doopsel voorbereidend catechumenaat is een typische 'plaats' voor catechese; de kerk heeft het ingesteld om de volwassenen die christen willen worden, voor te bereiden op het ontvangen van de initiatiesacramenten.⁷⁶² In het catechumenaat gebeurt "die specifieke vorming waardoor de tot het geloof bekeerde volwassene gebracht wordt tot het belijden van het geloof van het doopsel tijdens de Paaswake".⁷⁶³

De catechese tijdens het op het doopsel voorbereidend catechumenaat

is nauw verbonden met de christelijke gemeenschap.⁷⁶⁴ Zodra de geloofsleerlingen met hun catechumenaat beginnen worden zij "door de kerk met moederlijke liefde en zorg omringd, en met haar verbonden behoren zij al tot het huis van Christus".⁷⁶⁵ Daarom helpt de christelijke gemeenschap "de kandidaten en geloofsleerlingen gedurende de gehele tijd van de initiatie, tijdens het precatechumenaat, het catechumenaat en de tijd van de mystagogie".⁷⁶⁶

Deze voortdurende aanwezigheid van de christelijke gemeenschap blijkt op verschillende manieren, zoals die beschreven staan in de *Ordo Initiationis Christianae Adultorum* (Orde van dienst van de christelijke initiatie van volwassenen).⁷⁶⁷

De parochie als omgeving voor catechese
257. De parochie is ongetwijfeld de duidelijkste plaats waar de christelijke gemeente vorm en gestalte krijgt. De parochie dient een hartelijk en gastvrij familiehuus te zijn waar de christenen gaan beseffen dat zij het volk van God zijn.⁷⁶⁸ In de parochie smelten immers alle verschillen onder mensen samen en worden opgenomen in de universaliteit van de kerk.⁷⁶⁹ Van de andere kant is de parochie de gebruikelijke plaats waarin mensen tot het geloof komen en erin groeien. Ze is dus een zeer geschikte gemeenschapsruimte waarin het dienstwerk van het Woord tegelijk tot onderricht, vorming, opvoeding en levenservaring wordt.

In onze dagen hebben er in de parochies in vele landen ingrijpende veranderingen plaats. Ze ondergaan de weerslag van de veranderingen in de maatschappij en zijn "als het ware overrompeld door de uitbreiding van de steden".⁷⁷⁰ Toch "blijft de parochie voor het christenvolk en ook voor de niet-praktiserenden een belangrijke oriëntatiepunt"⁷⁷¹, en moet ze aan de catechese haar elan blijven geven en de "plaats bij uitstek"⁷⁷² ervoor zijn, ook al geeft men toe dat ze niet het zwaartepunt kan zijn voor de gehele kerkelijke functie van de catechese en dat ze zich bij andere instellingen moet voegen.

258. Wil de parochie haar evangelisatieopdracht doeltreffend verrichten, dan

756. Vgl. CT 24.

757. A.w., 67a. Het betreft een klassieke uitdrukking in de catechese. De apostolische Exhortatie spreekt over de 'plaatsen' voor catechese (de *locis catecheseos*).

758. Vgl. LG 11; AA; 11; FC 49.

759. EN 71.

760. Vgl. GS 52; FC 37a.

761. Zie deel I, hoofdstuk III: *Het op het doopsel voorbereidend catechumenaat: structuur en fasen*. Hier wordt het op het doopsel voorbereidend catechumenaat behandeld als een 'plaats' voor catechese, en in zoverre de gemeenschap daarin voortdurend tegenwoordig is.

762. Vgl. ADK 130 waar de doelstelling van het op het doopsel voorbereidend catechumenaat wordt beschreven. Vgl. RICA 4, waar de band wordt aangegeven tussen het op het doopsel voorbereidend catechumenaat en de christelijke gemeenschap.

763. Synode 1977, MPD 8c.

764. Vgl. RICA 4, 41.

765. A.w., 18.

766. A.w., 41.

767. Vgl. t.a.p.

768. Vgl. CT 67c.

769. Vgl. AA 10.

moet de catechese aan bepaalde voorwaarden voldoen:

a. De volwassenencatechese⁷⁷³ moet steeds meer voorop komen staan. Het gaat erom een “catechese na het doopsel te bevorderen, naar analogie van het catechumenaat, door sommige elementen van de orde van dienst van de christelijke initiatie van volwassenen opnieuw voor te houden met de bedoeling de onmetelijke en buitengewone rijkdommen en verantwoordelijkheden van het doopsel dat men ontvangen heeft, te doen begrijpen en beleven”.⁷⁷⁴

b. De verkondiging van het evangelie aan hen die ver afstaan van het geloof of in omstandigheden verkeren die onverschillig staan tegenover de godsdienst, moet met nieuwe moed ter hand worden genomen.⁷⁷⁵ Daarbij kunnen bijeenkomsten ter voorbereiding op de sacramenten (*huwelijk, doopsel, eerste communie van de kinderen*) van wezenlijke betekenis zijn.⁷⁷⁶

c. Als vast oriëntatiepunt voor de catechese in de parochie dient men in de gemeenschap een kern te hebben van goed met het geloof vertrouwde, rijpe christenen, aan wie op passende wijze en in verschillende vormen pastorale aandacht moet worden besteed. Deze doelstelling zal gemakkelijker worden bereikt door binnen de parochies kleine kerkelijke gemeenschappen te vormen.⁷⁷⁷

d. Wordt aan deze voorwaarden die allereerst betrekking hebben op volwassenen, voldaan, dan zal de catechese voor kinderen en jongeren – die steeds noodzakelijk blijft – er veel profijt van hebben.

De katholieke school

259. De katholieke school⁷⁷⁸ is een zeer belangrijke ‘plaats’ voor de vorming als mens en christen: de Verklaring *Gravissimum educationis* van het Tweede Vaticaans Concilie “betekent een beslissende verandering in de geschiedenis van de katholieke school: de overgang van de school als instelling naar de school als gemeenschap”.⁷⁷⁹

Evenals alle andere scholen heeft de katholieke school een culturele doelstelling en beoogt ze de menselijk vorming van de jeugd. Maar haar speciale functies zijn:

– “binnen de schoolgemeenschap een sfeer te scheppen waar een evangelische geest van vrijheid en liefde heerst,
– de jongeren te helpen bij hun persoonlijke ontwikkeling en tegelijk te doen uitgroeien tot die nieuwe mens die ze door het doopsel zijn geworden,
– en tenslotte de hele menselijke cultuur te richten op de verkondiging van het heil”.⁷⁸⁰

De opvoedkundige opzet van de katholieke school moet uitgaan van deze door het Tweede Vaticaans Concilie voorgestelde idee.

Dat gebeurt binnen de schoolgemeenschap waar alle direct betrokkenen deel van uitmaken: “het onderwijzend personeel, de leiding, het administratief en ondersteunend personeel, de ouders – ze hebben een centrale plaats omdat ze de natuurlijke en onvervangbare opvoeders zijn van hun kinderen –, en de leerlingen, die immers betrokken zijn bij het opvoedkundig gebeuren en daarin als eersten een verantwoordelijke en actieve rol vervullen”.⁷⁸¹

260. Als de leerlingen van de katholieke school in meerderheid afkomstig zijn uit gezinnen welke voor die school kiezen vanwege haar katholieke karakter, kan het dienstwerk van het Woord op verschillende wijze worden uitgeoefend: eerste verkondiging, godsdienstlessen, catechese, homilie. Maar twee daarvan zijn op de katholieke school bijzonder belangrijk: de godsdienstlessen en de catechese, waarvan de eigen kenmerken reeds besproken zijn.⁷⁸²

Bezoeken de leerlingen en hun gezinnen de katholieke school omwille van de bijzondere kwaliteit van de daar gegeven opvoeding, of om andere redenen, dan is daar de activiteit op het gebied van de catechese onherroepelijk beperkt, en ligt bij het onderwijs over de godsdienst – als het mogelijk is – de nadruk op de culturele kant daarvan. De bijdrage van dergelijke scholen blijft “steeds een zeer waardevolle dienst aan de mensen”⁷⁸³, en een onderdeel in het evangelisatiewerk van de kerk.

Aangezien de katholieke school in de verschillende landen haar werk verricht in zeer uiteenlopende maatschappelijke en culturele omstandigheden, is het aan te raden dat de bisschoppen en

770. Ct 67b.

771. T.a.p.

772. T.a.p.

773. Hoe belangrijk de volwassenencatechese is blijkt duidelijk uit Ct 43 en Adk 20.

774. CH 61.

775. Vgl. EN 52.

776. Vgl. Adk 96c.

777. Men merke op hoe Johannes Paulus II in CH 61 spreekt over het nut van kleine kerkelijke gemeenschappen binnen het kader van de parochies, en niet alsof ze een parallelle beweging zouden zijn die de beste elementen uit de parochie wegzuigt: “Binnen sommige parochies ... kunnen de kleine kerkelijke gemeenschappen aanzienlijke hulp bieden bij de vorming van de christenen, daar zij het bewustzijn en de ervaring van de kerkelijke gemeenschap en zending meer algemeen en indringend kunnen maken”.

778. Vgl. De katholieke school.

779. De godsdienstige dimensie van de opvoeding in de katholieke school, 31.

780. Ge 8.

781. De godsdienstige dimensie van de opvoeding in de katholieke school, 32.

Bisschoppenconferenties duidelijk aangeven welke activiteiten de katholieke school op catechetisch gebied moet ontplooiën.

Verenigingen, bewegingen en groeperingen van gelovigen

261. De verschillende “verenigingen, bewegingen en groeperingen van gelovigen”⁷⁸⁴ die zich in de particuliere kerk ontwikkelen, beogen de leerlingen van Christus te ondersteunen bij het vervullen van hun taak als leek in de wereld en binnen de kerk zelf. In die groeperingen wijden de gelovigen zich “aan de beoefening van de godsvrucht, het directe apostolaat, de naastenliefde en hulpverlening, en aan de christelijke aanwezigheid in de aardse werkelijkheden”⁷⁸⁵.

Om de fundamentele aspecten van het christelijk leven te verdiepen wordt in al die verenigingen en bewegingen op een of andere wijze de nodige vorming gegeven: “Ze hebben de mogelijkheid om ieder met eigen methoden een vorming te geven die diep ingebed ligt in de ervaring van apostolisch leven zelf, zoals ze ook de gelegenheid hebben om de vorming die hun aanhangers ontvangen van andere personen en gemeenschappen te integreren, concretiseren en te specificeren.”⁷⁸⁶

Catechese is altijd een wezenlijk element in de vorming van iedere leek. Daarom besteden deze verenigingen en bewegingen gewoonlijk “uitdrukkelijk tijd aan catechese”⁷⁸⁷. De catechese is dus geen alternatief voor de door hen geboden christelijke vorming maar een wezenlijk onderdeel daarvan.

262. Wanneer binnen deze verenigingen en bewegingen catechese gegeven wordt moet op een aantal punten gelet worden. Met name:

a. Om de “eigen aard”⁷⁸⁸ van de catechese te respecteren, moet door middel van woord, gedachtenis en getuigenis heel de rijkdom van wat ze inhoudt, uiteen gezet te worden (*leer, viering en betrokkenheid op het leven*).⁷⁸⁹ Op welke ‘plaats’ de catechese ook gegeven wordt, ze is op de allereerst een systematische basisvorming in het geloof. Ze moet dus gepaard gaan met een “serieuze bestudering van de christelijke

leer”⁷⁹⁰, en een serieuze godsdienstige vorming bieden “welke alle elementen van het christelijk leven betreft”⁷⁹¹.

b. Dat belet niet dat, vanwege de eigen doelstelling, de verenigingen en bewegingen – ieder met hun eigen charisma – een catechese bieden met eigen accenten, terwijl de catechese hoe dan ook haar eigen aard trouw moet blijven. Wanneer een vereniging of beweging vorming geeft door het aanbod van haar eigen spiritualiteit – deze is steeds een verrijking voor de kerk – zal dit een natuurlijke voortzetting zijn van de christelijke basisvorming, die voor iedere christen dezelfde is. Men dient eerst de vorming te geven die voor alle leden van de kerk geldt, alvorens mensen te vormen tot wat bijzonder en verschillend is.

c. Zo moet men ook stellen dat de verenigingen en bewegingen, wat de catechese betreft, geen alternatief zijn voor de parochie. Deze blijft de opvoedkundige gemeenschap die tot het oriëntatiepunt in eigenlijke zin dient.⁷⁹²

De kerkelijke basisgemeenschappen

263. In laatste decennia hebben de kerkelijke basisgemeenschappen zich sterk verspreid.⁷⁹³ Het betreft groepen christenen die “ontstaan uit het verlangen het leven van de kerk intenser te beleven, of uit de wens en het zoeken naar een levenswijze die meer aan de menselijke natuur is aangepast; dat kunnen de grotere gemeenschappen niet zo gemakkelijk bewerkstelligen ...”⁷⁹⁴

De kerkelijke basisgemeenschappen zijn een “teken van de vitaliteit van de kerk”⁷⁹⁵. De leerlingen van Christus komen daarin bijeen om aandachtig naar Gods Woord te luisteren, te zoeken naar warmere onderlinge betrekkingen, de christelijke geheimen in hun leven te vieren, en zich in te zetten voor hervorming van de maatschappij. Naast deze typisch christelijke kenmerken zijn er ook belangrijke menselijke waarden: vriendschap en respect voor elkaar, geest van gedeelde verantwoordelijkheid, vindingrijkheid, gevolg geven aan een roeping, belangstelling voor de vraagstukken van wereld en kerk. Het resultaat hiervan kan een verrijkende gemeenschapservaring zijn, “een echte

782. “De eigen aard en de diepe bestaansredenen van de katholieke school – op grond waarvan de katholieke ouders aan haar de voorkeur zouden moeten geven – ligt juist in de kwaliteit van het godsdienstonderwijs zoals dat deel uitmaakt van heel de opvoeding van de leerlingen” (CT 69); vgl. deel I, hoofdstuk II, 73-76.

783. AG 12c.

784. Vgl. CT 70.

785. T.a.p. Het gaat hier om verenigingen, bewegingen en groeperingen van gelovigen waarin catechetische aspecten van hun vorming worden verzorgd, zonder dat ze rechtstreeks tot een ‘plaats’ voor catechese worden.

786. CH 62.

787. CT 67.

788. A.w., 47b.

789. Vgl. t.a.p.

790. A.w., 47. In deze tekst spreekt Johannes Paulus II over verschillende jongerengroepen: groepen voor katholieke actie, voor caritatieve werken, gebedsgroepen, bezinningsgroepen ... Hij vraagt dat ze daarbij niet vergeten “de christelijke leer serieus te bestuderen”. Catechese moet altijd beschouwd worden als een wezenlijk onderdeel in het apostolisch leven van de leek.

791. CT 21.

792. Vgl. CT 67b-c.

793. EN 58 wijst erop dat de kerkelijke basisgemeenschappen bijna overal in de kerk een bloeiend bestaan leiden. RM 51 ziet erin “een verschijnsel dat zich snel uitbreidt”.

uitdrukking van gemeenschap en een instrument voor het uitbouwen van een diepere gemeenschap”.⁷⁹⁶

Wil ze waarachtig zijn “dan moet iedere gemeenschap leven in eenheid met de particuliere kerk en met de universele kerk, in oprechte vereniging met de herders en het gezag, moet zij zich inzetten voor de missionaire uitstraling en moet ze vermijden zich af te sluiten en te laten gebruiken als werktuig van ideologieën”.⁷⁹⁷

264. In de kerkelijke basisgemeenschappen kan een buitengewoon rijke catechese worden ontplooid:

- De hartelijke sfeer die er heerst schept een geschikte omgeving voor een integrale catechese, op voorwaarde dat de eigen natuur en aard van de catechese gerespecteerd wordt.
- Anderzijds dient de catechese ook tot verdieping van het gemeenschapsleven, aangezien ze de grondslagen legt voor het christelijk leven van de gelovigen. Zonder de catechese zouden de kerkelijke basisgemeenschappen weinig solide zijn.
- Tot slot, de kleine gemeenschap is een geschikte plaats om hen die de catechese hebben doorlopen, op te nemen.

Hoofdstuk IV

De organisatie van de catechetische pastoraal in de particuliere kerk

Organisatie en uitoefening van de verantwoordelijkheden

De diocesane dienst voor catechese

265. Referentiepunt voor de organisatie van de catechetische pastoraal zijn de bisschop en het bisdom. Het diocesaan bureau voor catechese (*officium catechisticum*) is “het orgaan waarvan de bisschop, het hoofd van de gemeenschap en de leidsman in de leer, zich bedient om alle catechetische activiteiten van het bisdom te leiden en te regelen”.⁷⁹⁸

266. De voornaamste taken van het diocesaan bureau zijn:

- a. Onderzoek doen naar de vraag hoe

het staat met de geloofsvorming en – opvoeding in het bisdom.⁷⁹⁹ Dit onderzoek moet onder meer duidelijk aangeven welke reële behoeften er in het bisdom zijn met betrekking tot de catechetische praktijk.

b. Een plan van aanpak⁸⁰⁰ opstellen waarin duidelijke doelstellingen worden vastgelegd, en waarin aangegeven wordt welke richtlijnen gevolgd dienen te worden en hoe men in concreto te werk moet gaan.

c. Zorgen voor catecheten en voor hun vorming. Indien dit wenselijk wordt geacht dienen daartoe instituten worden opgericht.⁸⁰¹

d. Voorzien in de voor het catechetisch werk noodzakelijke instrumenten, of minstens de parochies en catecheten er opmerkzaam op maken: catechismussen, directoria, programma’s voor de verschillende leeftijdsgroepen, handboeken voor catecheten, materiaal voor de catechisanten, audio-visuele middelen, enzovoorts.⁸⁰²

e. Stimuleren en verzorgen van instellingen met een specifiek catechetisch karakter (*catechumenaat, parochiecatechese, groepsverband van hen die verantwoordelijk zijn voor de catechese*) die als het ware de “basiscellen”⁸⁰³ zijn van de catechetische actie.

f. Zorgen voor betere middelen aangaande personeel en materiaal, zowel op het niveau van het bisdom als op dat van de parochies of de dekenaten.⁸⁰⁴

g. Samenwerken met de liturgische commissie, gezien het wezenlijke belang van de liturgie voor de catechese, met name voor de initiële en catechumenale catechese.

267. Om deze taken te verrichten moet het bureau voor de catechese “samengesteld zijn uit een ‘team’ van personen die op dit gebied een specifieke deskundigheid bezitten. De omvang en de verscheidenheid van de vraagstukken die dit bureau heeft te behandelen, vereisen dat de verantwoordelijkheid over meerdere deskundige personen verdeeld wordt”.⁸⁰⁵ Dit diocesaan bureau behoort in het algemeen te zijn samengesteld uit priesters, religieuzen en leken.

De catechese neemt in het leven van de particuliere kerk een zo belangrijke

794. EN 58c.

795. RM 51a; vgl. EN 58f; LC 69.

796. RM 51c

797. T.a.p.; vgl. EN 58; LC 69.

798. ADK 126. Met het decreet *Provido sane* is er in alle diocesen een diocesaan bureau (*officium catechisticum*) ingesteld; vgl. Heilige Congregatie van het Concilie, decreet *Provido sane* (12 januari 1935): AAS 27 (1935), zie ook CIC 775 paragraaf 1.

799. Vgl. ADK 100. De algemene lijnen worden aangegeven in de *inleiding* en ook in dit hoofdstuk onder het hoofd: *Analyse van de situaties en behoeften*.

800. Vgl. a.w., 103. Zie in dit hoofdstuk ‘Actieprogramma en richtlijnen voor de catechese’.

801. Vgl. a.w., 108-109. Zie deel V, hoofdstuk II: *De pastorale zorg voor de catecheten in de particuliere kerk, en Scholen voor catecheten en centra voor hoger onderwijs bestemd voor deskundigen op het gebied van de catechese*.

802. Vgl. a.w., 116-124.

803. A.w., 126.

plaats in, dat “geen enkel bisdom het kan stellen zonder een eigen catechetisch bureau”.⁸⁰⁶

Diensten voor interdiocesane samenwerking 268. Deze samenwerking is tegenwoordig buitengewoon vruchtbaar. Niet alleen vanwege het feit dat men dicht bij elkaar is gelegen maar ook omdat men hetzelfde cultureel klimaat heeft, is gemeenschappelijke catechetische arbeid wenselijk. Inderdaad, “het is zinvol dat verschillende bisdommen hun catechetische acties bundelen door hun experimenten en initiatieven, hun taken en hulpmiddelen tot gemeenschappelijk nut zo samen te voegen dat de beter voorziene bisdommen de overige behulpzaam zijn en men een gezamenlijk plan van aanpak kan uitwerken dat voor een hele streek geldt”.⁸⁰⁷

De dienst van de Bisschoppenconferentie 269. “Bij de Bisschoppenconferentie kan een catechetisch bureau ingericht worden dat als voornaamste taak heeft de afzonderlijke bisdommen op catechetisch gebied hulp te bieden.”⁸⁰⁸

De door het Wetboek van Canoniek Recht voorziene mogelijkheid is bij de meeste Bisschoppenconferenties reeds gerealiseerd. Het bureau voor de catechese of het nationaal catechetisch centrum van de Bisschoppenconferentie heeft een dubbele taak.⁸⁰⁹:

– Dienst verlenen bij alle behoeften op catechetisch terrein in alle bisdommen van het betreffende gebied; zorgen voor publicaties van nationaal belang, voor landelijke congressen, voor de omgang met de media, en, in het algemeen, voor alle werkzaamheden en taken die de mogelijkheden van het bisdom of de regio te boven gaan.

– De bisdommen en regio's van dienst zijn door ruimere bekendheid te geven aan informatie op catechetisch terrein en aan catechetische projecten; door de activiteiten te coördineren; door hulp te bieden aan op het gebied van de catechese minder bedeelde bisdommen.

Wanneer het episcopaat het wenselijk acht kan het catechetisch bureau of het nationaal catechetisch centrum de bevoegdheid krijgen de eigen activiteiten te coördineren met die van de ande-

re nationale bureaus van het episcopaat en andere catechetische instellingen; ook op internationaal niveau kunnen ze meewerken aan catechetische activiteiten. Maar dit gebeurt steeds in zoverre ze een orgaan zijn tot steun van de bisschoppen van de Bisschoppenconferentie.

De dienst van de Heilige Stoel

270. De opdracht van Christus om het evangelie te verkondigen aan heel de schepping betreft hen (de bisschoppen), met Petrus en onder Petrus, op de eerste plaats en onmiddellijk.⁸¹⁰ Het dienstwerk van Petrus' opvolger – bij deze door Jezus aan het gehele apostelcollege gegeven opdracht om het evangelie te verkondigen en over te dragen – speelt een fundamentele rol. Dit dienstwerk moet immers gezien worden “niet alleen als een *globale* dienst die iedere kerk *van buiten afraakt*, maar *van binnen uit* als iets dat reeds behoort tot het wezen van iedere particuliere kerk”.⁸¹¹

Op het gebied van de catechese wordt het dienstwerk van Petrus op eminente wijze uitgeoefend door het onderricht dat het geeft. Inzake de catechese handelt de paus op onmiddellijke en bijzondere wijze door tussenkomst van de Congregatie voor de Clerus, die de “Romeinse Hoge priester bijstaat in het uitoefenen van zijn hoogste opdracht als geestelijk herder”.⁸¹²

271. “Overeenkomstig haar opdracht – draagt de Congregatie voor de Clerus zorg voor de godsdienstige vorming van de gelovigen van alle leeftijden en standen;

– stelt ze geschikte richtlijnen op opdat het onderricht in de catechese naar behoren wordt gegeven;

– ziet ze erop toe dat de catechetische vorming op juiste wijze gebeurt;

– verleent zij, met toestemming van de Congregatie voor de Geloofsleer, de goedkeuring van de Heilige Stoel die is voorgeschreven voor de catechismussen en andere documenten betreffende het catechetisch onderricht⁸¹³;

– geeft ze ondersteuning aan de bureaus voor catechese en begeleidt ze de initiatieven die betrekking hebben op de godsdienstige vorming en die een internationaal karakter hebben, coördi-

804. Vgl. CT 63. Johannes Paulus II dringt erop aan, aan de catechese “een passende en goed functionerende organisatie te geven, waarvoor mensen, middelen en instrumenten worden ingezet, en natuurlijk ook de nodige geldelijke middelen” (t.a.p.).

805. ADK 126.

806. T.a.p.

807. A.w., 127.

808. CIC 775 paragraaf 3.

809. Vgl. ADK 129.

810. AG 38a; vgl. CIC 756 paragraaf I en 2.

811. Johannes Paulus II, *Toespraak tot de bisschoppen van de Verenigde Staten tijdens de bijeenkomst op het kleinseminarie Notre Dame de Los Angeles* (16 september 1987): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, X, 3 (1987), 556. De Congregatie voor de Geloofsleer heeft de term overgenomen, *Brief Communis notio*, 13.

neert hun werk en biedt zo nodig bijstand.”⁸¹⁴

De coördinatie van de catechese

Het belang van een doeltreffende coördinatie van de catechese

272. De coördinatie van de catechese is een belangrijke verantwoordelijkheid binnen de particuliere kerk. Deze kan worden beschouwd:

- vanuit het oogpunt van de catechese zelf, wat betreft de verschillende vormen die bestemd zijn voor de uiteenlopende leeftijdsgroepen en maatschappelijke milieus;
- vanuit de relatie van de catechese met de andere vormen van het dienstwerk van het Woord en met de andere vormen van de evangelisatiearbeid.

De coördinatie van de catechese is niet enkel maar een kwestie van een strategie die streeft naar grotere doeltreffendheid in de evangelisatiearbeid, maar heeft een diep theologische betekenis. De evangelisatiearbeid moet goed gecoördineerd worden, want ze raakt de *eenheid van het geloof* waardoor alles wat er in de kerk gebeurt, geschraagd wordt.

273. In deze sectie wordt besproken:

- de interne coördinatie van de catechese opdat de particuliere kerk een dienst voor catechese biedt die samenhangend en eenduidig is;
- het verband tussen missiearbeid en het catechumenaal gebeuren – die elkaar wederzijds veronderstellen – in het kader van de *missio ad gentes*⁸¹⁵ of van een ‘nieuwe evangelisatie’⁸¹⁶;
- de noodzaak van een goed gecoördineerde pastoraal op het gebied van vorming en opvoeding, gezien het groot aantal opvoeders die zich tot hetzelfde publiek richten, vooral kinderen en jongeren.

Het Tweede Vaticaans Concilie heeft sterk aangedrongen op het coördineren van pastorale activiteiten opdat de eenheid van de particuliere kerk steeds helderder zichtbaar wordt.⁸¹⁷

Een gestructureerd en samenhangend diocesaan programma voor catechese

274. Het diocesaan programma voor de

catechese is het globale catechetische aanbod van een particuliere kerk waarin op structurele en samenhangende wijze de verschillende catechetische werkwijzen zijn opgenomen die het bisdom aanbiedt aan de verschillende leeftijdsgroepen.⁸¹⁸

Daarom moet iedere particuliere kerk, vooral met het oog op de christelijke initiatie, minstens twee diensten bieden:

- a. een eenduidig en samenhangend program van christelijke initiatie, bestemd voor *kinderen en jongeren*, in nauw verband met de reeds ontvangen of nog te ontvangen initiatiesacramenten, en in samenhang met de pastorale zorg voor de opvoeding.
- b. een programma voor *volwassenencatechese*, bestemd voor christenen die verlangen hun geloof te verdiepen en de christelijke initiatie die bij het doopsel was begonnen, te voltooien, of voor hen die met het oog op een toekomstig doopsel een dergelijke initiatie willen.

In talrijke landen blijkt er tegenwoordig ook behoefte aan een catechetisch programma voor *ouderen*, voor christenen die aan de avond van hun leven, misschien wel voor de eerste maal, verlangen naar een degelijke grondslag voor hun geloof.

275. Deze verschillende programma’s voor catechese, bestemd voor de verschillende maatschappelijke en culturele situaties, mogen niet onafhankelijk van elkaar worden opgesteld alsof het “van elkaar gescheiden domeinen zijn zonder enige onderlinge betrekking”.⁸¹⁹ Daarom moet het catechetisch aanbod van de particuliere kerk goed gecoördineerd worden. “Men moet bevorderen dat de verschillende vormen van catechese elkaar op volmaakte manier aanvullen.”⁸²⁰

Zoals reeds werd opgemerkt ligt de aandacht voor de volwassenencatechese *als beginsel ten grondslag aan de organisatie die zorgt voor de samenhang tussen de verschillende door de particuliere kerk aangeboden programma’s voor catechese*. Om deze centrale as cirkelt de catechese voor de jeugd en de ouderen, die eraan hun inspiratie ontleen.⁸²¹

Het feit dat er binnen de éne diocesane opzet voor catechese verschillende

812. De Constitutie *Pastor bonus* van 28 juni 1988 behandelt de hervorming van de Romeinse Curie waarom door het Concilie gevraagd was: vgl. CD 9. Een eerste hervorming werd afgekondigd door de apostolische Constitutie van Paulus VI, *Regimini ecclesiae universae* (15 augustus 1967).

813. Zie nummers 282 en 285 van dit hoofdstuk.

814. Pb 94.

815. Rm 33.

816. *T.a.p.*

817. Cd 17a: “De verschillende vormen van apostolaat moeten door de bisschoppen bevorderd worden. Dat geldt ook ... van de coördinatie en van de innerlijke samenhang van de verschillende apostolaatswerken, opdat daardoor onder leiding van de bisschop alle *catechetische*, *missionaire*, *charitatieve*, *sociale*, met gezin en school samenhangende of op welk ander pastoraal doel ook betrokken activiteiten en instituten tot een eensgezinde actie worden samengebundeld, waardoor de eenheid van het bisdom ook duidelijker aan het licht komt”.

818. Vgl. deel IV, hoofdstuk II: De catechese *overeenkomstig de verschillende leeftijden*.

programma's voor catechese worden aangeboden, betekent niet dat zij voor wie ze bestemd zijn, verplicht zouden zijn ze alle achtereenvolgens te doorlopen. Als een jong mens met een hecht geloof volwassen is geworden, heeft hij of zij geen behoefte aan een catechumenaal type van volwassenencatechese, maar aan ander meer degelijk voedsel waardoor hij tot een steeds rijper geloof kan komen. Hetzelfde geldt voor hen die met een hecht geloof oud zijn geworden.

Naast dit absoluut onvervangbare aanbod van initiatieprogramma's moet de particuliere kerk ook verschillende programma's van voortgaande catechese, bestemd voor volwassenen, aanbieden.

Catechetische activiteit in het kader van de nieuwe evangelisatie

276. Als men de catechese definieert als een moment in het totale evangelisatieproces komt onvermijdelijk de kwestie aan de orde van de coördinatie van het catechetisch gebeuren met de daaraan voorafgaande missionaire activiteit en het pastorale handelen dat er in het verleden van ligt. Er zijn immers elementen "die met catechese verwant zijn, deze voorbereiden of eruit voortvloeien".⁸²²

Zo gezien is het verband tussen de missionaire verkondiging die tot het geloof tracht op te wekken, en de initiatiecatechese die ernaar streeft dit geloof te onderbouwen, van doorslaggevende betekenis voor de evangelisatie.

In zekere zin is dit verband nog duidelijker bij de *missio ad gentes*.⁸²³ De volwassenen die dankzij de eerste verkondiging zich hebben bekeerd, beginnen aan het catechumenaat waarin ze catechetisch onderricht ontvangen.

Wanneer de situatie vraagt om een "nieuwe evangelisatie"⁸²⁴ wordt de coördinatie ingewikkelder: soms wil men aan jongeren en volwassenen een gewone catechese geven, terwijl dezen een daaraan voorafgaande tijd nodig hebben waarin zij een eerste verkondiging ontvangen, en tijdens welke in hen de afhankelijkheid aan Christus kan ontwaken. Soortgelijke problemen doen zich voor bij de kindercatechese en de vorming van hun ouders.⁸²⁵ Soms

ook biedt men aan volwassenen een of andere vorm van voortgaande catechese aan, terwijl dezen meer behoefte zouden hebben aan echte initiatiecatechese.

277. De huidige situatie betreffende de evangelisatie vereist dat de missionaire verkondiging en de initiatiecatechese op elkaar worden afgestemd, en dat ze in de particuliere kerk worden aangeboden door een plan voor evangelisatie dat *tegelijk missionair en catechumenaal van aard is*. In onze tijd moet de catechese allereerst gezien worden als de consequentie van doeltreffende missionaire verkondiging. De richtlijnen van het decreet *Ad gentes* – waarin het catechumenaat gezien wordt in het kader van het missionaire handelen van de kerk – vormen een uitstekend oriëntatiepunt voor de catechese.⁸²⁶

Catechese in de pastoraal van vorming en opvoeding

278. *Het pastoraal opvoedkundig werk* in de particuliere kerk moet zorgen voor de nodige coördinatie tussen de verschillende 'plaatsen' waar de geloofsopvoeding gebeurt. Het is "van het hoogste belang dat al deze kanalen van catechese werkelijk tot een en dezelfde geloofsbelijdenis brengen, tot eenzelfde toebehoren aan de kerk, tot maatschappelijke verbintenissen die vanuit dezelfde evangelische geest beleefd worden".⁸²⁷

De coördinatie van de vorming en opvoeding heeft in wezen betrekking op peuters, kinderen en opgroeiende jeugd. De particuliere kerk dient de verschillende sectoren en milieus die de christelijke opvoeding van de jeugd ten dienste staan, te bundelen in een enkelvoudig plan voor de pastoraal bij het opvoeden. Al die 'plaatsen' vullen elkaar aan, maar los van de andere kan geen ervan de christelijke opvoeding in haar totaliteit verzorgen.

Aangezien de verschillende opvoedkundige activiteiten bestemd zijn voor een en dezelfde persoon, kind of jongere, is het belangrijk dat de verschillende invloeden van eenzelfde grondinspiratie uitgaan. Het is schadelijk als ze onderling met elkaar in tegenspraak zijn in zover ieder een eigen karakter en

819. Ct 45c.

820. T.a.p.

821. Vgl. ADK 20, waar aangegeven wordt hoe de andere vormen van catechese gericht zijn (*ordinantur*) op de volwassenencatechese.

822. Ct 18d.

823. RM 33.

824. T.a.p.

825. Vgl. Ct 19 en 42.

826. Vgl. AG 11-15. Het begrip 'evangelisatie' gezien als een proces dat in fasen verloopt, is behandeld in deel I, hoofdstuk I, de paragraaf over: *Het evangelisatieproces*.

gewicht heeft.

Daarom is het voor een particuliere kerk van het hoogste belang een plan voor christelijke initiatie op te stellen waarin de verschillende opvoedkundige taken zijn opgenomen en waarin rekening gehouden wordt met de eisen van de nieuwe evangelisatie.

Enige taken die speciaal de catechetische dienst aangaan

Onderzoek naar de situatie en de behoeften 279. Als de particuliere kerk het catechetisch gebeuren gaat organiseren moet ze eerst *de situatie verkennen*. “Het voorwerp van dit onderzoek vertoont vele aspecten. Het omvat namelijk het onderzoek van de pastorale actie en de analyse van de religieuze situatie, alsook van de sociologische, culturele en economische condities, in zover dit collectieve processen zijn die diepgaande repercussies op de verbreiding van het evangelie kunnen hebben.”⁸²⁸ Men moet dus tot het besef komen hoe het staat met de catechese en haar behoeften.

Meer in concreto:

– Bij het ‘*onderzoek naar de pastorale actie*’ moet men duidelijk inzicht hebben in de toestand van de catechese: wat haar plaats is in het evangelisatieproces; een duidelijk evenwicht en geleiding tussen de onderscheiden sectoren van de catechese (kinderen, jongeren, volwassenen ...); de coördinatie van de catechese met de christelijke opvoeding in het gezin en op school, met het godsdienstonderwijs op school, en met andere vormen van geloofsopvoeding; wat voor kwaliteit ze heeft; wat de inhoud van het onderricht is en welke methoden gehanteerd worden; wat kenmerkend is voor de catecheten en hoe dezen worden gevormd.

– *De analyse van de religieuze situatie* betreft drie nauw met elkaar verbonden niveaus: *het besef van het heilige*, dat wil zeggen, de menselijke ervaringen die zo diep zijn dat ze gevoelig maken voor het mysterie; *het religieus besef*, namelijk de concrete manieren waarop een bepaald volk over God denkt en met Hem communiceert; en *de verschillende geloofssituaties* met de verschillende

soorten van gelovigen.

In samenhang tenslotte met deze niveaus *de morele situatie* zoals deze beleefd wordt met de waarden die erin oplichten en de meest verspreide schaduwkanten of onwaarden ervan.

– Noodzakelijk is ook de ‘*sociologische en culturele analyse*’ waarover gesproken is aangaande de vorming van de catecheten in de menswetenschappen.⁸²⁹ De catechumenen en catechisanten moeten erop worden voorbereid als christen in de maatschappij aanwezig te zijn.

280. De analyse van de situatie op al die niveaus “moet ook degenen die zich op de bediening van het Woord toeleggen, ervan overtuigen dat de menselijke situaties, wat de pastorale actie betreft, ambivalent zijn. Daarom moeten de evangelische werkers de mogelijkheden leren ontdekken, die zich in een steeds nieuwe en verschillende situatie voor hun actie openen. ... Altijd is er een omvormingsproces mogelijk dat in staat is de toegang tot het geloof te openen.”⁸³⁰

Deze analyse van de situatie is een eerste werkinstrument dat de dienst voor catechese aan de geestelijke herders en catecheten ter hunner informatie aanbiedt.

Plan van aanpak en richtlijnen voor de catechese

281. Wanneer de situatie zorgvuldig geanalyseerd is, moet er een *plan van aanpak* worden opgesteld. Hierin worden de doelstellingen vastgesteld, welke middelen bij de pastorale catechese gebruikt gaan worden, en aan welke normen moet worden voldaan; daarbij moet goed rekening gehouden worden met de behoeften ter plaatse en tegelijk moet alles volledig beantwoorden aan de doelstellingen en normen van de universele kerk.

Het plan van aanpak moet operationeel zijn, want het bedoelt richting te geven aan het diocesane en interdiocesane catechetisch handelen. Uiteraard wordt het gewoonlijk voor een bepaalde tijd vastgesteld, waarna het, voorzien van nieuwe accenten, doelstellingen en middelen, herzien wordt.

Uit ervaring blijkt het grote nut van zo’n plan van aanpak voor de catechese. Bij het vaststellen van bepaalde

827. Ct 67b.

828. AdK 100.

829. Vgl. deel V, hoofdstuk V.

830. AdK 102; vgl. *inleiding*, 16.

831. Vgl. ADK 117 en 134; PB 94.

832. N.a.v. deze *gezamenlijke catechetische werken* wordt in *Catechesi tradendae* gezegd: "Een van de belangrijkste aspecten van de huidige vernieuwing van de catechese bestaat in de herziening van de *catechetische* boeken en in toename in aantal, wat bijna overal in de kerk plaats vindt. Talrijke en ook goed geslaagde boeken zijn er verschenen die werkelijk een schat vormen ten dienste van het *catechetisch* onderricht" (CT 49). ADK 120 omschrijft de didactische teksten aldus: "Didactische teksten zijn hulpmiddelen, aangeboden aan de christelijke gemeenschap, die zich toelicht op de catechese. Geen enkele tekst kan de levende boodschap van de christelijke leer vervangen. Niettemin zijn teksten van grote betekenis, omdat zij tegemoet komen aan de behoefte aan een uitgebreider toelichting van de documenten der christelijke traditie en van de overige elementen die aan het levendig karakter van de catechese ten goed komen".

833. Over de *handboeken* merkt ADK 121 op dat zij moeten bevatten: "Een verklaring van de heilsboodschap (met voortdurende verwijzing naar de bronnen en met nauwkeurige aangifte enerzijds van datgene wat deel uitmaakt van het geloof en van de leer waaraan allen moeten vasthouden, en anderzijds van datgene wat slechts mening van theologen is); psychologische en pedagogische adviezen; suggesties over de methode."

Vervolg noten op blz. 101

gemeenschappelijke doelstellingen leidt het tot een bundeling van krachten en tot het werken in een gezamenlijk perspectief. Daarom moet het vooral realistisch, eenvoudig, beknopt en helder zijn.

282. Naast het plan van aanpak dat vooral gericht is op werkbare keuzes, werken verschillende episcopaten op nationaal plan aan instrumenten voor de catechese die meer gericht zijn op bezinning en voorlichting en waaraan de criteria ontleend kunnen worden voor een oordeelkundige en passende catechese. Ze hebben verschillende benamingen: *Catechetisch directorium*, *Catechetische richtlijnen*, *Basisdocument*, *Referentietekst*, enzovoorts. Ze zijn op de eerste plaats bestemd voor hen die voor de catechese verantwoordelijk zijn en voor de catecheten. Ze maken het concept van de catechese duidelijk: haar aard, doelstelling, taken, inhouden, doelgroepen en methoden. Deze directoria of teksten met algemene richtlijnen die door de Bisschoppenconferenties worden vastgesteld of onder hun gezag worden gepubliceerd, moeten dezelfde procedure doorlopen, – van opstellen van het programma tot goedkeuring ervan – als dat geldt voor de catechismussen. Met andere woorden, voordat ze officieel worden gepubliceerd, moeten ze ter goedkeuring worden voorgelegd aan de Heilige Stoel.⁸³¹

In het algemeen vormen deze catechetische richtlijnen een grote inspiratiebron voor de catechese in de plaatselijke kerken. Het opstellen ervan wordt dan ook van harte aanbevolen. En het is des te meer van belang omdat ze een belangrijk toetsingsmiddel zijn bij de vorming van de catecheten. Dit soort instrumenten is nauw en rechtstreeks verbonden met de bisschoppelijke verantwoordelijkheid.

Het samenstellen van instrumenten en didactische hulpmiddelen voor het catechetische handelen

283. Naast de instrumenten ter voorlichting en programmering van alle catechetische activiteiten (*analyse van de situatie, actieprogramma en catechetisch directorium*) zijn er ook instrumenten die bij het catechetische handelen zelf van

direct nut zijn. Allereerst dienen daar- onder gerekend te worden de *tekstboeken*⁸³², die aan de catechumenen en catechisanten direct in handen worden gegeven. Nuttig zijn ook de *handboeken* voor de catecheten – en ook voor de ouders wanneer het de kindercatechese betreft.⁸³³ Een belangrijke rol spelen de *audio-visuele middelen* die in de catechese in zwang zijn en waarvan een verstandig gebruik moet worden gemaakt.⁸³⁴

Criterium voor deze werkinstrumenten moet de dubbele trouw aan God en aan de mens zijn, hetgeen een grondbeginsel is voor heel het kerkelijk leven. Het gaat erom volkomen trouw aan de leer te zijn en tegelijk zich vergaand aan te passen bij de mens bij de psychologie van zijn leeftijd en bij zijn maatschappelijke en culturele levenssituatie.

Kortom, men moet zeggen dat deze catechetische instrumenten – “werkelijk betrokken dienen te zijn op het concrete leven van de mensen tot wie zij zich richten, en goed op de hoogte te zijn van hun onrust en vragen, hun strijd en hun verwachtingen”⁸³⁵; – “zij dienen er moeite voor te doen een taal te gebruiken die de mensen van deze tijd verstaan”⁸³⁶; – “zij dienen erop uit te zijn bij de lezers een grotere kennis te verwekken van de mysteries van Christus, met het oog op een echte bekering en op een leven dat voortaan meer overeenstemt met de wil van God”.⁸³⁷

De uitwerking van plaatselijke catechismussen: de rechtstreekse verantwoordelijkheid van het bisschoppelijk dienstwerk

284. Onder alle instrumenten voor catechese nemen de catechismussen een vooraanstaande plaats in.⁸³⁸ Ze zijn zo belangrijk omdat de boodschap die ze overdragen als authentiek en eigen aan de geestelijke herders van de kerk erkend wordt.

Heel de catechetische activiteit dient steeds onder leiding te staan van de bisschop, maar de publicatie van catechismussen valt onder de zeer directe verantwoordelijkheid van het bisschoppelijk dienstwerk. De nationale, regionale of diocesane catechismussen die tot stand zijn gekomen met

deelname van hen die in de catechese werkzaam zijn, zijn uiteindelijk de verantwoordelijkheid van de bisschoppen die in de particuliere kerken de catecheten bij uitstek zijn.

Bij het schrijven van een catechismus moet aan de volgende twee criteria worden voldaan:

- a. volledige overeenstemming met de *Katechismus van de katholieke kerk*, “zekere en authentieke referentietekst bij het samenstellen van plaatselijke catechismussen”;⁸³⁹
- b. nauwkeurig inachtneming van de normen en criteria voor het aanbieden van de boodschap van het evangelie zoals deze zijn aangegeven in *Algemeen directorium voor de catechese*, dat eveneens “de norm blijft waaraan men zich moet houden”.⁸⁴⁰

285. De “*voorafgaande goedkeuring door de Apostolische Stoel*”⁸⁴¹ die vereist is voor catechismussen die uitgaan van de Bisschoppenconferenties, moet aldus verstaan worden dat dit betrekking heeft op de documenten door middel waarvan de universele kerk in de verschillende maatschappelijke en culturele situaties waarheen zij is gezonden, het evangelie verkondigt en overdraagt, en de particuliere kerken voortbrengt waarin zij zich verwerkelijkt.⁸⁴² Wanneer een catechismus goedgekeurd wordt, wordt daarmee erkend dat ze een tekst is van de universele kerk die bestemd is voor een bepaalde situatie en cultuur.

SLOTWOORD

286. Bij het opstellen van deze aanwijzingen en richtlijnen heeft men er zorgvuldig naar gestreefd dat alles wat er gezegd werd gebaseerd zou zijn op de leer van het Tweede Vaticaanse Concilie en op de voornaamste daaropvolgende interventies van het leeraamt van de kerk. Daarnaast is bijzondere aandacht besteed aan hetgeen de verschillende volkeren in de tussentijd op kerkelijke gebied hebben ervaren. De noodzakelijke onderscheiding gebeurde in het licht van de trouw aan Gods Geest, en voortdurend gebeurde dit in het perspectief van de vernieuwing van

de kerk en het beter dienen van de evangelisatie.

287. Het *Algemeen directorium voor de catechese* werd aan alle geestelijke herders van de kerk, hun medewerkers en de catecheten aangeboden in de hoop dat het hen zal bemoedigen in het hun door de kerk en de Geest toevertrouwde dienstwerk, om namelijk hen die tot het geloof zijn gekomen, in dat geloof te helpen groeien. De hierin opgenomen richtlijnen willen niet alleen de natuur van de catechese aangeven of duidelijk maken, alsmede de normen en criteria waaraan dit dienstwerk van evangelisatie moet gehoorzamen; ze willen ook door de kracht van het Woord en het inwendig handelen van de Geest de hoop voeden van hen die zwoegen op dit zo buitengewoon belangrijk gebied van kerkelijke activiteit.

288. In hoeverre de catechese resultaat boekt is en blijft een gave Gods door het werk van de Geest van de Vader en de Zoon. Dat de catechese totaal afhankelijk is van de tussenkomst van de Vader leert de apostel Paulus aan de inwoners van Korinthe als hij hun erop wijst: “*Ik heb geplant, Apollos heeft begoten, maar God gaf de groei. Noch hij die plant betekent iets, noch hij die begiet, maar alleen God die wasdom geeft*” (1Kor 3,6-7).

Catechese noch evangelisatie zijn mogelijk zonder het handelen van God die werkt door zijn Geest.⁸⁴³ In de praktijk van de catechese zullen de meest moderne technieken noch de meest begaafde catecheet ooit het stille en ongeziene werken van de heilige Geest kunnen vervangen.⁸⁴⁴ “De heilige Geest is waarlijk de protagonist van heel de kerkelijke zending”⁸⁴⁵; Hij is de eerste catecheet; Hij is de “inwendige leermeester” van hen die toegroeien naar de Heer.⁸⁴⁶ “Hij is het bezielend beginsel van elk catechetisch werk en van hen die het verrichten.”⁸⁴⁷

289. Moge in de spiritualiteit van de catecheet geduld centraal staan samen met het vertrouwen dat het God zelf is die het zaad van zijn Woord, uitgezaaid op vruchtbare grond en met liefde

834. Vgl. deel III, hoofdstuk II, de paragraaf over de: *Sociale communicatie*, vgl. ADK 122.

835. Ct 49b.

836. T.a.p.

837. T.a.p.

838. Over de plaatselijke catechismussen wordt gesproken in deel II, hoofdstuk II, in de paragrafen over de: *De catechismussen in de plaatselijke kerken*. Hier bieden wij slechts enige criteria voor het schrijven ervan. Onder “plaatselijke catechismussen” verstaat dit directorium catechismussen die worden aangeboden door de particuliere kerken of door de Bisschoppenconferenties.

839. FD 4c.

840. Ct 50.

841. ADK I 19, 134; CIC 775 paragraaf 2; PB 94.

842. Vgl. *Communio notio*, 9.

omringd, tot leven wekt, wasdom geeft en vrucht doet dragen! Marcus is de enige evangelist die de parabel verhaalt waarin Jezus achtereenvolgens de geleidelijke ontwikkelingsfasen van het uitgestrooide zaad uiteenzet: *“Het gaat met het Rijk Gods als met een man die zijn land bezaait; hij slaapt en staat op, ‘s nachts en overdag, en onderwijl kiemt het zaad en schiet op, maar hij weet niet hoe. Uit eigen kracht brengt de aarde vruchten voort, eerst de groene halm, dan de aar, dan het volgroeide graan in de aar. Zodra de vrucht het toelaat, slaat hij de sikkel erin, want het is tijd voor de oogst”* (Mc 4,26-29).

290. De kerk die de opdracht heeft hen die geloven in het geloof te onderwijzen, smeekt de Geest van de Vader en de Zoon dat Hij vruchtbaarheid en inwendige kracht wil geven aan het zwoegen van tallozen overal om mensen te doen groeien in het geloof en hen te doen gaan in het voetspoor van onze Heiland Jezus Christus.

291. Vol vertrouwen op haar bijstand nemen ook in onze dagen allen die bij de catechese betrokken zijn hun toevlucht tot de Maagd Maria die haar Zoon *“met de jaren heeft zien toenemen in wijsheid en welgevalligheid bij God en de*

mensen” (Lc 2,52). In Maria vinden zij het geestelijk voorbeeld om, in geloof, hoop en liefde, met de vernieuwing en versterking van de moderne catechese door te gaan. Moge door tussenkomst van de *“Maagd van het Pinkstergebeuren”*⁸⁴⁸ in de kerk een nieuwe kracht tot leven komen om zonen en dochters in het geloof te verwekken en hen te leiden tot de volheid van Christus.

Paus Johannes Paulus II heeft het voorliggend ‘Algemeen directorium voor de catechese’ op 15 augustus 1997 goedgekeurd en tot publicatie ervan machtiging gegeven

DARÍO CASTRILLÓN HOYOS
emeritus aartsbisschop van Bucaramanga
pro-prefect

CRESCENZIO SEPE
titulair aartsbisschop van Grado
secretaris

Vertaling: F van Voorst tot Voorst s.j.

843. Vgl. EN 75a.

844. Vgl. a.w., 75d.

845. Rm 21.

846. Vgl. ct 72.

847. T.a.p.

848. A.w., 73.